

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Ε'—1981

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 114

DE PROFUNDIS CLAMAVI

Στὸν Κωστή Παλαμά

I

ὦ δάσος μεγαλόπρεπο, τῶν θλίψεων μου γαληνευτή,
δέξου με τώρα ἐλεύθερο ἀπὸ ἀγάπες κι' ἀπὸ μίση.
Ποιὰ ἀνθρώπινη κακία τὸ πνεῦμα μου, ποῦρθε νὰ μαγευτεῖ
ἀπὸ τὴν ἁρμονία σου, νὰ ταράξει θὰ τολμήσει;

Λίκνισε τὴν ψυχὴ μου, ποὺ τὴν ἔκφρασή της ἔχει βρεῖ
στὴν κίτρινη ἀγωνία τοῦ φθινοπωρινοῦ θανάτου,
γιατὶ ἔχει νόημα πῶς βαθὺ κι' ἀπ' τὴ ζωὴ, δταν ἀπ' τῆ δροῦ
πέφτει τὸ φύλλο καὶ χλωμὸ γλυστρᾷ στὴν πέτρα κάτω.

II

Ποιὸς εἶπε πὼς στὸ θάνατο τρέμεις μπροστά, ψυχὴ δειλὴ,
σὺ ποὺ ἔμαθες τὰ πάντα νὰ σαρκάζεις;
Πές: «Φτάνει! ἡ ζωὴ ἦταν ὄνειρο κακὸ—κι' αὐτὸ ἦτανε πολὺ»,
τώρα ποὺ τ'ἀγνωστο ἄπειρο μοῦ τάξεις.

Χαῖρε, ψυχὴ, τῆς Παγμοσμίας Συνείδησης μὲρο μικρὸ!
τοῦ Σύμπαντος σὲ κράζει ἡ αἰωνιότη.
Τῶν μυστικῶν δυνάμεων ἡ ζωὴ μας ἦτανε σκληρὸ
παιχνίδι καὶ τὰ ἐγκόσμια ματαιότη.

III

Ποιὰ θεία βουλὴ ἐκδικητικὴ τὴν τιμωρία στέλνει σ' ἐμέ,
γιὰ κρίματα ποὺ ἄλλοι ἔχουν καμωμένα;
Μιὰ λάσπη μ' αἷμα πλάθεται, ποὺ ἐχύθηκε ἄλλοτε καὶ μὲ
τὰ δάκρυα τῶν προγόνων μας χυμένα.

Ἀνήμπορε θνητέ, τυφλῶν δυνάμεων εἴμαστε στὴ γῆ
ἔρμαια, τὴν ἕκαρξή μας ποὺ προστάζουν.
Ὅμως ἐσὺ περήφανος στάσου, χωρὶς ὑποταγὴ,
κι' ἄφησε τὸ αἷμα σου οἱ πληγὲς νὰ στάζουν.

ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ ΒΓΑΙΝΕΙ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΤΕΧΝΗ

OLD CROME

IV

Τὴ ἀκόμει ἐμεῖς χροαστοῦμε στὴν ἀνήλεη μοῦρα μας, ψυχὴ,
ἀγλύκαντη ψυχὴ μου, ποὺ νὰ μὴν τῶχουμε δώσει;
Ἄπ' τῶν ματιῶν μας τὸ θολὸ οὐρανὸ τὰ δάκρυα μας βροχὴ
χύθησαν, κ' αἷμα στὴν καρδιὰ δὲ μένει στάλα τόση.
Ἄ! θεῖα κ' ἀνθρώπινα μὲ μιὰ μανία μᾶς πολεμοῦν τυφλῆ.
Γιὰ ἐξιλισμὸ καὶ τίποτε δὲ μένει, συλλογίσου!
Ὅλα τὰ ἐδώσαμε, κ' ἀποῦ μαζί πονέσαμε πολὺ,
τόρρα γονάτισε καὶ πῆς, ψυχὴ, τὴν προσευχὴ σου!

V

Λοιπὸν; πὶδὸ Σύμπαν εἶμαι ἐγὼ σὰ μιὰ σταλαματιὰ νερό;
Σὰ μιὰ ἀνισθροφὴ φρίκης κραυγὴ στὸ χεῖλος μᾶς ἀβύσσου;
Λύρα ἀπολλώνια, ὄργανο σὲ χέρια ἀνάξιων φθονερό,
τάχα μὲ δάχτυλα ἄτονα χτυπῶ τὴ θεῖα χορδὴ σου;
Ἀπόλλωνα, τῆς τραγικῆς γενιᾶς σου ἀκολουθῶ τυφλὰ
τὴν τυφλὴ μοῦρα, δέσμιος τοῦ σκληροῦ μου πεπρωμένου.
Ἄ! ὁ πόνος, ἀπ' τὰ δάχτυλα τὸ αἷμα στὴ λύρα ὅταν κυλᾷ,
δὲν εἶναι κ' ἀπ' τὴ φρίκη πὶδὸ σοφὸς τοῦ ἀπελπισμένου;

1926—1928

Γ. Θ. ΒΑΠΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΕΛΑΦΡΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ἔχουμε λοιπὸν, πάλι, ζήτημα ἠθικῆς (:) τοῦ θεάτρου. Ἀφορμὴ οἱ αἰμκτηρὲς σκηναὶ τοῦ «Περροκέ». Γιατὶ πάντα μιὰ ἀφορμὴ ξαναφέρνει, κάθε τόσο, τὸ ζήτημα αὐτὸ στὴν ἐπιφάνεια, σὰν παροξυσμὸ μιᾶς χρόνιας ἀρρώστειας. Στὸ μεταξύ τίποτε δὲν ἀλλάζει, ἐννοεῖται, στὸ λεγόμενον ἐλαφρὸ θέατρο. Οἱ ἴδιες ἀκάθαρτες γύμνιες, οἱ ἴδιοι χοροὶ τῆς κοιλιᾶς, ἡ ἴδια ἀσχηρὴ πανταμίμια, οἱ ἴδιες ἀηδίες, οἱ ἴδιες προστυχίες, οἱ ἴδιες χοντροκοπιές, τὰ ἴδια ἀστεῖα τῶν καταγωγῶν. Ζήτημα μόνον δὲν ὑπάρχει. Τὸ ζήτημα δημιουργεῖται, σὰ νὰ πρόκειται γιὰ καινούργια πράγματα, ὅταν δοθῆ ἡ μοιραία ἀφορμὴ. Τότε θυμόμαστε πὼς κάτι σάπιο ὑπάρχει στὸ θέατρο. Τότε ἀρχίζουν νὰ συγκινοῦνται οἱ Ἀστυνομίες, ὁ Τύπος, οἱ Ἐισαγγελεῖς. Τότε ἀρχίζουν νὰ γράφονται ἄρθρα, νὰ δίνονται συνεντεύξεις, νὰ δημοσιεύονται ψηφίσματα, ὑπὲρ καὶ κατὰ, σωματείων καὶ

συλλόγων, νὰ γεμίζουν τὰ θεάτρα ἀπὸ ἀτυνομικούς καὶ νὰ σέρνονται «οἱ καλλιτέχναι» στὰ δικαστήρια.

Σὲ κάποια βρωμογειτονιά, μιὰ φορὰ, ποὺ ἦταν ἕνας ἀντίστροφος κήπος, μιὰ γυναικούλα βγήκε στὸ παράθυρο καὶ ρώτησε τὴν ἀντικρυνὴ τῆς γειτόνισσα:

— Καλέ, τί βρωμάει, γειτόνισσα;

Καὶ ἡ γειτόνισσά της, ποὺ δὲν εἶχε ἀποχτήσει μύτη ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα, ἔπως ἡ ἀντικρυνὴ της, τῆς ἀπάντησε:

— Ὅ,τι βρωμοῦσε κ' ἐχτές, γειτόνισσα.

Ἀπαράλλαχτα, στὸ λεγόμενον ἐλαφρὸ θέατρο βρωμάει σήμερα ὅ,τι βρωμοῦσε κ' ἐχτές. Ἀλλὰ σήμερα φαίνεται ὅτι ἀποχτήσαμε μύτη. Χωρὶς τίς ἀξιοθρήνητες σκηναὶ τοῦ «Περροκέ», δὲν θὰ εἴχαμε ἀποχτήση.

Τὸ ὅτι στὸ «Περροκέ» δὲν ὑπῆρξε ζήτημα ἠθικῆς ἀκαθαρσίας, ἀλλὰ ζήτημα πολιτικῆς σατύρας, εἶναι πλάγη. Δὲν ξέρω ἂν οἱ ἀξιο-

θρήνητοι κουμπουράδες, ποὺ σκότωσαν ἕναν ἀθῶο ἐργάτη τῆς σκηναῖς, κινήθηκαν στὸ ἐγκλημα τους ἀπὸ πολιτικὰ ἐλατήρια, εἴτε ἀτόκλητοι, εἴτε βαλμένοι. Αὐτὸ εἶναι ἄλλο ζήτημα, ποὺ θὰ τὸ ξεκαθαρίσῃ ἡ Δικαιοσύνη. Τὸ περιεχόμενο εἶναι τὸ ἴδιο. Ἡ βρωμιά. Ἡ πολιτικὴ σάτυρα δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ παρουσιάζεται στὸ θέατρο τῶν ἐπιθεωρήσεων. Δὲν ἔλειψε ποτέ. Καὶ τὸ Κοινὸ ἔμως καὶ οἱ ἴδιοι οἱ σατυριζόμενοι τὴ δέχτηκαν πάντα, ὅσο τσουχτερὴ καὶ ὅσο ἀδικη κάποτε κ' ἂν ἦταν, μ' ἕνα ἀθῶο χαμόγελο. Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ σάτυρα δὲν περιωρίσθηκε νὰ εἶναι σάτυρα τοῦ δημοσίου βίου τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν. Ἐπαθε κ' αὐτὴ νοσταλγία τοῦ βόθρου. Φιλοδόξησε ν' ἀποχτήσῃ «αισθησιακὸ» στοιχεῖο. Καὶ, μὲ τὸ πρόσημα πολιτικοῦ σατυρισμοῦ, μᾶς ἀνέβασε στὴ σκηνὴ τὴν ὁμοφυλοφιλία, ὅχι γιὰ νὰ σατυρήσῃ ὠρισμένα πολιτικὰ πρόσωπα—αὐτὰ εἶχε χίλιους ἄλλους τρόπους νὰ τὰ σατυρήσῃ,— ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐκανοποιήσῃ ἀπλῶς τὰ χυδαῖα γούστα μιᾶς κατηγορίας πελατῶν τοῦ θεάτρου συνηθισμένων στὴν ἠθικὴ κοπροφωλιά. Ἄς μὴν κάνουμε, λοιπὸν, πὼς δὲν καταλαβαίνουμε. Καὶ στὸ νέο αὐτὸ κατάντημα τοῦ λεγομένου ἐλαφροῦ θεάτρου δὲν ὑπάρχει ζήτημα πολιτικῆς σατύρας. Ὑπάρχει ζήτημα βόθρων. Τὸ ἴδιο ζήτημα μὲ διαφορετικὴ μορφή.

Ἐδύχως, ὅσοι μποροῦν νὰ ἔχουν μιὰ ἀνώτερη καὶ ἀνεξάρτητη γνώμη γιὰ τὰ ζητήματα αὐτὰ—ζητήματα ὅχι πιά ἠθικῆς, ἀλλὰ ἠπλῆς πλάστρας—ἐτοποθέτησαν τὸ ζήτημα ἐκεῖ ποὺ ἔπρεπε. Ὅχι λογοκρισίες, φυσικὰ ἀνεφάρμοστες καὶ καταδικασμένες σὲ γκάφρες καὶ ἀποτυχίες. Ἐκεῖνο, ποὺ ἐπιβάλλεται νὰ γίνῃ, εἶναι τὸ «ἐτικεττάρισμα» καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν θεατρικῶν ταξανακιῶν. Γιὰ νὰ βροχὴ καθέννας τὴν ἠθικὴν τροφήν, ποὺ τοῦ ἀρέσει. Γιατὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ

ἐκεῖνον, ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ τρέφεται μὲ περιτώματα, ν' ἀλλάξῃ μὲ τὴ βία τροφῆς. Φτάνει νὰ μὴ σερβίρωνται περιττώματα καὶ σ' ἐκεῖνους, ποὺ δὲν τὰ δέχεται τὸ στομάχι τους. Κάποτε, μὲ τὸν ἀγαπητὸ μου Νίκο Ἐπισκοπόπουλο, τὸ σημερινὸ Nicolas Segur, τρώγαμε σ' ἕνα ἐστιατόριο τοῦ λιμανιοῦ, στὸν Πειραιᾶ. Μᾶς εἶχαν σερβίρει μακαρόνια μὲ σάλτσα. Ὁ Σεγκὺρ βρῆκε μέσα στὴ σάλτσα ταυ μιὰ κατσαρίδα. Χωρὶς νὰ ταραχθῆ, χωρὶς νὰ κάνῃ φασαρίες, φώναξε τὸ γκρσοῦνι καὶ τοῦ εἶπε γλυκύτατα:

— Ἀκουσ' ἐδῶ, παιδί μου! Ἄλλοτε νὰ σερβίρετε χῶρια τὰ μακαρόνια καὶ χῶρια τίς κατσαρίδες. Κι' ὅποιος θέλει, παίρνει καὶ κατσαρίδες.

Ἡ θυμώσθη ἀύσταση τοῦ Σεγκὺρ θὰ ἦταν ἀκριβῶς ἡ σύσταση ποὺ θὰ εἶχε νὰ κάνῃ κανεὶς καὶ στοὺς κυρίους τοῦ ἐλαφροῦ λεγομένου θεάτρου.

— Χῶρια τὰ περιττώματα, κύριοι. Κι' ὅποιος θέλει νὰ πάρῃ κ' ἀπ' αὐτὰ, παίρνει.

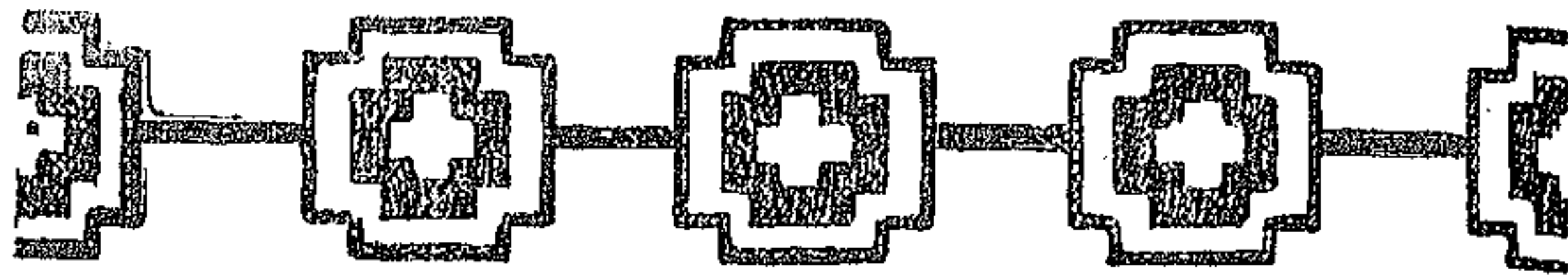
Ὅπως εἶναι ὅμως σήμερα τὰ πράγματα, ὁ δυστυχισμένος ὁ πελάτης τῶν θεάτρων τῆς Ἀθήνας βρῆκεται στὴ θέση κάποιου μεθυσμένου, ποὺ εἶχα συναντήσῃ μιὰ καλοκαιρινὴ νύχτα στὴν πλατεῖα τῆς Τερψιθέας, στὸν Πειραιᾶ. Ἦταν ἀπόδροχό. Καί, μέσα στὴ χλιαρὴ, ὑγρὴ ἀτμοσφαιρὰ τῆς καλοκαιρινῆς νύχτας, ἡ μυρωδιὰ ἀπὸ τὰ λεμονάνθη τοῦ κήπου ἀνακκτευόταν μὲ τὴ βρώμα τῶν ἀνθρώπων περιττωμάτων, ποὺ τὰ εἶχε ὑγράνει ἡ βροχὴ στὰ γύρω ἀπεριτελεῖστα οἰκόπεδα. Ὁ μεθυσμένος, καθὼς παραντουροῦσε, στύλωσε μιὰ στιγμὴ τὰ πόδια του, πῆρε μιὰ βαθειὰν ἀνάσα καὶ ἀφησε νὰ τοῦ ξεφύγῃ ἡ ἀπορία, ποὺ βασάνιζε τὸ μυαλό του:

— Μωρέ, τί μυρίζεις ἐδῶ; Σκ... ἡ κολόνια;

Καὶ ὅμως τὸ πρᾶγμα ἦταν ἀπλοῦστατο. Μύριζαν καὶ τὰ δύο. Ὅπως μυρίζουν, δηλαδή, σήμερα καὶ στὸ λεγόμενον ἐλαφρὸ θέατρο.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΙ (*)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ

1849—1896

Ὁ ἄνθρωπος, ἓνα μικροσκοπικὸ μέρος τοῦ ἀπέραντου κόσμου, εἶναι συγχρόνως καὶ θεατῆς του. Ἰσως βέβαια γιὰ τὴ συνείδηση τοῦ κόσμου αὐτοῦ — ἐὰν ὑπάρχη — ἡ διπλὴ αὐτῆ ἰδιότητα νὰ μὴν ἔχη καμμιά ἰδιαίτερη σημασία, καὶ νὰ μὴν περπατηριέται περισσύτερο ἀπὸ τὸ κελᾶδημα τοῦ πουλιοῦ καὶ τὴ σύγκρουση δύο ἀστέρων. Μὰ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο ἐγκλείνει ὅλο τὸ νόημα καὶ τὴν ἀξία τῆς ὑπάρξεώς του, διαχύνει μέσα του τὴν ὑπερηφάνεια τῆς ὑπεροχῆς του, καὶ τοῦ δίνει τὴ μεθυστικὴ πίστη ὅτι ἀπὸ θεατῆς ἐξελλίσσεται καὶ γίνεται καὶ κριτῆς καὶ ρυθμιστῆς καὶ ἀναδημιουργὸς τοῦ Κόσμου. Ὁλη ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου τείνει στὸ νὰ κατανοήσῃ μὲ τὴν Ἐπιστήμη καὶ μὲ τὴν Τέχνη τὸ Σύμπαν, γιὰ νὰ τὸ ὑποτάξῃ καὶ γιὰ νὰ τὸ ἐξουσιάζῃ. Τὸν τυραννεῖ καὶ τὸν ἀναφτερώνει μιὰ μεγάλη ἀνάγκη νὰ γίνῃ αὐτὸς ὁ Θεός...

Ἡ πρώτη ἐκδήλωση αὐτῆς τῆς ἀνατάσεως ἀποτυπώνεται στὰ πρῶτα ἰχνογραφήματα τὰ χαραγμένα στοὺς βράχους τῶν σπηλιῶν. Ὁ ἄνθρωπος, μόλις πρωτοαιστάνθηκε, ἀκόμα ἐντελῶς ἀμυδρὰ καὶ ὑποσυνείδητα, νὰ ξυπνᾷ μέσα του ἡ ἀνεξαρτησία του ἀπὸ τὸ περιβάλλον του, ἐπεζήτησε νὰ ἐκφράσῃ τὴ δύναμή του αὐτῆ γιὰ νὰ τῆς δώσῃ ὑπόσταση... Ὁ παλμὸς ποὺ πλάθει τὴ μορφή ὑπάρχει μόνο χάρις σ' αὐτὴν...

Ὁ πρωτογενὴς καλλιτέχνης εἶναι ἀκόμα μόνο θαμπωμένος ἀπὸ τὸν κόσμο ποὺ πρωτοανακαλύπτει. Εἶναι ἀκόμα μόνο θεατῆς. Ζητεῖ ν' ἀντιγράψῃ πιστὰ ὅλα ὅσα βλέπει καὶ τὸν ἐνθουσιάζουν. Ἦ ἀπλοῦς ἔργα θέλουν νὰ εἶναι ρεαλιστικά. Ὁ ἀπειροὺς καλλι-

τέχνης δοκιμάζει, δὲν ἐπιτυγχάνει τὸ σκοπὸ του, μὰ τὰ ὑπερπραγματικά στοιχεία, καὶ ἂν κυριαρχοῦν μέσα στὸ ἔργο του, δὲν ἐπεξηγήθησαν ἀπ' αὐτόν. Δὲν ἔχει ἀκόμα συνείδησι νὰ βλέπῃ, νὰ ξεχωρίζῃ τὴν πραγματικότητα ἀπὸ τὰ μυθικὰ σχήματα, μὲ τὰ ἅποια τὴ στοιχειώνει ἡ φαντασία του, καὶ προπάντων δὲν εἶναι κάτοχος τῶν τεχνικῶν ἐκφραστικῶν μέσων, ἀλλ' ἡ πρόθεσή του εἶναι πάντα νὰ μιμηθῇ τὸ περιβάλλον του. Ὁ ἄνθρωπος ἀρχισε, μόνον ἀφοῦ καλλιέργηθηκε, νὰ ξεπερνᾷ συνειδητὰ τὴν πραγματικότητα, νὰ ζητῇ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν προσωπικότητά του καὶ νὰ ὑποτάξῃ σ' αὐτὴν τὰ γύρω του πρότυπα.

Κάθε φορά ποὺ ἡ τέχνη ἀναγεννιέται ἕστερα ἀπὸ μιὰ περίοδο μαρασμοῦ, ξαναπερνᾷ ἀπὸ τὰ ἴδια στάδια. Ἡ ἐκπληξὴ καὶ τὸ θάμβος ἐκδηλώνονται σὲ ρεαλιστικὲς ἀπόπειρες, τῶν ὁποίων οἱ ἀτέλειες ἔχουν μιὰ ἰδιαίτερη χάρη καὶ ποίηση, καὶ ἀργότερα μόνον ἀπολυτρώνονται οἱ καλλιτέχνες καὶ παρουσιάζονται ὡς ἐρμηνευταὶ καὶ δημιουργοί.

Τὸ νεοελληνικὸ διήγημα ὑπάκουσε καὶ αὐτὸ στὸ νόμο. Ἀλλ' ὅταν πρωτοφανερώθηκε, δὲν ἀνέβλυσε ἀπὸ μιὰ τέλεια ἀνυπαρξία πνευματικῆς περπατηριέτης. Εἶχαν ἀναφανῆ καὶ στὴν Ἑλλάδα, προπάντων στὴν Ἐφεσὸν, ποιητὰ καὶ διανοούμενοι ποῦ, ὅσο καὶ ἂν δὲν εἶχαν ἀμέσως ἐκτιμηθῆ, δὲν ἀργήσαν νὰ γίνουν γνωστοὶ καὶ κάτι νὰ διδάξουν ὁ σχολαστικισμὸς, παρ' ὅλη τὴν ἀποπνιχτικότητά του, ἀντικαθρέφτιζε, ἔστω καὶ πολὺ χλωμὰ, ἓναν πολιτισμὸν λίγο πέρα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, στὴ Δύση, ἡ Τέχνη ἐξελλίσσεται θριαμβευτικά. Καὶ οἱ πρὸς λίγο μορφωμένοι νεοελληνες συγγραφεῖς εἶχαν, συνειδητὰ ἢ ἀσυνείδητα, προσλάβει κάτι ἀπὸ τὴν πρόοδο. Δὲν μποροῦσαν πιά νὰ εἶναι ἐντελῶς ἀφελεῖς ἢ

γοητευτικὰ πρωτόγονοι. Οἱ δημοτικιστὰι ξαναανακαλύπταν τὴ ζωὴ μ' ἐνθουσιασμὸν, ἀλλ' ἡ διάθεσή τους καὶ ἡ τεχνικὴ τους δὲν εἶταν καὶ ἀγὰ καὶ δροσερὰ παιδική. Ὁ ρεαλισμὸς τους εἶταν ἓνας ρεαλισμὸς ἀρκετὰ ἐξελιγμένος, ποὺ χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ συγκριθῇ μὲ τὸ συνειδητὸ, δημιουργικὸ ρεαλισμὸν, ὁ ὁποῖος ἐπικρατοῦσε τότε στὴ Δύση καὶ ὁ ὁποῖος ἐπεδείκνυε, καὶ μέσα στὶς ὠμότερες εἰκόνες, τὴν προσωπικὴ πνοὴ τοῦ κάθε συγγραφέα, δὲν ἄφηνε καὶ ν' ἀναβλύσῃ ἀπὸ μέσα του καμμιά παρείσρακτη καὶ θελκτικὴ ἀνάταση τῆς φαντασίας. Εἶταν ἓνας ρεαλισμὸς μεταβατικὸς —δυστυχῶς ἢ μεταβατικὴ περίοδος διήρκεσε ὑπερβολικὰ πολὺ, —φωτογραφικὸς, κατώτατης ποιότητος, καὶ περιορισμένος μέσα σὲ στενώτατα ὅρια. Οἱ νεοελληνες συγγραφεῖς δὲν ἦσαν οὔτε ἀρκετὰ ἀνίδεοι, οὔτε ἀρκετὰ προσδευμένοι, γιὰ νὰ ἔχουν ἢ τὸ αὐθόρμητο θάρρος τῆς ἀγνοίας, ἢ τὸ θάρρος ποὺ δίνει ἡ πεποίθησι στὶς δυνάμεις. Δὲν τολμοῦσαν. Ἦσαν σὲ θέση νὰ καταλάβουν ὅτι ἡ ἀπεικόνισι τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ζωῆς τῆς πύλης εἶναι περίπλοκη καὶ δύσκολη, ὅτι δὲν συλλαμβάνεται μὲ μιὰ ἀπλή ἀντιγραφή, καὶ προτιμοῦσαν νὰ ἀρκοῦνται νὰ μεταφέρουν στὰ βιβλία τους σκηνῆς τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς καὶ νὰ σκιαγραφοῦν ρηχὰ καὶ μονοκόμματα πολὺ ἀπλοῦς ἀνθρώπους. Ἀδιαφοροῦσαν ἂν τὸ περιεχόμενον καὶ ὁ τόνος τῶν βιβλίων τους ἦταν ἀπελπιστικὰ μονότονος.

Ἡ μεταβατικὴ ἕνωσις τῆς ἐποχῆς ἐπέτρεπε τὶς ἐξαιρέσεις, οἱ ὁποῖες πολὺ δύσκολα διακρίνονται στὶς πρωτόγονες ἐποχές, γιὰτὶ τότε ἡ πρόοδος γίνεται πολὺ πρὸς ὁμαδικά. Ἐδειξα ὅτι ἀνάμεσα στοὺς στατικὸς φωτογράφους συγγραφεῖς ἀναφάνηκαν καὶ μερικοὶ, ποὺ ἂν καὶ αὐτοὶ δὲν ξεπέρασαν τὰ ὅρια τοῦ χωριοῦ, ζήτησαν νὰ παρεμβάλουν καὶ κάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους μέσα στὶς ἠθογραφικὰς εἰκόνες, καὶ ν' ἀναφτερώσουν μὲ μιὰ ποιητικὴ πνοή, νὰ δονήσουν μ' ἓνα ἑσωτερικὸ νόημα τὰ ἠθογραφικὰ τους διηγήματα. Τὸ νόημα αὐτὸ εἶναι συνήθως πολὺ ἀπλό, πολὺ κοινότοπο, δὲν ἐκδηλώνει καμμιά βαθιὰ ἀνησυχία τοῦ συγγραφέα, ἀλλὰ δείχνει ὁπωσδήποτε τὴν ἀρχὴ μιᾶς δημιουργικῆς προσπάθειας. Μερικοὶ συγγραφεῖς κατώρθωσαν ἐπίσης νὰ δέσουν τὶς φτωχὰς τους ὑποθέσεις μέσα σ' ἓνα πλαίσιο ἀρκετὰ καλλιτεχνικὸ, νὰ ἐπιμεληθοῦν τὴ μορφή. Μὲσ' ἀπὸ

τὰ καλύτερα ἠθογραφικὰ διηγήματα, προβάλλουν καὶ μερικοὶ τύποι, στοὺς ὁποίους δὲν ἐμφυσήθηκε ἀρκετὸ πολυζύνθετο βᾶθος γιὰ νὰ ἐξελιχθοῦν σὲ χαρακτήρες καὶ ν' ἀποκτήσουν τὴν ὀλοκληρωμένη ὑπαρξὴ τῶν λογοτεχνικῶν προσώπων ποὺ μᾶς παρακολουθοῦν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν καὶ νὰ συμπληρώνονται μέσα μας, ἀλλ' οἱ ὁποῖοι εἶναι ζωγραφισμένοι μὲ ἀρκετὰ γερὰ καὶ πλαστικὰ γραμμὰ καὶ ποὺ προξενοῦν ἔτσι μιὰ κάποια ἐντύπωσι...

Ἀναφάνηκαν καὶ μερικοὶ συγγραφεῖς μὲ συνείδησι τῆς δημιουργικῆς τους ἀπαστολῆς, δυναμικοὶ, ἀνικανοποίητοι ἀπὸ τὴ γύρω τους στασιμότητα, ποὺ διέκριναν τὶς ἀπειρες ποικιλίες καὶ ἀποχρώσεις τῶν ἀνθρώπινων χαρακτήρων, ποὺ πρόσεξαν τὰ οὐσιαστικὰ προβλήματα τῆς γύρω τους ζωῆς, ποὺ ἀντελήφθηκαν τὴ ρευστότητα τῆς ζωῆς, καὶ ποὺ ζήτησαν νὰ συλλάβουν, ν' ἀναλύσουν, νὰ προβάλλουν πλαστικά, ἢ μουσικὰ νὰ ἐπιβάλλουν, νὰ διαφωτίσουν τὶς φευγαλέες διακυμάνσεις τῆς ἀνθρώπινης ὑπάρξεως. Οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ ἔθεσαν ἐρωτήματα καὶ ἢ ἀπήντησαν οἱ ἴδιοι σ' αὐτὰ, ἢ θέλησαν νὰ ξυπνήσουν τὸν ἀναγνώστη ἀπὸ τὴν παθητικότητά του, νὰ τὸν ἐξαναγκάσουν νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ αἰσθανθῇ μόνος του, νὰ προεκτείνῃ καὶ νὰ συμπληρώσῃ, καθοδηγημένος ἀπ' αὐτοῦς, μόνος του, τὰ θέματά τους. Οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ συχνὰ δὲν ὀλοκληροῦσαν τὴν πρόθεσή τους, δὲν κατώρθωσαν νὰ δώσουν στὸ ἔργο τους μιὰ ἀριότητα καὶ μιὰ τελειότητα, ἀλλ' εἶναι οἱ μόνοι ποὺ ἔνωσαν τὸν ἀληθινὸ σκοπὸ τῆς Τέχνης. Ἀπολυτρώθηκαν ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ψυχρὴ περιγραφικότητα, ἀφῆσαν νὰ κυριαρχήσουν οἱ ἀτομικὲς τους ἐντυπώσεις ἀπὸ τὸ θέαμα τοῦ κόσμου, τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων, καλλιέργησαν τὴ φαντασία τους, διαπίστωσαν τὴν προσωπικότητά τους. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς αὐτοῦς συγγραφεῖς ἐγκατέλειψαν τὸ περιβάλλον τοῦ χωριοῦ καὶ ἀσχολήθηκαν μὲ τὴ ζωὴ μέσα στὴν πόλιν, ἔνωσαν ὅτι αὐτὴ ἀντικαθρέφταν προπάντων σὲ ὅ,τι ἀναζητοῦσαν καὶ προσέφερε τὸ περισσότερο ὄψις γιὰ ἀνάπτυξι. Οἱ δημιουργοὶ συγγραφεῖς ἦσαν σχεδὸν ὅλοι ἄνθρωποι πολὺ καλλιέργημένοι, εἶχαν ταξιδέψῃ στὴ Δύση ἢ τουλάχιστον εἶχαν διαβάσει καὶ μελετήσῃ πολλὰ ἔργα τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας.

(*) Ἀπὸ τὸ βιβλίον ποὺ ἐτοιμάζω: «Οἱ νεοελληνες διηγηματογράφοι καὶ μυθιστοριογράφοι» καὶ ἀπὸ τὸ κεφάλαιον «Ψυχογράφοι καὶ δημιουργοί».

Ήσαν μορφωμένοι και είχαν αντιληφθή την υπεροχή της Δύσεως. Είχαν υπερνικήσει μέσα τους τη νεκροφόρα πίστη στην περιούσιο ελληνικό λαό. Ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός δεν κληρονομήθηκε απ' αυτόν, άλλ' από τους δυτικούς λαούς, οι όποιοι τον συντήρησαν, και τον συνέχισαν, και τον ανέπτυξαν. Η σκλαβιά επέβαλε στην Ελλάδα μια καθυστέρηση· κάθε μη παραδοχή του γεγονότος αυτού παρατείνει τη νάρκη. Οι δημιουργοί συγγραφείς προσπάθησαν με όλες τους τις δυνάμεις να μεταφέρουν στην Ελλάδα τον πολιτισμό της εποχής τους.

Δυστυχώς, στην αρχή της ελληνικής πνευματικής αναγεννήσεως και γι' αρκετό καιρό ύστερα, οι δυτικοί συγγραφείς ήταν ελάχιστοι. Δεν ήταν και μεγαλοφυείς. Δεν μπόρεσαν να έμβληθούν, να επισκιάσουν τους ήθογράφους, να δώσουν μια έντονη ώθηση. Το νεοελληνικό διήγημα προώδευσε πάρα πολύ σιγά. Αρχισε μόνο τα έντελως τελευταία χρόνια να ξεπερνά όριστικά το φωτογραφικό στάδιο. Τώρα έλοι σχεδόν οι νέοι συγγραφείς, ακόμα και κείνοι που δεν έχουν ξεχωριστό ταλέντο, περιφρονούν την ήθογραφία, συνειδητοποιήσαν ότι ύφειλουν να εισδύσουν στο έσωτερικό βάθος των ανθρώπων, και να προβάλλουν μ' ένα δικό τους τρόπο τις δικές τους παρατηρήσεις και το αποκρυπτόμενό τους. Πολλοί αποτυγχάνουν στο έργο τους. Δεν σημαίνει. Άρκει ότι προσπαθούν. Η ελληνική διηγηματογραφία δεν θ' άργήσει ν' αναπτυχθή, γιατί τώρα ακολουθεί το σωστό δρόμο. Άργησε όμως πολύ να τον βρή.

Ο Γεώργιος Βιζυηνός παρουσίασε πρώτος στα διηγήματά του ψυχολογημένους χαρακτήρες. Αν ακολουθούσα στο βιβλίο μου αυτή τη χρονολογική σειρά, θα έπρεπε από καιρό να είχα άσχαληθί με το έργο του. Όταν έγραψε, δεν ύπηρεχε σχεδόν διήγημα στην Ελλάδα. Οι καθαρευουσιάνοι τροφδοτούσαν τα περιοδικά με τις άνούσιες ρωμαντικές περιπετειώδεις έπιφυλλίδες τους, το ιστορικό μυθιστόρημα δεν είχε άποκτήσει μορφή, σερνότανε μέσα σε άνυπόφορα κουραστικά μάκρη και παραγεμισμάτα, τα πρόσωπά του δεν ήσαν παρά άκαθόριστες σκιές, και ό,τι κυριαρχούσε και σ' αυτό, ήταν το ρηχό περιπετειώδες στοιχείο. Οι συγγραφείς

που είχαν πάλι το περισσότερο ταλέντο, άρχιζαν να επιβάλλουν την ήθογραφία και να περιορίζονται σ' αυτήν. Η «Πάπισσα Ιωάννα», όπου ο Ροΐδης είχε διαχύσει όλη τη σατυρική του διάθεση, ήταν η μόνη όσση, το μόνο έργο με πνοή και με νόημα.

Μέσα σ' αυτό το περιβάλλον, ο Βιζυηνός έγραψε διηγήματα, τα όποια μπορούν να θεωρηθούν ακόμα σήμερα ύποδειγματικά, και στα όποια οι σύγχρονοι του, και για καιρό και οι περισσότεροι μεταγενέστεροι του, δεν ήσαν σε θέση να προσφέρουν τίποτα περισσότερο από μια ψυχρή εκτίμηση. Αναγνώρισαν σ' αυτά μια αξία, αλλά χωρίς να κατορθώσουν ούτε καν να την κατανοήσουν άκριβώς. Δεν κατάλαβαν ότι ο Βιζυηνός έπρεπε να τους καθοδηγήσει. Το έδαφος δεν ήταν ούτε καν καλλιεργημένο, για να δεχθί και ν' αναπτύξη το γόνιμο σπόρο.

Έντούτοις ο Βιζυηνός δεν διαφεύδει έντελώς τη θεωρία του Ροΐδη για την πνιγερή έπιροή του ελληνικού περιβάλλοντος, όπως δεν την διαφεύδει κι' ο ίδιος ο Ροΐδης. Αν είχαν και οι δυο την τύχη να γεννηθούν σ' έναν άλλο τόπο ή σε μια άλλη εποχή, άσφαλώς θα είχαν άφήσει ένα έργο πολύ πιο άρτιο και με πολύ πιο πλούσιο περιεχόμενο από κείνο που παρέδωσαν. Το έργο τους είναι αξιόλογο, ένδιαφέρον, ξεπερνά πολύ την παραγωγή της εποχής τους, απέχει όμως πολύ από το να ίκανοποιη άπόλυτα, δεν έχει άπαλλαγί από πολλές αδυναμίες, τις όποιες καλλιεργούσε το περιβάλλον τους, και δείχνει καθαρά ότι είχαν και οι δυο μέσα τους δυνατότητες που δεν τις πραγματοποίησαν.

Μέσα στο Βιζυηνό πάλευαν πάντα δυο άνθρωποι: ο άπλος άπόγονος χωρικών που είχε διατηρήσει όλα τα χαρακτηριστικά της καταγωγής του, του όποιου η μορφή, οι τρόποι και η ίσχυρη φωνή δεν απέκτησαν ποτέ καμιά ευγένεια, και προξενούσαν μάλιστα μια ένοχλητική έντύπωση, ο ξερριζωμένος που νοσταλγόυσε το χωριό του, που εύρισκε ένα άνυπέβλητο (έλληγτρο στη λαϊκή παραδοχή των έγκεκρισμένων, στην άγνοια κάθε αναζητήσεως· κι' ο Καλλιτέχνης, ο άνήσυχος δημιουργός, ο μορφωμένος Λογοτέχνης, ο Φιλόσοφος που είχε αναπτυχθί στα Πανεπιστήμια της Γερμανίας, όπου είχε ένδιατρίψει στην έρευνα των φιλοσοφικών και ψυχολογικών προβλημάτων. Ο Καλλιτέχνης δεν

ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΕΦΗΒΟΣ

έξουδετέρωσε ποτέ έντελώς τον ήρεμο και στατικό χωρικό· ή Αθήνα δεν του έδωσε καμιά ώθηση, τουναντίον ένίσχυσε μόνο τη στατική του τάση· κι' ο χωρικός έμπόδισε τον Καλλιτέχνη να φθάσει στο κορύφωμά του.

Ο Βιζυηνός έγραψε φιλοσοφικές πραγμα-

τείες και λογοτεχνικές μελέτες, όπου δεν έκδηλώνεται ίσως μια έξαιρετικά πρωτότυπη διάνοηση, ένας όξος κριτικός νοός, άλλ' όπου φανερώνεται ένα πνεύμα που είχε συλλέξει άπειρες γνώσεις, κι' όχι μόνον έπιφανειακά. Τις είχε μελετήσει, έμβαθύγει κι' άφομοιώ-

σει. Οι δυο κυριότερες του λογοτεχνικές μελέτες, ή μελέτη του για τον Ίψεν—έτσι τον έγραψε—όπου ανέλυε με σύστημα, διαύγεια και κατανόηση, το έργο, την τεχνική, μά προπάντων τις ιδέες του νορβηγού δραματουργού, κι' όπου σκιαγραφούσε πολύ ζωηρά κι' αναγλυφικά και το βίο και τον χαρακτήρα του συγγραφέως και ή μελέτη του «Ανά τον Έλικώνα», όπου παρακολουθούσε την εξέλιξη του «βαλλίσματος»—ballade—από την αρχαιότητα σε όλους τους τόπους, κι' όπου παρέθετε κι' άπειρες, άλλες λιγώτερο κι' άλλες περισσότερο επιτυχημένες, μεταφράσεις των διεθνών ballades, άπεκάλυπταν στο άθηναϊκό κοινό και στους άθηναίους λογοτέχνες καλλιτεχνικούς κόσμους, τους δούλους ποτέ δέν είχαν ούτε καν υποπτευθή. (1) Βιζυηνός είταν έντελώς κάτοχος των κόσμων αυτών, και φώτιζε ζωηρά, άν όχι και κριτικά, την ούσία τους και τις λεπτομέρειές τους. Στή μελέτη του για τον Ίψεν ή περιγραφή του γλωσσικού ζητήματος στις σκανδιναβικές χώρες του είχε δώσει την εύκαιρία να έκφραση και μερικές άτομικές του σκέψεις για το έλληνικό γλωσσικό ζήτημα, να χτυπήση το σχολαστικισμό και τον περιορισμένο αυτοχθονισμό. Δέν ζητούσε βέβαια από κανένα έθνος να περιφρονήση τον έαυτό του· κάθε έθνος έπρεπε πρώτα απ' όλα να γνωρίση και να αγαπήση τον έαυτό του, άλλ' έπρεπε σύγχρονα να δέχεται πρόθυμα και με ένθουσιασμό κάθε έκπολιτιστικό στοιχείο.

Έντούτοις στο καθαρά δημιουργικό του έργο, στα ποιήματα και στα διηγήματά του, δέν έπεκράτησε ποτέ το κοσμοπολιτικό του έγώ. Η καλλιέργειά του έκδηλώνεται μόνον μέσ' από το βαθύ τόνο του έργου του, μέσ' από την πνοή του, μέσ' από την έπεξεργασία της μορφής, ποτέ άμεσα. Η Αθήνα πού ήταν μια πόλη, αλλά χωρίς ακόμα πολιτισμό, πού δέν ήταν πια χωριό, αλλά πού δέν ήταν ακόμα πρωτεύουσα με ζωηρή πνευματική ζωή, δέν τον ένέπνεε. Δέν ήθελε και ν' άντλήση τα θέματά του από τη γερμανική ζωή, να περιφρονήση τον τόπο του, να γράψη καθαρά ξενικά διηγήματα. Ίσως άλλωστε ή γερμανική ζωή, όσο κι' άν τη θαύμαζε, να μή τον συγκινούσε. Το μόνο του διήγημα, «Οι συνέπειες μιας παλιάς Ιστορίας», όπου προσάθησε ν' άναστήση κάτι από τις άναμνήσεις του της γερμανικής ζωής, είναι

ψυχρό, χαλαρό, κουραστικό, φορτωμένο με παραγεμισματα και μάκρη, πολύ κατώτερο από τ' άλλα του διηγήματα. Ο Βιζυηνός, ό οποίος είναι συνήθως έντελώς κύριος των προσώπων του και της ψυχολογίας τους, παρεκτρέπεται, σ' αυτό το διήγημα, σ' άπειρες άπιθανότητες κι' υπερβολές· βέβαια κι' εις πιδ καταπληκτικές ψυχικές καταστάσεις και τα πιδ παράδοξα γεγονότα είναι δυνατά, αλλά πρέπει ό συγγραφέας να τά κάνει πιστευτά, κι' ό Βιζυηνός σ' αυτό το διήγημα αφήνει τά περισσότερα έπεισόδια άδικαιολόγητα κι' άφώτιστο το βάθος της ψυχής των προσώπων του. Περιορίσθηκε λοιπόν να πλέξη τά διηγήματά του γύρω από άναμνήσεις της παιδικής του ζωής στο χωριό του και στα περίχωρά του. Έμφυσά μέσα στη στενή και ρηχή ζωή του χωριού μια καταπληκτική δραματικότητα, έφευρίσκει πρωτότυπες και συγκλονιστικές καταστάσεις και συγκρούσεις, παρουσιάζει τά άπλά του πρόσωπα καθόλου μονοκόμματα, τά ψυχολογεί, τ' αναλύει, τά ολοκληρώνει, ανακαλύπτει μέσα τους, χωρίς και να ξεφύγη ποτέ από την πιθανοφάνεια, μια άτομικότητα, πάθη, και ποικίλες διαθέσεις, και λεπτές διακυμάνσεις, άποχρώσεις κι' αντιδράσεις, δικαιολογεί κι' επιβάλλει το κάθε εύρημά του, συνθέτει και πλέκει την υπόθεση μ' εξαίρετική τέχνη, έγκλείνει μέσα στο χωριάτικο πλαίσιο μια ζωή πού σε άρκέτες στιγμές αποκτά μια καθολικότητα. Αλλά αυτό ακριβώς το κατόρθωμα μάς κάνει να λυπηθούμε άκόμα περισσότερο ότι ή έποχή του δέν του έπέτρεψε να δώσει στην έμπνευσή του και στην ιδιοφυΐα του άξια τους θέματα. Ο καλλιτέχνης δημιουργεί, μά για να έκδηλωθή πλήρως έχει ανάγκη και το ύλικό του να τον βοηθή, να είναι εύκαμπτο, άφθονο, ποικίλο, και να μήν περιορίζεται ό όρίζοντάς του...

Η διπλή προσωπικότητα του Βιζυηνού του επέβαλλε και την άμφίρροπη στάση του στο γλωσσικό ζήτημα. Στή μελέτη του για τον Ίψεν είχε άποφανθή έναντίον του σχολαστικισμού. Όταν ό Κοιτισμός έξασκούσε την πιδ καταπιεστική του τυραννία και δέν είχε άρχισεί ακόμα σχεδόν καμιά αντίδραση, ό Βιζυηνός διακήρυξε από τους πρώτους την πίστη του στη δημοτική γλώσσα. Το 1885 δημοσίεψε στο περιοδικό «Έβδομάς» μια μικρή μελέτη «Διατί ή Μηλιά δέν έγινε Μη-

λέα», ή όποία δείχνει και τον πλούτο των ψυχολογικών του γνώσεων, και την δύναμη της ψυχολογικής του ίκανότητας:—παρουσιάζει μια βαθύτατη διέσδυση μέσα στην παιδική ψυχή, και λεπτότατες παρατηρήσεις για το συνειρμό των παραστάσεων και την έξάρτησή τους από τις λέξεις πού τις αντιπροσωπεύουν—και ή όποία ένδιαφέρει προπάντων, γιατί φανερώνει πόσο το γλωσσικό ζήτημα του ήταν γνώριμο, πόσο ήταν μέσα του έξαντλημένο και λυμένο, πόσο ή πεποίθησή του στην άξια της δημοτικής ήταν διαμορφωμένη και κατασταλαγμένη. Ο Βιζυηνός ούτε καν συζητεί θεωρεί περιττό ν' αναπτύξη θεωρίες, ν' αναπτύξη με περίπλοκα έπιχειρήματα μια άλήθεια την όποία βλέπει άπόλυτα φωτεινή. Αφηγείται ένκ έπεισόδιο του παιδικού του βίου, της πρώτης του έπαφής με το σχολείο.

Ο Βιζυηνός, όταν ήταν μικρός, είχε αγαπήσει με πάθος τη μηλιά του κήπου του. Το δένδρο αυτό, στα κλαριά του όποιου σκαρφάλωνε, κι' από το ύψος του όποιου έβλεπε μια έκταση άπέραντη γι' αυτόν, και το όποιο στολιζότανε κάθε τόσο με κόκκινους έξαίστους καρπούς, του έκανε την έντύπωση ένός όντος φανταστικού. Η άγάπη του όμως συνδυαζόταν και με περιέργεια. Δέν του άρκοῦσε ν' αγαπά, ήθελε και να ξέρη τι είναι ή μηλιά. Και περίμενε με άνυπομονησία να πάη στο σχολείο, για να μάθη από το δάσκαλο τι πράγμα είναι ή μηλιά. Η πρώτη όμως φροντίδα του δασκάλου, μόλις παρέλαθε τά παιδιά, ήταν ν' αλλάξη και να κάνει άρχαιοπρεπέστερα τά όνόματά τους: τά παιδιά δέν άναγνώριζαν πια το ένα το άλλο... Ο μικρός Βιζυηνός τον ρώτησε με δειλία και με λαχτάρα τι είναι ή μηλιά του. Ο δάσκαλος δέν του άπήντησε, δέν του έξήγησε τίποτε τον μάλλωσε μόνον γιατί μεταχειρίσθηκε την πρόστυχη λέξη μηλιά και τον διέταξε να λέη «ή μηλέα». Ο μικρός Βιζυηνός δέν μπόρεσε να παραδεχθή ότι το ύραλο, αγαπημένο του δένδρο με τους κόκκινους καρπούς έπρεπε να μεταβληθή και να γίνη ή κακόχη. Δυσκολοπρόφερτη, ψυχρή και ξένη μηλέα. Ο όρος «μηλέα» δέν ανταποκρινόταν σε καμιά έσωτερική του παράσταση, δέν αντιπροσώπευε γι' αυτόν τίποτε άλλο, από το θυμό και το ζήλο του δασκάλου. Γιατί στην έπιμονή του μικρού Βι-

ζυηνού, ό δάσκαλος άπαντούσε τώρα όχι πια μόνον με επιπλήξεις, με την άρνηση κάθε έξηγήσεως, αλλά και με ξύλο. Στο τέλος, ό μικρός Βιζυηνός άναγκάσθηκε να συνθηκολογήση· βρήκε όμως μια υπεκφυγή. Δέν είχε βέβαια πεισθή, άλλ' άφου ό δάσκαλος το ήθελε, και προπάντων άφου ό δάσκαλος έδερνε, θα έλεγε όλες τις μηλιές της χώρας «μηλέες», όχι όμως και την μηλιά του κήπου του. Η δική του ή μηλιά θα έμενε ή μηλιά του και ποτέ πια δέν θα μιλούσε γι' αυτήν στο δάσκαλο. Έτσι δέν έμαθε ποτέ, τουλάχιστον στο σχολείο, τι πράγμα είναι ή μηλιά. Στο σχολείο έμαθε μόνον λέξεις, λέξεις...

Τό έπεισόδιο αυτό είναι τόσο εύγλωττο, ώστε δέν έχει ανάγκη να συνοδευθή κι' από άλλα παραδείγματα, από ρητορικές άναπτύξεις, από μια σφή πραγματεία. Ο Βιζυηνός το αφήνει με τέχνη να μιλήση και να διδάξη μόνον του, και πλέκει μόνον άρμονικά μέσα στην αφήγησή του μερικά έπιγραμματικά άποφθέγματα για τη σπουδαιότητα του γλωσσικού ζητήματος και για την ανάγκη ν' αναμορφωθή ή έλληνική παιδεία, τά όποια διατηροῦν ακόμα σήμερα ελη τη φωτεινότητά τους: «Τό γλωσσικό ζήτημα είναι το σπουδαιότερο κατ' έμέ των βίων έπρεπε ν' άσχολοῦν το ήμέτερον έθνος, ούσιωδέστερον ίσως και του άνατολικού ζητήματος» — «Η μάγια των θελώντων να διδάσκωσι ούχι την φύσιν των πραγμάτων, άνάγοντες τά τελευταία υπό τά γνωστά αυτών όνόματα, άλλ' άγνώστους λέξεις, δι' ών άπαταῦσι να όνομάζωνται άγνωστα πράγματα, καθιστά την έλληνικήν μόρφωσιν σιούφειον μόχθον και καταδικάζει το έθνος εις τον δια πνευματικής άσιτίας χειριστον θάνατον.» Η Μηλιά είναι προπάντων ένα ψυχολογικό διήγημα με ιδεολογικό περιεχόμενο· το άρτίο του γράψιμο, ό άρμονικός συνδυασμός της βαθιής ψυχολογικής άναλύσεως και παρατηρήσεως με μια συγκίνηση, την όποιαν έκδηλώνει ένας παλμός σχεδόν λυρικός, και μ' έναν διάχυτο τόνο λεπτής και πικρής είρωνείας, το κάνουν έπίσης πειστικό, όσον και ή πιδ περισπούδαστη κι' έξαντλητική μελέτη. Αλλά ή πλάνη ήταν πάρα πολύ βαθιά ριζωμένη κι' έπισκίαζε τις διάνοιες μ' ένα πέπλο πάρα πολύ πυκνό για να εύρη άμεση άπήχηση.

Τό παραδοξότερο είναι ότι δέν έπεισε ούτε τον ίδιο το Βιζυηνό ν' άποσκιρτήση όριστικά

ἀπὸ τῆς λόγια σχολῆς. Καὶ πάλι ὁ συντηρητικὸς ἄνθρωπος ὑπερίσχυσε μέσα του. "Ὅσο κι' ἂν ξέρομε ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι σχηματισμένος ἀπὸ ἀντιφάσεις, ἔτι κάθε τι τὸ ἀπρόοπτο εἶναι καὶ φυσικὸ, κι' ἔτι δὲν ὑπάρχει λόγος ν' ἀπορούμε γιὰ τίποτε, δὲν μπορεῖ νὰ μῆ μᾶς προκαλέσῃ κατάπληξη ἢ καθαρεύουσα ἔλων σχεδὸν τῶν ἔργων του. Κι' αὐτὴ ἀκόμα ἢ Μηλιὰ εἶναι γραμμὴν στὴν καθαρεύουσα. Ἐπίσης καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ ποιήματά του. Σὲ μερικὰ μόνο τραγούδια του, ἂν καὶ θεωρητικὰ δὲν εἶχε ποτὲ οὔτε κἀν συλλογιστὴ νὰ ξεχωρίσῃ ἀθάϊρετα, ὅπως ἀρχίζαν νὰ τὸ παραδέχονται οἱ σύγχρονοί του, τὴ γλῶσσα τῆς ποιήσεως ἀπὸ τὴ γλῶσσα τοῦ πεζοῦ λόγου, τόλμησε νὰ ἐκφρασθῇ μὲ τὴν ἀθόρυμη γλῶσσα του. Στὰ διηγηματά του μόνον οἱ διάλογοι εἶναι στὴ δημοτικὴ, σὲ μιὰ δημοτικὴ ἰδιωματικὴ, τίς περισσότερες φορές, γιὰτι μιλοῦν χωριάτες τῆς Θράκης, καθόλου καλλιτεχνικὴ, καὶ γραμμὴν μὲ μιὰ ὀρθογραφία ἢ ὅποια τὴν πλησιάζει, ὅσο εἶναι δυνατόν περισσότερο, πρὸς τὴν καθαρεύουσα. Στὰ περιγραφικὰ κι' ἀφηγηματικὰ μέρη, ἂν καὶ τὰ διηγήματά του εἶναι γραμμένα στὸ πρῶτο πρόσωπο, σὺν ἀναμνήσεις, καὶ παρουσιάζει πάντα μέσα σ' αὐτὰ τὸν ἑαυτὸ του σὺν ἓνα λαϊκὸ ἄνθρωπο, καὶ θὰ τοῦ εὐκαλυόταν ἔτσι πολὺ ἢ δικαιολογία τῆς χρήσεως τῆς δημοτικῆς δὲν ξέφυγε ποτὲ ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα. Βέβαια ἢ καθαρεύουσά του εἶναι ἐπιμελημένη, ἀποφεύγει κάθε ὑπερβολικὸ σχολαστικισμό, καὶ ρέει μὲ μιὰ σχετικὴ εὐκαμψία μὲς ἀπὸ ἓνα ὕφος δουλεμένο καὶ σμιλευμένο μὲ ἀγάπη, ποῦ ξεχωρίζει πολὺ ἀπὸ τὸ πρόχειρο, δημοσιογραφικὸ ὕφος τῶν περισσότερων καθαρευουσιάνων· ἀλλὰ πάντα προσδίνει μιὰ ξηρότητα, μιὰ ψυχρότητα καὶ μιὰ ἐπιτήδευση καὶ στὰ ζωηρότερα του διηγήματα. "Ἄν ὁ Βιζυηνὸς εἶχε ἀποφασίσει νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ ὄργανο τοῦ ὁποίου εἶχε κατανοήσῃ τὴν ἀξία, ἀσφαλῶς θ' ἀποκτούσαν τὰ διηγήματά του ἓνα χρῶμα πολὺ πιδ ἔντονο, καὶ σύγχρονα ἢ καλλιτεχνικὴ του φύση θὰ εἶχε ἀναπτύξει κ' ἐκλεπτύνει τὴν ἀπλαστη ἀκόμα λαϊκὴ γλῶσσα, θὰ τῆς εἶχε δώσει μιὰ ἀνάταση, καὶ ἢ ἀξία τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου του θὰ εἶχε βοηθήσει ἴσως νὰ ἐπιβληθῇ πολὺ πιδ γρήγορα ἀπ' ὅτι τὴν ἐπέβαλλαν οἱ ἄλλοι δημοτικιστὰὶ συγγραφεῖς. Ἄλλ' ὁ Βιζυηνὸς ἔλυσε μόνο θεωρητικὰ τὸ ζήτημα

μέσα του. Στὴν ἐφαρμογὴ δὲν ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴ τοῦ περιβάλλοντός του· στὴν ἐκλογή τῶν θεμάτων του δὲν λησμονήσῃ τὴ χωριάτικὴ του καταγωγή· στὸν ἐκφραστικὸ του τρόπο δὲν ξεπέρασε ποτὲ ἔντελως τὰ διδάγματα τῶν πρώτων μυητῶν του στὸ λογοτεχνικὸ κόσμο.

* *

Ὁ Γεώργιος Βιζυηνὸς γεννήθηκε στὴ Βυζῶ (Βιζύη), χωριὸ τῆς Θράκης, τὸ 1849. Πολὺ μικρὸς ἔχασε τὸν πατέρα του καὶ ἢ ἀγάπη του συγκεντρώθηκε στὴ μητέρα του, γιὰ τὴν ὅποια διατήρησε πάντα μιὰ ἐξαιρετικὰ τρυφερὴ καὶ θερμὴ ἀφοσίωση. Ἡ μητέρα του τοῦ ἐνέπνευσε μερικὰ ἀπὸ τὰ συγκινημένα του ποιήματά καὶ δυὸ ἀπὸ τὰ δραματικώτερα διηγήματά του, ὅπου τῆς ἐμφύσηξε ἓνα ἔντονο ψυχικὸ βάθος καὶ τῆς ἐξασφάλισε μιὰ ὑπαρξὴ ἀνάμεσα στὰ λογοτεχνικὰ πρόσωπα. Ἐμαίε τὰ πρῶτα γράμματα ἀπὸ ἓνα ἀντιπαθητικώτατο δάσκαλο, ὅπως εἶδαμε στὴ Μηλιὰ, στὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ του, καὶ τίς Κυριακὰς βοηθοῦσε τακτικὰ τὸν πατέρα στὴ λειτουργία. Δέκα ἐτῶν ξενιτεύθηκε· ἀρχισε ἢ ἀτέλειωτη περιπέτεια τῆς ζωῆς του. Ὁ Βιζυηνὸς δὲν ἔζησε, ὅπως οἱ περισσότεροι Ἕλληνες λογοτέχνες, μιὰ ζωὴ στατική, περιωρισμένη μέσα στὴ μικρὴ πατρίδα του καὶ στὸ στενὸ κύκλο του, μονότονη, ἐμαλή, κανονισμένη. Ἐξῆσε ταξιδεύοντας ἀδιάκοπα, σπρωγμένος ἀπὸ τὴν ἀνεξάντητη δίψα του νὰ εὐρύνη τίς γνώσεις του καὶ ν' ἀναζητῇ νέες ἐντυπώσεις. Πλούτισε ἔτσι σημαντικὰ τὸν ἐσωτερικὸ του κόσμον κι' αὐτὴ ἢ διαρκὴς κίνησις, ποῦ μᾶς ἀποκαλύπτει καὶ τὴν ἀνησυχία καὶ τὸ ἀνικανοποίητο τοῦ χαρακτήρα του, συγκεντρώνει τὸ ἐνδιαφέρον μας ὄχι μόνο γύρω ἀπὸ τὸ ἔργο, ἀλλὰ καὶ γύρω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ζωὴν του. Ὁ Βιζυηνὸς εἶναι ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες λογοτέχνες ἓνας τύπος ἀνθρώπου ἀρκετὰ σπάνιος. Ἡ περιπετειώδης καὶ πρὸς τὸ τέλος τῆς καὶ τραγικὴ ζωὴ του, ὁ ἀναβρασμὸς καὶ ἢ ἀδιάκοπη πάλη, τὴν ὅποια προσπάθησε νὰ δειξῶ, τῶν δυὸ ἀνθρώπων μέσα του, προσφέρνουν ἀφθονο ὕλικὸ σ' ἓνα συγγραφέα, ὁ ὅποιος θὰ ἤθελε νὰ γράψῃ μιὰ ἀπὸ τίς μυθιστοριοποιημένες ἐκείνες ζωάς, οἱ ὁποῖες σήμερα διαβάζονται καὶ ἀρέσουν ἐξαιρετικὰ.

Ἡ περιπέτεια ὅμως ἀρχισε πάρα πολὺ νω-

ρῆς, καὶ ἴσως αὐτὴ ἢ πρωϊμότητα νὰ ἐξηγήτῃ τὴν ἔντονη νοσταλγία ποῦ, παρ' ὅλη τὴν ἀγάπη του γιὰ τίς μετακινήσεις, διατήρησε πάντα γιὰ τὸ χωριὸ του. Ἐφυγε πρὶν προφθάσῃ νὰ τὸ βαρεθῇ, ν' ἀντιληφθῇ τὴν ἀσφυκτικὴ του στενότητα. Ἀπεκόμισε τὴν εὐχόνα του ὅπως τὴν εἶχαν ὀθῆ καὶ ὠραιοποιήσει τὰ παιδικὰ του μάτια. Στὶς ὥρες τῆς μοναξιάς, τῆς δυσφορίας καὶ τῆς πικρίας, οἱ ὁποῖες πλέζαν συχνὰ τὴν εὐαίσθητὴ του φύση, ἢ ἀναπόληση τῶν ἀφρόντιστων παιδικῶν του χρόνων καὶ τῆς μητρικῆς στοργῆς θὰ περιέβαλλε τὸ χωριὸ του μὲ μιὰ φωτεινότητα αἰγλή καὶ μ' ἓνα ἀκατανίκητο θέλητρο.

Δέκα ἐτῶν πῆγε στὴν Πόλη καὶ ἀρχισε νὰ ἐργάζεται στὸ ραφτάδικον τοῦ θεῖου του. Ἡ παιδικὴ του φαντασία κι' ὁ ποιητὴς ποῦ ὑπῆρχε ἀνέκαθεν μέσα του, περίμεναν, ὅπως μᾶς τὸ διηγείται σ' ἓνα του διήγημα: «Τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον», τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ νὰ τοῦ ἀνοίξῃ διάπλατα τίς πόρτες τῶν χαρμιῶν καὶ νὰ τοῦ ἀποκαλυφθοῦν ἐκεῖ καὶ νὰ τοῦ προσφερθοῦν παραμυθένιοι θησαυροί, νὰ τὸν ὑποδεχθοῦν πεντάμορφες βασιλοπούλες. Τὸ θαῦμα ὅμως δὲν πραγματοποιήστανε, κι' ἔτσι, ὅταν πέθανε ὁ θεῖός του, καὶ τὸ ραφτάδικον ἔκλεισε, καὶ κάποιος συντοπίτης του ἀποφάσισε νὰ τὸν στείλῃ στὸν ἐπίσης συντοπίτην του Μητροπολίτη τῆς Κύπρου. αἰσθάνθηκε μιὰ μεγάλη χαρὰ γιὰ τὴν νέα αὐτὴ ἀλλαγὴ, ἢ ὅποια τοῦ ἐπέτρεπε καὶ πάλι νὰ προσδοκᾷ. Στὴν Κύπρον ντύθηκε τὰ ράσα, ἔγινε ἀναγνώστης, ἱεροψάλτης καὶ προροζότανε νὰ γίνῃ παιπάς. Ἡ εὐφυΐα του, ἢ φιλομάθειά του, τοῦ εἶχαν προσελκύσει τὴν εὐνοία τοῦ Μητροπολίτη, ἀλλ' ἢ ἀνυπότακτὴ του φύση δὲ μποροῦσε νὰ ὑποκύψῃ σὲ περιορισμούς. Μόλις ξύπνησε ὁ ἔφηδος μέσα του, τὸν παρέσυρε ἀσυγκράτητα ἢ πρόσκληση τῆς ζωῆς. Τὸν συνέλαβαν μιὰ νύχτα ν' ἀνεβαίνῃ ἀπὸ μιὰ κινητὴ σκάλα πρὸς τὸ παράθυρον ἑνὸς ὠραίου κοριτσαίου. Τὸ σκάνδαλον, ὅπως συμβαίνει πάντα, κι' ὅπως συνέβαινε πρῶτων ἄλλοτε, τὴν ἐποχὴ ποῦ ἢ γυναῖκα δὲν εἶχε οὔτε κἀν ἀρχίζει ἀκόμα νὰ διανοητῆται ὅτι μποροῦσε νὰ εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ μιὰ σκλάβη, ἐπληξῆ πολὺ βαρύτερα τὸ κορίτσι ἀπὸ τὸν ἄντρα. Ἐκείνη ξυλοκοπήθηκε κ' ἐξορίσθηκε ἀπὸ τὴν οἰκογένειά της, καταδικάσθηκε σὲ μιὰ μαρτυρικὴ, ἀπομονωμένη ζωὴ· ὁ Βιζυηνὸς, χάρις καὶ στὴ συμ-

πάθεια τοῦ Μητροπολίτη, γλύτωσε μὲ μιὰ ἐλαφρὰ μάλλον ποιή: θὰ ἔμενε κλεισμένος 40 μέρες στὸ κελλί του καὶ θὰ νήστευε μὲ ξερὸ ψωμί, θὰ μετανοοῦσε καὶ θὰ προσευχότανε. Ὁ Βιζυηνὸς εἶχε μιὰ φύση ἀνταρτικὴ, ἀλλὰ δὲν ἐπαναστατοῦσε. Οὔτε στιγμὴ δὲ φαίνεται νὰ συλλογίσθηκε ὅτι ἔκρεπε μὲ κάθε θυσία νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ νὰ προστατεύσῃ τὸ κορίτσι, ἢ τουλάχιστον νὰ ζητήσῃ νὰ συμερισθῇ τὴν τύχη του. Ἦταν ἄλλωστε ἀκόμα πάρα πολὺ νέος, μόλις 16 ἐτῶν, καὶ ἓνας τέτοιος ἀγῶνας ἐναντίον τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς Κύπρου θ' ἀπαιτούσε τεράστιες δυνάμεις. Ἰσως καὶ νὰ διαισθάνθηκε ὅτι ὁ προορισμὸς του ἦταν ἄλλος ἀπὸ τὴν προσκόλλησή του σὲ μιὰ γυναῖκα, ἢ ὅποια τὸν εἶχε συγκινήσει μόνο παροδικά· ποτέ, σὲ κανένα του πόνημα ἢ πεζὸ ἔργο, δὲν τὴν ἀνέφερε· τὴ λησμονήσῃ ἀμέσως. Ἐξέτελεσε τὴν ποιήν του, ἀλλ' ἄντὶ νὰ προσεύχεται καὶ νὰ μετανοῇ στὸ κελλί του, θὰ συλλογιζότανε πόσο ἀφόρητο εἶν' ἓνα ἐπάγγελμα ποῦ δεσμεύει κάθε ἐλευθερία, καὶ θ' ἀρχισε ἐκεῖ νὰ διαμορφώνῃ τὸ σχέδιον τῆς φυγῆς του ἀπὸ τὸν κλῆρον. Ὅταν πέρασαν οἱ 40 μέρες, ὁ Μητροπολίτης τὸν ἔστειλε καὶ πάλι στὴν Πόλη, νὰ συμπληρώσῃ τίς σπουδὰς του στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης· ἔπρεπε ν' ἀπομακρυνθῇ, γιὰ νὰ λησμονηθῇ ἔντελως τὸ σκάνδαλον, κ' ἐπίσης καὶ γιὰτι ἔδειχνε μιὰ ἔντελως ἐξαιρετικὴ κλίση πρὸς τὴ μόρφωση. Ὁ ζῆλος του κι' ὁ νοῦς του ἔκαναν ἀμέσως ἐντύπωση καὶ στοὺς καθηγητάς του στὴν Πόλη. Ἐνῶ εἶταν ἀκόμα μαθητῆς, τύπωσε τὰ «Ποιητικὰ Πρωτόλεια», μιὰ ἔντελως νεανικὴ συλλογὴ ποιημάτων, ἐμπνεομένη ἀπὸ τὴν λόγια σχολή, τὴ μόνη ποῦ εἶχε γνωρίσει, ἀλλ' ὅπου διακρινότανε κίβλας μιὰ κάποια ζωηρότητα πνεύματος καὶ μιὰ εὐκολία στὴ στιχογραφικὴ καὶ στὴ ρυθμοπλαστικὴ. Ὁ Ἕλληνας Ἰανταλίδης τὴν πρόσεξε, γνώρισε τὸ νέο Βιζυηνόν, τὸν ἀγάπησε κι' ἀνέλαβε πρόθυμα νὰ καθοδηγήσῃ τίς πρῶτες του προσπάθειες. Ἐγινε ὁ Δάσκαλός του, καὶ δυστυχῶς, ὅπως εἶδαμε, ὁ Βιζυηνὸς δὲν ἀπαλλάχθηκε ποτὲ ἔντελως ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴν του. Τὸν συμπάθησε, ἐνδιαφέρθηκε γι' αὐτὸν καὶ ὁ Γεώργιος Ζαρίφης, ὁ ὅποιος τὸν ἀνέλαβε ὡς ὑπότροφόν του, κ' ἐξακολούθησε γιὰ πολλὰ χρόνια, ἔως ὅτου ἀπέθανε, πάντα νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ καὶ νὰ τὸν βοηθῇ.

PESO ORO

ΔΙΗΓΗΜΑ (*)

Μ' αὐτὴ τὴν τάξη, οἱ ἐργάτες μουςκεύουν στὸν ἰδρώτα μὲ κάμπουσες γυναῖκες, ὁ Χαδοῦλης, ὁ τσαπατσούκης ὁ σέμπρος, ἀλυχτάει σὰ λυκόσκυλο κι' ὁ τσιφλικᾶς μπορεῖ, ἡσυχος πίσω ἀπ' τὰ τζάμια, ν' ἀναγαλλιᾶζῃ μὲ τὴ βραδυνή εἰρήνη τοῦ κάμπου...

Οἱ μέρες ἀξαίνουσι καὶ μὲ τὸν καιρὸν αὐτὸ, πού δυὸ μερόνυχτα τὸ πᾶει ροή, οἱ δουλειές σταματοῦνε. Ὁ Γκούτζιας ξεπεταῖνε τίποτε παλιά ζέματα καὶ σκέφτεται: Τριάντα δραχμὲς. Δέκα στὸ πέζο.

Οἱ ἄλλοι βουτίζουσι τὸ σπύρο μέσα σ' ἕνα μισοδάρελο καὶ τὸν ἀπλώνουσι στὸ ὑπόστεγο. Κάμπουσι ἄλλοι ξεκοκκίζουσι στεγνωμένο σπύρο στὸ κροκινιστήρι, καὶ μετὰ, περιεργάζονται τίς λάντζες, τίς μηχανές.

— Γλυτώνεις τὸν ἰδρώτα μὲ δαύτη; κάνει ἕνας, καὶ μὲ τὸ λόγο τοῦτο σὰ νὰ χαίρονται λίγο.

— Ὅλοι τους λένε τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια καὶ τὰ βᾶσανα δὲν παίρνουν τέλος «Ἡ δουλειὰ ξέπεσε δῶ κι' ὁ κάμπος ἀδειάζει μέραν τὴ μέρα· ὁ ἀνθρώπος τραβάει ὁ ἕνας κοντὰ τὸν ἄλλο. Αὐτὸ τὸ χωράφι δὲν κάνει γιὰ τίποτα! Στὰ χωριά, τώρα, τὰ μαγαζιά κλειδῶνε στὶς 8, βραδιά 9, πού ἄλλοτες! Ὁ δεινας πλούτηνε ὁ τυχερός, ὁ αὐτὸς λείπει χρόνια στὴν Ἀμερική. Ἐμεῖς ἐδῶ, μὲ τὸ χῶμα, ὡς πού νὰ ῥθῃ ἡ ὥρα».

Ὁ Γκούτζιας πρόσεχε καὶ πλησίασε.

— Ἀμερική; λέει. Νά! Κ' ἔδειξε τὸ πέζο.

Τὸ πῆρε ὁ ἕνας, τὸ πῆρε ὁ ἄλλος, ὅλοι.

— Λίρα ἀπ' τὴ Χιλή, στὴν Ἀμερική! Τὴν ἔστειλε ὁ ἀδερφός.

Καὶ τοὺς κοίταξε μὲ κάποια περηφάνεια.

— Πᾶει χρόνια ἐκεῖ; ρώτησαν.

— Δεκάξη! ἔκαμε ὁ Γκούτζιας καὶ πῆρε τὸ πέζο.

Καύνησαν τὰ κεφάλια μὲ τόσων καιρῶ πού πέρασε. Ὑστερα κοιτάξαν πίσω τίς λάντζες, καὶ σὰ νὰ νοιώθουν μιὰ ξεκούραση. Τὸ ἴδιο κι' ὁ τσιφλικᾶς ἐνθουσιαζόταν μ' αὐτὸν τὸ Γκούτζια.

— Καλὴ μηχανή, εἶπε στὸ σέμπρο μιὰ στιγμή· καὶ καθὼς ζύγωνε στοὺς συλλογισμένους ἐργάτες, λέει:

— Νὰ μὴ σκέφτεται κανεὶς... Σκοτίζεται ὁ νοῦς καὶ τὸ κακὸ πληθαίνει.

Οἱ ἄλλοι κάμανε: πὼς ναί, πληθαίνει τὸ κακὸ.

Ἐανοίγουν τέλος οἱ μέρες κ' ἡ δουεὶα ἔπεσε βιαστικῆ, γιὰ νὰ τελειώσῃ τὸ ἀνοιγμα.

— Νὰ διβολίσουν, ἔκαμε ὁ τσιφλικᾶς στὸ σέμπρο.

Μὲ τίς λιακάδες, τὸ χῶμα πῆρε ὄψη, ψήθηκε καλὰ καὶ μυρμήγκιασε.

Οἱ ὥρες τῆς σπορᾶς!...

Σκόρπιοι οἱ ἐργάτες, χεροβολᾶνε τὸ σπύρο πού τὸν ἔχουν βυτρίσει σὲ γαλαζόπετρα. Ἐδῶ τὸ σμιγὸ, ἐκεῖθε τίς ὄψεις βρῶμες.

Μιὰ γυναῖκα πού ἔσπερνε στὸ ποτιστικὸ κοκκινογούλια, γιὰ τίς γελαδοποθλές τοῦ τσιφλικιοῦ, κοντοζύγωσε τὸ Γκούτζια καὶ πιάνει κουθέντα.

— Καλὰ κ' ἐδῶ. — Καλὰ, ἔκαμε αὐτὸς.

— Πίσω νὰ δῆς, τοῦ ἀντεῖπε κείνη.

Καὶ σὲ λίγο:

— Δὲν πῆγαινες, ἔρμε καὶ σὺ;

— Κ' ἐδῶ τὸ ἴδιο. Οἰκονομία καὶ σὲ βρῶσκει ἡ τύχη!

Τριάντα δραχμὲς—δέκα στὸ πέζο, συλλογίστηκε κατόπι.

Σὲ χάζεψε ἡ λίρα, συλλογίστηκε ἡ ἄλλη, καὶ τὸν κοιτάει. Κ' ἡ δουλειὰ ὀλοένα ροδαμίζει σὰν τὸ δέντρο.

Ὁ Γκούτζιας τὸ νοῦ του στὸ γράμμα τοῦ Στεργιανοῦ: ἔχει πολὺν κόπο. Κ' ὕστερα, δεκάξη χρόνια! Κι' ὥρες-ὥρες ἀπογοητευ-

τανε κ' ἔκανε ὑπομονή. Σηκωνότανε κ' ἔπερτε μ' αὐτὴ τὴν ἔγνοια, ὥσπου κατὰ τὰ μέσκα τοῦ Μιχλιοῦ, πού ἔφυγαν κάμπουσι ἐργάτες περσευάμενοι, ἄρχισε νὰ στενοχωριέται κ' ἐνοιωθε τὴν καρδιά του νὰ σώνεται.

Ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλο, συλλογίστηκε.

Χτὲς πέρασαν οἱ βαλμάδες τοῦ τσιφλικιοῦ ἀπ' τὰ Καθούλια τοῦ Τρίκκερι, ἀφοῦ περπάτησαν ὅλα τὰ σύρραχα καὶ τὰ μαντριά, καὶ μισεύουσι τώρα γιὰ τὸ ζυγὸ τῆς Πίνδος, στὸ Γκόναλι καὶ στὴ Μπάμπα.

Ἐνας χαιρετιέται μὲ τὸ Γκούτζια.

— Σ' εἶδα πρόπερσι, λέει, σ' Ἀμπελάκια.

— Πῶς, πῶς! ἔκαμε ὁ Γκούτζιας. Ὠώνιζα σαχτιάνια γιὰ τὸ μαγαζὶ τοῦ Λάζαρου. Σὲ θυμᾶμαι!

Κοιτάζονται γκαρδιακά.

— Ἐράσες, κάνει ὁ βαλμάς.

— Καὶ σὺ καημένε, ὁ Γκούτζιας.

Ἀλλάξανε ἀκόμα λίγες κουθέντες, καὶ τὴν ἄλλη οἱ βαλμάδες ἔφυγαν.

— Πᾶνε καὶ τοῦτοι μονολόγησε ὁ Γκούτζιας. Ὁ ἕνας πίσω τὸν ἄλλο, δίχως σταλιό.

Καὶ μεῖς ἐδῶ, ὡς πού νὰ ῥθῃ ἡ ὥρα, σκέφτηκε.

Καὶ καθὼς τότε παιδεύουν οἱ πικροὶ διαλογισμοὶ κ' ἡ τύχη δὲ χαράζει πουθενά, ὁ κόπος τῆς καθημερινῆς δουλειᾶς σκοτεινιάζει σιγά-σιγά τὴ λάμψη τοῦ πέζο.

Ὁ δρίζοντας πιά δὲ χάσκει δῶ πίσω...

— Οὐχ! ἔκανε συχνά. Κονεύεις, ξεκολεύεις. Πουθενὰ δὲ στεριώνεις, Γκούτζια. Αὐτὸς εἶναι ὁ κόσμος, πᾶει κ' ἔρχεται.

Καὶ μέσα-μέσα ἀναστοχάζεται τὸ Καραμπίκι, στὶς ὥρες πού σκυφτὸς ξερριζώνει τὰ παρακλάδια καὶ κόβει τὰ πατόφυλλα ἀπ' τὰ κοκκινογούλια, πού σὲ λίγες μέρες θέλουνε σκάλο.

Δυὸ θεόρατες λάντζες θερίζουν καὶ φύγανε ἀκόμα μερικοί.

— Δὲ στεριώνει ὁ ἀνθρώπος, μονολόγησε πάλι ὁ Γκούτζιας.

Τὸ σούρπο, καθὼς γύριζε στὸ καλύδι, σήκωσε τὰ μάτια στὸ κονάκι καὶ, βλέποντας τὸν τσιφλικᾶ ἀφαιρεμένο μὲ τὴ βραδυνή εἰρήνη τοῦ κάμπου, θυμᾶται κείνον τὸν ἀφέντη μὲ τίς μηχανές, πού στεκότανε, τὸ ἴδιο ἡσυχος, πίσω ἀπ' τὰ τζάμια τοῦ μαγαζιοῦ, στὴ χώρα μέσα.

— Ἐσεῖς καλὰ τὸ βρῆκατε! Ἐμεῖς, ἐμεῖς; μουρμούρισε καὶ κοίταξε μὴ τὰ φαγωμένα ροῦχα του καὶ μιὰ τὴ γῆ.

Ὁ τσιφλικᾶς κάτι λέει τώρα μὲ κείνον τὸ σέμπρο καὶ πλησιάζει τοὺς ἐργάτες πού λογαριάζουσι τὸ πλοῦτος τῆς σοδειᾶς.

— Χρειάζεται τ' ἀνθρώπινο χέρι, εἶπε, γιὰ νὰ δώσῃ πλοῦτη ἡ γῆ.

— Εἴμαστε πολλοί, λέω, ἔκαμε ὁ Γκούτζιας. Ποῦ θὰ πᾶμε;

— Ἐπάρχει γῆς γιὰ ὅλους, ἀντεῖπε ὁ τσιφλικᾶς. Ἐδῶ εἶναι ἡ ζωὴ τ' ἀνθρώπου, στὴ γῆ. Ποῦ ἀρατιάζονται; Οἱ λαζαρόνοι δὲν προκόβουν μοναχά!

Οἱ ἐργάτες δὲ μιλάνε. Κι' ἀφοῦ κανένας δὲν τότε μπουδίζει, ἀφησε τὴν καρδιά του νὰ γυρίζῃ στὴ διαδήλωση, πού δῶ κι' ἀπειρα χρόνια ἔκαμε ἡ πεινασμένη πλέμπα στὸν ποιητὴ τῶν «Ἑωργικῶν». Κι' ἔτιως ἀνέβαινε στὸ κονάκι, φαινότανε σὰν ἕνας ἀνθρώπος πού ἔχει πολὺ δίκιο...

Οἱ κάψες ἀνάθουν κ' ἐκεῖς ὁ ἡμέρος κισλᾶς πού δροσερέδει τὰ ζῶα, ἔχει μιὰ κυματιστὴ πύρη.

Ἡ μηχανὴ καπνίζει στὸ θέρο, καὶ τὴν ὄρα αὐτὴ πού ὁ Γκούτζιας σκυφτὸς δεματιάει, ἀναθεματίζει κείνο τὸ παλιοχώραφο στὸ Καραμπίκι, πού δὲν ἔδωκε μῆτε πέντε λουτσέκια καλαμπόκι τὸ χρόνο.

— Σὲ λένε, κάνει, στὸν πόλεμο γενναῖο, πού γίνεται μιὰ φορά τόσο. Ὅποιος ἀγωνίζεται γιὰ τὸ ψωμὶ εἶναι κάθε μέρα γενναῖος, λέω γώ.—Κ' ἡ ταραχὴ τοῦ λιγόστεψε. Γιασέ, Γιασέ! μουρμούριζε ξανά. Τὴ τύχη μολογᾶς; Ἐδῶ δὲ στεριώνεις πουθενά, λέω. Κάτσε αὐτοῦ στὸ μουτὰ καὶ χαιρέτα πίσω, ἔσο νὰ πέσης τ' ἀπίστωμα.

Ἡ καρδιά σφιγγότανε. Τὸν ἀπέλπριζε τώρα ἡ ἀνημπόρια νὰ πετύχῃ τ' ὄνειρο πού κυνηγᾶει μὲ τὸ μεροδούλι. Τὸ μαρτύριο τοῦ χρυσοῦ πέζο, τὸ βᾶσανο πού ξεματώνει τοὺς φτωχοὺς νὰποχτήσουν τῆναπόχτητα, τοῦ τρυπανίζει ἀδιάκοπα τὸ κεφάλι τοῦ Γκούτζια, σὰ ν' ἀκοῦς τὸ γκρί-γκρί τοῦ κάρρου πού χτυπάει στὶς λακοῦδες κ' ἔχει ἀλάδωτο τὸ τεγκίλι. Ὅλες αὐτὲς οἱ ἔγνοιες πάλι πού δὲν ἀφήνουσι νὰ γελάσῃ τὸ πικρὸ χεῖλι, μιὰ οἱ λάσπες, μιὰ οἱ ροδιές.

— Ἐδῶ πρέπει νὰ πεθαίνῃς καὶ νὰ γελάς πάλι, μουρμούρισε ὁ Γκούτζιας.

Συλλογίστηκε τὴν ἔρμη, μάννα, πού τοὺς ἔκαμε νὰν τοὺς τρῶνε οἱ στραῖτες, τὸν ἀδερφὸ τὸ Στεργιανὸ πού θ' ἀγκομαχᾶ στὸ ἀτσάλι τοῦ Κοκίμπο, στύλωσε τὸ μάτι του ὀγρὸ στὴ

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος.

ζωή του που αφανίζεται μέρα προς μέρα, δίχως ένα γέλιο και μέσα στο σούρουπο του κάμπου, που όλα τα γλυκαίνει κι' όλα τα μαλακώνει, ή καρδιά του λύγισε κι' άρχισε να κλαίη σιγανά. . .

— Σε στραβώνει τούτη ή ζωή άπ' τ'ά δάκρυα, έκαμε.

— "Αύντε, Γκούτζια, νύχτωσε! φώναξε ο σέμπρος.

— Ναι ναι, αποφώνωξε τούτος, κάπως γαληνεμένος και κίνησε.

Περνώντας έξω άπ' τ'ο κονάκι, στάθηκε λίγη ώρα και σ'ά ν' άγρίεψε στο καμπούκι που ήταν όρθο στο χωνί τ' άμαξιού.

* * *

Τήν προάλλη μέρα ήρθε κ' ή κόρη του τσιφλικά—μιά νέα είκοσιπέντε χρονών,—μέ κάποιον κύριο άπ' αυτούς, για να περάσουν κάνα μήνα στο κονάκι που δέν τ'ο πιάνει ή κάψα του γυμνο κάμπου.

Ο σέμπρος από μέρες αγωνιζόταν να φτιάση τις σέλλες, κ' έβαλε κι' όλας τ'ο Γκούτζια, που νόγαγε, να ισάξη τ'α ζέματα, γιατί οί ξένοι αυτοί θ'α καθαλλούσαν κάθε μέρα.

Η νέα έφερε μιά βαλιτζούλα από πετσι μαροκινό, γεμάτη βιβλία και μικροτεχνήματα και ρωπικά, από χυτό κόκκαλο, και τ' άπλωσε στην κάμαρά της. Και τις ώρες που δέν κοσεύει τ' άλογο, στέκει συλλογισμένη μπροστά σ' ένα άγαλμα της έβρειας "Αριστονόης άπ' τή Ραμνούντα, ή βασανίζεται πώς να βρή τις "Αφροδίτες για να γεμίση τή συλλογή τών άγαλμάτων.

Οι μέρες δέ μπορεί να σταθούνε, ώστόσο.

Οι άπλοϊκοί τούτοι χωριάτες βρίσκουν άφορμή να σταματήσουνε λίγο τή δουλειά, για να δούνε τήν κόρη του τσιφλικά με τόν άλλονε, που κοσεύουν τ' άλογα.

Ο Γκούτζιας κατάνακρα, μήτε σήκωσε τ'α μάτια. Οι έργοιες τότε ταξιδεύουν άλλοθε τώρα. Μόνο μιά μέρα, που φταρμύστηκε τ' άλογο της νέας δίπλα του, στύλωσε τ'ο χέρι στα φρύδια και τήν κοίταξε που φαινότανε να λαχανιάζει με τ'ο στόμα της ανοιχτό άπ' τή φλόγα.

Ο Γκούτζιας είταν ένας άντρας μέτριος και καλοδέματος, με μάτια ήμερα κι' άπονήρευτα.

— Δέ μιλάς έσύ; ρώτησε αυτή.

— Σε ποιόνε! Έκαμε ο Γκούτζιας. Κι' έσκυψε τ'ο κεφάλι και μήτε θέλησε να δή πώς καθόταν ή νέα πάνω στη σέλλα με τούς μηρούς ανοιχτούς.

Κάθε πρωί, ή κόρη του τσιφλικά βρήκε δουλειά με κείνον τόν άλλο, που χαλάει πέντε σπύρτα ν' άνάψη τ'ο τσιγάρο του, και περνοόσε κοντά άπ' τ'ο Γκούτζια.

Ο θέρος κόντευε να μπιτίση και τούτος δέ χολογιέται τίποτ' άλλο άπ' τις έργοιες του.

Χτες πάλε, όπως πήδησε ή νέα κοντά του, μπερδεύτηκε στο ζεγκί κι' έπεσε χάμου. Ο Γκούτζιας τήν ανασήκωσε σ'α χαμένος.

— Σε λέρωσα, λέει.

— Μπά, όχι! Έκαμε ή κόρη κ' ισάξοτανε.

Κοιτάζονται. Ο Γκούτζιας σφουγγίζει τήν ιδρώτα του και τ'α μπράτσα και τ'ο πρόσωπό του αντιφέγγουνε σ'α χαλκός στον ήλιο.

Έσκυψε πίσω άμίλητα και δεμάτιαζε.

— Δέν κάθεται λίγο; λέει ή νέα.

— Σου κόβουν τ'ο μεροδούλι, λέει ο Γκούτζιας.

Η κόρη του τσιφλικά πειράχτηκε με τ'ο λόγο του Γκούτζια, και πεσμένη σέ συλλογή γύρισε στο κονάκι με τ'α πόδια.

Οι νύχτες είναι μαγεία και τούτος ο ούρανός που σέ ξανασαίνει, είναι διάφανος και καθάριος, και κάτι αστράκια χαμηλά του σπιθίζουνε σ'αν κολοφωτιές στο σύσκοτο τ'ο κάμπου.

Και ή νέα, αυτό τ'ο καλομαθημένο κορίτσι του τσιφλικά που χάνεται για τ'α άγάλματα και ξέρει να κοσεύη τ' άλογο, πλημμυρίζει τ'ο διάφανο άδειο τ'ο ούρανο με τήν άμάχη που έπιασε ο νοός της με τόν καλοδεμένον Γκούτζια, και δέ μπορεί να συχάση. Τ'ο χολογιέται ώρες, έτσι καθώς είτανε χτες γλυκίς μαζί κι' άγριος. . .

— Αυτά τ'α ρωπικά και τ'α άγάλματα σκονίζονται, παραπονέθηκε τήν άλλη μέρα σ'όν πατέρα της, και τ'α κλείσε στη βαλιτζούλα με τ'ο πετσι τ'ο μαροκινό.

Φόρεσε μιά λευκή σκέτη μπλούζα και τ' άπογεματάκι κατηφόρησε σ'τ' αλώνι.

Κοντοζύγωσε σ'αν άδιάφορη τ'ο Γκούτζια που τοιμαζότανε να γυρίση και πετούσε κάτι σίδερα στο κάρρο.

— Τελέφατε; ρωτάει.

— Ού. . . έκαμε αυτός ανεβαίνοντας σ'α κάρρο. Και τ' άλογα κίνησαν άργά.

— Τ'ι ρωτάει; συλλογίστηκε. Κι' άνανοήθηκε τή χωριάτισσα με τούς στρογγυλούς γοφούς που ένταισε δώ κ' έξη μήνες στο δρόμο. Τούχε πη: Τρεις ώρες άκόμα. Κι' έπιασε σέ τρεις ώρες τόν Κλινοσό.

Καλή, καλή! Έκαμε μέσα στο σούρπο.

Πάλε ή νύχτα! Οί στοχαστικές νέες περνοβνε τή νύχτα άγρυπνη και κουραστική. Οί συλλογισμοί της νύχτας είναι οί άνάγκες του φωτός.

Ο Γκούτζιας λοιπόν γίνεται ήσυχώτερος και χαίρεται τήν ήμερα τή γαλήνη που δλοάνα και σταλάζει μέσα του σ'α δροσολόγημα.

Τ'ο πέζο που και που αν έρχεται στο νοού του, κ' ίσως να τόν άγκυλώνη μιά. "Οποτε τ'ο αναθυμάται, σηκώνει τ'ο χέρι και σκορπίζει αυτό τ'ο έμπόδιο.

Κι' ή νέα τώρα δέν κοσεύει με τ' άλογο κ' έχει μιά άθώα συλλογή σ'αν τήν ειρήνη της γής. . .

Οί λιγοστοί έργάτες, που μένουν, κοιτάνε, πές δειλοί, σ'αν κάνει περίπατο, τή νέα που στέκει σέ τι ψηλό σκαλί! Ο Γκούτζιας δέν έχει τέτοιο φόβο, γιατί μέτρησε καλ'α τι ψηλός έχει αυτό τ'ο κυπρισένιο κονάκι. Και τ'ο άλλ'αργεσε και σ'α ν' άγρίεψε κι' όλας, άμα έπεφτε τ'ο μάτι του στο καμπούκι που βεργα λύγιζε μες στο χωνί τ' άμαξιού.

Μετρούσε πάλε, λαγαρός ο νοός του, τί άπιαστο κουλι είναι αυτό τ'ο πέζο και τί β'ασανο να σέ λιχνίζουνε οί πλανερές οί έλπίδες. Σε τυραννούν οί π'άνες τ'ο κόσμου σ'αν κι' αυτό τ'ο κονάκι του τσιφλικά που μέσα παραδέρνει ή κόρη του συλλογισμένη.

Τ'ο πρωί, καθώς ο Γκούτζιας κάτι ίσιαζε κεί στην κοπριά, καθαρός και γαλήνιος μέσα στα ήμερα κι' άπονήρευτα μάτια του, ή νέα πλησίασε και, δίχως, να θέλη, τ'ο στόμα της άνθισε στο γλυκό τ'ο λόγο:

— Καλημέρα, Γκούτζια.

Και σ'αν άδιάφορη περπάτησε.

Τ'ες άνάγκες της νύχτας άδέξιας τις παραδίνομε στο φώς.

Η νέα, τή νύχτα, ίσως να σκεφτότανε ώρες. Θ'α παιδεύοταν ο νοός της και θ'α πλημμύριζε τ'ο σκοτεινό άδειο τ'ο ούρανο.

Θ'α παράδερνε, θ'α παράδερνε αυτός ο γυναικείος νοός, και σέ μιά στιγμή που οί διαλογισμοί κορυφώθηκαν, μπορεί τ'ο φτωχό κεφαλάκι της νέας να λύγισε άπαλά και στο κλειστό της στόμα να λουλούδισε, σ'αν πνοή, ή σδυστή κι' άγίνωτη σκέψη της νικημένης καρδιάς της:

— Γκούτζια, χαϊδόλόγα με κι' ός μή σ' αγαπώ!

Οί δουλειές θ'α τελειώσουν, πάνε δέν πάνε πέντε μεροδούλια. Καμμά δεκαριά έργάτες θ'α φύγουνε πάλε και θ'α μείνουνε πέντε, ίσκαμε πέντε, με κείνον τ'ο σέμπρο, τόν σκαπατσούκη, για να συγυρίσουν τις άποθήκες και να κ'άμουν τίποτα έπισκευές.

Άπ' τ'ο γιόμα τούτης της μέρας, ή έλπίδα δέν αφανίζεται τήν καρδιά του Γκούτζια. Έράχυνε, κι' ο νοός του στέριωσε! Και καθώς στεκόταν στο πηγάδι του τσιφλικιού, που σέ πιάνει ζάλη να τ'ο κοιτάς βαθειά, έβγαλε τ'ο πέζο, τ'ο κοίταξε με τ'ο μάτι πικρό και θριαμβικό, και ήρεμα τ'ο άδωσε μιά. Τ'ο χρυσάφι παιγνίδισε πέφτοντας, με τ'ο φώς του ήλιου, κι' άναρρουφήθηκε στα βύθη του νερού. . .

Αν τότε ρώταε ή νέα τ'ο Γκούτζια, τί πέταξε, μπορούσε να πη: Τ' αναγέλασμα της ζωής Τ' αναγέλασμα σου.

. . . Οί έργάτες που φεύγουνε σήμερα, τότε ζήτησαν για να πάνε στα χωριά του ήλιου, να δουλέψουν στην πεσά κι' από κεί σέ κάτι όργώματα για πρώτες βρώμες. Αυτός άρνήθηκε και πήρε άλλη στρατά, με τ'α μάτια λουσμένα στις λάμπες της άπόφασης και της γνώσης.

Χινοπωριάζοντας, έμπαινε σέ μιά μεγάλη πόλη, που άχολογεί άπ' τ'ο βόγγο της ζωής κ' ή καρδιά του μυρμήγκιασε. Κοίταξε κάτι άφέντες που πέρσαν δίπλα του, κοίταξε τ'α παπούτσια τους τ'α στυλιπνά και τ'α ρουχα τους που λάμπανε, κι' άποκρίθηκε στα άχ των ανθρώπων που τ'α δουλεύουν κι' έσφιξε τις γραθιές.

Στη συνοικία που τραβήχτηκε, σέ μιά συνοικία φτωχή κι' άνήλιαχη, ο ούρανός άστράφτει όλοένα και προμηνάει άγριον έμπο.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΛΑΤΖΗΣ

«Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ»

ΥΠΟ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Α. ΚΟΚΚΙΝΟΥ — ΤΟΜΟΣ Α΄, ΤΟ 1821.

Εἰς τὴν ἑλλειψιν καλῶν ἱστορικῶν βιβλίων, ἡ ὁποία κληρολούθησε τὸν θάνατον τῶν ἀειμνήστων ἱστορικῶν μας Σπ. Λάμπρου καὶ Π. Καρολίδου, ἔρχεται νὰ δώσῃ παρήγορον ἐλπίδα ἡ προκειμένη ἐργασία τοῦ κ. Α. Κοκκίνου περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἑπαναστάσεως. Εἶναι δὲ καὶ ἄλλως παρήγορος ἡ ἐκδοσις, διὰ αἱ τόσον διατυμπανισθεῖσαι καὶ εἰς ταξίδια, ἐσοτὰς καὶ λόγους ἀναλωθεῖσαι ἐσοτὰς τῆς Ἐκατονταετηρίδος ἐπετεγάθησαν τέλος πάντων δι' ἑνὸς βιβλίου, τὸ ὁποῖον θὰ μείνῃ ὡς ἡ καλλίστη καὶ ἡ ἀξιοπρεπεστέρα ἐνθύμιος τοῦ μεγαλοεργήματος ἐκείνου τοῦ ἸΘ' αἰῶνος.

Μεγάλη ὁμως καὶ πολὺ θλιβερὰ διαφορὰ ὡς πρὸς τὸ ἐκδοθὲν βιβλίον ἐν σχέσει μετὰς ἐσοτὰς τῆς Ἐκατονταετηρίδος, εἶναι ὅτι προέβη εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ ἀνὴρ ἰδιώτης, χωρὶς οὐδεμίαν νὰ λάβῃ ἐνίσχυσιν, εἴτε ἀπλὴν ἐνθάρρυνσιν ἀπὸ τοὺς λεγομένους ἐπισήμους, ἀνὴρ εὐρυμαθέστατος καὶ μελετηρότατος, μὴ κατέχων ἐπίσημον θέσιν καὶ μὴ ἔχων ὑποχρέωσιν Πανεπιστημιακῆς εἴτε Ἀκαδημαϊκῆς φύσεως πρὸς ἔρευναν καὶ πρὸς διάδοσιν τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ. Καὶ ὁμως, εἶναι ἀνάγκη εὐθὺς ἀμέσως νὰ τὸ κηρύξω, ὅτι ὁ κ. Κόκκινος δὲν ἐπέτελεσεν ἔργον ἀπλῶς συγγραφικόν, ἀλλὰ καὶ ἔργον ἐπιστημονικόν, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ τιμῆσῃ αὐτὸν ὡς τὰ μάλιστα εὐσυνείδητον ἐρευνητὴν καὶ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἡμῶν παραγωγὴν νὰ κρατήσῃ πολὺ τιμητικὴν θέσιν.

Ἄς ἔλθω ἤδη εἰς τὴν σύντομον μὲν, ἀλλὰ λεπτομερεστέραν ἐξέτασιν τοῦ βιβλίου, διὰ νὰ δικαιολογήσω προεπιόχως τὴν πρὸς τὸν συγγραφέα καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ ζωντανὴν ἐκτίμησίν μου. (1) Ἐκείνο, τὸ ὁποῖον καθιστάνει ἀκόμη περισσότερον ἐπιβλητικὴν τὴν πρόθεσιν τοῦ κ. Κοκκίνου, εἶναι ὅτι ὁ πρῶτος οὗτος τόμος εἶναι ὑπό-

σχέσις ἐπολέμου ἐκτεταμένης συγγραφῆς, ἐχούσης ὡς θέμα τὸν ἱερόν ἀγῶνα τοῦ 1821, διότι δλόκληρος ὁ τόμος ἀφιερώνεται μόνον εἰς τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἑπαναστάσεως. Περιλαμβάνει δ' οὗτος σελίδας 462, αἱ ὁποῖαι περιέχουν δέκα κεφάλαια, τῶν ὁποίων ἕκαστον κατανέμεται εἰς πολλὰς διαιρέσεις, αἵτινες ἐξιστοροῦσι τὰ κατὰ μέρος θέματα. Ὁ πρῶτος οὗτος τόμος τῆς «Ἑλληνικῆς Ἑπαναστάσεως» ἀρχίζει μετὰ τὰ γεγονότα τῆς Μολδοβλαχίας (κεφ. Ιον) καὶ τελειώνει μετὰ τὴν πρῶτην ἐκστρατείαν πρὸς κατάντηξιν τῆς Ἑπαναστάσεως καὶ τὴν περιλάλητον μάχην τῆς Ἀλαμάνας. Εἰς τὸ πλαίσιον αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς ἀφηγεῖται μετὰ ζωνρότητα, γλαφυρότητα, καὶ ἀληθινὴν ἐπισημονικὴν εὐσυνειδησίαν, τὰ πολυτάραχα γεγονότα τοῦ πρῶτου ἔτους τῆς Ἑπαναστάσεως. Καὶ εἰς τὸ κύριον μὲν τοῦτο περιεχόμενον τοῦ βιβλίου θὰ ἐπανέλθω εὐθὺς ἀμέσως. Πρέπει ὁμως νὰ ἐξάρα ἐντόμως τὴν μακρὰν εἰσαγωγὴν, τῆς ὁποίας θέμα εἶναι «Ἡ γένεσις τῆς Ἑπαναστάσεως» (σελ. 1—139).

Ἡ ἀνάγνωσις τῆς εἰσαγωγῆς ταύτης ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι μοῦ ἀφῆκεν αἰσθημα ἀνακουφίσεως καὶ πλήρους ἱκανοποιήσεως, διὰ νὰ παραλείπω τὴν ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἀναπτύξεως τοῦ θέματος προερχομένην εὐχαρίστησιν. Εἶπον ὅτι μοῦ ἀφῆκεν αἰσθημα ἀνακουφίσεως, διότι θὰ ἔχουν νὰ διαβάσουν οἱ ἀνεργάτιστοι «προχωρημένοι» τῶν δυστυχῶν ἡμερῶν μας τὴν ἀλληλοεχθίαν τῶν ὑπερόχων γεγονότων καὶ αἰσθημάτων τοῦ ἔθνους, τὰ ὁποῖα ἔφερον αὐτὸ εἰς τὸ μεγαλεπήβολον ἔργον τοῦ 21. Ἄν οἱ λαμπροὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι ἀναγνώσουν τὴν «εἰσαγωγὴν» τοῦ κ. Κοκκίνου, θὰ διδαχθοῦν ὅτι, ὑπὲρ τὰ ὑλικά καὶ οἰκονομικά συμφέροντα, ὑπάρχουν ἄλλα ὑψηλότερα καὶ εὐγενέστερα, συγχρότως δὲ καὶ ἰσχυρότερα ἐλατήρια, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ κινήσουν τὸν ἀληθῶς ἄνθρωπον καὶ μάλιστα φυλὴν ὡς τὴν Ἑλληνικὴν. Εἶναι μὲ τὴν περισσὴν

γνώσιν, μετὰ τὴν σαφήνειαν, μετὰ τὴν δύναμιν παρασιτάσεως ἐκτεταμένα τὰ γεγονότα καὶ τὰ αἰσθηματα ταῦτα, ὅσοι οἰονόησιν ἀναγνώστην, καὶ ἐχθρὸν ἀκόμη τοῦ Ἑλληνικοῦ ὁνόματος, νὰ πείσουν, ὅτι αἱ ἀνίκητοι καὶ ὑψηλαὶ ἠθικαὶ δυνάμεις ἦσαν ἐκεῖναι, αἵτινες ἐδέξατο ἐπὶ τειρακόσια σχεδὸν εἴη τοὺς σπινθῆρας, τοὺς προκαλέσαντας τὴν ἀστραπὴν τοῦ 21.

Εἶπον ἐπίσης ὅτι μοῦ ἀφῆκεν ἡ ἀνάγνωσις τῆς «εἰσαγωγῆς» αἰσθημα πλήρους ἱκανοποιήσεως, ἐννοῶν τὸ αἰσθημα μόνον ὡς ἱστορικὸν καὶ ἐπιστημονικόν. Διότι πραγματικῶς θαυμαστὸς εἶναι ὅχι μόνον ὁ πλοῦτος τῶν γνώσεων, ὅχι μόνον ἡ ἀκρίβεια τῶν γεγονότων καὶ τῶν συμπεριουμάτων, ἀλλ' ἐξαιρετικῶς εὐχάριστος ἡ κατ' ἀληθινὴν ἐπιστημονικὴν ἀλληλουχίαν παραθέσει καὶ ἐρημνεία αὐτῶν. Εἰς 139 σελίδας κατώρθωσεν ὁ συγγραφεὺς διὰ συνειργημένου, πάντοτε ὁμως ζωνροῦ λόγου, νὰ περιλάβῃ ὅλην ὁλοκλήρου τόμον, μετὰ τὴν ἐνάργειαν, μετὰ τὴν ἀσφάλειαν, προερχομένην ἐκ περισσεύσεως γνώσεων, νὰ δώσῃ διὰ συντόμον ἐκθέσεως εὐκρινῆ καὶ ἔντονον, ἀληθῶς μεγαλότεχρον εἶκόνα τοῦ πολυκυμάντου Ἑλληνικοῦ βίου ἐπὶ τέσσαρας σχεδὸν αἰῶνας, καὶ νὰ ἐρημνέσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς ἱστορικῆς πρὸς ἐξέγερσιν τοῦ ἔθνους.

* *

Εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν Ἑπανάστασιν» ὁ συγγραφεὺς ἔχει εὐρὸν πλέον τὸ στάδιον τῆς πνευματικῆς καὶ συγγραφικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας. Ἰσως μάλιστα θὰ ἠδύνατο ν' ἀμφισβάλῃ τις ἂν τόσον μεγάλη ἔκτασις — πιθανόν, καὶ ἐπὶ τὸ μόνον — εἶναι προσήκουσα δι' ἔργον προωρισμένον εἰς τοὺς πολλούς, ἀλλὰ λογίους. Λέγω δὲ τοῦτο, ὅχι διότι φρονῶ ὅτι θὰ κούρασῃ τὸ ἔργον, ἀλλὰ διότι ἐπιθυμῶ διακαῶς νὰ διαδοθῇ εἰς ὅσον τὸ δυνατόν εὐρύτερον κύκλον καὶ νὰ διαβασθῇ ἀπὸ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερους Ἑλληνας, — εἶναι ἄξιον νὰ κυκλοφορήσῃ εὐρύτατα καὶ νὰ διαβασθῇ ἀπὸ ὅσον τὸν κόσμον. Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ συγγραφέως νὰ γράψῃ καὶ δημοσιεύσῃ τόσον μακρὸν ἔργον δεικνύει τὸ θάρρος καὶ τὴν πεποίθησιν, τὴν ὁποῖαν ἔχει εἰς τὰς δυνάμεις του. Διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τις καὶ τὰ δύο ταῦτα, δὲν ἔχει παρὰ ν' ἀναγνώσῃ τὸ ἔργον. Δικαιολογία δὲ

ἀρετὴ τοῦ μήκους τῆς ὅλης συγγραφῆς εἶναι ἀπ' ἑνὸς τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου τῶν πατέρων ἡμῶν, ἀπ' ἑτέρου ἡ μετὰ τὸν Τρικοῦπην ἑλλειψις ἐπαξίως ἐκτεταμένης ἱστορίας τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος.

Ἄλλη ἀντίρρησης θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ διὰ τὴν ἑλλειψιν σημειώσεων καὶ παραπομπῶν, διότι ἡ διήγησις δὲν διακόπτεται μετὰ τὴν παράθεσιν τοῦ συνήθους ἐπιστημονικοῦ ἐφοδίου τῆς διαπιστώσεως τῶν λεγομένων κατὰ τὰς πηγὰς. Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ ἀντίρρηση φαίνεται εὐλόγος. Πρέπει ὁμως νὰ μὴ λησμονῆται ὅτι παλαιὰ συνήθεια, ἡ ὁποία εὐρίσκειται εἰς πολλὰ ἐπιστημονικώτατα βιβλία, εἶναι ἡ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου συναγωγὴ τῶν σημειώσεων καὶ παραπομπῶν, κοινωμένην χρήσιμος διὰ τὸ συνεχὲς καὶ ἀδιάσπαστον τῆς ἐκθέσεως. Προσθετέον δὲ ὅτι τὸ τοιοῦτον εἶναι ἀκόμη χρησιμώτερον εἰς ἔργον ἱστορικόν. Μανθάνω δὲ ὅτι ὁ συγγραφεὺς θ' ἀφιερῶσιν ὁλόκληρον τόμον εἰς τὴν ἐκθεσιν καὶ χρησιμοποίησιν τῶν πηγῶν. Ἄλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κειμένῳ εὐλόγοιμεν παραπομπὰς, μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ συγγραφικὴ ἱκανότης τοῦ κ. Κοκκίνου χρησιμοποιοῖ αὐτὰς ὅχι πρὸς διάσπασιν, ἀλλὰ τὸναντίον πρὸς ζωήρευσιν καὶ χρωματισμὸν τῆς ἀφηγήσεώς του· εἶναι δ' αὐταὶ αἱ συχνὰ παρατιθέμεναι αὐτολεξεί πλεῖστοι προκηρύξεις, ἔγγραφα, ἐπιστολαί, διάλογοι ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν γεγονότων, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ. Εἶναι ἀξίεπαινος ὁ συγγραφεὺς διὰ τὴν παράθεσιν τῶν κειμένων τούτων, ἀκόμη καὶ δημοτικῶν ἀσμάτων, διότι διὰ τούτων ἀπ' ἑνὸς μὲν ἀποδεικνύεται ἡ ἐντονωτέρα πιστοποίησις τῶν γεγονότων, ἀπ' ἑτέρου δὲ ὁ κάλλιστος τρόπος διὰ νὰ καθίσταται περισσότερον ἐναργὴς, περισσότερον ζωντανὴ καὶ παραστατικὴ ἡ ἀφήγησις. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐνίοτε ἀναφέρει τὰς πηγὰς ἢ βοηθήματα του καὶ συζητεῖ περὶ τῆς ἀξιοπιστίας των, ὡς πρῶται εἰς τὰ περὶ τῆς ἐξεγέρσεως τῶν νήσων (σ. 323 πρὸς σ. 323). Πρέπει δὲ καὶ κατὰ ἄλλο νὰ προστεθῇ, τὸ ὁποῖον ἴσως δὲν εἶναι πολὺ γνωστὸν, ὅτι μετὰ τὸν πόλεμον, διε δ βλος κατέστη μᾶλλον πολυάσχολος, ἤρχισεν νὰ ἐγκαταλείπεται καὶ ἐν τῇ ἐπιστημῇ, εἰς τὴν Γερμανίαν, εἰς τὴν Γαλλίαν, ὁ παλαιὸς τρόπος ἐπιστημονικῆς ἐπεξεργασίας, αἱ δὲ σημειώσεις καὶ παραπομπὰ εἴτε ἠλαττώθησαν ἐπαισθητικῶς, εἴτε καὶ ἐντελῶς ἀ-

(1) Τὸ βιβλίον εἶναι ἀνατύπωσις ἀνελλιπῶς συνεχῶν ἡρθρῶν, τὰ ὁποῖα ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ δημοσιεύει ὁ κ. Κόκκινος εἰς τὴν ἐφημερίδα «Πρωτὰ».

φηρέθησαν. Το σημαντικώτατον και νεωτεριστικώτατον συγχρόνως ιστοριογραφικόν περιωδικόν, τὸ ἐκδιδόμενον σήμερον ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς νεοκλασικοῦ Ἑλληνοστοῦ Werner Jaeger, τὸ ἐπιγραφόμενον «Die Antike», ἔχει τελείως ἐξορίσει ἀπὸ τῆς στήλας αὐτοῦ κάθε σημειώσιν καὶ κάθε παραπομπήν. Παρατηρῶ δὲ καὶ κάτι ἄλλο, τὸ ὁποῖον ἴσως φανῆ περιεργον, εἶναι ὅμως ἀληθές, ὅτι ἐνίοτε γίνεται κατάχρησις σημειώσεων καὶ παραπομπῶν, ἀκριβῶς δὲ ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἐρευνητάς, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀδυνατώτεροι καὶ διὰ τοῦ βοηθητικοῦ τούτου φρόντου κρύπτουν τὴν συγγραφικὴν ἀνεπάρκειαν αὐτῶν.

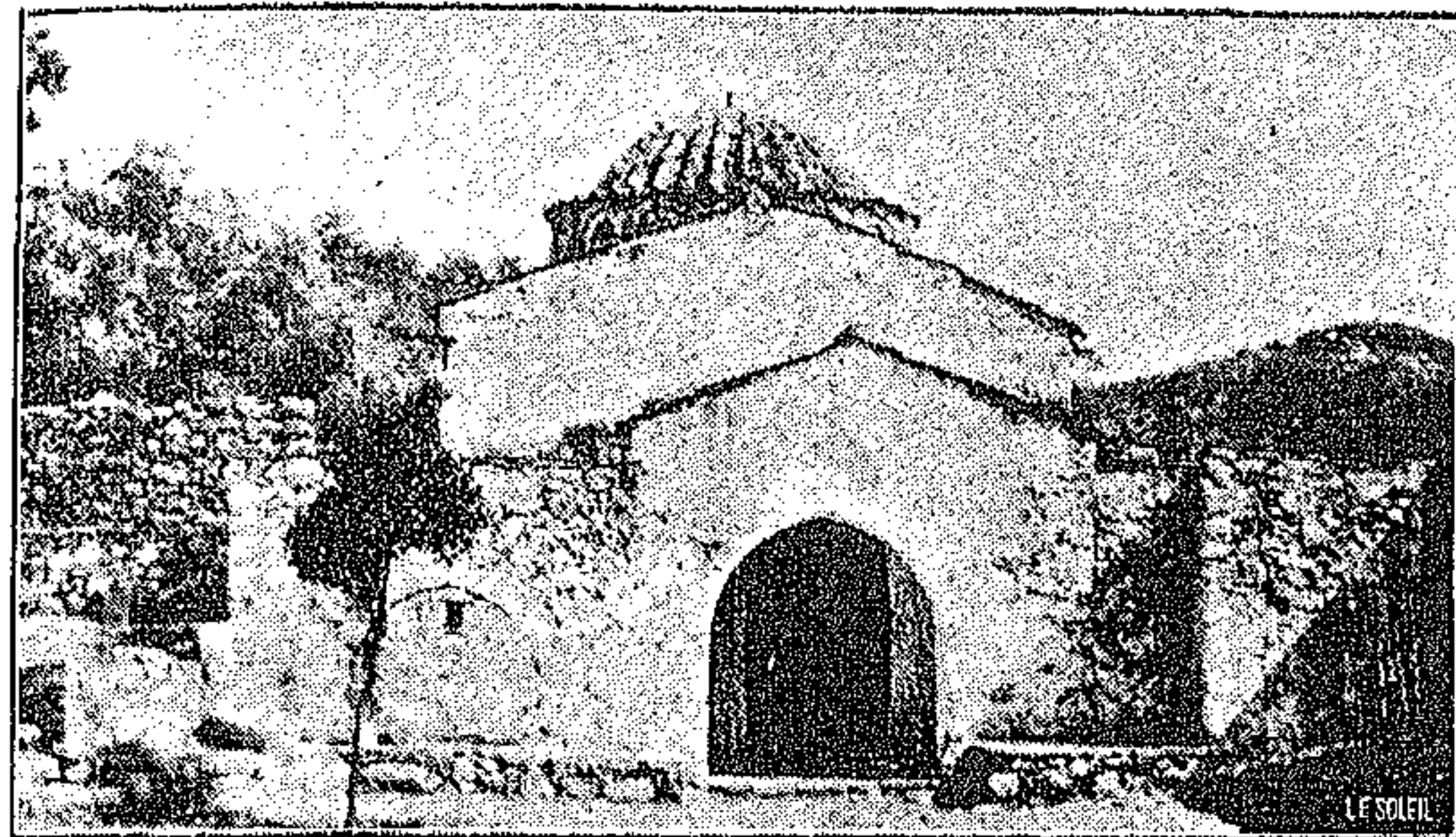
* *

Καὶ ταῦτα μὲν, ὅσα εἶπον περὶ τοῦ μήκους τῆς συγγραφῆς, περὶ τῆς παραλείψεως σημειώσεων, ἀφοροῦν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν τοῦ ἔργου. Ἄν ἔλθωμεν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὄψιν, θὰ εὗρωμεν εὐφροσύνας εἰς τὸν κ. Κόκκινον ἐξαιρετικὰ ἐρευνητικὰ καὶ συγγραφικὰ προσόντα. Ἡ ἐκδοσις τοῦ βιβλίου ἀποκαλύπτει εἰς ἡμᾶς ἀληθινὸν ἱστορικὸν καὶ ἀληθινὸν συγγραφέα. Διαβάσατε ὀλίγας σελίδας προσεκτικὰ· θὰ ἴδετε μὲ πόσῃν εὐκολίᾳ γράφει ὁ κ. Κόκκινος. Ἐχει τόσῃν περιουσίᾳ γνώσεων, κατέχει τόσον καλῶς τὸ θέμα του, καὶ μάλιστα τὸ θέμα ἐν ὅλῃ τῇ ἐκτάσει καὶ τῇ πολυμορείᾳ αὐτοῦ, ὥστε αἱ σκέψεις ἔρχονται ἀβιάστως ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην καὶ ἀβιάστως ἐκτίθεται ἢ ἀφήγησις κατὰ λογικὴν καὶ ἱστορικὴν ἀλληλουχίαν. Εἰς τὰ περὶ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν τῆς Πελοποννήσου λεγόμενα (σ. 226 ἐξ.) κατανοοῦμεν εὐκόλως τὴν περιρροίαν γνώσεων, ἢ ὁποία εὐκολύνει τὴν συγγραφὴν καὶ κάμνει τὸν συγγραφέα νὰ κινῆται ἐλευθέρως εἰς τὸ πλῆθος καὶ τὴν περίπλοκον ποικιλίαν τῶν γεγονότων. Αἱ δὲ περὶ τῶν προσώπων, ὡς καὶ τῶν γεγονότων κρίσεις ἐξέρχονται μόναι καὶ πειστικαὶ ἀπὸ αὐτῆν τὴν διήγησιν τῶν πραγμάτων, ὅπως δύναται νὰ βεβαιωθῆ ὁ ἀναγνώστης διεξερχόμενος τὰ περὶ Καποδίστρια καὶ Ὑψηλάντη (σ. 142 ἐξ.), τὰ περὶ τῶν προκρίτων τῆς Ὑδρας καὶ τοῦ Ἀντωνίου Οἰκονόμου (σ. 297 ἐξ.), διὰ νὰ παραλείψω πλεῖστα ἄλλα σημεῖα δηλωτικὰ

τῆς ἱκανότητος ταύτης τοῦ συγγραφέως. Ὅπως εἶναι πλουσία καὶ ἄνετος ἢ ἐκθεσις τοῦ συγγραφέως, οὕτω καὶ ἡ φράσις αὐτοῦ εἶναι σαφής, ἔντονος, ἀπικριβωμένη. Ἡ γλῶσσα εἶναι ἢ ἀπλὴ καθαρεύουσα — ἐκείνη, τὴν ὁποῖαν τὸ αἶσθημα τοῦ ἔθνους ἐδέχθη πλέον διὰ τὸν σοβαρὸν περὶ λόγον, — τὴν γλῶσσαν δὲ ταύτην τὴν μεταχειρίζεται ὁ κ. Κόκκινος ὡς ὄργανον εὐπλαστον καὶ εὐχρηστον, ἐπιτυγχάνει κυριολεξίαν καὶ δίδει ζωὴν εἰς τὰ λεγόμενα διὰ τοῦ πλοῦτου τῶν λέξεων αὐτοῦ. Προσέτι δὲ, διὰ τῆς γλαφυρᾶς φράσεως καὶ τοῦ βαθέως αἰσθηματιῶς του, παρέχει εἰκόνας συγκινητικὰς, ὁποῖαι, μεταξὺ πολλῶν, εἶναι αἱ εἰς τὰς πολεμικὰς νήσους περιγραφόμεναι σηναι κατὰ τὴν ἐξέγερσιν αὐτῶν (σ. 300 ἐξ.), αἱ φρικιαστικαὶ σκηναὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει σφαγῶν (σ. 353 ἐξ.), τὰ κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ Πηλίου (σ. 444 ἐξ.) καὶ ἡ ἀφήγησις τῆς εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάρας θυσίας (σ. 457 ἐξ.).

Ἄν εἶναι ἀνάγκη νὰ προχωρήσω, διὰ νὰ δείξω τὴν ἐπιβολὴν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβεν ὁ κ. Κόκκινος. Εἶναι τόσον καλῶς ἐφραδιασμένος ὁ συγγραφεὺς διὰ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ καλὸν τοῦτο ἔργον, ὥστε δὲν ἀπομένει παρὰ νὰ εὐχηθῶμεν τὴν ἀνελλιπῆ συνέχισιν αὐτοῦ. Ἡ ἐγκρισις ἐφημερίδων «Πρωτῶν» παρέχει μεγάλην ἐκδούλευσιν εἰς τὸ ἔθνος δημοσιεύουσα καθημερινῶς τὴν ἐνδοξον ἱστορίαν καὶ εὐκολύνουσα οὕτω τὴν συγγραφὴν καὶ τὴν ἐκδοσιν τοῦ ἔργου. Ἄς εὐχηθῶμεν, χάριν τῆς κοινῆς προσπαθείας πρὸς γνῶσιν τῆς ἑθνικῆς ἱστορίας, νὰ λάβῃ ὁ συγγραφεὺς ἀνταξίαν ἐνθαρρύνσεις καὶ ἐνισχύσεις, τὰς ὁποίας τόσοι καὶ τόσα ἔργα ἀναξίως καὶ πλουσιοπαρόχως λαμβάνουν. Ἄν καταπαεῖ τὰ οἰκόπεδα τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ἱστορικῶν τὸνναντίον προξενεῖ χάραν ἢ τῶσον ἐπιτυχῆς προσπάθεια αὐτοῦ, εἰς ἐκείνους τοῦλάχιστον, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀληθεῖς ἐπιστήμονες καὶ χαίρουν διὰ κάθε συντελούμενον καλόν. Καὶ παρέχει ἢ ἡρωικὴ καὶ δραματικὴ Ἐποποιία τοῦ Ἰεροῦ ἀγῶνος ἀνεξάντλητον στάδιον ἐργασίας δι' ἃς δύναται νὰ παρακολουθήσῃ τὸν κ. Κόκκινον εἰς τὸν μακρὸν, ἀλλὰ τερπνὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον τόσον στερεῶς βυθίζει.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου

Η ΡΟΔΟΣ Κ' ΟΙ ΡΟΔΙΤΕΣ

ΑΛΑΕΡΜΑ-ΘΑΡΡΙ

Ροδίτικο ἑγήμερωμα :

Μόλις ἐξασίλευε τ' ὀλόγιμο φεγγάρι κατὰ τὴ δύτη, ἀφήνοντες στὸ γλυκοχέραμα τὴ συνέχισιν τῆς οὐράνιας φεγγεβολῆς.

Οἱ τριανταφυλλένιες πινελιές ἔχουν πιά σκορπιστῆ πάνω στὸ διάφανον ἐρίζοντα.

Ξεκινᾶμε ἀπὸ τὰ Ἰριάντα.

Ἦ' αὐτοκίνητο μᾶς φέρνει σὲ δέκα λεπτὰ στὴν πρωτεύουσα. Νιοχώρι - Ἄης Γιάννης - Ἄγιοι Ἀνάργυροι - Ἄγια Ἀναστασία - Ροδίσι.

Ἀκολουθοῦμε τὸ ρωμαντικώτατο δρόμο τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ νησιοῦ, κάμνοντες πότε πότε σταθμούς. Ἀσγούρου (Ἰωάννου Σγούρου ;), Κοσκινεῦ (πέρα στὸ ψήλωμα), Καλλιθιές, Ἀφάντου, Ἀρχάγγελος, Μαλώνα, Μάσαρι, Κάλαθος, διασταύρωση Λίνδου, Νέα καὶ Παλιὰ Πυλῶνα. Εἶναι τὰ χωριὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα περνᾶμε. Ἦ' καθένα καὶ μιὰ ταινία ἀπὸ εἰδυλλιακὰς εἰκόνας, ἕνα μωσαϊκὸ ἀπὸ τοπωνυμίες μὲ ποιητικὰ καὶ ἄρχαῖα ὀνόματα. Νὰ μερικὲς : ὁ Γιόφυρας (1), τ' Ἀπάνεμο, τὸ Καστρί, ὁ Ἀξύσυνος (2), τ' Ἀχνάρια, ἢ Ἐλιοῦσα, τὸ Ρημόκαστρο, ὁ Ψαλλιδιοπόταμος, ἢ Καλαμωνιά, ὁ Παρθενῶνας, ὁ Κέραμος, τὰ Κολύμπια, ὁ Λουτάνης, ἢ Κυρὰ ἢ

Ἰσχυμπίκα, ὁ Κάραθος, ὁ Πετρῶνας, ὁ Ἀναγρός, τὰ Ψυχρὰ Νερά, ὁ Πευκῶνος, ὁ Αἰ-ΘΩΝΑΣ, ὁ Μεσόβουνος, ἢ Ἀναβάθρα, ἢ Ἀλεμονίτρα, ὁ Λίβανος, ὁ Κισσός, οἱ Νᾶπες, ἢ Πλατανιώτισσα, τὸ Κρανί (1), οἱ Κάποι (1), τὸ Κατχηρινό, τ' Ἀσπρόνια, τὸ Καμειρί, τὸ Καμηνάρι, ἢ Στάσουσα, τὸ Χαράκι, ὁ Μέσαρος, ὁ Ἀρυσάκος, ὁ Χοχλακῶνος, ὁ Πλατανερός, ὁ Μάκαρης, τὰ Λώρουμα, τὰ Τρυφένου (Ἰρῦφωτος Πτολεμαίου), τὰ Χελιδόνια, τοῦ Μαραθῶνος, ἢ Κράνα (3), τὸ Μυριάνδρι, τὰ Καρῦδια (Καρύνδια), ὁ Δασῶνος, ὁ Φάλαγγας, ὁ Δράκος, τὰ Βασιλικά, ἢ Ἐξοχή, ἢ Σκοπή, ἢ Νώνετος, ἢ Κάσκενδος, τὰ Συμμάχου κλπ. κλπ. Ἐπέμεινα στὴν παράθεση τῶν τοπωνυμιῶν γιὰ νὰ δείξω ἕνα μέρος τοῦ ἀνεχτίμητου αὐτοῦ ροδίτικου θησαυροῦ.

Κατὰ τίς ἐννιά ἀφήνομε πρὸς τ' ἀριστερά μας τὴν ὠραία Λέρδο, καὶ μὲ πιστὸ συνοδὸ τὸ ἀθάνατο ἀρχαῖο πνεῦμα, κατευθυνόμεθα πρὸς τ' Ἀλαέρμα (Λάδαρμα) (4).

(3) Στὴ Ρόδο σῴζονται ἀρκετὲς εὐρικές λέξεις ποὺ φανερῶνουν τὴν πρόλευσιν τῶν Ροδίων.

(4) Φίλιππον Φιλιππου

καθ' ὁμοθεσίαν δὲ Ἀστυκράτους ἱερῆ Ἀθήνας Λινθίας καὶ Διὸς Πολιέως καὶ Ἀρτάμιτος

(1) Ἀρχαῖα Ἑλληνικὴ γέφυρα.

(2) Ὁξύβουνος.

Σὲ λίγο ἀρχίζομε νὰ χαιρόμαστε τὴ θεσπέσια ζωγραφιὰ τὸ πράσινο θαύμα. Ἡ γλοερὴ γοητεία. Τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα εἰσχωρεῖ κυρίαρχο μέσα σ' ὄλο μας τὸν ὄργανισμό. Ἕνα θάμβος πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ μας σὰ μυστικὴ προσευχὴ μπροστὰ στὴν ὑπέροχη Δημιουργία.

Συντριμμένοι ἀπὸ τὴ συναίσθησι τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας μας, μὰ καὶ περήφανοι γιατί μπορούμε νὰ νοιώθουμε τὴν εὐγλωττὴ σημασία τῶν ἀρωματισμένων φύλλων, μακρυνῶν ἀντίλαλων θεϊκῆς πανδαισίας, τὸ θρόισμα τῶν πεύκων αὐτῶν μᾶς εἶναι γνώριμο καὶ μέσ' στὴ λήκυθιο τῆς καρδιάς μας σταλάζουν ζωογόνες δροσιές.

Τὸ δάσος μᾶς προσηλώνει σὲ μίαν αἰσθηματικὴν ἀνωτερότητα. Τὸ κυμάτισμά του μᾶς τρικυμίζει ἐξευγενισμένους τοὺς πόθους.

Τώρα μπαίνομε στὸν ἐλαιῶνα: **Στὰ Πολυστράτου.** Ἡ παράδοσι λέει πὺς ἦταν χτήμα δωρημένο ἀπὸ τοὺς Ροδίους σὸ νικητὴ στρατηγὸ Πολύστρατο. Ἡ χαρούμενες ἐναλλαγές χρωμάτων! Τὸ ἀνοιχτὸ πράσινο τῶν πεύκων διαδέχεται τὸ βαθὺ τῆς ἐλιάς.

Βόσκουν ἐδῶ τ' ἀρνάκια καὶ σκαρφαλώνουν στὶς ραχοῦλες ἀνυπόταχτες αἰ(γ)ες. Χελιδόνια τερετίζου, πετώντας πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας.

Ἦς ἐλιές ἀντικαθιστοῦν πάλι τὰ πεῦκα, πανόψηλα. Ὑστερ' ἀπὸ μισὴ ὥρα μὲ τὸ αὐτοκίνητο, ἀνεβίνομε σι' Ἀλάερμα.

Εἶναι ὁμορφα τοποθετημένα, διακροῦνται σὸ πάνω καὶ σὸ κάτω χωριὸ κι' ἀποτελοῦνται ἀπὸ 106 σπίτια μὲ καμμιὰ πεντακοσαριά κάτοικους.

Τὸ σχολεῖο πεντατάξιο μὲ 56 μαθητές.

Δήμαρχος ὁ ἰκανώτατος Γιάννης Παπαντώνης κ' ἐφημέριος ὁ προθυμώτατος Παπᾶ-Ἀντώνης Ροῦσος.

Κεκοίας ἀφ' οὗ ἡ εἰρήνη καὶ εὐετηρία ἐγένετο, ἱερὸς Ἀπόλλωνος Πυθαίως

στεφανωθέντα ὑπὸ τῶν δάμων τῶν ἐν Λινδίᾳ πόλει Λαδαρμίον, Βρασιῶν, Κατταβίων, Πεδιέων, Λινδοπολιετῶν, Καμονδιέων, Παγίων, Νατιδιῶν, Κλασιῶν, Ἀργεῖων, Βουλιδιῶν, Δρυειτῶν, εὐσεβείας ἔνεκα τῆς ποτὶ τοὺς θεοὺς καὶ ἀρετῆς καὶ εὐνοίας καὶ φιλοδοξίας τῆς εἰς αὐτοὺς θεοῖς.

Ἀθανασίου ἀφ' Ἀγησάνδρου Ρόδιος ἐποίησε.

(Ἐπιγραφή—Ἀρχαιολογικὸς ἀνασκαφῆς τοῦ 1903 Chr. Bittkenberg καὶ K. F. Kinch).

Ἀπέναντί μας μεγαλόπρεπος ὁ Ἀττάβυρος (τὸ ψηλότερο βουνὸ τῆς Ρόδου), σὰ νὰ μᾶς δείχνῃ τὰ σύνορα τοῦ βασιλείου του. Στραμμένοι πρὸς αὐτόν, ἔχομε στὰ δεξιὰ μας τὸ κόκκινο βουνάρι Τρούλλος μὲ τοῦφες ἀπὸ ἀσχοινούς, καὶ πιδ πέρα τὸν Πευκῶνα, ἔπου ἀνακάλυψαν ἀρχαίους τάφους μ' ἀγγεῖα καὶ δυὸ φίδια δουλεμένα.

Ἀριστερώτερα του, τὴν πλαγιὰ μὲ τίς ἐλαῖες τῆς Μητρόπολης, Καλιέρας. Πάνω ἀπ' αὐτὴ τὸ μακρυνὸ στρογγυλὸ βουνὸ Ροδινὸ. Στους βορινούς πρόποδες του βρισκεται ἡ Ἀγριοπούλια καὶ στους νοτινούς τὸ Καμάρι μὲ καλὸ νερό.

Μετὰ τὴν Ἀγριοπούλια ὁ Κώτης, καὶ κατόπι τὰ Γαιματικά, κηπούλια ποῦ ποτίζει ὁ τρομερὸς Φύσων—ὁ ἐπικαλούμενος Γαδουράς, γιατί τὸν χειμῶνα στὴν ὄρμη του παρασύρει ἀνθρώπους καὶ ζῶα—πρὸς τὸ δρόμο τῶν Ἀπολλώνων.

Πίσω ἀπὸ τὸν Τρούλλο, σι' ἀνατολικά, βλέπομε τὸ πευκόφυτο Κουννοχώριο, καὶ πιδ ἐκεῖ, σὰν ἀκρίτας, ὑψώνεται λευκὸς κι' ἀγέρωχος ὁ Ἑλληνηκόβουνος.

Στὶς ποδιές του ἀπλώνονται τὰ Ἑλληνικά, τοποθεσία μαγευτικὴ, μὲ βράχους σκαλιστοὺς καὶ δοξασμένες ἀναμνήσεις.

Στὸ βάθος φαίνονται τὰ Λιντιακά βουνά. Ἐδῶθε, ἀνατολικώτερα, ὀρθώνονται οἱ Ἴρεις Βουνοὶ (1) καὶ μακρύτερα τὸ Χαράκι, ἰδιόρρυθμο βουνόκατρο μὲ πέτρες πελεκητές, ποῦ δεσπόζει τοῦ μοναστηριοῦ Ἰγχοφ. Πρὸς Νότιο τ' Ἀσκληπιανὸ βουνό.

«1° Ἀλάερμα καὶ τ' Ἀσκληπιὸ ἀνικροῦσι».

Τ' Ἀλάερμα χωρίζουν ἀπὸ τὸν Ἀη Σιδερο ἄγριοι γκρεμοί, ὁ Σκαλιμνός, ὁ Ἐσπερινοέγκρεμος κι' ἄλλοι ποῦ σοῦ φέρονουν ἱλιγγο... Ξεκιᾶμε γιὰ τὸ ΘΑΡΡΙ μὲ τὰ πόδια. Νέες τοποθεσίες θὰ φανερώνουνται μπροστὰ μας ὀνοματισμένες ἀπὸ τίς Ὀρειώδες, Ναπατες, Ἀλητῆδες καὶ Δρυάδες νόμφες καὶ τοὺς ἀσύγκριτους γλωσσοπλάστες Λαδαρμίους.

Ἡ πορεία μας ἦταν μιὰ ἐξακολουθητικὴ ἀπόλαυσι ἀπ' ἐκεῖνες ποῦ λίγες φορές παρυσιάζονται στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Πάνω σὸ Προσκύνημα τοῦ χωριοῦ, γυ-

(1) Στ' Ἀλάερμα μιλοῦνται πολλὲς ἀρχαῖες λέξεις σὲ καθημερινὴν χρῆσι.

ρίζοντας πίσω, ἀγγαντεύαμε τὴν Ἀρχαγγελτικὴ Κυρὰ καὶ τὴ θάλασσα, κ' ἔπειτα ξανοίγομε τὸ πανόραμα σὲ μεγάλη ἀχτίνα τῶν κατάφυτων βουνοκορφῶν, λαγκαδιῶν καὶ πλαγιῶν. Νομίζεις πὺς τὸ φυτικὸ βασίλειο κάνει τὴ θεαματικώτερη καὶ πλουσιωτέρη του ἐπίδειξι. Ἀνοιχτόχρωμα πεῦκα, μαῦρα κυπαρίσσια, ἀσημέφυλλες ἐλιές, γλυκὸχρωμοὶ ἔρεικες πυκνοαγκαλιάζοντας τίς ρίζες τῶν πεύκων σ' ἓνα θελκτικώτατο σύμπλεγμα.

Λόφοι σὲ διάφορα σχήματα, πρασινοστόλιστοι κι αὐτοί.

Τὸ δάσος πανηγυρίζει καὶ μᾶς σκορπᾶ βαθύπνοες ἀνάσεις. Κυριολεκτικὰ ἐδῶ εἶναι οἱ πνεύμονες τοῦ νησιοῦ μας. Πλατιοί, γεροὶ κι' ἀπρόσβλητοι ἀπὸ κάθε μολυσματικὴ ἐπιβουλή.

Ἀκούομε τὴ φωνὴ τῶν ἐλαφιῶν.

Ὁ ὑπέροχος Ἀλαρμενὸς συνοδὸς μας Ἀντώνης Τριένης, ποῦ χρωστᾶ τὸ ἐπίθετό του σὸ πρωτότυπο γεγονός ἐτι ἡ μάμμη του γέννησε τρεῖς φορές κατὰ σειρά διμέλια (1), μᾶς λέει πὺς εἶναι τώρα ἡ ἐποχὴ (τέλη τ' Ὀχτώβρη) ποῦ «τᾶλάφια θυμισμένα γιὰ τίς ζαρκάδες τοὺς κλαῖνε».

Ἀνεθοκατεβαίνομε. Μᾶς σταματᾶ ἓνα θαυμάσιο φουντωτὸ κυπαρίσι. Μερικὰ ἀσφοδίλια κάνουν μιὰ δειλὴ ἐμφάνισι. Περνάμε, ἀραπάδια, ἔχοντας πάντα μπροστὰ μας τὴν ἐρευνητικὴ ματιὰ τοῦ Ἀττάβυρου. Ποῦ καὶ ποῦ ἀκούομε κανένα πουλάκι νὰ κελαδᾶ, προσθέτοντας ἓνα τόνο πιδ ζωηρὸ στὴ σιγοφιθύριστη ἀρμονία.

Νᾶν' ἀρα γε ὁ Παράδεισος, ποῦ μᾶς τᾶζει ἡ ἐκκλησία, πιδ ἔμορφος;

Καμαρωτοὶ θεόρατοι πεῦκοι στὸν Ἀντιπέρη κι' ἓνας γέρικος μόνος του στὴ Φακὴ. Ἐχουν κ' οἱ πεῦκοι τὴ θλιβερὴ μοναξιά τῶν γερατειῶν;

Διαβαίνομε ἀπ' τὰ πυκνοπευκιά καὶ φτάνομε σι' Ἀρυάκι τῆς Λαγκᾶς ποῦ πηγάζει ἀπὸ τὴν Ἀγκάρια καὶ τὴν Καρυδιά. Νὰ καὶ μάντρες.

Στὸ δυτικὸ μέρος, στὰ δεξιὰ μας, μᾶς θέλει ἓνας λόφος καὶ ξεχωρίζει μὲ τὸ γρίζο ἀνοιχτὸ χρῶμα του, κατάστιχο ἀπὸ ἐλιές, πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀττάβυρου. Ξέρετε πὺς λέγεται; ΠΟΙΜΑ—Δηλαδή: Ποίημα! Εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσω ἄλλα κοσμητικὰ ἐπίθετα;

(1) Δίδυμα.

Τ' ὄνομα αὐτό, μαζί μὲ τ' ἀπειρα ἄλλα, τὰ γεμάτα καλαισθησία καὶ μουσικότητα, ἔκφρασι καὶ παραστατικότητα, μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι βαφτισμένα τὰ ὑπέροχα κι' ὀλόφωτα τοπία τῆς Ρόδου, μοῦ ἐνισχύουν τὴν πεποίθησι ἐτι ὁ ροδιακὸς λαὸς ἦταν ὁ ποιητικώτερος τοῦ κόσμου. Ἀλλωστε κι' ὁ Πίνδαρος τ' ὁμολογεῖ σὸ θεοῦ ἐμπνευστὸν Ὀλυμπιακὸν ὕμνο του πρὸς τιμὴν τοῦ Δικαῖου, πὺς ὁ Δίας, γιὰ ν' ἀνταμείψῃ τοὺς Ροδίους ποῦ πρῶτοι ἐθεοποίησαν τὴ γέννησι τῆς κόρης του Ἀθηνᾶς (2), τοὺς ἔδωσε τὸ προνομιακὸ χάρισμα νὰ ξεπεράσουν ὄλους τοὺς λαοὺς στὶς Τέχνες.

Μὰ δὲν ὀνομάζεται μόνο τὸ γρίζο βουνὸ **Ποί(η)μα**.

Τὸν τίτλον αὐτὸ διεκδικεῖ κ' ἡ πίσω του λαγκωνιά, μὲ καλοκαιρινὸ νερὸ καὶ βαμβακιές. Κ' ἔτσι τὸ Ποίημα γίνεται μεγάλης πνοῆς. Τὸ πιδ πίσω βουνὸ λέγεται Μαυρόνος (Μαυρόβουνος).

Ἀνεβαίνομε σὸ Βορινὸ τῆς Λαγκᾶς. Οἱ πεῦκοι πυκνώνουν καὶ μαζί τους οἱ εὐωδιές. Τὰ πευκοζυῖνα τους σὰν ἀβρὰ δάχτυλα ποῦ μᾶς δείχνουν τὰ γύρω μας γοητευτικὰ τοπία. Πέρα πρὸς τὸν Ἀττάβυρο, καθαρολάμπει ἡ πλευρὰ τοῦ Γιαλλύσου, γειτονεμένη ἀπὸ τὸ δασάκι Ἐμπρούκλης.

Ἀκολουθοῦμε τὸ μονοπάτι καὶ μπαίνομε σὸ δάσος, βλέπομε χάμω τὰ σκαψίματα τῶν ἀλαφιῶν. Ἀντικρῶζομε τὸν Κορδυλόβουνο, ποῦ τοὺς πρόποδες του βρέχει τοῦ Κυπριωτάκη τὸ νερὸ, κι ἀπέναντι τὰ Κόρδυλα μὲ χτήματα, καματερά, μάντρες καὶ σταυλιά.

Κοντὰ μας ἡ Πλάκα καὶ πίσω της τὰ βουνάρια Κοντᾶρι καὶ Ἰσουρί.

Πιδ ἐκεῖ, ἀπὸ τ' ἀντίθετο μέρος, ἀπλώνονται τὰ χωράφια τῆς Ἀλώνας.

Κατεβαίνομε... Μιὰ ὥρα καὶ κάτι ἀπὸ τ' Ἀλάερμα,

Μπαίνομε ἀπὸ τὴν πίσω πόρτα τῆς αὐλῆς μὲ τὰ ρειπωμένα κελλιά.

Μιὰ μικρούλα νεραντζιά προσπαθεῖ νὰ τῆς δώσῃ μιὰ παρήγορη ὄψη.

ΘΑΡΡΙ!

«Ὅποιος δὲν εἶδε τὸ Θάρρι τὸν κόσμον δὲν ἔχάρη».

Ἡ λαϊκὴ γνώμη πολὺ σπάνια βγαίνει γε-

(2) Γιὰ τὴ Λινδιαν Ἀθηνᾶ καὶ τὸ νὰς της θ' ἀσχαληθῶ εὐρύτερα σὲ εἰδικὴ πραγματεία.

λασμένη. Κι' ἂν δὲν στερῆται κανεὶς τῆ συνολικῆ ἁμορφιᾷ τῆς οἰκουμένης, μὴ ἐπισκεπτόμενος τὸ γεμάτο πόληση τοπίον αὐτό, ἀσφαλῶς ἕμως χάνει μιὰν ἀπὸ τῆς χαρακτηριστικώτερες ἐκδηλώσεις τῆς ροδίτικης. Κ' ἐξ ἄλλου, ἡ Ρόδος εἶναι ἀπὸ τὰ ἁμορφότερα μέρη τοῦ κόσμου. Οἱ τόσο καλαίσθητοι πρόγονοί μας δὲν τῆς εἶχαν δώσει ἀδικαιολόγητα τὸν τίτλο τῆς *Νύμφης τοῦ Ἀπόλλωνος*.

Εἶχα πάντα μιὰ θερμὴ ἐπιθυμία νὰ ἴδω τὸ Θάρρι. Οἱ πληροφορίες πῶς ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ παλιὰ καὶ τὰ πιὸ ὠραία μοναστήρια τῆς Ρόδου, ἡ παράδοση πῶς διάλεξε γιὰ διαμονή τῆς αὐτῆς τὴν τοποθεσίαν μιὰ ἄρρωστη βασιλοπούλα ποὺ εἶδε στὸν ὕπνο τῆς τὸν *Ταξιάρχην* καὶ τῆς εἶπε: «Θάρρει», κι' ἀπὸ εὐγνωμοσύνη, σὰν ἔγινε καλά, τοῦ ἔχτισε τὴν

Τὸ Μοναστήρι

ἐκκλησία στὴ χάρη του' κι' ἡ ἄλλη γιὰ τὸ δαχτυλίδι τῆς ποὺ ἔρριξε, θέλοντας νὰ σημάδεψῃ τὸ μέρος, ὅπου θὰ τὴν ἐθεμέλιωνε καὶ μὴ θρίσκοντάς το, ἔψαχνε λέγοντας «Θαρρῶ ἔδω πῶς πῆγε», ἔλ' αὐτὰ τὰ πολύτιμα πετράδια τῆς λαϊκῆς φαντασίας, ποὺ φανερώνουν τὸν αἰσθηματικὸ πλοῦτο μιᾶς φυλῆς, ποὺ τὸ ἐπαρουσίαζαν σὰ θρυλικό, σὰν παραμυθένιο.

Κ' εἶναι τόσο γοητευτικώτερο τὸ παραμῦθι, ὅσο σὲ ἀπομακρύνει πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴν πεζότητα τῶν καθιερωμένων συνθηκῶν, ὅσο κρύβει μέσα του ἀφθονώτερα τὰ στοιχεῖα ἐκείνα ποὺ ἂν τὰ εἶχεν ἡ ζωὴ μας, θὰ ἦταν ἴσως πιὸ εὐτυχισμένη.

Κ' ἡ παράδοση κι' ὁ θρύλος, ποὺ πολλὰς φορὲς ἔχουν συνυφασμένες μέσα τους καὶ ἱστορικὲς ἀλήθειες, ἐμψυχώνουν τὸ τοπίο.

Παράδειγμα τὸ Μοναστήρι τῆς Καλόπετρας. Ἡ ἐπιγραφή τοῦ «Ἑλληνοσ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη—τοῦ πάππου τοῦ ἐμψυχωτῆ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασης—πάνω στὸ λευκὸ μάρμαρο, τοῦ χαρίζει τὸ ζωηρὸ φωταδότημα ἑνὸς δυνατοῦ προβολέα. Ἐνῶ μιὰ ἄλλη τοποθεσία μπορεῖ νὰ εἶναι πλουσιώτερη σὲ φυσικὲς καλλονές: ἡ ἔλλειψη τοῦ θρυλικοῦ ἢ ἱστορικοῦ θέληγητροῦ τῆ στερεῖ ἀπὸ τὴν οὐσιαστικώτερῃ τῆς ἔκφραση... Ἐὶς τὸ μοναστήρι, τριγυρισμένο ἀπὸ πεῦκα, ἐλιές, φουντιωτὲς μυρτιές, φασκομηλιές κι' ἀσκοινοῦς, εἶναι τὸ μεγαλύτερο κ' ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ χαριτωμένα τοῦ νησιοῦ. Πρωτοχτισμένο, καθὼς καὶ τοῦ Ἀρταμίτη καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ κι' ἄλλα ἀκόμα, στὴν ἐποχὴ τῶν Αὐτοκρατόρων μας.

«Ὅλ' αὐτὰ ἀξίζουν μὲ τὸ παραπάνω τὸν κόπο νὰ μελετηθοῦν ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς Βυζαντινολόγους μας, ἀρχιτέκτονες καὶ ζωγράφους.

Κ' ἔτσι μὲ τὴ γενίκευση τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐνδιαφέροντος, θὰ ἦταν δυνατό νὰ σωθοῦν τὰ πολύτιμα αὐτὰ ἔθνημάς μας κειμήλια ἀπὸ τὴν καταστροφή.

Ἡ καθαυτὸ ἐκκλησία, πολὺ ὠραίου Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, μ' ἀσυνήθιστη ἀρχιτεκτονικῆ, σκεπασμένη μὲ παλιὰ κεραμίδια (λούκια), ἔχει 24 μέτρα μᾶκρος μαζὶ μὲ τὴ γωνιά ποὺ σχηματίζει τὸ ἱερό, 8 πλάτος (μὲ τὰ δεσμάτα 11), ὕψος δὲ 4, χωρὶς τὰ σταυροθόλια.

Μέσα του κρύβει ἓν' ἀνείπωτο μυστήριον. Μετὰ τὸν πρόναο, ἀρχίζει ὁ κυρίως ναός, ποὺ εἶναι στενώτερος καὶ μακρὺς, μὲ στασίδια κι' ἀπὸ τῆς δυὸ πλευρῆς, καὶ φαρδαίνει ἀρκετὰ στὰ χοροστάσια.

Εἶναι ὅλος καταστάλιτος, σὲ κανονικὴ διάταξη, ἀπὸ τοιχογραφίες μεγάλες καὶ μικρὲς—οἱ περισσότερες ἀρκετὰ καλλιτεχνικὲς καὶ διατηρημένες—καὶ διάφορα κοσμήματα. Παριστάνουν σκηνὲς ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή, εἰκόνες τῶν Ἁγίων καὶ τῶν Ἀποστόλων.

Σεχωριστῆ ἐντύπωση μοῦ κάνει ἡ μεγάλη εἰκόνα τοῦ «Χαῖρε ταῖς Μυροφόροις» κ' ἡ ἄλλη, στὴν ὁποῖαν οἱ Μυροφόρες, μὲ μιὰ εὐγενικὰ θλίψη χυμένη στὸ σεμνὸ τους πρόσωπο, κρατοῦν δειλὰ τὸ καννὶ γιὰ νὰ ράνουν τὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ. Μὰ ὁ ἄγγελος, καθισμένος πάνω στὴ λευκὴ πλάκα, τοὺς δείχνει τὸ ἀνοιχτὸ μνημεῖο μὲ τὰ σάβανα καὶ τῆς

πληροφορεῖ ὅτι «ἡγέρθη ἐκ νεκρῶν». Πάντα ἡ ἰδανικευμένη κι' ἐνυστερόβουλη αὐτῆ ἀγάπη τῶν Μυροφόρων θὰ βρῖσκη μιὰ βαθειὰν ἀπήχηση μὲς' στὴν ψυχὴ.

Βλέπω καὶ τῆς εἰκόνες τῶν μαρτύρων Πρόβου, Γαράχου καὶ Ἀνδρονίκου, ποὺ γιορτάζονται ἡ μνήμη τους στίς 12 τοῦ Ὀκτώβρη. Ὁ εὐγενικὸς Παπᾶ Ἀντώνης μοῦ ἀναφέρει τὴν παράδοση, πῶς αὐτῆ τὴν ἡμέρα ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τοῦ μοναστηριοῦ κ' ἔτσι αὐτῆ ἡ γιορτὴ ὀνομάζεται τοῦ Ἁγίου Θαρρενοῦ.

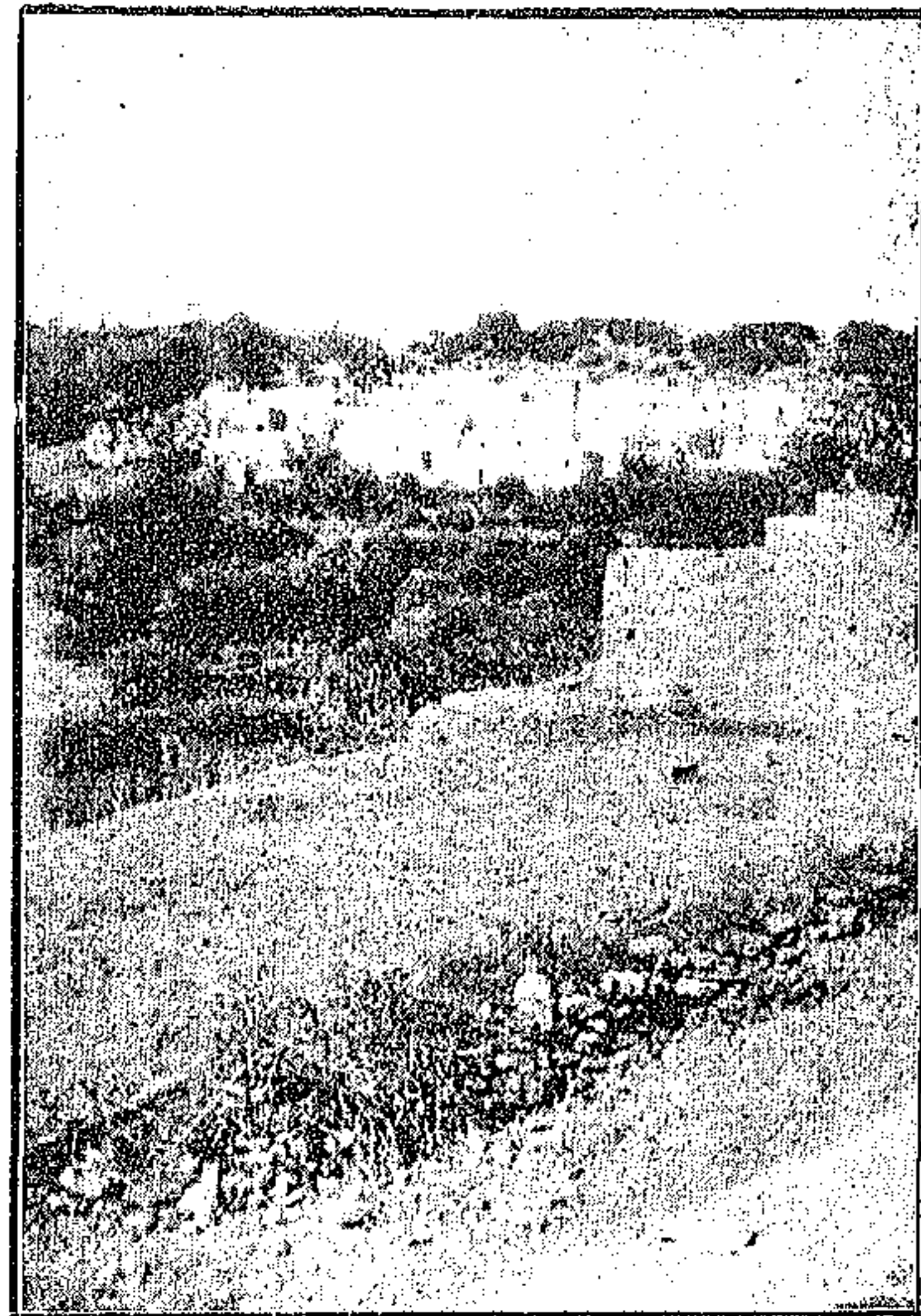
Στὸν τοῖχο τοῦ δεξιοῦ χοροστασιοῦ ὑπῆρχε μεγάλη ἀγιογραφία τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ—ποὺ τοῦ εἶναι ἀφιερωμένη ἡ ἐκκλησία.— Ἀνάμεσα σὲ δυὸ μικρότερες, στίς διπλανὲς πλευρῆς, τοῦ Γαβριήλ καὶ Ραφαήλ. Λέω ὑπῆρχε, γιὰτὶ οἱ γυναικὲς τῶν γειτονικῶν χωριῶν ἔκριναν καλὸ νὰ τὸν σουδαντίσουν. Τὰ μάτια του ἦσαν τόσο μεγάλα καὶ τόσο ζωηρά, ποὺ τῆς ἐφόδιζε, καὶ μερικὲς—ὅπως λένε—ἔκαμαν ἀποβολή! Ἐσώθησαν μόνο τὰ γράμματα Λ (Μιχαήλ) Ο ΘΑΡΡΗΣ.

Μπροστὰ στὴν εἰκόνα, ποὺ εἶναι ζωγραφισμένη πάνω σὲ ξύλο, κρέμονται πολλὰ τάματα κι' ἓνα ἀναμμένο καντήλι. Κοντὰ στὸ φαλτήρι, ἓνα αἶθερο στὸν τοῖχο κρατᾷ μιὰ μικρὴ καμπάνα. Ἐὶς τὸ μοναστήρι δὲν ἔχει καμπαναριό.

Μὰ δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀγραμματοσύνη τῶν χωρικῶν ποὺ βλάπτει τὰ μοναστήρια. Ὁ σεισμός—ποὺ ἔχει ἀφήσει σχισμᾶδες—καὶ ὁ χειμῶνας ὀλοένα τὰ ὑπονομεύουν.

Πάνω στὸν τροῦλλο, ἡ βροχὴ ἄρχισε νὰ χανᾷ μιὰ θαυμάσια εἰκόνα τοῦ Παντοκράτορα. Μὲς στὸ ἱερὸ κατώρθωσα νὰ δῶ τῆς ἐσωτερικῆς τοιχογραφίας, μὲ ζωηρότερους χρωματισμοὺς καὶ καλλιτεχνικώτερα γράμματα ἀπὸ τῆς ἄλλης.

Στὴν ἀριστερὴ πλευρᾷ εἶναι χτισμένη μιὰ ὀρθογώνια πρόθεση. Ἐπάνω τῆς δυσκοπότηρο, σκεπασμένο μὲ ἄμφια, ἀφιέρωμα τοῦ Σεραφεῖμ Ἀναγνώστου, ποὺ τ' ὀνομά του βρῖσκεται στὸν πλαῖνὸ τοῖχο. Σ' ἓνα ἄλλο μέρος τοῦ ἴδιου τοῖχου διαβάξεται ἡ ἀκόλουθη μὲ βυζαντινὰ γράμματα ἐπιγραφή:

Τὸ χωριό

«Ἀνιστορήθη τὸ παρὸν θυσιαστήριον παρὰ ἐξόδου καὶ συνδρομῆς Μα(τ)θαίου ἱερομονάχου καὶ καθηγουμένου τῆς Ἁγίας Μονῆς ταύτης, ἔτους Χριστοῦ 1506».

Γιὰ ν' ἀνιστορηθῆ στὰ 1506, ποῖος ξέρει πότε πρωτοχτίστηκε! Ἐὶς κρίμα νὰ μὴν ὑπάρχουν ἀκριβεῖς ἱστορικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν ἰδρυσὴ του καὶ γιὰ τὴν δράση του. Πόσα καλά ὄαχαν νὰ ποῦν γιὰ τὸ Θάρρι!

Κάτω ἀπὸ τὸ μοναστήρι, στὸ κηποῦλι, στάζει λιγοστὸ, μὰ εὐγευστο νερὸ μιὰ βρυσούλα. Τῆ σκεπάζουν τὰ φύλλα τῆς καρυδιάς καὶ τῆ γειτονεύουν λεμονιές κι' ἀμυγδαλιές.

Ἀποχαιρέτησα μὲ ἀγάπη τὸ Θάρρι, ριχνοντας μιὰ ματιὰ γεμάτη ζήλεια στὸν Ἀτάβυρο μὲ τὴν ἰδιαν ἀγάπη ποὺ ἀποχαιρέτῳ κάθε φορὰ τ' ἀπομεινάρια τοῦ ναοῦ τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς, τὴν ἱερὴ Κρήνη τῆς Ἰα-

λύσου και τὰ σπαυμένα κιονόκρανα ποὺ ἔχουν γίνει Ἄγιες Τράπεζες. . .

Στὸ γυρισμὸ, βλέπομε πίσω μακρὰ μας, τὸν Προφυλιό, Ἰέρκκ και τὸ Σικιάδι. Περνοῦμε τώρα ἀπὸ ἄλλο δρόμο. Φτάνομε στὴν Ἀναθεματίστρα, ἔπου—καθὼς μᾶς λέει ἡ παράδοση—τιμωρήθηκε σκληρὰ ἕνας προδότης. Ρίχνομε κ' ἐμεῖς ἀπὸ μιὰ πέτρα στὸ σωρὸ. . .

Μᾶς ἀνακουφίζει τὸ ἐξάίσιο δάσος ποὺ διασχίζομε. Δεξιὰ μας, πρὸς τὰ κάτω, ἀνοίγονται χάσματτα, οἱ Κρυφτές.

Ἀριστερὰ μας ἐμφανίζεται ὁ Χιώτης. Στὸ κατέδαμά μας ξαναῖομε τὸν Ἀττάβυρο μὲ τὸν κεραμιδι μανδύκ ποὺ ρίχνει πάνω του τὸ ἡλιοθαλλεμα.

Σταματᾶμε στὸ Κρὺο Νερό, ἐξαιρετικὴ διαύγεια κ' ὁμορφιᾶς πηγὴ, κρυμμένη σὲ γωνιὰ ποὺ σχηματίζουν και σκεπάζουν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά βράχοι κ' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεγάλες μυρτιές. Τὸ νερό, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τοῦ Χιώτη, εἶναι πράγματι ἐλόδρσοο και μέσα του κολυμποῦν μικροῦττικα ψυχάκια (μινύες). Ὁ παραπέρα ποταμὸς λέγεται κ' αὐτὸς Κρὺο Νερό.

Πὸ ἐκεῖ συναντᾶμε τὴν καλὴ γυναῖκα τοῦ Τριένη μὲ τὴ ρόκκα της, ποὺ ἀποκρίνεται μ' ἕνα ἐγκάρδιο «Καλῶς τους» στὸν χαιρετισμὸ μας.

Βρισκόμαστε πάλι μέσ' στὸ δάσος. Στὰ Βαθειά.

Κοντὰ μας ὁ Κουμαριώνας μὲ τίς ἀφθονες κουμαριές. Φαντάζομε κατκόκκινα τὰ κούμαρα. Στὴν ἴδια διεύθυνση, τὰ χαλάσματα παλιοῦ χωριοῦ.

Προχωροῦμε, και σὲ λίγο νά, ἡ Κυρά, ἕνα λευκὸ νεώτερο προσκυνητᾶρι μὲς στὸν ἀπέραντο, καταπράσινο ναὸ τῶν θεοποιημένων μυστικῶν δυνάμεων.

Ἡ φαντασία τέρπεται ἀνεβασμένη πάνω

στὸ μαγευτικὸ ἔργμα τῶν θρύλων και τῶν παραδόσεων.

Τὸν παλιὸ καιρό, στὸ μεγάλο μοναστηρι τῆς Κυράς, ἐπλάκωσαν οἱ Τούρκοι τὴν ὥρα τῆς λειτουργίας. Τὸ ἔζωσαν μὲ σκοπὸ νὰ χαλάσουν τοὺς χριστιανούς. Αὐτοὶ τότε τοὺς παρακάλεσαν ν' ἀφήσουν νὰ τελέψη πρῶτα ἡ λειτουργία, κατὰ τὴν πίστη τους, κ' ἔπειτα νὰ παραδοθοῦν. Οἱ Τούρκοι παραδεχτήκανε.

Μέσα γινόνταν ἀκολουθία μεγάλη κ' ὁ διάκος ἔψαλλε βραυτόφωνα. Μὲς στὴν ἐκκλησιὰ ἦταν ἕνα κρυφὸ ὑπόγειο κ' ὁ κόσμος ἔφρευε σιγὰ σιγὰ, ὁ διάκος ἔλο κ' ἀνέβαζε τὴ φωνὴ του γιὰ νὰ μὴν ἀκούεται ἔξω ὁ θόρυθος. Τελευταῖος ἔφυγε κ' αὐτός.

Ὅταν οἱ Τούρκοι δὲν ἀκούαν πιὰ τὸ ψάλσιμο τοῦ διακού, ὑποψιαστήκανε κ' ἔσπασαν τὴν πόρτα. Βρῆκαν ἄδεια τὴν ἐκκλησιὰ! Τὸ ρίχτουν στὰ πόδια, ἔξω στὸ δρόμο, και βλέπουν τὸ διάκο πέρα μακρὰ, Στὰ Κυνήου. Τότε τοῦ φωνάζουν: «Διάκο, μήπως ἔφαες κρομμύδι;» Αὐτὸς ἀπαντᾷ: «Δὲν ἔφακα.» Τὸν ξαναρωτοῦν: «Τρῶς βρεμμένο ψωμί;» — «Ὅχι, τοὺς ἀποκρίνεται, δὲν τρῶω.»

Ὅταν ἀκούσαν και τὴν τελευταία αὐτὴ ἀπάντηση, τὸ πῆραν ἀπόφαση πὼς δὲ θὰ μπορέσουν νὰ τὸν πιάσουν κ' ἀποτραθηχτήκαν ντροπιασμένοι.

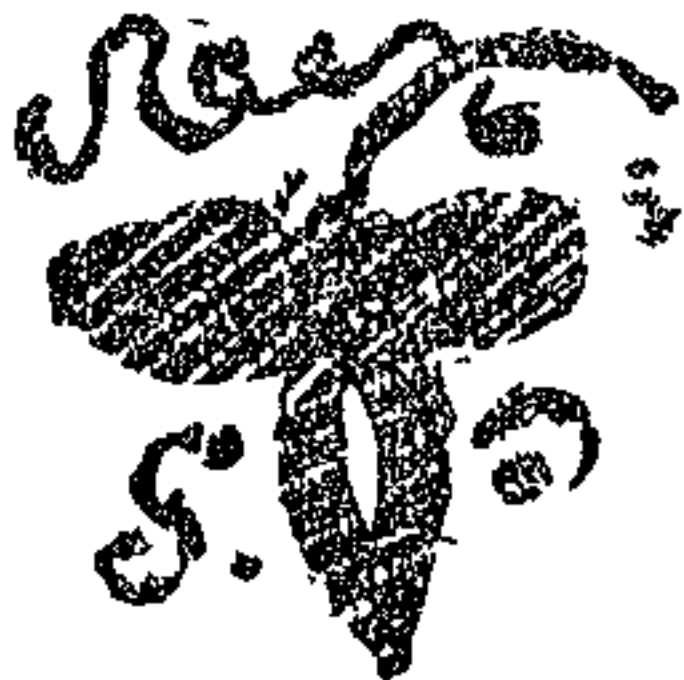
Ἔτσι και στὸ Χιλιορράδι ἡ ροδίτικη ἐξουπάδα ἐξουδετέρωσε τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐπειρᾶμε τοὺς Ἀκολύμπους και τοῦ Βασίλη τ' ἀρυάκι κ' ἀνεβαίνομε στὸ Προσκύνημα.

Φάνηκε πιὰ τὸ χωριό. Ἀθάνατα Λάδαμα! Ὅχι δίχως συγκίνηση ἀκούω τ' ὄνομα τῆς πρὸς τ' ἀνατολικὸ μέρος τοποθεσίας. Ξενοτάφι. (Κεντάφι). Ποιὸν ἀρα γε ἀγνωστο ἦρωα νὰ τιμᾷ;

Τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα ριγᾷ και διαγράφει ἕνα αἰθέριο στεφάνι. . .

K. N. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΓΙΝΕ ΔΙΚΗ ΜΟΥ ΜΙΑ ΣΤΙΓΜΗ...

«Γίνε δική μου μιὰ στιγμή τῆς ὁμορφῆς βραδυᾶς, ποὺ μ' ἄστρα και μὲ σύννεφα γύρω ἀπὸ μᾶς πυκνώνει, κ' ἀκούσε τὸ γλυκύτατο ποὺ κελαδεῖ τ' ἀηδόνι στὰ βιάθη τῆς ὀλάνθιστης ἀπὸ Ἔρωτα καρδιάς!

Γίνε δική μου μιὰ στιγμή τοῦ ἀβροῦ καλοκαιριοῦ, ποὺ σπαταλᾷ τίς δόξες του γιὰ τὴ δική μας χάρη, κ' ἄφησε τὸ χεράκι σου ν' ἀπλώση και νὰ πάρη τοὺς χρυσοπόρφυρους καρπούς τοῦ ἔξωτικοῦ κλαριοῦ!

Γίνε δική μου μιὰ στιγμή τῆς νύχτας ποὺ περνᾷ, γεμάτη ἀνθούς κ' ἀρώματα και τρικυμίες και φλόγες, κ' ἐγὼ ἀπὸ τῆς πούλιας τὸ τσιμπί, χρυσὸς θὰ στίρω ρῶγες νὰ σοῦ προσφέρω ἀθάνατο κρασί ποὺ δὲν γερνᾷ!

Γίνε δική μου μιὰ στιγμή τῆς πρόσκαιρης ζωῆς, ποὺ λίγες ὁμορφες στιγμὲς διαλέγεται και μένει, κ' ἐγὼ λουλαῦδια ἀμάραντα θὰ σπείρω, ἀγαπημένη, στὸν νόμιμο ξερότοπο ποὺ τίμα σκιάβα ζῆς. . .

Γίνε δική μου μιὰ στιγμή τῆς ἀναρχῆς και τῆς ἀτέρμονης μὲς στοὺς ρυθμούς τοῦ ἀπειροῦ αἰωνιότης, ἀπ' τὸ κίμινι πρόβαλε τῆς φλογερῆς μας νειότης ἀγνότερη ἀπὸ ὅ,τι εἴσουνα προτοῦ νὰ κολαστῆς!»

(28-6-31 μιὰ φεγγαρόλαυνη καλοκαιρινὴ βραδυά, κάτου ἀπὸ ἕνα γραφικὸ κῶσκι τροπικῆς ἀποικίας).

Γ. ΑΘΑΝΑΣ

Η ΣΙΩΠΗ ΤΗΣ “ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ,”

Και κατὰ τὴν προεπαναστατικὴν ἐποχὴν, και κατὰ τὴν Ἑλλην. Ἐπανάστασιν, ἐμφανίζεται ἀξιοσημείωτος τὰς ἰδεολογικῆς ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας και κατὰ τῆς βασιλείας.

A. ΣΒΩΛΟΣ

Ὁ Λάζαρος ἔσκιασε τὰ μάτια μὲ τὴν παλάμη του και κάρφωσε τὸ θαλασσινοῦ του μάτι σὲ κάποιαν ἄκρη τοῦ ὀρίζοντα. Ὑστερα, γυρνώντας πρὸς τὸν καπετᾶν Ἀντρέα, εἶπε, δείχνοντας μὲ τὸ χέρι ἀπλωμένο κατὰ τὸ νοτιᾶ:

— Καράβι, καπετάνιο!

Ὁ καπετᾶν Ἀντρέας πλησίασε στὴν κουλαστή, και μὲ βλέμμα λύκου περιεργάστηκε τὸ ἀσπίρ σιμάδι, ποὺ μόλις μαρτυροῦσε τὴν ἀσπράδα τῶν πανιῶν του στὴν ἀπροσδιόριστη ὁμίχλη τοῦ ὀρίζοντα.

— Εἶναι φρεγάδα, μονολόγησε, μὰ δὲν βλέπω τὴν παντιέρα. . .

Ἐνας νέος, ψηλός, μελαχρινός, πλησίασε τὸν καπετάνιο. Τὸ εὐρωπαϊκὸ κουστοῦμι

του ἦταν μιὰ ἀντίθεση, μιὰ ἀνορθογραφία ἀνάμεσα στὶς βράκες και τὰ κοντόφροντα φέσια τῶν ψαριανῶν θαλασσινῶν. Φοροῦσε ροῦχο πρᾶσινωπὸ μὲ μπάσκες και βελούδινα ἀμπραντμπούργκι, κυλόττα κολητὴ ἀπὸ κίτρινο νανκίν, και μπότες μαῦρες μὲ ἄσπρο ρεβέρ. Τὸ καπέλο του ἦταν ἀπὸ μουσαμᾶ μαῦρο, και εἶχε σχῆμα κόνου κολοβοῦ. Ἡ κορδέλλα του ἐνωτόταν μπροστὰ μὲ μιὰ μεγάλη χρυσὴ ἀγκράφα. Ἐβγαλε ἀπὸ τὴν τρέπη του ἕνα μικρὸ κανονιάλι, τὸ ἀνοίξε, και μὲ προσοχὴ ἄρχισε νὰ κινετᾷ κ' αὐτὸς τὸ πολεμικὸ καράβι ποὺ σχηματιζόταν σιγὰ-σιγὰ στὸν ὀρίζοντα.

— Εἶναι φρεγάτα τῆς ρεπούμπλικας τῆς Φραντζῆς, εἶπε. Βλέπω τὴν παντιέρα τρι-

κολοῦ στὸ πίσω ἄρμπουρο. — Καὶ χαμογε-
λώντας, προσέθεσε μὲ στόμαφο: Μπλάβο
λιμπερτιά, μπιάνκο φρατερνιτιά, ρόσσο ἔγ-
καλιτά!

Ὁ καπετὰν Ἀντρέας γύρισε βαρὺς καὶ
κάθησε σταυροπόδι στὸ κιλίμι, πού ἦταν
στρωμένο κάτω ἀπὸ τὸ κατάρτι τῆς πρύ-
μνης. Ὁ φραγκοντυμένος νέος τὸν μιμή-
θηκε. Ξαπλώθηκε σὲ τρόπο νὰ βλέπη τὸ
γαλλικὸ καράβι, ἐνῶ μὲ μίτι ἀφηρημένο
διάβριζε ἓνα μικρὸ βιβλιαράκι δεμένο μὲ
καφέ δέσμα. Ὁ Λάζαρος ἔβαλε ἀνάμεσα
στὶς γυμνές του γάμπες τὴ λαγουδέρα τοῦ
τιμονιού, κι' ἀναψε τὸ τσιμπούκι του.
Κι' ἡ ἡσυχία ἀπλώθηκε στὸ καράβι. Δὲν
ἀκουγόταν, παρὰ ὁ φλοῖσβος τοῦ νεροῦ πού
γλυστρουῖσε στὴν καρίνα, καὶ τὸ γουργού-
ρισμα τῆς φασολιάδας ποῦ βραζε σ' ἓνα πε-
λώριο τσουκάλι στὸν ἀργάτη τῆς πλώρης.

Ὁ ἥλιος βασίλευσε. Τὰ βουνὰ τῆς Κρή-
της στὸ βάθος δεξιά φλογίστηκαν σὲ μιὰ
πελώρια πυρκαγιά. Κι' ὕστερα λιποθύμη-
σαν σ' ἓνα χλωμὸ μενεξεδένιο χρώμα, ἐνῶ
οἱ κορφές — πυραμίδες ἀσημένιου χιονιοῦ
— κρατοῦσαν μὲς στὸ δειλινὸ τῆ φωτεινῆ
λευκάδα τους. Ἡ ἀκύμαντη θάλασσα ἦταν
σὰν γάλα, χρωματισμένο μὲ δυὸ σταγόνες
μαῖσι μελάνι. Μιὰ ἰδέα ἀπόγειου μόλις κα-
τόρθωνε νὰ καμπυλώνη τὰ πανιά τοῦ κα-
ραβιοῦ. Κι' ὁ δρόμος του ἦταν ἀργός καὶ
ἀπαλός, πού νόμιζες πὼς δὲ θὰ τελείωνε
ποτέ, πού δὲ θὰ θελες νάπερνε τέλος.

Οἱ φλόγες σβῆσαν στὴ δύση, καὶ τὸ μα-
κρυνὸ λυκόφως τῆς Ἀσπρης Θάλασσας ἀ-
πλώθηκε χρυσὸ καὶ θαμπὸ ἀπάνω στὰ νε-
ρά. Σκοτεινίασε. Ὁ ἀπόγειος ἔφερνε ὀσμές
ὕγρας βλάστησης ἀνακατεμένες μὲ ἀχνούς
θαλασσινῆς οὐμύλης.

Στὸ καράβι ἡσυχία. Ὁ καπετὰν Ἀντρέας,
καθησμένος σταυροπόδι στὸ κιλίμι του, κά-
πνιζε ἀμίλητος τὸ νάργιλέ του. Ὁ σύντρο-
φός του παρακολουθοῦσε σὰν σ' ὄνειρο τὸ
καράβι πού μὲς στὸ σούρουπο πλησίαζε.

— Μᾶς ἔφτασε, μουρμούρισε.

— Εἶναι γοργοτάξιδο, εἶπε ὁ καπετά-
νιος. Θὰ μᾶς φτάση καὶ θὰ μᾶς περάση.
Εἶναι καλοφτιαγμένο καὶ δὲν ἔχει τὸ φορ-
τίο μας.

— Γοργοτάξιδο, καλοτάξιδο... μονολό-
γησε ὁ νέος.

Καὶ πραγματικά, ἡ φρεγάτα τοὺς εἶχε

φτάσει καὶ τοὺς προσπερνοῦσε. Δυὸ μεγά-
λες ἄσπρες γραμμὲς πάνω στὸ βαθύχρωμο
σκῆφος ἔδειχναν τὰ δυὸ ἔσωτερικὰ κατα-
στρώματα. Οἱ γραμμὲς αὐτὲς κοβόντανε
ἀπὸ μαῦρα τετράγωνα πού ἦσαν οἱ μπου-
καπόρτες τῶν κανονιῶν. Τὰ πανιά του μό-
λις φουσιῶναν στὸν ἀδιόρατον ἀέρα. Μὲ
τὴ δύση, εἶχε κατεβῆσει τὴ σημαία του. Ὁ
νέος σηκώθηκε, καὶ μὲ τὸ κιάλι του ἄρχισε
νὰ παρατηρῆ τὸ μεγάλο καράβι, τὰ πανιά
του, τὶς γέφυρές του, τὰ πλευρά του, πού
τὰ φώτιζεν ἡ στερνὴ ἀντανάκλαση τῆς μέ-
ρας. Ἐκεῖ στὴν πλώρη, μὲ μεγάλα ἄσπρα
γορῆματα ἦσαν γραμμένο τ' ὄνομα τῆς
φρεγάτας: «La Muirou».

— Πῶς τὸ λέν; ρώτησε ὁ καπετάνιος.

— Λὰ Μιρόν...

— Φράγκικα ὀνόματα...

Καὶ ἡ σιωπὴ ξανάπεσε στὸ μπάρκο.
Μόνο ὁ νέος μουρμούρισε ἀνάμεσα στὰ
δόντια του.

— Κατευόδιο, θαλασσοπούλι τῆς λευτε-
ριάς...

* * *

Ἡ «Ἐὐαγγελίστρια» εἶχε φορτώσει γλυ-
κὰ κρασιά στὴν Κύπρο κ' ἔβαλε πλώρη γιὰ
τὴν Τσιβίτα-Βέκκια. Ὁ καπετὰν Ἀντρέας
ἔλειξε στὶς γλυκὲς μέρες τοῦ μεσογειακοῦ
χινόπορου γιὰ νὰ φτάση χωρὶς κόπο καὶ
κίνδυνο στὸ τυρηνικὸ αὐτὸ λιμάνι. Γιὰ
μόνο ἐπιβάτη εἶχε τὸν Γιωργάκη Β...
Κυπραίῳ, ἐγκατεστημένο στὸ Λιβούρνο, πού
γύριζε στὴ νέα του πατρίδα, ὕστερ' ἀπὸ
μιὰ πολύμηνη ἐπίσκεψη ποῦ κανε στὴν πα-
λιά. Ὁ Γιωργάκης ἦταν νεώτατος, τύπος
μελαχρινοῦ Ἀσιάτη, μὲ κρίση καὶ μόρφω-
ση. Ὁ πατέρας του ἦταν — καθὼς ἔλεγε
ὁ γιός του — πλούσιος ἄρματορε, κι' αὐτὸς
σπούδαζε ντιρίττο στὸ Πανεπιστήμιο τῆς
Πάδοβας. Ἡ Ἰταλία ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν
ἐπίδραση τῆς ἐπαναστατημένης τότε Γαλ-
λίας, καὶ ὁ Κυπραίῳ φοιτητῆς ἦταν βα-
θειὰ ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸ δημοκρατικὸ
πνεῦμα, πού πρὸ τριῶν χρόνων σκορπίστη-
κε στὴ Β. Ἰταλία μαζί μὲ τὸ νικηφόρο
στρατὸ τοῦ Βοναπάρτη. Γι' αὐτὸ, τὸ πέρα-
σμα τῆς γαλλικῆς φρεγάτας τὸν συγκίνησε.
Κι' ὕστερα ἀπὸ μακρυνὴ σκέψη, εἶπε, γυρ-
νώντας κατὰ τὸν καπετὰν Ἀντρέα:

— Ἡ ρεπουμπλικ τῆς Φραντζῆς γέμισε

νέες δόξες! Ὁ τζενεράλε Μποναπάρτι ἔπε-
σε σὰν κεραυνὸς στὸ Μισίρι. Οἱ τύραννοι
Μαμελοῦκοι ἐξολοθρεύτηκαν. Κι' ἄλλη μιὰ
χώρα ἐλεύτερη, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ!

— Τάμαθα τὰ μαντάτα στὴν Κάλυμνο,
ἀπάντησε ὁ καπετὰν Ἀντρέας, στὸν πηγαί-
μό, ἀπὸνα σφουγγαῖα πού μόλις εἶχε γυ-
ρίσει ἀπὸ κεῖ κάτω.

— Γι' ἡ δόξα! Ὁ Σουλτάνος κηρύσσει τὸν
πόλεμο στοὺς Φραντζέζους. Κι' ὁ γενναῖος
Μποναπάρτι περνάει τὸ Πορτσαῖτ, χύνεται
στὴν ἔρημο καὶ νικηφόρος μπαίνει στὴν
Παλαιστίνη. Τὸ Σὰν Ἰζιοβάνι ντε λ' Ἀ-
κρα πέφτει, τὸ Μπεροῦι, ἡ Γιάφα. Ὁ
Τοῦρκο φεύγει μπροστά του, κι' αὐτὸς ἀ-
φήνει πίσω του λευτεριά!

— Ὁ Θεὸς νὰ δώση, νὰ νικήση τὸν Ἀ-
γαρηνό! Ἡ ρεπουμπλικ τῆς Φραντζῆς
δὲν θὰ ξεχάση τοὺς Χριστιανούς, τοὺς
σκλάβους τοῦ Τοῦρκο.

— Ἀπὸ τὸ στόμα σου καὶ στοῦ Θεοῦ τ'
αὐτὴ, καπετὰν Ἀντρέα. Καὶ γὰρ τὸ ἴδιο πι-
στεύω. Ὁ ἀνατεῖλη μέρα δικαιοσύνης. Οἱ
Φραντζέζοι λευτερώθηκαν ἀπὸ τὸ βασιλιά
τους, καὶ τώρα λευτερώνουν λαοὺς ἀπ' τοὺς
δεσπότες τους. Ἄ! σὰν ὁ Μποναπάρτε
χίμηξε στὴν Ἰταλία μὲ τοὺς στρατιῶτες
του! Νίκη, λευτεριά, θρίαμβος! Βλέπεις,
καπετάνιο, οἱ δημοκρατίες βγάζουν μεγά-
λους πολίτες, γιατί ἡ ἀξία εἶναι ἐλεύτερη
νὰ φανῆ, κι' αὐτοὶ τὴ διοικοῦνε τὴ δημο-
κρατία καὶ τὴ δοξάζουνε. Ὁ Μποναπάρτι!
Ὁ τριαντάχρονος τζενεράλε! Ἀστραπὴ καὶ
κεραυνός, σκέψη κι' ἐχτέλεση, συντρίβει
τοὺς ἐχτροὺς τῆς Δημοκρατίας! Ὅλοι πέ-
σαν ἀπάνω στὸ λιμπερο ἔθνος. Βασιλιά-
δες, πρίντζητες, ἱμπερατόροι, ὅλοι νὰ πνί-
ξουν τὴ λευτεριά μὲς στὰ σπάργανά της.
Μὰ ἡ λευτεριά εἶναι γερή, κι' ὁ ἐχτρός της
φεύγει νικημένος.

Ὁ Γιωργάκης ἀναστέναξε.

— Πότε θὰ λευτερωθοῦμε καὶ μεῖς;..
Πότε ἡ Ἑλλάδα θὰ γίνη λιμπερο στάτο;

— Ἡ δική μας λευτεριά θ' ἀργήσῃ ἀκόμα.

Τὰ στερνὰ λόγια τοῦ καπετὰν Ἀντρέα
ἦσαν γεμάτα θλίψη. Ὁ Γιωργάκης ξαφ-
νιασμένος κύταξε τὸ συνοφρωμένο πρό-
σωπο τοῦ γέρω-φραγιανοῦ.

— Γιατί τὸ λὲς αὐτό, καπετάνιο; Ποῦ
τὸ ξέρεις; Τὸ ντιρεττόριο χαρίζει τὴν ἀνε-
ξαρτησία στοὺς λαοὺς, κ' οἱ τζενεράλοι

του τὴν ὑπεραπίζουν μὲ τοὺς γενναίους
στρατιῶτες τῆς Ρεμπούμπλικας. Οἱ καιροὶ
ἄλλαξαν. Ἡ μισὴ Ἰταλία εἶναι λιμπερη,
καὶ νὰ τὸ Ἐτζίτο, τὸ Μισίρι ὅπως τὸ λὲς,
εἶναι κάτω ἀπὸ τὰ χρώματα τῆς Ἐπανά-
στασης. Γιατί τὸ λὲς αὐτό, καπετάνιο;

— Γιατί δὲν εἶν' τὸ ἴδιο. Ἡ Ἰταλία
εἶναι κοντὰ στὴν Φραγκιά. Οἱ Ἀυστριακοὶ
ἦσαν ἐχτροὶ πού ἔπρεπε νὰ νικηθοῦν. Μὰ
τὸν Τοῦρκο τί συμφέρο ἔχει ὁ Φραντζέζος
νὰ τὸν νικήσῃ;

— Μὰ τὸ Μισίρι, καπετάνιο, τὸ Μισίρι;

— Στὸ Μισίρι εἶχε συμφέρο νὰ πῆ ὁ
Μποναπάρτε γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὸν Ἰγγλέζο.
Δὲ θὰ μείνη πολὺ ἐκεῖ. Ὁ ἀναγκαστὴ
νὰ φύγη, γιατί ὁ λόρδος Νέλσον κρατᾷ
τὶς θάλασσες. Τὸ Μισίρι ἦταν κόλπο. Ὑ-
στερα, σκέψου! Ἄν λευτερωθοῦμε ἀπ' τὴν
Φραγκιά, ὅλη ἡ Εὐρώπη θὰ πέσῃ ἀπάνω
μας. Τέτοια λευτεριά δὲν μᾶς τὴ δίνουν,
λευτεριά πού νὰ βγαίνη ἀπ' τὴν Ἐπανά-
σταση τοῦ Παρισιοῦ. Ὅχι...

— Θὰ πολεμήσουμε! Χωρὶς αἷμα δὲν
γίνεται τίποτα!

— Θὰ πολεμήσουμε, παιδί μου, μὰ τί
θὰ κερδίσουμε; Τὴν ἀνεξαρτησία, ἔ! Καὶ
τί εἶναι ἀνεξαρτησία ὅπως τὴ νομίζουμε οἱ
Ἰγγλέζοι, οἱ Ρῶσοι, οἱ Ἀυστριακοὶ; Νὰ
σοῦ πῶ ἐγὼ τί εἶναι. Ἀντὶ γιὰ Σουλτάνος,
βασιλιάς ἀντὶ γιὰ πασᾶς, πρεφέτος ἀντὶ
γιὰ ζεῖμπέκης, σμπῆρος καὶ χαφιές! Ἀνε-
ξαρτησία χωρὶς λευτεριά ἐγὼ δὲν τὴν κα-
ταλαβαίνω.

— Ἐχεις δίκιο, καπετάνιο, ἔχεις δίκιο.
Θάταν κοντὸ νὰ φύγουμε ἀπ' τὴν τυραννία
τοῦ Τοῦρκο, γιὰ νὰ πέσουμε στὴν τυραν-
νία ἐνὸς βασιλιά, τυραννία χειρότερη, γιατί
εἶναι ἀδικαιολόγητη στὴ συνείδησή μας. Ὁ
Τοῦρκος εἶναι τύραννος μὲ τὴ δύναμή του,
μὰ ὁ βασιλιάς θὰ εἶναι ὁ δεσπότης μὲ τὴ
θέλησή μας. Οἱ Φραντζέζοι ἐπαναστάτησαν
νὰ ρίξουν τὸ βασιλιά, καὶ μεῖς θὰ πολε-
μήσουμε γιὰ ν' ἀποχτήσουμε; Ὅχι, ὄχι!

— Ἡ δική μας Ἐπανάσταση θὰ εἶναι
ἡ ἐπανάσταση τῆς Ἀνεξαρτησίας τῆς Λευ-
τεριάς. Θὰ διώξουμε τὸν Τοῦρκο γιὰ νὰ
ζήσουμε ἐλεύτεροι, θὰ πολεμήσουμε γιὰ νὰ
μὴν εἴμαστε σκλάβοι. Τὸ Ἑλληνικὸ κράτος
θὰ εἶναι κράτος ἐλευθέρων ἀνθρώπων!

Ὁ Γιωργάκης σταυροκοπήθηκε.

— Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ!

Ὁλη τὴ νύχτα, τὸ καράβι προχώρησε ἀργὰ πρὸς ΒΔ. Καὶ τὸ πρωὶ περνοῦσε νότια ἀπὸ τὰ Κύθηρα. Ὁ ἥλιος παιγνίδιζε μὲ τὴν ἀκύμαντη θάλασσα πρὸς σιγοφλοίσβιζε, περιμένοντας τὸ ζωδότη μεσημεριάνικο μπάνι. Ὁ καπετὰν Ἀντρέας, καθισμένος πάνω σ' ἕνα βαρέλι, μιλοῦσε μὲ τοὺς ναῦτες του. Ὁ Γιωργάκης, πλάι στὴν κουκιστή, κοιτοῦσε μὲ συγκίνηση τὸ μυθολογικὸ νησί τῆς Ἀφροδίτης, πρὸς ξάπλωνε τὶς ἀγρονες γραμμὲς τοῦ στα χάρδια τοῦ χινοπωριτικῆς φωτός.

Κατὰ τὸ μεσημέρι, καθὼς στρίβαν ἕναν κάβο, εἶδαν νὰ πλέη, κατὰ πῆλο τους, μιὰ φρεγάτα. Τὸ Γιούριον Ἔζακ μὲ τὸ σταυρὸ τοῦ Ἀη-Γιούργη στολίζαν τὴ σημαία της. Τὸ καράβι ἦταν ἑγγλέζικο.

Μόλις ἀπὸ τὸ πολεμικὸ εἶδαν τὴν «Εὐαγγελίστρια», τῆς κἄναν σινιάλο νὰ σταματήσῃ ὁ καπετὰν Ἀντρέας πῆγε ὄρθια στὸν ἄνεμο, καὶ τὸ μπάρκο ἔμεινε ἀκίνητο. Μιὰ βάρκα ἀποσπῆστηκε ἀπὸ τὸ Kent—τ' ὄνομά του ἦταν γραμμὸ στὴν πρύμη— καὶ πλησίασε πρὸς τὸ ψαριανό. Τὰ καπέλα τῶν ναυτῶν—εἶδος μισομὰ ἀπὸ μουσαμῆ—γυάλιζαν στὸν ἥλιο. Στὴν πρύμη στεκόταν ἕνας ἀξιωματικὸς μὲ ἀσπρόμαυρη στολή.

— Τὴν παντιέρα στὸ ἄρμπουρο, παιδιά! διάταξε ὁ καπετὰν Ἀντρέας.

Κι' ἀμέσως ὁ μαῦρος δικέφαλος ἀετὸς πασῶν τῶν Ρωσσιῶν ὑψώθηκε μ' ἕνα φερουόγισμα στὸ κατάρτι τοῦ ψαριανοῦ καραβιοῦ.

Ἡ βάρκα μὲ τοὺς Ἑγγλέζους ἀκοστάρισε. Ὁ ἀξιωματικὸς πετάχτηκε στὴν κουβέρτα. Ἦταν ἀδύνατος, ψηλός, καὶ φοροῦσε ἀσπρη περούνα κοτσιδάτη.

— Who is the mostere? ρώτησε.

Ὁ καπετὰν Ἀντρέας γύρισε κατὰ τὸν Γιωργάκη.

— Ἔλα, παιδί μου, νὰ μᾶς κἄνης τὸ δραγουμάνο. Ἐγὼ δὲν σκαμπάζω ἑγγλέζικα.

Ὁ Γιωργάκης πλησίασε τὸν ἀξιωματικὸ καὶ ἄρχισαν νὰ συνεννοοῦνται ἄγγλικά.

— The ship is Russian? ρώτησε ὁ Ἀγγλος.

Ὁ Γιωργάκης τοῦδειξε τὴν κρονονόμαυρη σημαία πρὸς κυμάτιζε στὸ κατάρτι. Ἦν τῶ μεταξὺ ὁ καπετὰν Ἀντρέας ἔφερε ἀπὸ τὴν καμαρά του τὸ πασσαπόρτι τοῦ καραβιοῦ. Ἦταν ἕνα ἔγγραφο τῆς ρωσικῆς διοίκη-

σης, γραμμὸ σὲ δυὸ γλώσσες, ρούσσικα καὶ τούρκικα. Ἐνα μεταξωτὸ κορδόνι τὸ περιέβριλε, πρὸς κατέληγε σ' ἕνα μικροῦντζινο βαρίδι ὡς ἕνα κιλό. Τὸ βαρίδι αὐτὸ ἦταν ἕνα κουτὶ κυλινδρικό μὲ τὸ ρωσικὸ ἀετὸ στυλισμένο στὸ καπάκι του. Μέσα, τὸ κουτὶ ἦταν γεμάτο βουλοκέρι χτυπημένο μὲ τὴ μεγάλη σφραγίδα τῆς Ἀυτοκρατορίας.

Ὁ Ἀγγλος ἐξέτασε μὲ προσοχὴ τὸ ἔγγραφο. Κατόπι τὸ δίπλωσε καὶ τὸ ἐπέστρεψε μὲ σεβασμὸ στὸν καπετάνιο.

— All right! Κι' ἀφήνοντας κατὰ μέρος κἄθε ἐπισημότητα, ἄρχισε νὰ μιλήσει περὶ ἀνέμων καὶ ὑδάτων μὲ μεγάλη ἐγκαρδιότητα. Ὁ Γιωργάκης τὸν ἀκούγεν εὐχάριστα καὶ τοῦδινεν ὅ,τι πληροφορίες ζητοῦσε. Ἐξαφνα στάθηκε καὶ μὲ ὕφος σοβαρὸ ἔκανε μιὰ ἐρώτηση. Ὁ Γιωργάκης τὴν μετᾶφρασε ἀμέσως στὸν καπετὰν Ἀντρέα:

— Ρωτάει ἂν εἶδαμε κανένα φραντσέζικο καράβι.

Ὁ καπετάνιος πῆρε ἕνα ὕφος ἐκπληκτικῆς φρυσικῆς ἄγνοιας. Καράβι Φραντσέζικο; Νό, μιλόντ! Δὲν εἶδε τίποτα! Δὲν συνάντησε τίποτα!

Ὁ Γιωργάκης μετᾶφρασε στὸν Ἀγγλο τὴν ἀπάντησιν τοῦ καπετάνιου.

— Ἄλλωστε οὐτ' ἐγὼ εἶδα τίποτα, ἐπρόσθεσε.

— Εἶναι μιὰ φρεγάτα πρὸς θὰ θέλαμε ἐξαίρετικά νὰ βροῦκαμε, εἶπε ὁ κοτσιδάτος ἀξιωματικὸς. Ὑστερα, χαιρέτησε εὐγενέστατα, πήδηξε στὴ βάρκα καὶ ἀπομακρύνθηκε. Καὶ τὰ καράβια τραβήξαν τὸ δρόμο τους.

— Δὲν τοὺς προδώσαμε! εἶπε μὲ περηφάνεια ὁ Γιωργάκης στὸν καπετὰν Ἀντρέα σὰν μέιναν μόνοι.

— Ὁχι, δὲν τοὺς προδώσαμε, ἐπανέλαβε ὁ ψαριανός. Ἡ νίκη τοῦ Ἑγγλέζου δὲ μᾶς συμφέρει. Γιατὶ σὰν νικήσῃ, αὐτὸς θὰ φέρῃ τὸ βασιλιά τὸν τύραννο στὴ Γαλλία. Καὶ μεῖς ἀγαποῦμε τὴ Δημοκρατία της.

— Ἡ νίκη τοῦ Ἀγγλου εἶναι ὁ τάφος τοῦ δημοκρατικοῦ πνεύματος. Τὸ Λὰ Μιρόν ἐρχόταν ἀπὸ τὴν Ἑτζίτο καὶ πήγαινε στὴ Φραντζα. Μπορεῖ νᾶχε μέσα χαρτιά σπουδαῖα καὶ μυστικά, μπορεῖ νᾶχε πρόσωπα πρὸς νὰ μὴν ἔπρεπε νὰ πέσουν στὰ χέρια τοῦ ἐχτροῦ. Μὲ τὸ νὰ κρύψουμε τὴν παρουνία τῆς φρεγάτας σ' αὐτὰ τὰ νερά ἀπ'

τοὺς Ἑγγλέζους, κἄναμε μιὰ μεγάλη ἐκδούλεψη στὴν Ἑπανίσταση, στὴ Δημοκρατία καὶ τὴ Λευτεριά!

— Εἶθε, Παναγία μου!

Κ' ὁ καπετὰν Ἀντρέας σταυροκοπήθηκε.

Ἡ φρεγάτα La Muiron ἔφτασε ὕστερ' ἀπὸ λίγες μέρες αἰὼν καὶ ἀβλυβίας, χάρις στὴ σιωπὴ τῶν ψαριανῶν, στὸ Γρεjus τῆς

Προβηγκίας ἔφερε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο τὸν στρατηγὸ Βοναπάρτη. Καὶ τὸ πρῶτο μέλημα τοῦ νικητῆ στρατηγοῦ, μόλις ἔφτασε στὸ Παρίσι, ἦταν νὰ καταλύσῃ τὴ Δημοκρατία καὶ νὰ ἐγκαθιδρύσῃ τὴ δικτατορία τοῦ πρὸς ξεφυλιστικῆς σὲ κληρονομικὴ Ἀυτοκρατορία.

Ὁ, ἀθῶοι ρωμιοὶ ἰδεολόγοι τῆς «Εὐαγγελίστριας»! Ἄν ἔφατε τὴν ἐκδούλεψη κἄνατε στὴ Δημοκρατία!

M. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ

Ο ΦΕΥΓΙΟΣ

ΚΥΠΡΙΩΤΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ (*)

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΟΝ κ. Σ. ΦΡΑΓΚΟΥΛΙΔΗΝ

Ὅσο ὁ Μιχάλης ἦταν ἀλλοιότικος τόρα μετὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ ταξίδι. Πρῶτα πρῶτα, ἀρνιότανε ὄρθια κορτὰ κἄθε πρόσκληση πρὸς τοῦ κἄναν οἱ συγγενεῖς του, πρὸς εἶχαν σκοπὸ νὰ ξαναρχίσουν τὰ γλένια ἀπ' τὴν ἀρχή. Ψυχρὰ ὡστόσο δὲν φερότανε ἀπέναντί τους, καὶ οἱ χωριάτες φύσει ταπεινοί, τὸν δικαιολόγησαν ἀμέσως.

— Ἔ, βέβαια, ἀδερφέ! Κἄθε μέρα θὰ κλείνουμε μέσα τοὺς ἀνθρώπους; Βαρεθήκανε πιά! Θὰ γνωρίσουν καὶ ἄλλο κόσμο.

Καὶ πραγματικὰ ὁ Μιχάλης κ' ἡ κοκῶνα Ἑλένη συχνάζανε πιά κἄθε μέρι στὰ ξενοδοχεῖα, γνωριστήκανε μὲ διάφορες οἰκογένειες παραθεριστῶν, μὲ τὶς ὁποῖες ἀνταλλάσσανε συχνὰ ἐπισκέψεις, πηγαίνανε σὲ αἰκ-νῖα, σ' ἐκδρομῆς, κ' ἡ κοκῶνα Ἑλένη ἔλαμπε ἀπὸ χαρὰ καὶ εὐτυχία.

— Ἔτσι ἀδερφέ! αὐτὴ εἶναι ζωὴ! Λίγο καὶ θὰ ὀρκιζόμουν νὰ μὴν ξαναπιπτήσω πιά σὲ τοῦτο τὸ μέρος! . . .

Μὲ τὴν ἀλλαγὴ αὐτῆς, ἀπομακρύνθηκε καὶ ὁ Μελέτης σιωπηλά, γιατί κακαλιβιανε πρὸς δὲν ἦταν ἡ θέσι του ἐκεῖ πρὸς σύχναζε τόρα ὁ ἀδερφός του. Ἔ! τί νὰ γίνῃ! Στὴν ἀρχὴ πειράχτηκε, μὰ λίγο λίγο συνείθηκε.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πρὸς ὁ Μιχάλης καθόλου δὲν βιαριότανε τὸν ἀδερφὸ του. Κἄθε

ἄλλο μάλιστα! τὸν ἀγαποῦσε πολὺ τὸν Μελέτη. Τὸ ζήτημα ἦταν μονάχα πρὸς προτιμοῦσε τὸ καινούργιο περιβάλλον, σὲ ὁποῖο ὁ Μελέτης δὲν εἶχε θέσι.

Μ' ὄλο πρὸς περνοῦσε θαυμάσια, ὁ Μιχάλης ὡστόσο εἶχε καὶ τὶς ἔννοιες του, πρὸς πολλές φορές τὸν κρατοῦσαν ἀφηρημένο καὶ σκεπτικὸ. Γυρίζοντας ἀπ' τὸ ταξίδι του, εἶχε φέρει κἄτι χαρτιά μαζί του, κἄτι ἔγγραφα, κἄτι σχέδια, — ὁ Θεὸς ξέρει τί ἦταν—καὶ πολλές φορές τὸ βράδυ ἔσκυβε ὄρθι πολλὰ ἀπὸ πάνω τους, τὰ μελετοῦσε, ξεσήκωνε τοῦτο, κἄνο, μ' ἕνα μολύβι. . . Μυστηριώδη πράματα! Ἡ γυναῖκα του δὲν ἀνακατευόταν καθόλου, οὔτε τὸν ρωτοῦσε γι' αὐτὰ. Φαίνεται ἦταν ἐνήμερη.

Τὸ καταστάλαγμα ὄλης αὐτῆς τῆς συλλογῆς καὶ ὄλων αὐτῶν τῶν λογαριασμῶν, ἦταν ν' ἀποφασίσουν μιὰ μέρα νὰ μετακομίσουν σὲ ξενοδοχεῖο, γιατί, λέει, τοὺς φέρανε ἤδη ἀρκετὸ βάρος. Ἡ Μαρίτσα, ὁ Χρηστος, ὁ πατέρας του ὁ Μελέτης, διαμαρτυρηθῆκανε ζωηρὰ κ' εἰλικρινά, μὰ τοῦ κἄνου; ἡ ἀπόφασί τους ἦταν ἀμετάκλητη.

Μήπως τοὺς δυσαρεστήσανε σὲ τίποτε, μήπως τοὺς φταίξανε χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν—χωριάτες ἦταν— μήπως δὲν τοὺς περιποιόντουσαν καλά; Νὰ τὸ ποῦν ἐλεύθερα σὰ συγγενεῖς πρὸς ἦταν. Σάμπως ἦταν ξένοι; Τίποτα, τίποτα! Οὔτε τοὺς δυσαρεστήσανε, οὔτε σὲ τίποτα τοὺς φταίξανε,

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

τοὺς περιποιόντουσαν μάλιστα θαυμάσια. Ἐὴν περιποίησή τους δὲν θὰ τὴν ξεχάσουν ποτὲ στὴ ζωὴ τους. Καταλαβαίνανε μονίχα πὺς τοὺς φέρνανε πολὺ βάρος, καὶ κανένα μῆνα πὺς θάμηναν ἀκόμα στὸ χωριό, θὰ τὸν περνοῦσαν στὸ ξενοδοχεῖο. Ἐπιμονὴ ἀπ' τὴ μιὰ, ἐπιμονὴ ἀπ' τὴν ἄλλη, ἐπιχειρήματα καὶ κόντρα ἐπιχειρήματα· μὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ μετακομίσουν στὸ ξενοδοχεῖο τοῦ Μαραγκοῦ τὴν ἄλλη μέρι. Ὁ Μιχάλης πῆρε κατὰ μέρος τὸ Χρῆστο καὶ τοῦβαλε στὸ χέρι ἓνα μίτσο χαρτονομίσματα — καμιά δεκαριά λίρες.

— Τί εἶν' αὐτὰ; ὁ Χρῆστος ξιφνυίστηκε.

— Ἐ! ἀνημιός μου εἶσαι... σοῦ φέραμε τόσο βάρος...

Ἐγινε ὁλόκληρος καυγᾶς καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν, ὁ Μιχάλης νὰ πάρη πίσω τὰ λεφτά του καὶ νὰ μετακομίσουν θυμωμένοι. Ὅλοι οἱ συγγενεῖς παραξενεύτηκαν γιὰ τὴ διαγωγή αὐτῆ τοῦ Μιχάλη, πὺς τοὺς περιφρόνησε πιά ἀπροκάλυπτα, καὶ παινεύανε τὸ Χρῆστο πὺς τοῦ πέταξε τὰ παλιολεφτά του στὰ μοῦτρα. Ἐῖχανε δὲ τὴν ἀνάγκη τους! Ἡ παλιὰ δυσαρέσκεια πὺς εἶχαν ἐναντίον του καὶ σιγὰ σιγὰ ἀποκοιμήθηκε, ξύπνησε μονομιᾶς, ἀναψε καὶ φούντωσε. Κ' ἐκτὸς ἀπ' τὴ γριά Καλλοῦ, κανένας δὲν πῆγαινε στὸ ξενοδοχεῖο νὰ τοὺς δῆ, μὰ οὔτε κ' αὐτοὶ σκεφτήκαν ποτὲ νὰ κάνουν μιὰ ἐπίσκεψη σὲ κανένα συγγενῆ τους. Στὸ δρόμο μονάχα ἀν ἀπαντιόντουσαν, χαιρετιόντουσαν ἐγκάρδια — τουλάχιστο φαινομενικὰ — καὶ ρωτοῦσαν ὁ ἓνας γιὰ τὸν ἄλλο μ' ἐνδιαφέρον τάχα.

Ὁ Μιχάλης ὡστόσο ὁλοένα κ' ἔπεφτε σὲ μεγαλύτερη συλλογῆ, ὁλοένα καὶ γινόταν περισσότερο δύσθυμος. Ἡ ὄρεξή του κόπηκε καὶ εἶχε καὶ ἀγρύπνιες. Πολλὲς φορὲς ἀφρονε ἀφηρημένα τὰ μάτια του κάπου, καὶ σὰν τοῦ μιλοῦσαν, τινάζονταν σὰ νὰ τὸν ἀγουροξυπνοῦσαν μὲ ψυχρολουσία. Κάποια μεγάλη ἔγνοια τὸν βασάνιζε, κάποια μεγάλη ἀπόφαση λὲς κ' ἔπρεπε νὰ πάρη, μὰ φοβότανε καὶ τὴν ἀνέβαλλε, πέφτοντας σὲ μεγάλη μελαγχολία.

— Μὰ δὲν μοῦ λὲς Χριστιανέ μου, τί σ' ἔπιασε καὶ κάνεις ἔτσι; Ἄν εἶναι νὰ γίνῃ τίποτε, κάνε γρήγορα κ' ἄσε τὴ συλλογῆ. Εἶδεμὴ καὶ θέλεις νὰ τοὺς τὰ χαρίσης, νοι-

κοκύρης εἶσαι. Πάμε τουλάχιστο νὰ φύγωμε, νὰ μὴν ἀρωσθήσης κιόλας.

— Καημένη Ἑλένη, ἄς ἦτανε δικοὶ σου συγγενεῖς κ' ἔβλεπες ἀν θὰ μιλοῦσες ἔτσι!

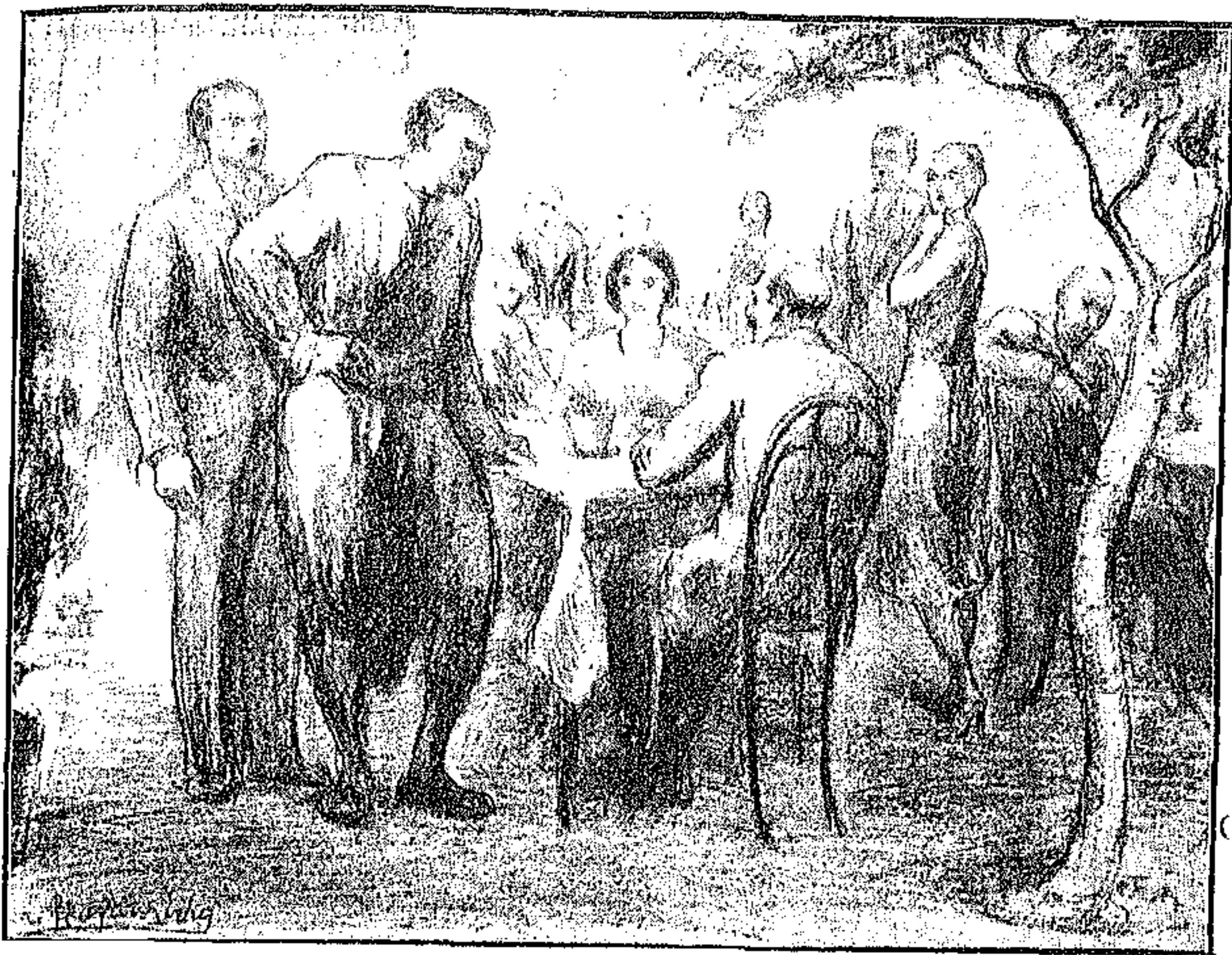
— Εἶσαι χαζός! Ἄμ ἔννοια σου καὶ γὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ κείνες πὺς χαρίζουν. Ἄφου ἔσὺ φοβάσαι, θὰ πάω γὼ αὐριο νὰ βρῶ τὸ Μελέτη νὰ τοῦ τὰ πῶ καθαρὰ καὶ ξάστερα.

— Ἐλα, ἔλα, κάτσε σ' αὐγά σου καὶ γὼ κανονίζω τὴ δουλειά! Δὲν ἔχω σκοπὸ νὰ τὴν ἀφήσω ἔτσι. Μονάχα πὺς στενοχωριέμαι λιγάκι. Νά, αὐτὸ εἶναι! Ἐπειτα ἡ ὑπόθεσις δὲν τακτοποιήθηκε ἀκόμα ὁλότεια: αὐριο θὰ κατέβω στὴ Λευκωσία γιὰ νὰ τελειώσουμε.

Ἐὴν ἄλλη μέρα ὁ Μιχάλης κατέβηκε πάλι στὴ Λευκωσία καὶ σὲ δυὸ τρεῖς μέρες ξαναγύρισε. Τώρα φαινόταν ἡσυχώτερος. Μετὰ δυὸ τρεῖς μέρες ὅμως ξανάπεσε πὺς πολὺ στὴ συλλογῆ. Ἐνα εἶδος φόβου τοῦκοψε πότε πότε τὴν ἀναπνοή. Ἦταν σὰν νὰ βρισκόταν σ' ἀχειλὶ κάποιου γκρεμοῦ, κ' οἱ καθημερινὲς γκρίνιες τῆς γυναίκας του, ἀντὶ νὰ τὸν καθησυχάζουν, τοῦ μεγάλωναν τὸν φόβο καὶ τὴν ἀνησυχία, σὰν νὰ τὸν σπρώχνανε νὰ πέσῃ μέσα.

Ἄπ' τὸ ξενοδοχεῖο τοῦ Μαραγκοῦ, φαίνεται ἀπέναντι ὁ Κομποτής σὰν τὸ ἀκρότατο σημεῖο τοῦ τεράστιου καταπράσινου χαλιοῦ πὺς ἀπλώνεται στὸ μεταξὺ διάστημα. Πολλὲς φορὲς εἶχε διηγηθῆ στὸς καινούργιους τοῦ φίλους τὶς παιδικὲς του ἀναμνήσεις ἀπ' αὐτὴ τὴν τοποθεσία, καὶ πολλὲς φορὲς τοὺς εἶχε ἐξυμνήσει τὶς χάρες τῆς. Κι' ἓνα πρωτὶ, μ' ἓνα νεαρὸ φίλο του, τὸν κ' Ἰάσωνα Ποταμίτη ἀπὸ τὴ Λεμεσό, ξεκινήσανε γιὰ μιὰ ἐκδρομὸν ἴσαμε κεὶ πέρα, οἱ δυὸ τους, παίρνοντας μαζί καὶ τὸ μεσημεριανὸ φαί τους σὲ μιὰ παλάσια, πὺς τὴν εἶχε κρεμασμένη στὸν ὄμο του ὁ Ποταμίτης.

Ὁ Ἰούλιος ἦταν στὴ βράση του, ἦταν καὶ ἀργὰ πὺς ξεκινήσανε, ὡστόσο ὅμως οὔτε κουραστήκαν, οὔτε ζεσταθῆκαν, γιὰ ὁ δρόμος των, περνώντας ὅλος σχεδὸν μέσα ἀπὸ πυκνὲς συστάδες δέντρων, ἦταν ὁλόδροσος. Τὰ περβόλια κείνες τὶς μέρες ἦταν ὅλο ζωὴ καὶ κίνηση. Τρυγοῦσαν τὰ κεράσια καὶ σὲ κάθε περβόλι ἔβλεπες γυναῖκες καὶ παιδιά, ἄλλους σκαφαλωμένους στὶς θεόρατες κερασιὲς νὰ μαζεύουν τὰ κεράσια καὶ

«Δὲν μὲ λὲς, κύριε, τί σοῦ φταιξαν οἱ φράχτες;...»

νὰ τὰ ρίχνουν στὰ καλάθια, ἄλλους γύρω ἀπὸ κοφίνια, νὰ τὰ τακτοποιοῦν ὁλόγυρα μὲ φτερούκια· ἄλλους ν' ἀδειάζουν μέσα τὰ γεμάτα καλάθια, πὺς ἀνεβνοκατέβαιναν πότε γεμάτα, πότε ἄδεια, δεμένά μ' ἓνα μακρὸ σκοινὶ ἀπ' τὴν κορφή τῶν δέντρων. Κι' ὅλη ἡ ἔκτασις ἀντιλαλοῦσε ἀπ' τὶς φωνές, τὰ τραγούδια, τὸ κουβεντολόι ἀπὸ κορφή κερασιᾶς σὲ κορφή, κ' ἀπὸ ἓνα σωρὸ ἄλλους θόρυβους. Ἐφτασαν στὸν Κομποτῆ μὲ τὴν ψυχὴ πλημμυρισμένη ἀπὸ ἀνέκφραστη μακαριότητα.

Στὸν Κομποτῆ, ἀπὸ τὰ συγγενικά του περβόλια, τρυγοῦσαν κείνη τὴ μέρα στοῦ θειοῦ του τοῦ Χατζῆ-Λούκα καὶ στοῦ ἀδερφοῦ του τοῦ Δημήτρη. Ἡ κυρὰ Μαρία, ἡ ἀναδραφετῆ τοῦ γέρου τοῦ Χατζῆ-Λούκα, τοὺς εἶδεν ἀπὸ τὴν κορφή τῆς κερασιᾶς καὶ τοὺς φώναξε μέσα, ἀν καὶ δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ τοὺς φωνάξῃ, γιὰ αὐτοὶ ἔκει-

πέρα εἶχαν σκοπὸ νὰ περάσουν τὴν ἡμέρα τους, κ' εὐχαριστηθῆκαν πολὺ πὺς θὰ εἶχαν καὶ τόση συντροφιά.

Κι' ἀληθινὰ, ἐκτὸς πὺς τὸ περβόλι αὐτὸ ἦταν τὸ πιὸ ὠραῖο ἀπ' ὅλα ἐκείνης τῆς περιφέρειας, μὲ τὸ θεῖο του τὸ Χατζῆ-Λούκα ὁ Μιχάλης δὲν εἶχε τίποτε νὰ μοιραίῃ, οὔτε καμμιὰ ἀφορμὴ δυσαρέσκειας. Ἐπειτα, ὁ γέρος ἦταν τόσο εὐχάριστος, πὺς ὅλοι ἐπιδιώκανε τὴ συντροφιά του, κ' ἦταν καὶ γνωστὸς σ' ὅλους τοὺς παραθεριστὲς τοῦ χωριοῦ, πὺς πολλοὶ — ὅσοι τοὺς βιαστοῦσαν τὰ κότσια — τὸν ἐπισκεπτόντουσαν πότε πότε.

Κάτι σακκιά τοὺς ἀπλωσε ὁ γέρος στὸν παχὺ ἴσκιό, καὶ κουρασμένοι καθὼς ἦσαν, ξαπλώσανε τεντωνόμενοι ἡδονικά. Ἡ Κατερίνα, ἡ δευτέρα κόρη τῆς Μαρίας, τοὺς ἔφερε ἓνα καλάθι μὲ διαλεχτὰ κεράσια. Ἡ Μαρία κ' ἡ πρώτη τῆς κόρη ἡ Χρυσταλλοῦ

τρυγούσανε, ἐνῶ δ' Ἀντώνης, ὁ μικρότερος γιός, ἄδειαζε τὰ καλίδια στὰ κορφίνα.

Τὸ μεσημέρι φάγανε ὅλοι μαζί, μιλήσανε γιὰ διάφορα πράματα καὶ γιὰ τὸ μεγάλο γιὸ τῆς Μαρίας, τὸν πρωτότοκο, τὸ Γιώργο, ποὺ ἐργαζότανε σ' ἓνα κατάστημα στὴ Λευκωσία.

Μετὰ τὸ φαί, ἡ δουλειὰ ξανάρχισε, ἐνῶ ὁ Μιχάλης μὲ τὸν Ποταμίτη τὸ ρίξανε στὸν ὕπνο, ἓνα ὕπνο ποὺ πρὸ εὐχάριστος δὲν εἶναι στὸν κόσμο.

Ἐύνησαν ἀργὰ τὸ ἀπόγευμα κι' εἶπαν πὼς θὰ κάνουν μιὰ βόλτα ἴσαμε τοῦ Δημήτρη τὸ περβόλι, ποῦσαν τὸ πρὸ ἀκρινὸ ἀπ' ὄλα. Τρυγοῦσαν καὶ κεῖ πέρα, καὶ τὴν ὥρα ποὺ κοιμόντουσαν, ἤρθε ἡ Ἐλενίτσα ἡ κόρη τοῦ Δημήτρη νὰ τοὺς καλέσῃ στὸ περβόλι, τῆς. Περνώντας τὸ βαθὺ ξερόρεμμα, πάτησαν στὸ περβόλι τῆς μητέρας του —τὸ δικό του δηλαδή,—κρυφὸ σκοπὸ τῆς ἐκδρομῆς των. Οἱ περισσότερες κερσιές —οἱ μεγαλύτερες— ἦσαν τρυγημένες. Χλωρὰ φύλλα σκορπισμένα δῶ καὶ κεῖ σ' ὄλο τὸ περβόλι καὶ χλωρὰ ἐπίσης κομμάτια φτερουκιῶν, μαρτυροῦσαν πὼς τὸ τρύγημα ἦταν χτεσινὸ-προχτεσινὸ.

— Κατάλαβες κατάσταση! Ὅλα μου τὰ περβόλια καὶ τ' ἀμπέλια τὰ τρυγοῦν καὶ τὰ μοιράζονται μεταξύ των. Καὶ σὰν πεθάν' ἡ μάννα μου, θὰ τὰ μοιραστοῦνε ὄλα. Ἄσε ποῦ μοῦ τὰ κουτσουρέψανε ἀπὸ τώρα! Γιὰ νὰ δοῦμε τί λένε τὰ χαρτιά;

— Καλι, βρε ἀδερφέ, σὰν σὲ περνούσανε γιὰ πεθαμένο, τί ἤθελες νὰ κάνουν!

Στὸ μεταξύ, ὁ Μιχάλης εἶχε βγάλει κίτι χαρτιά καὶ σχέδια ἀπ' τὸν κόρφο του.

— Δὲν τοὺς ἀδικῶ γι' αὐτό, ἀγαπητέ Ἰάσων. Μὰ τὸ νὰ μ' ἔχουνε μεταξύ τους ζωντανὸ καὶ νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ τὰ θεωροῦν δικὰ τους, νὰ μοῦ τρυγοῦνε τίς κερσιές, χωρὶς νὰ μὲ λογαριάζουν γιὰ νοικοκύρη, καὶ νὰ μοιράζονται τὸν καρπὸ, αὐτὸ εἶναι ἄνω ποταμῶν!

Ἀκουμπώντας στὸν κορμὸ μᾶς κερσιᾶς, ξεδίπλωσε τὰ χαρτιά καὶ συνέχισε:

— Γιὰ ὄλα δῶ, νὰ δοῦμε τί λένε τὰ χαρτιά!

Τὸ περβόλι ἦταν σχεδὸν τετράγωνο. Ἡ ἀπάνω πλευρά του, ἡ ἀνατολικομεσημβρινή, ἀπ' τὴν ὁποία σύρριζα περνοῦσε τραβώντας ὡς πέρα τ' αὐλάκι, ποὺ φέροντας τὸ νερὸ ἀπ' τὸν ποταμὸ, πότιζε ἀλάκερο τὸν Κομπο-

τῆ, συνώρευε μὲ τὸ περβολοῦδι τῆς Χαρικλοῦς. Στὴ νοτιοδυτικὴ πλευρά του εἶχε τὸ βαθὺ ξερόρεμμα ποῦ, κατεβαίνοντας ψηλά ἀπ' τὸ βουνό, ἔφτανε ἴσαμε κάτω στὸν ποταμὸ, χωρίζοντας τὰ περβόλια τῶν Φιλιππιδαιῶν ἀπ' τὸ περβόλι τοῦ θείου τους τοῦ Χατζῆ-Λούκα. Ἀπ' τὴ δυτικοβορεινὴ πλευρά του συνώρευε μὲ τὸ περβόλι τοῦ Λοῖζου, ποὺ πλαγιαστὸ ὅπως ἦταν, λὲς καὶ κατακυλοῦσε κι' αὐτὸ παράλληλα πρὸς τὸ ξερόρεμμα ποὺ εἶχε στὸ πλευρό του. Τέλος, ἀπ' τὴ βορειοανατολικὴ πλευρά του συνώρευε μὲ τὸ περβόλι τοῦ Μελέτη ποὺ τὸχε δώσει στὸ δευτέρου γιό, τὸ Μελεῆ. Τὸ περβόλι τοῦ Δημήτρη, ποὺ τὸχε δώσει στὴ μεγαλύτερή του κόρη τὴν Ἐλενίτσα, βρισκόταν πέρα ἀπ' τὸ περβόλι τοῦ Μελεῆ.

Ὅπως ἦταν τὰ δέντρα πυκνὰ γύρω τριγύρω, κανένας δὲν μπορούσε νὰ τοὺς δῆ τί κάνανε. Μελετούσανε μὲ προσοχὴ τὰ χαρτιά. Ἦσαν κίτι χαρτιά τοῦ κτηματολογίου, ποῦχε φέρει μαζί του ὁ Μιχάλης ἀπὸ τὴ Λευκωσία στὰ δύο του ταξείδια. Ἦθελε, σώνει καὶ καλά, νὰ ἐξακριβώσῃ γιὰ τὰ δικὰ του τὰ μερίδια ἦσαν πάντο μικρότερα ἀπ' τῶν ἄλλων του ἀδερφῶν!

Ἀφοῦ μελετήσανε καλὰ τὰ χαρτιά, βγάλανε μιὰ ταινία καὶ, κυτώντας δεξιὰ-ἀριστερὰ μὴ τοὺς ἔβλεπε κανεὶς, ἄρχισαν νὰ μετροῦν τὸ περβόλι προσεχτικά. Τὸ συμπέρασμα ἦταν πὼς ἀπὸ τὸ ρέμμα—φυσικὸ ὄριο— ἴσαμε τὸ φράχτη ποὺ χώριζε τὸ περβόλι ἀπ' τὸ περβόλι τοῦ Μελέτη, ἡ ἀπόσταση ἦταν σχεδὸν δέκα μέτρα μικρότερη ἀπ' ὅ, τι ὄριζαν τὰ χαρτιά.

Ὅσο γιὰ τὸ μῆκος, ὁ Μιχάλης ἤξερε πὼς τὸ περβολοῦδι τῆς Χαρικλοῦς ἦταν τμήμα τοῦ δικοῦ του περβολιοῦ. Γι' αὐτό, μετροῦντας ἀπ' τὴν ἀπάνω-ἀπάνω ἄκρη τοῦ περβολιοῦ τῆς Χαρικλοῦς ἴσαμε κάτω, στὸ φράχτη ποὺ χώριζε τὸ περβόλι τοῦ Λοῖζου, βρῆκανε 4 μέτρα λιγώτερο. Πῆραν τίς σημειώσεις τους κ' ὕστερα χώσανε στίς τσέπες τους τὰ χαρτιά καὶ τὴν ταινία.

Ἀλλάξαν ὥσπασο ὕψος καὶ πρόσχαροι τραβήξαν γιὰ τὸ περβόλι τοῦ Δημήτρη, ὅπου μέναν ἴσαμε τὸ βράδυ. Γυρίσανε στὸ χωριὸ χαρούμενοι ἀπ' τὴν ὠραία ἐκδρομὴ ποὺ κάνανε, τὸν καθαρὸ ἄερα π' ἀναπνεύσανε καὶ τὸ θετικὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἔρευνάς τους.

Τὶς ἀκόλουθες μέρες ἐπισκέφθηκε διαδοχικὰ ὄλα τὰ περβόλια καὶ τ' ἀμπέλια ποὺ τ' ἀναλογούσανε, τὰ μέτρησε προσεχτικά, κι' ἀνακάλυψε πὼς παντοῦ τ' ἀδέρφια του ὄλοένα τραβοῦσαν τοὺς φράχτες των πρὸ μέσα στὸ δικό του τὸ μερίδιο, λὲς καὶ συναγωνίζονταν ποιὸς νὰ φάῃ περισσότερο τόπο τῆς γρῆς, ποὺ οὔτε ἔβλεπε τί γινόταν, οὔτε καὶ τὴν ἐμελλε. Δικὰ τους δὲν ἦταν; Ὡς κι' ὁ θεὸς του ὁ Χατζῆ-Λούκας, πέρα στοῦ Φιλιπᾶ (ἔτσι λεγόταν μιὰ μεγάλη ἔκταση ἀπὸ ἀμπέλια ποὺ ἀνήκε ἄλλοτε στὸν πατέρα τοῦ Χατζῆ-Λούκα καὶ παπποῦ τῶν Φιλιππιδαιῶν, ποὺ ἄλλα πούλησε, ἄλλα ἄφησε στὰ παιδιά του) τοῦφραγε ἓνα μεγάλο κομμάτι ἀμπελότοπο!

— Μπα, τὸ γέρο!.. Θὰ τοῦ τὸ χάριζα, ἂν εἶχε παιδιά δικὰ του. Μὰ νὰ μᾶς τὸ φάῃ μιὰ ξένη, δὲν τὸ κάνω κισμέτι!

Ὡστόσο, μ' ὄλες τίς προφυλάξεις ποὺ ἔπερνε, κίτι ὑποψιαστήκανε οἱ συγγενεῖς. Πότε ἓνας, πότε ἄλλος τὸν συναντούσανε κάπου-κάπου, πηγαίνοντας ἢ γυρίζοντας ἀπὸ τίς μακρινὲς ἐκδρομὲς του μαζί μὲ τὸν Ἰάσωνα. Οἱ ἐπισκέψεις αὐτὲς στὰ περβόλια καὶ στ' ἀμπέλια τῆς οἰκογένειας, φανήκανε πολὺ ὑποπτες στοὺς συγγενεῖς. Μιὰ ὀδυνηρὴ σκέψη περνοῦσε ἀπ' ὄλων ὄλων τὸ μυαλό: θὰ πάρῃ πίσω τὸ μερτικό του! Μὰ κανένας δὲν τολμοῦσε νὰ τὴν ἐξωτερικέσῃ.

Σιγά-σιγά, ὅμως, ἡ ἀπόκρυφη αὐτὴ σκέψη ἄρχισε νὰ ψιθυρίζεται ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ἂν κι' ὁ καθένας τὴν εἶχε στὸ μυαλό του.

Διάφοροι χωριανοὶ καὶ χωριανὲς εἶχαν δῆ πολλές φορὲς τὸ Μιχάλη μὲ τὸ φίλο του στίς ἐπισκέψεις τους αὐτές, ἔτσι ποὺ σημαντίσθηκε ἡ βεβαιότητα, συνδυάζοντας καὶ τίς δικὲς τους παρατηρήσεις, πὼς ὁ Μιχάλης ἐπισκέφθηκε κατ' ἐπανάληψη ἓνα-ἓνα, ἀράδι, ὄλα τὰ περβόλια καὶ τ' ἀμπέλια ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸ μερίδιό του. Κ' ἡ βεβαιότητα αὐτὴ ἔφερε μιὰν ἄλλη βεβαιότητα: θὰ τὰ πάρῃ πίσω!

Ἡ βεβαιότητα αὐτὴ δὲν ἄργησε νὰ μετατραπῇ σὲ πεποίθηση, βάζοντας σὲ ζωηρὴ κίνηση ὄλο τὸ συγγενολόι. Σὰν μέλισσες ἄρχισαν ὄλοι τους νὰ βομβοῦν γύρω ἀπ' τὸν ἀρχηγὸ τῆς οἰκογένειας: τὸ Μελέτη. Αὐτὸς πάλι ἦταν ὁ μόνος ποὺ δὲν εἶχε αὐτὴν τὴν πεποίθηση. Δὲν μπορούσε νὰ πιστέψῃ

πὼς ὁ ἀδερφός του θάκανε τέτοιο πράμα! Τὶ θὰ τὰ κάνη τὰ χτήματα; Νὰ τὰ πουλήσῃ καὶ νὰ πάρῃ τὰ λεφτά; Ἦτανε τόσο τερατώδες, ποὺ μπορούσε νὰ φρίξῃ κανεὶς καὶ μὲ τὴ σκέψη μονάχα! Ἀδύνατο! Ὁ ἄνθρωπος κάνει ἀπλῶς ἐκδρομὲς. Γιατί τὸν παρεξηγᾶτε;

Ἦσαν ὄλοι τους ἔτοιμοι νὰ ἡσυχάσουν. Μιὰ μέρα ὅμως, κάποιες μακρινὲς συγγενισσες, ἐνήμερες στὴν ὑπόθεση, κόβοντας φτερούκια ἀπὸ τὸ διάσος γιὰ τὰ κερσιὰ, εἶδανε τὸ Μιχάλη μὲ τὸ φίλο του ἀπάνω στὸ Λειβάδι, —κίτι περβόλι χωμένα μέσα στὸ διάσος, κίτι ψηλά, τρεῖς ὄρες μικρὸ ἀπ' τὸ χωριό,—νὰ μετροῦνε τὸ περβόλι μὲ μιὰ ταινία. Τ' ἀνακοινώσανε ἀμέσως στὸ Μελέτη, ποὺ ταράχτηκε. Νέα κίνηση μετὰ τῶν συγγενῶν, ζωηρότερη αὐτὴ τὴν φορὰ. Κανένας πιά δὲν ἀμφέβαλλε γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦ Μιχάλη. Γιατί ὅμως μετροῦσε τὰ χτήματα μὲ τὴν ταινία; Κι' ἄλλοι σπαρταροῦσε ἡ καρδιά τους ἀπὸ ἀγωνία, ἄλλοι κυτταζόντουσαν μ' ἀπορία μεγάλη.

Εἶχαν πάρῃ τὴν ἀπόφαση νὰ πάη ὁ Μελέτης νὰ τοῦ μιλήσῃ, νὰ τὸν κάνη νὰ πῆ ὀρθὴ κορτὰ τὸ σκοπὸ εἶχε, νὰ δοῦν κι' αὐτοὶ στὸ τέλος τί θάκαναν' μὰ ὁ Μιχάλης τοὺς πρόλαβε. Ἔστειλε ἓνα πρῶτ' καὶ φώναξε τὸ Μελέτη στὸ ξενοδοχεῖο νὰ μιλήσουνε. Ὁ Μελέτης τραβήξε μὲ λαχτήρα. Τὰ πόδια του τρέμανε.

— Καλημέρα, Μελέτη!

— Καλημέρα!

— Κάτσε!

Ὁ Μελέτης ἔκατσε. Περίμενε μ' ἀγωνία. Ὁ Μιχάλης ἦταν χλωμός. Βρισκόταν σὲ μεγάλη ἀμηχανία. Δὲν ἤξερε πὼς ν' ἀρχίσῃ τὴν κουβέντα.

— Ἐέρεις...

Κόπηκε ἀνασαινοντας βυρεία. Χλώμιανε πρὸ πολὺ. Ὁ Μελέτης ἔμεινε ἄφωνος.

— Παρτόν, ἓνα λεφτό!

Βγήκε ἀφήνοντας μόνον τὸ Μελέτη στὴν ἀγωνία του γιὰ πέντε λεφτά. Ἐνα δυνατὸ ξεροβήξιμο ἀκούστηκε ἀπ' ἔξω κι' ὁ Μιχάλης μπῆκε μ' ἓνα ὕψος ἀγριοπό, σὰν ἔτοιμος νὰ χυμῆξῃ ἀπάνω σὲ κανένα τρομερὸ ὄχτρο του.

— Ἀκουσε, Μελέτη, ξέρεις τί σὲ θέλω; Τὸ μερίδιό μου, ποῦ... ποῦ... μοῦ φύλαξε ἡ μάννα μας, θὲ... θέλω...

Ἡ φωνή του, πού στήν ἀρχή ἦταν δυνατή καί σταθερή, σιγά-σιγά ράισε καί στο τέλος ἔσβησε.

— Κατάλαβες;

Ὁ Μελέτης ἠρέμησε μονομιᾶς, λές κι' ἔφυγε ἕνα φοβερό βῆρος ἀπό πάνω του.

— Μιχάλη, ἔχομε καταλάβει τούς σκοπούς σου. Δικά σου εἶναι, πάσ'τα! Μ'αὐτό τὸ πρῶμα, ἂν μπροστά στοὺς ἀνθρώπους εἶναι δίκαιο, μπροστά στο Θεὸ εἶναι ἄδικο· νὰ τὸ ξέρης!

— Ἐέρεις, Μελέτη, οἱ δουλειές μου δὲν πᾶνε καλά.

Λαχάνιασε ὥσπου νὰ τὰ πῆ αὐτὰ μονοκοπανιά, λές καί φοβόταν μὴν κοπῆ στή μέση. Ὁ Μελέτης σηκώθηκε. Εἶχε ἀνακτῆσει ὀλότελα τὴν ψυχραιμία του.

— Ἄλλοῦ νὰ τὰ πῆς αὐτά!

Καί κινήθηκε κατὰ τὴν πόρτα.

— Ἄκου... Μελέτη!

Μὰ ὁ Μελέτης εἶχε γίνει ἄφαντος.

* * *

Ἡ κίνηση μετὰ τῶν συγγενῶν ζωήριψε. Ἐκαναν ὅπως οἱ μέλισσες, πού κάποιος τις ἐνώχλησε μὲς στήν κυψέλη τους. Συμβούλια καί διαβούλια, ἀποφάσεις καί κόντρα ἀποφάσεις, βρισιές κι' ἀναθέματα... πού κακὸ χρόνο νάχη... πού νὰ πᾶ στα μήστραφα... πού νὰ μὴν εἶχε σώσει νὰ γυρίση, Θεούλη μου... ὁ ἀχόρταγος... καί καί... καί...

Ὁ Μελέτης ἦταν τῆς ἰδέας νὰ τοῦ τὰ δώσουνε, ἀφοῦ τὰ ἠθελε· κι' ἄς ἦτανε χαράμι του. Ἐπειτα τί θὰ πῆ «νὰ τοῦ τὰ δώσουνε»; Σάμπως τὰ κρατοῦσαν αὐτοί; Δικά του ἦτανε. Μονάχα τὰ χαρτιά ν' ἄλλαξῃ ἢ μάννα τους, πούταν γραμμένα στὸ νομιά της.

Μὰ ὄχι! Αὐτὸ τὸ πρῶμα φαινόταν τόσο τερατώδες στὰ μάτια τῶν ἄλλων, πού δὲ μπορούσαν νὰ τὸ χωνέψουν. Ἐκεῖ πού περιμένανε πὼς θὰ τοὺς ἔδινε καί λεφτά, σὰν πλούσιος πού ἦταν, τοὺς ἔπερνε καί κεῖνα τὰ λίγα κτηματάκια πού περιμένανε νὰ κληρονομήσουν αὐριο ἀπὸ τὴ γριά τὴ μάννα τους, καί πού θὰ γινόντουσαν τόσα μερίδια.

Στῆς Χαρικλοῦς πρὸ πάντων ἦταν θρηγνός καί ὀδυρμός. Γιὰ τὸ περβολοῦδι της βέβαια δὲ φοβόταν — ἀφοῦ ἀπὸ ξεροτόπι

τόχε ἀναστήσει μονάχη της — μὰ περίμενε πεθαίνοντας ἢ γριά, νὰ πάρη ἄλλοτερο τὸ μερίδιο τοῦ Μιχάλη στὸν Κομποτή. Τῆς τῶχανε υποσχεθεῖ ὅλοι τους καί τίς περισσότερες φορὲς αὐτὴ τρογοῦσε ὅλα τὰ κεράσια καί τὰ μήλα ἀπὸ κεῖ πέρα.

Ἔτσι λοιπόν, κι' ἐνῶ οἱ ἄλλοι συζητοῦσαν ἀκόμα τί νὰ κάμουν, αὐτὴ, χωρὶς νὰ τὸ πῆ σὲ κανένα, πῆγε νὰ βρῆ τὸ Μιχάλη. Ἐπεσε στὰ πόδια του, τὸν παρακάλεσε, ἔκλαψε, τοῦ κάκου! Αὐτὸς στὸ μεταξύ εἶχε χαλυβιδωθεῖ στήν ἀπόφασή του. Ἡ κοκώνα Ἐλένη ἀγρυπνοῦσε. Ἐφυγε ἢ Χαρικλοῦ ἢ κλάματα κι' ἀναθέματα.

Γύριζε ἀπὸ σπῆτι σὲ σπῆτι — στοὺς συγγενεῖς της — ἀναθεματίζοντας κι' ἐπικαλώνοντας τὸ Θεὸ σ' ὅλο τὸ δρόμο, ξεφωνίζοντας ἀναμαλλιάρα σὰ μαινάδα, καί τοὺς ἐξώριζε ὅλους νὰ τοῦ τὰ πετάξουν στα μούτρα — πού νᾶν' χαράμι του! — νὰ τὸν φτύσουν ὅλοι καί νὰ τὸν κάνουν νὰ φύγη καί νὰ μὴν ξαναπατήση πιά στὸ χωριό.

Μὰ οἱ ἄλλοι, στὸ μεταξύ, εἶχαν ἀποφασίσει νὰ στείλουν τὴ μάννα τους καί τὸ γέρο τὸ Χατζῆ-Λούκα νὰ τοῦ μιλήσουν, νὰ τὸν πιάσουν μὲ τὸ καλὸ. Μάταιος κι' αὐτωνῶν ὁ κόπος. Τέλος, ἀφοῦ εἶδαν κι' ἀπόειδαν, τοῦ παραδώσανε τὰ χαρτιά νὰ πάη στὴ Λευκωσία νὰ τ' ἄλλάξῃ, δίνοντας τὸ λόγο του πὼς δὲν εἶχε καμμιά ἀπαιτήση γιὰ τὸ περβολοῦδι τῆς Χαρικλοῦς, καί πὼς τοῦ χρόνου, ὅπως ἔλεγε, πού θὰ τὰ πουλήσῃ, — δὲν πηγαῖναν καλά οἱ δουλειές του, τὸ παραπονέθηκε χίλιες φορὲς, χρειάζοτανε λεφτά! — θὰ δεχότανε νὰ τὰ πουλήσῃ σ' αὐτούς μὲ λιγώτερη τιμὴ ἀπ' ὅ,τι ἄξιζαν.

Αὐτὸς ἔτρεξε τρεχάλα στὴ Λευκωσία μὲ τὰ χαρτιά στὸ χέρι, ἐνῶ οἱ συγγενεῖς ἦταν σὰν ν' ἀποτελειώσανε χρονιάτικο μνημόσυνο ἀγαπημένου τους. Ὡστόσο τοὺς φαινότανε — ἔπειτα ἀπὸ τὸ τετελεσμένο γεγονός — πὼς δὲν τοὺς ἔμελλε καί τόσο. Ἦσαν πέντε εἰδέρφια πού θὰ τὰ μοιραζόντουσαν κι' ὁ καθένας πάλι θὰ τὰ μοίραζε στα παιδιά του. Τὶ θ' ἀναλογοῦσε στὸν καθένα; Μικροπράματα! Θᾶδινε ὁ καθένας ἀπὸ λίγα λεφτά, θ' ἀγόραζε τὸ μερίδιό του καί ξεπέρδευε ἢ δουλειά. Ὡρες ὥρες ὅμως, ἀνακαλύπτανε πὼς ὅλα αὐτὰ ἦσαν ψεύτικες δικαιολογίες, γιὰ νὰ ξεγελάσουν τὸν ἑαυτὸ τους, καί πὼς ἡ διάψευση τῶν πρώτων ἐλ-

πίδων τους, ἢ διάλυση, σὰ νέφος καπνοῦ, τῆς πρώτης ἀγνῆς κι' ἄδολης χαρᾶς τους γιὰ τὸν ἀναπάντεχο γυρισμὸ τοῦ ἀγαπημένου τους Μιχάλη, τοὺς ἦταν πολὺ ὀδυνηρὴ. Ἦταν μάλιστα στιγμές, πού ἡ ἀπώλεια τοὺς φαινόταν τρομαχτικὰ μεγάλη. Δὲ χάνανε μονάχα τὰ χτήματα, δὲ χάνανε μονάχα τὴν ἐλπίδα κάποιας βοήθειας ἀπὸ τὸν πλούσιο ἀδερφὸ καί θειὸ τους, μὰ χάνανε καί τὸν ἴδιο τὸν Μιχάλη, μόλις τὸν ξαναβρῆκανε ὕστερα ἀπὸ τριάντα πέντε ἀλλάκερα χρόνια πού τὸν θαρροῦσανε γιὰ πεθαμένο, καί τὸ ξαφνικὸ του γύρισμα τοὺς γέμισε μὲ τόση χαρὰ κι' εὐτυχία.

Μὰ κελὴ πού τὴν πλήγωσε πῶς βαρεῖα τὸ χτύπημα, ἦταν ἡ Χαρικλοῦ. Κάθε βράδυ, κάθε βράδυ, ἔπιανε τὰ κλάματα, καί τὰ παιδιά, βλέποντάς τὴν ἔτσι, ξεφωνίζανε κι' αὐτά. Ὅλα πᾶ τᾶβλεπε μαῦρα κι' ἀνάποδα. Ὅλες της οἱ ἐλπίδες διαψευστήσανε πικρά.

* * *

Σὲ δυὸ τρεῖς μέρες, ὁ Μιχάλης γύρισε ἀπὸ τὴ Λευκωσία. Εἶχε μιὰ νευρικότητα σὲς κινήσεις του, βρισκόταν διαρκῶς στὸ πόδι σὰν κουργισμένος, σὰν τὸ δειλὸ πού τρέχει ἄνω-κάτω, βρίσκεται σὲ διαρκῆ κίνηση, ξεφυσάει, γιὰ νὰ πάρη θάρρος ν' ἀνμετωπίσῃ τὸν ὄχτρο του.

Ὡρες ὥρες ὅμως, ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη αὐτὴ κίνηση, ἀπὸ τὴν ψεύτικη ζωηρότητα καί τὴν ἀκατάσχετη φλυαρία πού τὴν ἔβλεπε προσποιητῆ, ἔπερνε ξαφνικά κι' ἀπότομα σὲ μιὰ βαρεῖα ἀτονία, σὲ μιὰ βαθειὰ σιγή καί μελαγχολία: Τὸ ἐλατήριο ξεκουρδιζότανε. Μὰ ἡ κοκώνα Ἐλένη ἦταν ἐκεῖ. Ἦξερε καλά νὰ τὸν κουρδίξῃ. Ἄν ἔλειπε αὐτὴ, ὁ Μιχάλης ἦταν ἱκανὸς νὰ φύγη ἀπ' τὸ χωριὸ ξαφνικά, χωρὶς ν' ἀποχαιρετήσῃ κανένα, χωρὶς νὰ τὸν δῆ κανένας, καί νὰ μὴν ξαναδώσῃ σημεῖα ζωῆς, νὰ βυθισθῇ πάλι στὴν ξεχασιά ἀπ' τὴν ὁποία κακὸς δαίμονας τὸν ἔβγαλε, ἔτσι

πού στὸ τέλος οἱ συγγενεῖς του νὰ κατανηθῶνεν νὰ πιστεύουν πὼς τὸ γύρισμά του ἐκεῖνο ἦταν ἕνα γλυκόπικρο ὄνειρο.

Ὡστόσο τὰ χαρτιά ἦταν ἐν τάξει, τὰ περβόλια καί τ' ἀμπέλια, πού ἀναλογοῦσαν στὸ μερίδιό του, ἦτανε δικά του. Ἔτσι μιὰ μέρα, μίσθωσε δυὸ ἀνθρώπους, καί πρωῖ-πρωῖ, χαράματα, τράβηξε κατὰ τὸν Κομποτή, μὲ τὴ συντροφιά τοῦ φίλου του τοῦ Ἰάσωνα.

Αὐτὴ τὴ φορὰ, δὲν πήραν τὸ δρόμο τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, γιὰ ν' ἀποφύγουνε νὰ περάσουν ἀπὸ μπροστὰ στὸ περβόλι τοῦ γέρου τοῦ Χατζῆ-Λούκα. Πήραν τὸν ἄλλο δρόμο, πού ἀπ' τὸν Πουμῆ τραβᾶ ἴσα κάτω ὀλόϊσα, κι' ἀπ' τὸ δεῦτερο ποταμὸ ἀνηφορίζει τὸ ἴδιο ἀπότομα καί φτάνει στὴν κάτω ἀκρὴ τοῦ Κομποτή. Ἔτσι μπήκανε στὸ περβόλι ἀπ' τὸ πίσω μέρος. Ἦταν πολὺ πρωῖ ἀκόμα καί ψυχὴ δὲ φαινόταν. Ὁ ἥλιος ἄρχισε νὰ χρυσώνει, πέρα ἀντίκρου, τὴ φαλακρὴ κορφή τοῦ Πιθαρά, πού κρατᾶ στὴν ἀγκαλιά του στοργικὰ τὸ χωριό.

Ἐβγαλαν τὰ χαρτιά τους καί τὴν ταίνια. Μετρήσανε προσεχτικὰ κατὰ τὸ μέρος τοῦ περβολιοῦ τοῦ Μελέτη (δηλ. τοῦ Μελεῆ, τοῦ γιοῦ του) κι' οἱ δυὸ ἀνθρώποι χαλάσανε τὸ γερὸ φράχτη καί τὸν ρίξανε ἀταχτα καί προσωρινὰ καμμιά δεκαριά μέτρα πῶς πέρα. Τὸ ἴδιο κάνανε καί πρὸς τὸ μέρος τοῦ περβολιοῦ τοῦ Λοῖζου. Ἔτσι πῆρε πίσω τὰ κομμάτια πού τοῦ πάτησαν οἱ ἀδερφοὶ του. Ἐφυγαν, χωρὶς νὰ τοὺς πάρη κανένας χαμπάρι καί τράβηξαν γιὰ τὸ χωριό. Αὐριο, πρωῖ-πρωῖ πάλι, θὰ πηγαῖναν ἀλλοῦ. Θὰ μπορούσε νὰ συνεχίσῃ τὴν ἴδια μέρα, μὰ ἀπ' τὴ μιὰ μεριά φοβότανε καί ντροπότανε νὰ τὰ κἀνῃ αὐτὰ — κι' ἄς ἦταν δίκαιο — μπροστὰ στα μάτια τοῦ κόσμου· κι' ἀπ' τὴν ἄλλη περίμενε νὰ δῆ τι ἐντύπωση θᾶκανε τὸ πάρσιμο τοῦ δικίου του μὲ τὰ δικά του χέρια.

(Ἄκολουθεῖ) ΑΝΤΙΟΧΟΣ ΚΥΠΡΟΛΕΩΝ

Χρόνε, κυλᾶς ἀμέριμος και τὴ ζωὴ μᾶς πέρνεις,
καὶ σβήνεις, σὺν σὲ ὄνειρο, τὴ λύπη, τὴ χαρὰ!
Μαζί σου τὸ βαρύτερο πέπλο τῆς λήθης σέρνεις
πάνω ἀπ' τὴν κουρασμένη μας καρδιά.

Τίποτα δὲν μᾶς ἔμειναν! Μέσ' ἀπ' τὰ δάχτυλά μας,
σὺν ἄμιμος ὅλα ἐφύγαν κι' ἐμείναμε ἀδειανοί...

Μὰ νά! Γελάει ἡ Ἄνοιξη και πάλι ὀλόγυρά μας,
μαζί με μιὰ γλυκύτατη μορφή.

Δὲν πιστεύω πὼς ὁ Ἔρωτας θὲ νάρθῃ ἀπόψε πάλι
νὰ με γεμίσει με ὄνειρα, με χίμαιρες τρελλές.
Σὺν ἔρημος νὰ τοιγυροῦ μαζί σου στ' ἀερογιάλι,
νὰκούω τὰ λογίαμα πού μου λές...

Ὅσα ἡ ζωὴ μου κοίμισε, ξυπνοῦν και πάλι τώρα,
οἱ ἐλπίδες μου χαμογελοῦν, σὺν ἄλλοτε, γλυκά,
και λησιμονῶ πὼς τὴ γαλήνη ἀκολουθαί ἡ μπόρα,
και πὼς συχνὰ ἐγελάστηκα πικρά...

Σ' ἀγαπῶ μ' ἓνα πάθος, πού εἶναι πιδ κι' ἀπὸ φλόγα,
πιδ κι' ἀπ' ἄνεμο λαῦρο: καταιγίδα στὰ δάση!
Ἐνα πύρινο ρυάκι μες στὶς φλέβες μου τρέχει,
κι' ἡ ἀγωνία μου σφίγγει τὴν καρδιά μου νὰ σπάσει.

Μιὰ χορδὴ εἶμαι, πού πάλλει μες στὴ νύχτα, ἓνα φύλλο
πού τ' ἀρπάζει τ' ἀγέρι τὸ τρελλὸ και τὸ πάει.
Σ' ἓνα στρόβιλο μέσα φεύγουν ὄλες μου οἱ ὄρες.
Κλειῶ τὰ μάτια κι' ἀφήνω τὴν καρδιά ν' ἀγαπή!

Τὶ ἄραγε εἶσαι γιὰ μένα; Μιὰ χαρὰ ἢ ἓνα κλάμμα;
Θάσαι ἐκείνη πού πρόσμενα τὸ τραγοῦδι νὰ φέρῃ,
ἢ μὴν ἔρχεσαι μ' ὄλους τοὺς λυγμοὺς και τὰ δάκρυα
στὴν ψυχὴ μου, πού μόνο νὰ δίνεται ξέρε;

Ὅσα ἐπίστευα,—τάχα πὼς ποτὲ δὲν μπορούσα
ν' ἀγαπῶ, νὰ πιστεύω,—τάχω πιδ λησιμονήσει.
Τὴν ψυχὴ σπάρραξέ μου, σύντριπέ μου τὰ νιάτα!
Τί με νοιάζει; Μοῦ φτάνει τὸ δι σ' ἔχω ἀγαπήσει...

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ

— ΜΙΑ ΠΑΛΙΑ ΖΑΚΥΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ — (*)

— Μ' ἔστειλε ὁ σιδρ Πελεκάσης, εἶπε ὁ
πρώτος στὸ Ἰζώρτζη, νὰ σᾶς πῶ νὰ κρυ-
φίητε ἐπου μπορεῖτε. Μπήκανε οἱ Γαϊτανιώ-
τες στὴ χώρα κι' ἐρχονται νὰ πατήσουνε
τὸ σπίτι. Γλήγορα...

Κ' ἐνῶ ὁ Καντζηλιέρης συναγρικιόταν με
τὸν Πρεβεδοῦρο κ' ἔδινε διαταγές νὰ τρέξῃ
στὴ χώρα ἓνας λόχος (κομπανία) ἀπὸ Μαρ-
κουίνους, ὁ Ἰζώρτζης ὁ Λούγαρης με τὴ με-
γαλύτερη ἀταραξία—γιατι δὲν ἦταν πιδ ἔξα-
φνικὸ πού νὰ μὴν τὸ περιμένη αὐτὸς ὁ δυ-
στυχισμένος—ἐπῆρε τὴ μητέρα του, τὴ γριὰ
Ἄντζολα, τὴ μικρὴ Κρουσταλένια, τὸ γέρο
Ματαράγκα και τὴ γριὰ Ματαράγκαινα, και
τοὺς πήγε ὄλους στὸ σπίτι τοῦ Κέκου, τοῦ
ἀμαξᾶ τοῦ κόντε Κανίση.

— Ἀπὸ τὸ Θεὸ και στὰ χέρια σου, τοῦ
εἶπε κρύψε τους... Ἢ μᾶς πατήσουνε τὸ
σπίτι.

— Μὴ φοβᾶσαι τίποτα! τὸν ἠσύχασε ὁ
Κέκος, και στὸ Κανισέικο δὲ ζυγώνει κα-
νένας.

Εἰδοποιήθηκε ἀμέσως ὁ κόντε Κανίσης
και, σὺν προστάτης κάθε γειτόνου, ἐπρόσταξε
νὰ μπᾶσουν μέσα στὴ μεγάλη αὐλὴ τοὺς δι-
κοὺς τοῦ Λούγαρη, νὰ κλείσουν καλά τὸ πα-
λάτι ἀπ' ὄλες τίς μεριές και νὰ μαζευτοῦν
ὄλοι του οἱ ἄνθρωποι, ἀρματωμένοι, γιὰ νὰ
τοὺς ὑπερασπισθοῦν.

Εἶπαμε, πὼς τὰ Κανισέικα ἀποτελοῦ-
σαν ὀλόκληρο συνοικισμό. Κι' ὁ συνοικισμὸς
αὐτὸς, ἀπὸ τὸ παλάτι τοῦ κόντε ὡς τὸ σπι-
τάκι τοῦ μικρότερου δούλου, ἀναστατάθηκε
ὄλος. Τριάντα ἄντρες, ἀφοσιωμένοι στὸν ἄρ-
χοντα, ὀπλιστηκαν σὺν ἀστακοὶ και ἀποφα-

σίστηκαν νὰ σκοτωθοῦν ὄλοι, παρὰ νὰ φήσουν
νὰ μπῆ στὸ ἀρχοντικὸ Γαϊτανιώτης ἢ χωραϊ-
της. Τρίχα δὲ θὰ πείραζε κανένας ἀπὸ τὸ
σπιτικὸ τοῦ Λούγαρη, πού ἐζήτησε ἄσυλο
στὸ Κανισέικο.

Ἐνῶ γίνονταν αὐτὲς οἱ ἐτοιμασίες, ὁ
Ἰζώρτζης ὁ Λούγαρης με τὸν Κέκο ἐγύρισε
στὸ σπίτι του κ' ἐμάζεψε ὅ,τι εἶχε πιδ πο-
λύτιμο.

Ἐκείνο τὸν καιρὸ δὲ συνήθιζαν νὰ βάζουν
οἱ ἄνθρωποι τὰ λεφτά τους σὲ Τράπεζες. Ἦ
εἶχαν στὰ σπίτια τους, φυλαγμένα ὅπως μπο-
ροῦσαν. Σὲ συρτάρια, σὲ κάσες, σὲ κουτιά,
σὲ πιθαράκια. Καὶ ἦταν συνήθως αὐτὰ τὰ
φυλαγμένα, μεγάλα νομίσματα χρυσά, ὄλων
τῶν χωρῶν και ὄλων τῶν ἐποχῶν.

Ἔτσι κι' ὁ Ἰζώρτζης ὁ Λούγαρης εἶχε
στὸ σπίτι του ἓνα σιδερένιο κουτί, γεμάτο
χρυσάφι, φυλαγμένο σὲ μιὰ ντουλάπα τῆς
κάμαράς του πού ἐκλειδωνε καλά. Αὐτὸ τὸ
κουτί ἐφρόντισε νὰ πάρῃ πρῶτα-πρῶτα. Ἐ-
πειτα διάφορα ἀσημικὰ και χρυσαφικὰ τῆς
μητέρας του και τῆς γυναίκας του.

Τὰ κουβᾶλησαν με τὸν Κέκο στὸ Κανι-
σέικο και ξαναγύρισαν γιὰ νὰ πάρουν και
ὄσα ρούχα μπορούσαν. Ἄλλὰ δὲν πρόφτα-
σαν. Ἀπὸ τὸν ἀπάνω δρόμο, πολὺ κοντὰ,
ἄκουσαν τοὺς ἀλαλαγμοὺς τοῦ λαοῦ:

— Θάνατος στὴν κακούργα!.. Θάνατος
στοὺς Ματαραγκαίους!..

— Πᾶμε καλιὰ μας, γιὰτι ἔφτασαν...

— Πᾶμε, εἶπε ὁ Λούγαρης ἀτάραχος, κι'
ὄς μείνῃ τὸ σπίτι στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Μόλις πρόφτασαν νὰ κλειδώσουν τὴν
ξόπορτα και νὰ φύγουν. Πριν φτάσουν στὰ
Κανισέικα, ἡ πρωτοπορεία τῶν ἐκδικητῶν

ἐπρόβαλε κιόλα στὸ καντούνι τοῦ Λούγαρη. Τὸ πλῆθος εἶχε ἐξαγκλωθεῖ κι' ἕλος ὁ δρόμος ἐμαύρισε σὲ λίγο ἀπὸ πάνω ὡς κάτω. Τὰ σπίτια τῆς γειτονίας καὶ τὰ μαγαζάκια κλείστηκαν ἀμέσως. Φοβισμένες οἱ γυναῖκες δὲν τολμοῦσαν νὰ βλέπουν οὔτε ἀπὸ τίς ζελουζίες τῶν παραλλοριῶν.

Ὁ Τζώρτζης ἐνώθηκε μὲ τοὺς δικούς του κι' ὁ Κέκος γύρισε πίσω κι' ἀνακατεύτηκε μὲ τὸ λαό, γιὰ νὰ μάθῃ τί ἐσκόπευε νὰ κάμῃ.

Οἱ Γαῖτανιώτες συσσωματώθηκαν ἀπέξω ἀπὸ τὸ ἐρημο σπίτι, κι' ἄρχισαν νὰ χτυποῦν τὴν πόρτα μὲ τὰ τουφέκια τους καὶ τὰ παράθυρα μὲ πέτρες.

— Ἀνοίξετε! . . . ἀνοίξετε! . . . φώναζαν, ὄχι βέβαια γιὰτι περίμεναν νὰ τοὺς ἀνοίξουν, παρά γιὰ νὰ δικαιολογοῦν ἔτσι τὰ χτυπήματά τους

— Μὰ δὲν εἶναι μέσα κανεὶς! . . . φώναξε κάποιος γείτονας.

— Ἐφύγανε;

— Ναι. Ἄμα μάθανε πὼς ἐρχόσαστε.

— Καὶ ποῦ ἐπήγανε τὰ σκυλιά;

— Στοῦ κόντε Κανίση.

— Σπάστε τὴν πόρτα! . . . βίρα! . . .

Ἡ πόρτα ἔσπασε σὰ νάταν καλαμένια. Γιὰτι ἔξω ἀπὸ τὰ τουφέκια ποῦ τὴ χτυποῦσαν, ξεφύτρωσαν στή στιγμή—ἀπὸ ποῦ; μυστήριον!—καὶ καμμιὰ δεκαρὶά τσεκούρια.

Ἀνέβηκαν ἀπάνω ὅσοι μπήρεσαν, ὅσοι χίρρεσαν. Κι' ἄρχισε ἡ καταστροφή. Τὰ ἴδια ποῦ ἔγιναν καὶ στὸ σπίτι τοῦ Ματαράγκα στὸ χωριό. Τὰ ἔσπασαν ὅλα, τὰ κομματίασαν, τὰ κουρέλιασαν καὶ τὰ πέταξαν ἀπὸ τὰ παράθυρα στὸ δρόμο. Σὲ λίγα λεπτά τῆς ὥρας, σχηματίστηκε ἓνα ὁδόφραγμα ἀπὸ σπασμένα ἐπιπλα κι' ἀπὸ κουρελιασμένα ρούχα. Συγχρόνως ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ κατωγιοῦ, ὅπου ἔσπασαν τὰ βαρέλια, ξεχύθησαν καὶ πλημμύρισσαν τὸ δρόμο λάδι καὶ κρασιά.

Ὁ Κέκος ἔτρεξε νὰ δώσῃ τὴν εἶδηση στὸν Τζώρτζη καὶ νὰ κλειστῇ κι' αὐτὸς στὰ Κανισέικα.

Τὸ πλῆθος εἶχε παρταχθεῖ ὀλόγυρα στὸ ὁδόφραγμα κι' ἀλλάλαξε. Εἶχαν ξεπνήσει τὰ γρια ἐνοικια, κι' ἔβλεπε παιδιὰ νάρπαζουν καὶ νὰποτελειώνουν τὰ σπασμένα ἐπιπλα, καὶ γυναῖκες νὰποκουρελιάζουν μὲ λύσσα τὰ κουρελιασμένα ρούχα.

Μιά ἀπ' αὐτές, φτωγὴ γριά, ἔκαμε νὰ

κρύψῃ μὲ τρόπο ἓνα κομμάτι μεταξωτό, νὰ τὴ πάρῃ σπίτι τῆς. Ἀλλὰ τὴν εἶδαν, τὴν ἐπιάσαν καὶ λίγο ἔλειψε νὰ τὴ σκοτώσουν. Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους αὐτὸ ἦταν τώρα τὸ ἔγκλημα, ἡ ἁμαρτία: νὰ πάρουν ὅ,τι δῆποτε ἀπὸ τὰ καταραμένα πράγματα τῶν καταραμένων, νὰ κλέψουν ἓνα ραγιαμένο καθρέφτη, ἓνα κουρέλι σεντονιοῦ. . .

— Μῆ, παιδιά! φώναξε ἓνας χοντρὸς βαρελάς ἀπὸ τοὺς φανατικούς: μὴ κλεψιμὸ γιὰ τὸ Θεό! σπάτε, χαλάτε, ξεντεράτε! Μὰ στὴν τσέπη σας οὔτε μιὰ βελόνα!

Ἀπαράλλαχτα ὅπως στὸ χωριό.

Ὅταν οἱ ἐκδικητὲς τελείωσαν τὴ δουλειά τους κι' ἄφησαν τὸ σπίτι τοῦ Λούγαρη μὲ τοὺς τέσσερις τοίχους γυμνοὺς, κατέβηκαν στὸ δρόμο κ' ἐνώθησαν μὲ τοὺς συντρόφους. Ποῦ ἦν ἀπὸ τὴν πόρτα;

— Στοῦ Κανίση! φώναξε κάποιος.

Αὐτὸ ἔφτασε.

Οἱ Γαῖτανιώτες κοίταξαν ἐμπρὸς καὶ πίσω καὶ δὲν εἶδαν παρά λαὸ ἕτοιμο νὰ τοὺς βοηθήσῃ Μαζὶ μὲ τὰ τσεκούρια, εἶχαν ξεπροβάλλει καὶ πιστόλια καὶ ἀρκουμπούζα πολλά. Ἐθάρρεψαν ἔτσι οἱ χωριάτες καὶ ξεκίνησαν γιὰ τὸ παλάτι τοῦ Κόντε. Ὁ σκοπὸς τους ἦταν νὰ μποῦν μέσα μὲ τὸ στάνιό, ν' ἀρπάξουν τοὺς Ματαραγκαίους, νὰ τοὺς πάρουν μαζί τους στὸ χωριὸ καὶ νὰ τοὺς κρατήσουν αἰχμάλωτους ὡς ποῦ νὰ θανατωθῇ κατὰ τὸ νόμο ἡ Ἐλενα.

— Ναι, ναι! . . . φώναζαν ὅλοι ὅταν ἀκουσαν αὐτὴ τὴ συμβουλή ἀπὸ ἓνα χωραῖτη.

Κι' ὄρμησαν στὸ μεγάλο ξώπορτο τῆς αὐλῆς τοῦ Κανισέικου.

Νόμιζαν πὼς ἀπὸ κεῖ ἢ ἐμπαιναν πὼ εὐκολα.

Μὰ ἴσια-ἴσια, τὸ ξώπορτο αὐτὸ φυλαγόταν καλύτερα.

Τὰ πορτόφυλλα σιδερένια, τελείωναν ἀπάνω σὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ κοντὰ καὶ μυτερὰ κάγκελα σὰ λόγχες. Κι' ἀνάμεσα σὲ κάθε δυὸ τέτοια κάγκελα, πρόδραλε ἀμέσως ἀπὸ ἓνα στόμα ἀρκουμπούζου. Ἀπὸ μέσα, οἱ ἀνθρώποι τοῦ Κόντε Κανίση, ἀνεδασμένοι σ' ἓνα μεγάλο τραπέζι, ἐτοιμάστηκαν νὰ ὑπερκασιστοῦν μὲ τὴ ζωὴ τους τὸ ἄσυλο τῶν Ματαραγκαίων.

— Πίσω! . . . βροντοφώνησε ἓνας ἀπ' αὐτοὺς πίσω, εἰδεμὴ βραβοῦμε στὸ σωρό!

Οἱ Γαῖτανιώτες στάθηκαν στὸ μικρὸ πλά-

τωμα. Ἀπὸ τὸ πλῆθος, μερικοὶ φοβήθηκαν κι' ἄρχισαν νὰ τὸ βάζουν στὰ πόδια.

Τὴ νάκαναν τῆρα; Τὰ πράγματα γίνονταν σιδηρά.

Κοιτάχτηκαν πάλι καὶ μετρήθηκαν. Οἱ ἀρματωμένοι, χωριάτες καὶ σύμμαχοι, ἦν τῶρα καμμιὰ ἑκατοστή. Ἢ μποροῦσαν νὰ ἐκβιάσουν ἐκείνη τὴν πόρτα. Μὰ θὰ χύνταν αἷμα. Κι' ἄξιζε τὸν κόπο νὰ σκοτωθοῦν μερικοί, γιὰ νὰ μποῦν οἱ ἄλλοι καὶ ν' ἀρπάξουν τοὺς Ματαραγκαίους;

Ἐπρεπε νὰ τὸ σκεφτοῦν καλά. . .

Τότε βγῆκε στὴ μέση ὁ χωραῖτης ποῦ εἶχε δώσει τὴ συμβουλή.

— Μ' ἀφήνετε ἐμένε νὰ κάμω ὅ,τι πρέπει; ρώτητε τοὺς Γαῖτανιώτες.

— Τὴ θέλεις νὰ κάμῃς;

— Νὰ τοὺς μιλήσω.

— Ἐμπρός! . . .

Ὁ χωραῖτης φώναξε:

— Μεντιατόρος! (!)

Καὶ προχώρησε πρὸς τὸ ξώπορτο, μὲ τὴ σκούφια του στὰ χέρια.

— Τὴ θές; τὸν ρώτησε ἀπὸ μέσα ὁ ἀρχηγὸς τῶν μπράδων.

— Νὰ σὰς μιλήσω.

— Ποιὸς σὲ στέλνει;

— Οἱ Γαῖτανιώτες.

— Λέγε.

— Εἶναι διακόσιοι ἀρματωμένοι κι' ἀποφασισμένοι. Ἰτίποτα δὲ θὰ μπορέσετε νὰ κάμετε.

— Καὶ τί θέλουσε;

— Θέλουσε τὸν Παύλο τὸ Ματαράγκα ποῦ εἶναι κρυμμένος μέσα, καὶ τὴ γυναῖκα του. Κανέναν ἄλλο. Τοὺς δίνετε μὲ τὸ καλὸ, ἀδέρφια, νὰ μὴ χυθῇ αἷμα; Ἢ κάμετε φρόνιμα.

Εἶδεμὴ ἢ τὸ μετανοήσετε.

— Οἱ Ματαραγκαῖοι καὶ οἱ Λουγαραῖοι, ἀποκρίθηκε ὁ ἀρχηγός, ἐγύρεψαν τὴν προσοχία τοῦ Κόντε Κανίση. Καὶ ἡ ἐξουσία ἦν ἴσια νὰ τοὺς κυνηγοῦσε. Ἐμεῖς δὲ θὰ τὴν ἀφίναμε νὰ πατήσῃ τὸ ἀρχοντικὸ. Ἐτσι εἶναι τὸ χρέος μας. Νὰ πῆς λοιπὸν στοὺς Γαῖτανιώτες, καὶ σὲ ὅποιους ἄλλους, νὰ πᾶνε στὸ καλὸ μὲ τὸ καλὸ. Γιὰτι ἓνα βῆμα νὰ κάμουμε μπροστά, ἔμεῖς θὰ σμπάράρουμε.

— Ἀδέρφια, ξανάπε ὁ Μεντιατόρος: συλλογιστῆτε τὸ καλύτερα! Ἐτοῦτοι ἐδῶ εἶναι ἀποφασισμένοι καὶ εἶναι πολλοί. Κι' ὁ λαὸς

(!) Μεντιατόρ—μεσίτης, ἀπεσταλμένος.

εἶν' ἀγριεμένος γιὰ κείνη τὴ δουλειά καὶ πρόθυμος νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Ἢ σὰς χτυπήσουν. Ἢ ἀνεβοῦνε καὶ στ' ἀντικρυνὰ σπίτια καὶ θὰ σὰς σμπάράρουν ἀπὸ ψηλά. Πόσοι εἶσατε ἐσεῖς; Εἴκοσι; Τριάντα; Ἐτοῦτοι εἶναι διακόσιοι, καὶ ἄμα ἀνοίξῃ τὸ τουφέκι, θὰ μαζωχτοῦνε χίλιοι. Ἐνας σας δὲ θὰ μείνη ζωντανός. Κι' ἂν εἶν' ἔτσι, μὲ τὸ κακὸ, ἄμα σκοτωθοῦνε ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος κι' ἀπὸ τὸ ἄλλο, θὰ γίνουν πράγματα χειρότερα. . . Δὲ ἢ εὐχαριστηθοῦν ἐτοῦτοι ἐδῶ μὲ τὸ νάρπάξουν τοὺς Ματαραγκαίους. Ἢ βάλουνε φωτιὰ στὸ ἀρχοντικὸ, ἢ τὸ κάμουνε γῆς Μαδιάμ.

— Ἀπὸ φοβέρες δὲν ἰδρώνει τ' ἀφτί μας, ἀποκρίθηκε ὁ ἀρχηγός. Ἄμα σκοτωθοῦμε μεῖς, ὅς γίνῃ ὅστερα ὅ,τι θέλει. Μὰ νὰ πῆς σ' ἐκείνους ποῦ σ' ἐστείλανε, πὼς τὸ πετοῖ μας ἢ τὸ πουλήσουμε ἀκριά. Ἄμα τῶρα. Ἄλλο λόγο δὲν ἀκοῦμε! . . .

— Μὰ, ἀδέρφια! . . . ἔκαμε ὁ Μεντιατόρος.

— Φτάνει! . . . φώναξε ὁ ἀρχηγός: κάμε πίσω, εἰδεμὴ σμπάράρω. . .

Καὶ τὸν σημάδεψε.

Ὁ χωραῖτης αὐτὸς ἦταν ἓνας ἀνθρώπος πολὺ παράξενος κ' ἐπίμονος. Ἄμα τοῦ ἔκαρφονόταν μιὰ ἰδέα, δὲν τὸν ἐτρόμαζαν πιά οὔτε ἀρκουμπούζα. Ἐσῆκωσε ψηλά τὰ χέρια του χωρὶς νὰ κάμῃ βῆμα κι' ἐφώναξε:

— Τὰ τίμια παλληκάρια δὲ βαροῦνε τοὺς Μεντιατόρους. Σταθῆτε. . . ἔχω νὰ σὰς μιλήσω! . . .

— Πήγαινε στὸ διάλο λοιπὸν! . . . ἐφώναξε ὁ ἀρχηγός τῶν μπράδων.

Καί, γιὰ νὰ τὸν φοβίσῃ, πυροβόλησε στὸν ἀέρα.

Τότε μόνο ὁ χωραῖτης τόβαλε στὰ πόδια κι' ἐγύρισε στοὺς Γαῖτανιώτες.

— Μ' ἐσμπάράρανε! . . . τοὺς ἐφώναξε. Ἀκοῦς ἐκεῖ νὰ δεχτοῦνε ἔτσι τὸ Μεντιατόρο σας! . . . Τώρα κάμετε ὅ,τι θέλετε.

Αὐτὸ οἱ χωριάτες τὸ πῆραν γιὰ προσβολὴ μεγάλη.

— Τὸ σταυρὸ σας! . . . ἀτιμοί! . . . φώναζαν.

Κι' ὄρμησαν στὸ ξώπορτο μὲ λύσσα.

Οἱ φύλακες, μόλις εἶδαν τὸ κίνημα, ἐπυροβόλησαν πάλι στὸν ἀέρα. Ὁ κόσμος ἐσχόρπισε μὲ πανικό. Οἱ Γαῖτανιώτες ὅμως καὶ οἱ ὀπλισμένοι χωραῖτες ἐσῆκωσαν ἀπὸ τὸ πλάτωμα πέτρες κι' ἄρχισαν νὰ χτυποῦν τὰ σιδερένια θυρόφυλλα.

Οἱ πέτρες ἔπεφταν βροχή. Γιατί στὸ πλάτωμα ἦταν ἕνας μεγάλος σωρὸς ἀπὸ πελεκημένες κι' ἀπελέκτες, ποὺ τις εἶχαν ἐκεῖ γιὰ νὰ τὸ στρώσουν. Κι' ἔμωσ οἱ φύλακες ἐδίσταζαν ἀκόμα νὰ πυροβολήσουν ἀπάνω στοὺς ἀνθρώπους. Ἦ ἀρκουμπούζα καὶ τὰ πιτόγλια ἔπεφταν ἀριὰ καὶ στὸν ἀέρα.

Μ' αὐτὸ ἦταν ἀνυπόφορο! Ἐπιτέλους τ' ἀρκουμπούζα χαμήλωσαν, κι' αὐτὴ τὴ φορά οἱ σφαῖρες βρῆκαν τὸ πλάτωμα. Δὲν ἐπληγώθηκε ἔμωσ κανένας. Καὶ με καινούργιο θάρρος οἱ Γαϊτανιώτες ρίχτηκαν στὸ ξώπορτο κι' ἄρχισαν νὰ τὸ χτυποῦν με ὅ,τι ἔδρισκαν.

Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ οἱ πυροβολισμοὶ δὲν μπερδύσαν νὰ πέφτουν παρὰ με διαλείμματα. Ὡς ποὺ νὰ γεμιστοῦν τὰ ὄπλα καὶ νὰ ἐτοιμαστοῦν οἱ πυρροβολόπετρες, περνοῦσε ἀρκετὴ ὥρα. Κι' ἀπ' αὐτὸ τὸ διάλειμμα ἐπωφελήθησαν οἱ Γαϊτανιώτες γιὰ νὰ ρημάξουν τὸ ξώπορτο. Μὲ πέτρες, μὲ σίδερα, μὲ μπαλτάδες. Ἀρχισε νὰ κλονίζεται. Λίγο ἀκόμα καὶ θὰ ἔπεφτε κάτω.

Ἐξαφνα ἔμωσ ἀκούστηκαν, ἢ μιὰ κατόπι στὴν ἄλλη, πέντε τουφεκιές. Κι' ἕνας νέος Γαϊτανιώτης, ὡς εἴκοσι χρονῶν, ἔπεσε σκοτωμένος, κι' ἕνας ἄλλος, λίγο μεγαλύτερος, λαβωμένος στὸ πόδι.

Ἦταν τὸ πρῶτο αἷμα.

Ἐλύσσαξαν οἱ χωριάτες κι' ὄρμησαν σὺν ἀνήμερα θηρία. Οἱ κοτρώνες, ἀπὸ τὸ πλάτωμα, ἐσπενδονίζονταν ψηλά κι' ἔπεφταν μέσα στὴν αὐλή. Δυὸ-τρεις ἀνθρώποι τοῦ κόντε Κανίση ἐπληγώθησαν ἔτσι. Κ' ἡ πόρτα τρανταζόταν τόσο δυνατὰ, ὥστε οἱ φρουροὶ τῆς ἀναγκάστηκαν νὰ κατέβουν ἀπὸ τὸ τραπέζι γιὰ νὰ εἶναι ἔτοιμοι νὰ πακρῶσουν τὴν ἔφοδο στὴν αὐλή.

Σ' αὐτὸ τὸ κρίσιμο σημεῖο βρισκόταν ἡ μάχη, ὅταν παρουσιάστηκε νέος ἐχθρὸς, ποὺ πρόσβαλε τὰ νῶτα τῶν πολιορκητῶν.

Εἴκοσι τουλάχιστο ἀρκουμπούζα ἔπεσαν διαμιάς στὸν ἀέρα.

Ἦταν οἱ Μαρκουῖνοι ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὸ Κάστρο γιὰ νὰ καταστρίλουν τὴν στάση.

Ὡς ποὺ νὰ εἰδοποιηθοῦν, νὰ ἐτοιμαστοῦν, νὰ ξεκινηθοῦν καὶ νὰ φτάσουν στὰ Κανισέικα, ἔπερασε μισὴ σχεδὸν ὥρα. Ὅσο χρειάστηκε δηλαδὴ γιὰ νὰ καταστρέψουν οἱ Γαϊτανιώτες τὸ σπίτι τοῦ Λούγαρη καὶ νὰ προσβάλλουν, ὡς τὸ σημεῖο ποὺ εἶδαμε, τὸ ἀσυλο τῶν Ματαραγκαίων.

Ἐγύρισαν σαστισμένοι πρὸς τοὺς πυροβολισμοὺς κι' εἶδαν τοὺς Μαρκουῖνους νὰ ξεμπουκάρουν στὸ πλάτωμα κι' ἀπὸ τοὺς δυὸ δρόμους ποὺ ἔβγαζαν ἐκεῖ. Ἔτσι οἱ πολιορκητὲς βρέθηκαν μεταξύ δύο πυρῶν. Χωριάτες μαζί καὶ χωραῖτες ἦταν περισσότεροὶ ἴσως ἀπὸ τοὺς Μαρκουῖνους μαζί κι' ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Κανίση. Εἶχαν ἔμωσ νὰ κάνουν ἀπὸ δῶ με στρατὸ ταχτικὸ, κι' ἀπὸ κεῖ με ἀνθρώπους ἀποφασισμένους καὶ προφυλαγμένους πίσω ἀπὸ τοίχους. Ὅλοι μποροῦσαν νὰ σκοτωθοῦν χωρὶς νὰ πάρουν τὸ κάστρο!

— Κάτω τ' ἄρματα... φώναξε ὁ ἀρχηγὸς τῶν Μαρκουῖνων. Κάτω τ' ἄρματα, εἰδεμὴ βράμε στὸ σωρό!..

Οἱ δειλότεροι τάφησαν ἀμέσως κάτω κ' ἐσήκωσαν τὰ χέρια. Οἱ ἄλλοι ἀναγκάστηκαν νὰ τοὺς μιμηθοῦν.

Ἦντο προχώρησαν οἱ Μαρκουῖνοι, ἐμάζεψαν ὅλα τὰ ὄπλα, περικύκλωσαν τοὺς στασιαστὲς καὶ τοὺς πρόσταξαν νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν.

Ἦ πολιορκία τοῦ Κανισέικου λύθηκε.

Στὸ πλάτωμα δὲν ἔμεινε τώρα παρὰ ὁ σκοτωμένος Γαϊτανιώτης.

Κι' ὁ Τζώρτζης ποὺ ἦταν στὴν αὐλή, ἔτρεξε νὰ δώσῃ τὴν εἶδηση στὴ μητέρα του, ποὺ λιγοθυμοῦσε σὲ μιὰ κάμαρα τοῦ παλατιοῦ. Κι' αὐτὴ τὴν φορά οἱ Ματαραγκαῖοι ἐγλύτωσαν τὴ ζωὴ γι' ἀγάπη τοῦ γαμπροῦ τους. Στὸ μεταξύ, ὅλη ἡ χώρα εἶχε κλειστῆ. Στους δρόμους τριγύριζαν παρές ἀπὸ ἀνθρώπους ἐξαγριωμένους. Κι' ἐνῶ οἱ μισοὶ ἀπὸ τοὺς Μαρκουῖνους ὀδηγοῦσαν τοὺς Γαϊτανιώτες στὸ κάστρο, οἱ ἄλλοι μισοὶ ἔμειναν στὴν χώρα γιὰ νὰ προλάβουν κι' ἄλλες ταραχές.

Στὸ Κάστρο κράτησαν τὸν Ἀναστάση Ἐηδάχτυλο, δυὸ ἄλλους Γαϊτανιώτες καὶ τὸ χωραῖτη Μεντιατόρο. Τοὺς ἄλλους, ξαρκτωμένους, τοὺς ἄφησαν νὰ γυρίσουν στὸ χωριό. Καὶ τοῦτο, γιατί ὁ λαὸς φοβέριζε κάτω νὰ κάμῃ καὶ νὰ δείξῃ.

Ἦ ὀχλαγωγία ἐδόξαξε ὡς τὸ βράδυ. Ἀλλὰ δὲν ἔγινε τίποτ' ἄλλο σοβαρό. Οἱ Μαρκουῖνοι ποὺ φρουροῦσαν ὅλους τοὺς δρόμους, κατόρθωσαν νὰ κρατήσουν στὰ δριὰ τους τοὺς ἐξαγριωμένους. Οἱ φωνὲς ἔμωσ δὲν ἔπαψαν νὰ ντηχοῦν καὶ τὴ νύχτα:

— Θάνατος στὴν κακούργα!.. Κάτω ὁ Πρεβεδοῦρος!..

(Ἀκολουθεῖ)

Τὸ Δεμαπενθήμερον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Μιὰ ἔρευνα στὴ «Νέα Ἔστια»

Ὁ νόμος γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν ἐλληνικῶν Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν με μεγάλη ἐτήσια βραβεῖα—ἰδέα κι' ἐκτέλεση ἐνός ἀληθινοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας—δημοσιεύθηκε στὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως», καὶ γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ του δὲν χρειάζεται παρὰ τὸ ἐκτελεστικὸ διάταγμα ποὺ θὰ κανονίσῃ τις λεπτομέρειες, προκάντων πῶς κι' ἀπὸ ποιούς θὰ γίνετῃ ἡ ἀπονομὴ τῶν βραβείων.

Φυσικά, οἱ λεπτομέρειες αὐτὲς εἶναι σπουδαιότερες· κι' ὁ κ. Παπανδρέου, πρὶν συντάξῃ τὸ ἐκτελεστικὸ διάταγμα, θὰ ἤθελε νὰκούσῃ καὶ τις γνώμες τῶν ἐδικῶν. Ἐξέφρασε μάλιστα τὴν ἐπιθυμίαν νὰ γίνῃ πρὸς τοῦτο μιὰ ἔρευνα στὴ «Νέα Ἔστια». Ἔτσι ὁ ταχτικὸς μας συνεργάτης κ. Πέτρος Χάρης, ποὺ μίλησε γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα με τὸν κ. Ὑπουργό, ἀνέλαβε νὰ ρωτήσῃ τοὺς ἐνδεδειγμένους καὶ νὰ γράψῃ τις γνώμες τους γιὰ τὸ περιοδικὸ μας. Ἦ ἔρευνα αὐτὴ, ποὺ σὲ πολλὰ βέβαια σημεῖα θὰ καθοδηγήσῃ τὸν κ. Ὑπουργό καὶ θὰ συντελέσῃ στὴν καλὴ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου καὶ στὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ του, θάρχις ἀπὸ τὸ ἐρχόμενο τεῦχος καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ ὡς νὰ μιλῶσιν ὅλοι ἐκεῖνοι, ποὺ, εἴτε ὡς λογοτέχνες, εἴτε ὡς καλλιτέχνες, μποροῦν νὰ ἔχουν μιὰν ἔγκυρη καὶ διαφωτιστικὴ γνώμη. Τὸνομα τοῦ κ. Χάρη ἐγγυῶται γιὰ τὴν πιστὴ ἀπόδοση, γιὰ τὴ λογοτεχνικὴ κερλίληψη τῆς συνομιλίας ποὺ θὰ κάμῃ με τὸν καθένα. Κι' ἡ «Νέα Ἔστια» θὰ εἶναι εὐτυχὴς ἂν βοηθήσῃ λίγο τὸν κ. Παπανδρέου στὸ ὄρατο του ἔργο.

Γρ. Ε.

Ἰσοτιμία κι' Ἱεραρχία

Ἐλάβαμ' ἕνα πολυσέλιδο γράμμα ἀπὸ κάποιο νέο ποιητὴ τῆς μακαρίτῃ τῆς λήξῃ «πρωτοπορίας» μας. Θέλει νὰ... μᾶς διορθώσῃ, καὶ μᾶς γράφῃ τόσες ἱταμοτίτες, ποὺ κι' ὁ ἴδιος στὸ τέλος μᾶς παρακαλεῖ νὰ μὴ τοῦ ἀπαντήσουμε. Κι' ἀλήθεια, δὲν θὰ τοῦ κάναμε αὐτὴ τὴν τιμὴ, ἂν, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, δὲν ζητοῦσε καὶ τὴν ἰσοτιμία μεταξύ παλιῶν καὶ νέων, γνωστῶν κι' ἀγνωστων συνεργατῶν, κι' ἂν δὲν ἰσχυρίζοταν πῶς αὐτὸ εἶναι γενικὴ γνώμη, παράπονο κι' ἀπαίτηση τῆς πνευματικῆς νεολαίας, ποὺ δυσφορεῖ γιὰ κάποιο ξεχώρισμα ποὺ γίνεται, γιὰ κάποια ἱεραρχία ποὺ κρατιέται στὴ «Νέα Ἔστια».

Ἦσως, στὸν τελευταῖο αὐτὸ ἰσχυρισμὸ του, ὁ ἐπιστολογράφος νὰ μὴν ἔχη ἄδικο. Γιατί κι' ἀπὸ ἄλλους κάπου-κάπου, σκοραδικά, ἀκούσαμε ὡς τώρα τὰ ἴδια. Κι' ἴσως ἡ «πνευματικὴ νεολαία»—ἕνα μέρος τῆς τουλάχιστο—νὰ χρειάζεται ἕνα μικρὸ μάθημα, ποὺ ἢ δὲν τόλαβε ἀκόμα, ἢ ποὺ τὸ ἔχευσε καὶ τὸ ξεχνᾷ... Εἶναι ὅτι ἀνθρώποι ποὺ ἔχουν ἄσπρες τρίχες, ἀνθρώποι ποὺ ἐργάστηκαν, ποὺ ἀγωνίστηκαν χρόνια καὶ χρόνια—καὶ ἀγῶνα ποὺ οὔτε τὸν ὑκοπεύεται ἡ σημερινὴ «πνευματικὴ νεολαία» ποὺ τὰ βρῆκε ὅλα ἔτοιμα,—γιὰ νὰ νοήξουν δρόμους, γιὰ νὰ οἴξουν προλήψεις, γιὰ νὰ δημιουργήσουν σχεδὸν ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ γιὰ νὰ ἀποκτήσουν μιὰ θέση στὰ Γράμματα, ἕνα ὄνομα, μιὰ φήμη, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰχοῦν δικαιώματα πρωτοκαθεδρίας σ' ἕνα περιοδικὸ σὺν τῇ «Νέα Ἔστια». Καὶ στὴν πρώτη σελίδα θὰ μπαίνουν, καὶ με μεγαλύτερα στοιχεῖα θὰ τυπώνονται, καὶ κάθε τιμητικὴ διάκριση θὰ τοὺς περιβάλλῃ. Ἔνας νέος, ἕνας πρωτόβγαλτος, ἕνας ἀγνωστος, ὅ,τι κι' ἂν εἶναι, ὅ,τι κι' ἂν κάνῃ, ὅ,τι κι' ἂν ὑπόσχεται, δὲ μπορεῖ νὰ ζητήσῃ ἀμέσως τὰ ἴδια. Θὰ περιμένῃ. Κι' ὡς νάρθῃ κι' αὐτονοῦ ἡ σειρά—με τὰ χρόνια, με τὴν ἐργασία καὶ με τὴν εὐδοκίμηση.—θὰ φέρῃ τὴν πρωτοκαθεδρίαν σ' ἐκείνους ποὺ τὴν ἔχουν δικαιωματικά.

Σ' ἕνα περιοδικὸ λοιπὸν σὺν τῇ «Νέα Ἔστια», ἰσοτιμία μεταξύ παλιῶν καὶ νέων, κατὰ τύπο, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ. Θὰ φαινόταν σὺν ἀταξίαν, σὺν ἀναρχικῇ καταπάτησιν τῆς ἱεραρχίας, ἢ σὺν ἀσυναίσθητῳ ἀνακάτωμα—τὸ ἀνακάτωμα ποὺ γίνεται σ' ἄλλα περιοδικά, ποὺ δὲν εἶναι λογοτεχνικά, ποὺ δὲν ἔχουν ἰδέαν ἀπὸ λογοτεχνία, ὅταν φιλοξενοῦν κάποτε καὶ μερικὸς λογοτέχνες, (π. χ. κάποια πολιτικά, κοινωνιολογικά ἢ φιλοσοφικά περιοδικά)... Ἰσοτιμία ὅμως κατ' οὐσίαν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ, ὑπάρχει, καὶ σ' αὐτὴν πρέπει νὰρκῆται ἡ «πνευματικὴ νεολαία». Ἔνα ποίημα, ἕνα διήγημα, μιὰ μελέτη νέου, ποὺ δημοσιεύεται στὸ τεῦχος—ἔστω καὶ στίς τελευταῖες σελίδες, ἔστω καὶ με μικρότερα κάποτε στοιχεῖα—μπορεῖ νὰρῆσῃ στοὺς ἀναγνώστες τὸ ἴδιο ἢ καὶ περισσότερο ἀπὸ τὸ ποίημα, τὸ διήγημα, τὴ μελέτη ἐνός παλιοῦ. Ἀλλ' αὐτὸ, ποὺ ἄλλωστε εἶναι καὶ πολὺ σπάνιο, δὲν ὑποχρεῶνει καθόλου τὴ διεύθυνση νὰ κάνῃ ἢ ἴδια τὴν κατάταξη τῶν ἔργων σὲ κάθε τεῦχος κατ' ἄξια. Αὐτὴ δὲν ἔρει παρὰ τὴν ἱεραρχία τῆς καὶ τὸ διάγραμμά της. Τάλλα εἶναι δουλειὰ τῶν ἀναγνωστῶν, τοῦ κοινοῦ. Ἀλλοιῶτα, νομίζουμε, δὲν θάχε καὶ καμμιὰ σημασία ἡ τιμητικὴ ἐξάλειψη ποὺ κάνομε καμμιὰ φορά γιὰ ἕνα νέο, ὅταν τὸ ἔργο του μᾶς

φράσσεται πὸς βαρύνει καὶ ξεχωρίζει τόσο, ὥστε νὰ τοῦ δῖνῃ ἀπὸ τότε ὅλα τὰ δικαιώματα.

Ἔτσι γίνεται παντοῦ κι' ἔτσι γίνονται ἀνάκαθεν. Καὶ θυροῦμαστε ἀκόμα τὴ χαρὰ μας, ἴταν, στὴν παλιά «Βασία», ὅπου συννεραζόμεστε ἀπὸ καιρὸ καὶ δὲ μπαίναμε παρὰ στὶς τελευταῖες σελίδες, εἶδαμε ἄξια φραγὰ ἕνα διήγημά μας πρωτοσέλιδο. Ἄς σημειωθῇ γιὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τοῦτο: Οἱ πρῶτοι «Σκαρβαλοὶ» τοῦ Γρυπάρη, τὰ περίφημα, τὰ κλασσικά πιά ἐκεῖνα πονέτια, πρωτοδημοσιεύθηκαν, ὡς γνωστὸ, στὴν παλιά «Βασία». Ἀλλὰ ὄχι στὴν πρώτη σελίδα, ὄχι. Σ' αὐτὴν δημοσιεύονταν τότε ποιήματα μόνον τοῦ Μαρκοῦ, τοῦ Προβελέγγιου, τοῦ Παλαμᾶ καὶ τοῦ Ληοσίτη. Ἰερραρχία!

Γρ. Ξ.

«Ἡ Στροφή»

[Ἐνα γράμμα τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ]

Φίλε κύριε Σεφεριάδη,

Νὰ σὰς εὐχαριστήσω, τόσο ἀργὰ πιά, γιὰ τὸ πτάλισμα τῶν ποιημάτων τοῦ Σεφέρη, δὲ φτάνει καθὼς δὲ θὰ φτάνει, ὑποθέτω, νὰ σὰς ἔγγραφα τὰ εὐχαριστήριά μου συνωδωμένα μὲ κανένα πρόχειρο κομπλιμέντο γιὰ τοὺς «ἰσθαιίους σας» στίχους κτλ. Τὴ Στροφή τὴν πῆρα πολλὰς φορές στὰ χέρια μου, κι' ἐπιθυμία, μὲ περιέργεια, μὲ δυσφορία, μὲ ἀνησυχία, κατὰ τὴ διάθεσιν τῆς στιγμῆς ποὺ παίζει τόσο ρόλο στὶς γνώμες μας καὶ στὶς κριτικὰς μας, πρὶν φτάσω σὲ μιά εὐχάριστη, σχεδὸν — ἢ καὶ χωρὶς τὸ σχεδὸν — συμπαιθητικὴ συνεννόησιν μαζί της. Ἐκεῖνο τὸ «σχεδὸν» στοχάζομαι πὸς δὲν εἶναι γιὰ νὰ στενοχωρήσῃ. Δὲ θὰ γελοῦσατε, ἂν ἐβλέπατε καμιά ἐφημερίδα νὰ σὰς ἀναφέρῃ τὸ συμπαιθητικὸν ποιητικὸν κ. Σεφέρη» κτλ. μὲ τὴ συμπάθεια γιὰ χαρακτηριστικὸ σας γνώρισμα; Τὸ δικό μου σχεδὸν εἶναι κάτι ἄλλο, καὶ ἡ ἐντύπωσή μου ἀγνάπτιαν ἀπὸ στίχο σας, μὲ κάποια σὰν κριτικὴ διάθεσιν, ποὺ πάει πρὸς πέρα...

Τὸ γενικὸ τίτλο τοῦ Στροφῆ δὲν τὸν βλέπω δανεισμένον μόνον ἀπὸ τὸ πρῶτον ποίημα. Εἶναι μιά στροφή ποὺ τὴν κάνει ἔξαφνα ἢ νῆα ποίησίν μας σὲν περὶ πλάσμα τοῦ χοροῦ τῆς κάπως ἀπότομα, καὶ γιὰ νὰ διαραστήσῃ ἀκόμα ὄχι μόνον τοὺς ἔξω ἀπὸ τὸ χορὸν, μὰ καὶ τοὺς χορευτὰς τοὺς ἴδιους, ἄσους, φυσικά, δύσκολα βγαίνουν ἀπὸ τὰ καθιερωμένα βήματα «ἕνα δυὸ-ἕνα δυὸ» κτλ. Ὁ χορὸς ὁμοῦ δὲ χαλιεῖται, ἐξακολουθεῖ, μὴτε φτωχαίνει, τονώνεται, μὲ τὴ Στροφή, ὅσο κι' ἂν δὲν μᾶς εἶναι σὰν ἀπαραίτητη ἢ παρουσία της. Τὰ ποιήματα τῆς Στροφῆς εἶναι κρυπτογραφικά. Χρειάζονται καὶ κάποιο κλειδί. Δὲν τὸ βλέπω. Ἀνῆκω σ' ἐκεῖνους ποὺ τὸ κλειδί τοὺς χρειάζεται, ὅσο κι' ἂν μερικοὶ, μπορεῖ ἀπρόσεκτοι, μὲ βρίσκουν δύσκολο, ἢ ἄλλοι, ἀνόητοι ἀσφαλῶς, μὲ χειροτονοῦν «ἀκατάληπτο». Ἀνακαλύπτω μὲ φρίκην πὸς τίποτε δὲ μὲ δίνει μὲ τὸ Μαλλιαρὸ καὶ μὲ τοὺς κάθε λογῆς μαλλιαροὺς. Ἐξοχὸς καλλιτέχνης καθὼς εἶναι, μ' ἐλκῶν τὰ ποιήματά του, ὄχι ἐκεῖνα ποὺ μᾶς μὴνᾶν, ἀλλὰ ποὺ μᾶς

προμηνᾶνε μονάχα πὸς ἔρχεται σὲ λιγὰ καὶ ὑποβλητικὸς μυαθηριακὸς ἀντιφραστικὸς λυρισμὸς του, καὶ μ' ὄλο τὸ θαυμάσιον σονέττο του στὸν Πόε, ποὺ μᾶς τονίζει πὸς ὁ ποιητὴς δίνει καινούριον νόημα στὶς λέξεις τῆς φυλῆς. Τὰ ποιήματα τοῦ Σεφέρη κρυπτογραφικά τὰ λέω. Καθὼς ὁ Γκαίτε τὰ ἠθελε τὸ ξέρουμε πὸς τὸ λέει ρητὰ καὶ στοὺς στίχους του καὶ στὴν πρόζα του. Ἐξω ἀπὸ τὴν ἀπαιτήσιν τῆς λεγόμενης εὐκολίας (ἄχι αὐτὴ ἢ εὐκολία καὶ στὴν αἰσθητικὴ καὶ στὴν παιδαγωγικὴ, καθὼς ξεφυτρίζει, μὲ ἀπελπίζει) γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ κανεὶς ἀπὸ τὸν ποιητὴν, πρέπει ν' ἀπασχοληθῇ μ' ἐκείνον, νὰ ἀπορήσῃ, νὰ ζητήσῃ, καὶ μὲ κάποια προσκόθειαν, ἀνάλογα ν' ἀνταρχειθῇ. «Μοχθεῖν ἀνάγκη» θὰ εἶναι κάποιος νόμος τῆς αἰσθητικῆς. Ὅσο κι' ἂν δὲν ἔμπορεῖ νὰ νοηθῇ ἀπόλυτα καὶ ἀνεξάρτητα ἢ κριτικὴ τοῦ Γκαίτε (τόσα θυροῦμαι πὸς ὁ γνωστός σου, ὑποθέτω, Pierre Lasserre, ἐπικρίνοντας κάποτε δυσκολοπάτητες προεξοχὸς τοῦ Claudel, ἀγωνίζεται νὰ μᾶς πείσῃ πὸς οἱ κορυφαῖοι τῆς παγκόσμιας ποιήσεως ἔχουν πάντα κάτι εὐκόλα προσίτῳ, ἐγὼ πιστεύω πὸς ἡ κριτικὴ τοῦ Γκαίτε, αὐτὴ εἶναι ἡ σωστὴ καὶ ἄξια τῆς ἀξυδεργείας του καὶ τῆς καθολικότητος τοῦ πνεύματός του. Τὸ ποίημα αἰνίγμα τὸ θέλει. Ἀλλ' ἐδῶ εἶναι μιά λεπτότατη σημαντικὴ διαφορὰ. Τὸ αἰνίγμα χρειάζεται τὴ λύσιν του, ποὺ θὰ εἶναι τότε ἀνάλογα μὲ τὴν προσδοκία του ἢ ἀνταρχειθῆ περισσῶς. Ἀλλὰ χρειάζεται νὰ βοηθήσῃ ὅπως δὴποτε καὶ ὁ ποιητὴς τὸ συννεραζόμενον ἀναγνώστη τὸν ἢ ἀκρουστικὸν του. Ὅμως τὰ πράγματα μὲ τὸν καιρὸ ἐξελλίσσονται, βγαίνουν ἀπὸ τὰ ὅριά τους. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ στιχοπλάτες τῆς φυλῆς τοῦ Σεφέρη καὶ τὴ βοήθεια αὐτὴ δὲν τὴ θεωροῦν ἀπαραίτητη. Εἶναι σὰ νὰ μὴ ζητοῦν ψήφους. Ἡ ποίησιν ἔχει χίλιους τρόπους νὰ δηλωθῇ, κριτικὴ. Φτάνει πάντα στοὺς ποιητὰς τῆς τελευταίας ὥρας — καὶ ἴσως ὅλων τῶν ὥρων — ὀλίγων μετρημένων, ὁμοτιμῶν καὶ κοντινῶν, ἢ διάγνωσιν κ' ἢ ἐκτίμησιν. Νομίζω πὸς ὑπάρχει στὴν ποιητικὴ τέχνη μιά ἀλήθεια καθολικὴ ἀπαραύβητη. Ἡ pure poésie τοῦ Βρέμιου καὶ τῶν ἡμερῶν μας ἔχει τὴν πραγματικότητά της ἢ πολυσύνθετη κ' ἢ ἰδέα αὐτὴ τὴ βλέπω ἀπὸ ἄλλες γωνίαι καὶ ἄλλες ἀπόψεις. Ἀλλὰ pureté δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ὅ,τι μὲ συγκινεῖ, καὶ οἱ maîtres, οἱ διδάσκαλοι, οἱ υπογραμινοὶ, δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι, παρὰ ποιητὰς pure, καθαροί.

Δοξάζω πὸς τὴν ποιητικὴ γλῶσσα ποὺ μᾶς σαγηνεύει, τὴν ἀποτελοῦν οἱ δυὸ πλατύστεροι γενικώτατοι παράγοντες: τὸ συννεραζόμενον καὶ τὸ ἀσυννεραζόμενον, σὲ συμπλέγματα τεχνικὰ δυσκολοχώριστα ἢ, καλύτερα, τὸ παραδομένο καὶ τὸ ἀπαράδοτο. Μὲ τὸ παραδομένο, μοναχικὸ, μᾶς φροβερίζει ὁ κίνδυνος τοῦ πατημένου, τοῦ ξεθωριασμένου μὲ τὸ ἀπαράδοτο, ἀξενεργῶτο, ἀκατάδεχτο, μᾶς παραστέκει ἢ φοβέρι τοῦ ἀσύλληπτου, τοῦ ἀκατανόητου. Χωρὶς νὰ ὑποτιμήσω τὴ χάρη τοῦ ἀπλοῦ καὶ τοῦ ἑξαστερου στίχου, μὴτε ἀστόχαστα ν' ἀδιαφορήσω μισροστά στὴν ἀστρόφωγην λάμψιν τοῦ νυχτωμένου

προταδεροῦ στίχου — ἀπὸ τὴν προσεχτικὴν ἀνάγνωσιν τοῦ στίχου τοῦ Σεφέρη, φεύγω ἀπὸ τὸ συμπέρασμα πὸς ὁ ποιητὴς αὐτὸς βρίσκει τὸ στοιχεῖον του σὲν ἀπαράδοτο. Τὰ κρυπτογραφικά του μέτρα, εἰκόνας, ὑποβολές, ὑπαινιγμοί, σύμβολα, λέξεις, κτλ. εἶναι τὸ καθένα αὐτόνομο, ἀνεξάρτητο, ἀσχετο, ἀπόλυτο, πὸς νὰ τὸ πῶ! Ὁ ὀλοχρονισμὸς τοῦ ἑτερόχρονου, ἢ ὁμοφυλία τοῦ ἀλλόφυλου, καὶ τὰνάπαλιν, σὲν αἰσθητικὴ καὶ στὴν εἰκόνα, δίνουν καὶ παίρνουν. Στὴν αἰσθητικὴ τοῦ ἀναγνώστη, ποὺ κ' ἐγὼ ἴσως ἀνήκω στὴν τάξιν του, λυτρῶναι τὸν ποιητὴν τὸ παραδομένο. Ποῦ βρίσκαται αὐτὸ τὸ παραδομένο; Βρίσκαται στὴν ἐπιμέλεια, στὴν ἐντέλεια τῆς τέχνης του. Ἀλλὰ εἶμαι καὶ ἀπὸ κείνους ποὺ φρονοῦν πὸς ποίησιν καὶ τέχνη, σχεδὸν ἀνεξάρτητα, ἕνα κάνουν. Βλέπω πὸς ὁ ποιητὴς τῆς Στροφῆς εἶναι κύριος τῆς Μορφῆς μὲ τὸ παραπάνω. Εἶναι τὸ χαλινάρι του. Εἶναι ἀκρότης ἢ μεσότης ἢ ποίησιν; Εἶναι καὶ τὰ δυὸ, κατὰ τὴ στιγμὴν, τὴ ροπήν, τὴν ἀνάγκην, ἔξω κ' ἐγὼ! Τοῦ Σεφέρη ὁ στίχος δουλεμένος, ἢ στροφή στὴν ἐντέλεια ἢ δεκαπεντασύλλαβοι, δεκατρισύλλαβοι, ῥίμες του, συνηχίσεις του, ταιριασμένα παροξύτονα, προπαροξύτονα, λογῆς, τὰ μετρικὰ σχήματα, οἱ τρόποι του, δείχνοντας τὸν καλλιτέχνη, μαρτυροῦν γιὰ τὸν ποιητὴν. Ἔτσι ἐξηγεῖται τὸ ὀλοφάνερο τῆς δυνατῆς ἐπιβολῆς τοῦ Ἐρωτικῶν Λόγου, παρ' ὅλα τὰ ἀνταρρητορικὰ δυσκολοκοινωνήματα τοῦ ἀποκρυφιστικοῦ τοῦ λεκτικοῦ, συνθεμένου ἀπάνω σὲν καθιερωμένα ἀπὸ τὴν στιχογραφικὴν παράδοσιν δεκαπεντασύλλαβα τετρασύλλαβα, μὲ τὰ συναλλασσόμενα κανονικά του σταυρωτὰ ὁμοιοκατάληκτα, ὀξύτονα, παροξύτονα.

Λυγάζει ἔξαφνον τὸ ἄγαλμα. Μὰ τὰ κορμὰ ἔχουν σβύσει [χρῆσιμος σβύσει] στὴ θάλασσα, στὸν ἀνεμο, στὸν ἥλιον, στὴ βροχή. Ἔτσι γεννιοῦνται οἱ ὁμορφιῆς ποὺ μᾶς χαρίζει [ἢ φῶσιν,] μὰ ποὺς νὰ ξέρει ἂν πέθανε στὸν κόσμον μιά [ψυχὴ].

Τὴ στροφή αὐτὴ τυχαῖα ξεχωρίζω ἀπὸ τὴς ἀδερφάδες της τοῦ Ἐρωτικῶν Λόγου.

Ἡ κοὶός δὲν αἰσθάνεται τοὺς στίχους τούτους σὰ θωπευτικὰς ἀνατριχίλας;

Γυναίκα, τῆς ψυχῆς μου ξένη, τὸ ξάρνισμά σου μοῦ ἀπομένει, ὄμοια γυναίκα ἀγαπημένη, τὸ βράδι αὐτὸ τὸ ἀνόητο, σήμερα.

Καὶ τῶν ματιῶν σου οἱ μαῦροι κρῖκοι καὶ τῆς νυχτιάς ἢ ἀνάερη φρίκη... σκόψε νὰ μὲ εἶς πάλιν στὴ θήκη, λεπίδι τῆς σιωπῆς μου, χίμαιρα.

Ἐδῶ ἀναγκάζομαι νὰ σταματήσω τὸ γράμμα μου, περισσόλογο γιὰ γράμμα, γιὰ ἄρθρον, βιαστικὸ καὶ ἐλλειπτικὸ. Ξεχωριστὰ κάποια σου ὄρισμένα ποιήματα, ἐκεῖνο ποὺ θυμίζει τὴν κλοντικὴν περιόδολογίαν, τὸ ἄλλο μὲ τὰ βῶδια τοῦ Ὑπερίωνος, καὶ τὸ γλαστὸ μὲ τὸν τίτλον Δημοτικὸν τραγούδι θὰ μοῦ εἶδιναν ἀφορμὴ νὰ παρατείνω τὴ γλωσσολογίαν μου. Μὰ τόσο μόνον.

Σὲ χαιρετῶ μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴ σκέψιν μου. Καὶ νὰ συγχωρήσῃς τὴν γεροντικὴν μου ἀρτηριοσκληρώσιν. 16-7-31 ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Καὶ πάλιν «Αἱ Ψυχώσεις»

Ἀγαπητὴ «Ν. Βασία»

Ὅσο κι' ἂν εἶναι ἀργά, πρέπει ν' ἀπαντήσω στὸν κ. Κουρέτιν, ποὺ ζήτησε ν' ἀναιρέσῃ τὴν κριτικὴν, ποὺ ἔκαμα γιὰ τὸ βιβλίον του «Αἱ Ψυχώσεις εἰς τὴν Λογοτεχνίαν», σὲν φύλλον τῆς 1ης Ἰουλίου.

Ὁ κ. Κουρέτιν μὲ τὸ νὰ ζητῇ νὰ δεῖξῃ, ὅτι οἱ τραγικοὶ παρουσίασαν τοὺς ἥρωές των νὰ ἐνεργοῦν καὶ νὰ μιλοῦν κατὰ τὸ πρότυπον συγχρόνων των πραγματικῶν ψυχοπαθῶν ἀνθρώπων, θὰ μπορούσε νὰ ὑπαχθῇ σὲ μιά κατηγορίαν ἐρευνητῶν, ποὺ παραγνωρίζοντας τὴν ἐλευθερίαν τῆς ποιητικῆς φαντασίας, πιστεύουν, ὅτι τὰ δημιουργήματά της κανονίζονται ἀπόλυτα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, μὰ ἀραλερῆ ἀρχήν, ποὺ ἐπιθεράζει ἀκόμη καὶ σήμερα τὴν ἐρευνητικὴν ἀνάληψιν, τοπογραφίαν κτλ.

Τὸ καθὸ ὅμως εἶναι, ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ κ. Κουρέτιν συνδυάζει κι' ἕνα ἄλλο ἐλάττωμα, χαρακτηριστικὸ πολλῶν (ἐπιστημονικῶν) βιβλίων. Ἄγνοεὶ τελείως τὴ σημερινὴ θέσιν τῶν σχετικῶν προβλημάτων καὶ ζητᾷ νὰ ἐπιβάλλῃ μιά καινούριαν θεωρίαν, ποὺ ἀντιμάχεται ὄχι μόνον στὰ ἀσφαλῆ συμπεράσματα ποὺ κέρδισε ὡς τώρα ἡ ἐπιστήμη, ἀλλὰ καὶ στὴν κοινὴ λογικὴν. Μὲ τὸν ἴδιον τρόπο ἐπιχειρήθηκε τὰ τελευταῖα χρόνια στὴν Ἑλλάδα νὰ δημιουργηθῇ μιά καινούριαν ὁμηρικὴ θεωρίαν, πιστοποιήθηκε ἢ συγγένειαν τοῦ ὁμήρου καὶ τοῦ ἀμιανῆ καὶ βρέθηκε, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς σὲν περίφημον χορικὸν τοῦ ἔρωτος στὴν Ἀντιγόνη μὲ τὸ «ἔρωτος ἀνίκατε μάχαν» ὑπαινίσσεται τὸν Περικλέαν, ὅτι ἦταν «ἀκατάσχυτος ὡς πρὸς τὴν περὶ τὸν λόγον δεινότητα καὶ τὰ πολιτικά», μὲ τὸ «ὅς ἐν μαλακαῖς παρειαῖς νεάνιδος ἐννευχεύεις» τὸ γεγονὸς, ὅτι ἦταν προσηλωμένος σὲν πρόσωπον τῆς Ἀσπασίας κτλ.

Ὅστόσο ὁ κ. Κουρέτιν ἰσχυρίζεται, ὅτι ἀπὸ τὴν φιλολογικὴν βιβλιογραφίαν, ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὸ ἀρχαῖον δράμα, ἐδιάλθε ὅ,τι τοῦ ἦταν χρήσιμον. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι τὰ μόνον φιλολογικὰ βιβλία, ποὺ ἀποδεικνύονται πὸς ἀνοίξε προχειρὰ μιά δυὸ φρονέας, εἶναι ἡ παλιά Γραμματολογία τοῦ Μιστριώτη καὶ σ' ἕνα λεπτομερικὸν, ἀσήμερον ζήτημα, μὲ νωότερον μυθολογικὸν ἔργασιν Ἰωσήφ καὶ κανένα τρίτον. Γι' αὐτὴ τὴν τέλειαν περιφρόνησιν στὴν ἐργασίαν τῆς ἢ φιλολογικῆς ἐπιστήμης ἐδικαίωθη: ὁ κ. Κουρέτιν παρουσιάζεται, μόνος αὐτὸς σήμερα πιά, ν' ἀκολουθῇ τὴς εὐημεριστικῆς θεωρίας, νὰ χρησιμοποιῇ τὸν Παλαίφατον γιὰ ἱστορικὴν πηγὴν καὶ νὰ ζητῇ τὸν κάθε λόγον καὶ τὴν κάθε πράξιν τῶν ἡρώων τῆς τραγωδίας νὰ τὴ δικαιολογήσῃ στὸν ψυχοπαθῆ ποὺ φαντάζεται ὅτι χρησιμοποίησε γιὰ πρότυπον ὁ ποιητὴς. Κι' ἐπειδὴ τοῦ Ἀϊαντος οἱ πράξεις δὲν δικαιολογοῦνται μόνον ἀπὸ τὴν μαγίαν, πρέπει νὰ

προσπεθῆ καὶ ἄλλο παθολογικὸ στοιχεῖο τὸ μόνον ἄγνωστο τοῦ μένει, εἶναι «ὅτι ἂν ὁ Λίβας προσεβλήθη ὑπὸ λοιμώδους τινὸς νόσου, ἂν ἐ-θυσαν εἰς τὸν Βάκχον κατὰ κόρον ἢ ἂν, ὕπερ εὐλογωφανέστερον, διελθὼν ἀνησύχους νύκτας ἀϋπνίας κατόπιν τοῦ ἀδικήματος καὶ ὑπερμέ-τρως κατωπονηθεὶς, ὑπέστη αὐτοδηλητηρίαν ἐκ τῶν ὑποκλιθεμένων τοξινῶν τῆς ἀϋπνίας καὶ τῆς κοπώσεως». Σὺν τῷ νὰ εἶχαμε νὰ ἐξηγήσωμε τὴν πράξιν ἐνὸς πραγματικοῦ μανιακοῦ καὶ ὄχι ἓνα διημιουργημᾶ τῆς ποιητικῆς φαντασίας.

Κι' ὁμῶς τὴν ἐργασία τοῦ κ. Κουρέτα σοβα-ροὶ κριτικοὶ — μᾶς τοὺς παραθέτει ὁ ἴδιος — τὴν χαρακτηρίσαν σοφῶς, θαυμάσια, ἀξία νὰ μεταφραστῆ κλπ. Σέβομαι τὰ πρόσωπα, ἔπρεπε ὅμως, τὴ στιγμὴ τοῦ δὲν ἦσαν κλασσικοὶ φιλό-λογοι, ν' ἀποφύγουν νὰ κρίνουν τόσο ἀνεκπι-λαχτι. Τώρα τοὺς βιαραίνει μιὰ αὐθιγὴ ὄχι μικρῆ.

Γιὰ τοὺς ἐρευνητὰς μᾶς ξένης ἐπιστήμης, τοὺ ἐρχονται νὰ μᾶς βοηθήσουν στὸ ἔργο μας, δὲν ἔχομε παρὰ νὰ ἐκφράσωμε τὴ βαθειὰ μας εὐγνωμοσύνη, ἀρκεῖ νὰ πρόκειται γιὰ σοβαρὴ δουλειά. Ἀλλιώτικα, μόνον κακὸ κάνουν. Κι' ἡ φιλολογία ἔχει τὸ ἀτύχημα νὰ πιστεύεται, ὅτι μ' αὐτὴν μπορεῖ νὰ καταπιαστῆ κάθε «λόγιος».

Γιὰ τὴν ὥρα, μὲ τὸν Κ. ἢ συνεννόησι εἶναι ἀδύνατη. Θὰ τὸν παρακαλοῦσα νὰ μελετοῦσε μιὰ Ποιητικὴ, ἀφοῦ καταπάσχηκε μὲ τὴν ποιή-ση, καὶ νὰ ζητοῦσε νὰ μυηθῆ κάπως στὴ φιλο-λογικὴ ἐπιστήμη. Γιὰ τοὺς ἀναγνώστες ὁμῶς τῆς «Ν. Ἐστίας», ποὺ θὰ κουράστηκαν μ' αὐτὴ τὴν ἀγони συζήτηση, θὰ μοῦ ἐπιτραπῆ, ἢ ἐπι-ζῶ, νὰ δημοσιεύσω ἀργότερα τὴ μεταφράσει ἐνὸς θαυμάσιου ἀρθροῦ τοῦ καθηγητοῦ Α. Lesky ἀπὸ τὸ Graz, σχετικὰ μὲ τὶς τελευταῖες ἐργα-σίαις γῦρο ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο δράμα. Ἔτσι θὰ φα-νῆ, ἂν ἡ σχετικὴ φιλολογικὴ ἐρευνα ἀξίξει ν' ἀγνοηθῆ.

Ἀπὸ λόγια ἀκόμη. Εἶχα σκοπὸ νὰ κρίνω ἄλ-λοῦ πλατύτερα τὸ βιβλίον τοῦ κ. Κουρέτα. Ἔτσι-ρα ἀπὸ τὸ γράμμα μου αὐτό, τὸ θεωρῶ περιττό.

Ι. Θ. ΚΑΚΡΙΑΝΣ

Ἡ ἔτυμολογία τοῦ «φλέρτ»

Στὸ φύλλον τῆς 8 περ. Ἀυγούστου τοῦ «Ἐλευ-θέρου Βήματος», ὁ κ. Ἀπ. Δοξιάδης, σ' ἓνα ἀρθρο τοῦ «Διαφώτισις», λέει, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, καὶ τοῦτο: «Ἡ μορφὴ ὑπὸ τὴν ὁποίαν παρουσιάζεται σήμερον... ἡ ψυχικὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν προσώπων τῶν δύο φύ-λων, εἶναι τὸ περιγραφικὸν φλέρτ, τοῦ ὁποῖου τὴν σημασίαν δὲν γνωρίζομεν καλὰ-καλὰ ὅλοι σχεδόν, ὅσοι μεταχειρίζομεθα τὴν λέξιν ταύτην».

Ὁ κ. Δοξιάδης, παρακάτω, ἀναλύει τὸ πε-ριεχόμενον τῆς λέξης, ψυχολογεῖ τὸ φλέρτ καὶ τοὺς ὅσους φλερτάρουν, δὲ μᾶς λέει ὁμῶς τί-ποτα γιὰ τὴν καταγωγὴν τῆς. Ὁ σοφὸς κερκυ-ραῖος λόγιος κ. Ἀντρέας Κεφαλληνὸς μοῦτε σχετικὰ τὰ ἐξῆς, ποὺ τὰ σημειῶνω ἐδῶ γιὰ τοὺς ἀναγνώστες τῆς «Νέας Ἐστίας».

Ἡ λέξιν φλέρτ, ποὺ πρωτοπαρουσιάστηκε στὴν Ἀγγλίαν, flirt, καὶ κατόπι πέρασε στὰ γαλλικά, flirt, flirter, καὶ ἐπομένως καὶ σὲ

μᾶς (μὰ κι' εἴμαστε, κατὰ τὸν κ. Ἄριστο Καμ-πάνη, πνευματικὴ ἐπαρχία τῆς Γαλλίας!) βγή-κε ἀπὸ τὰ μεσαιωνικὰ ἱπποτικὰ καὶ ἐρωτικὰ ρομάντσα, ὅπως οἱ γαλλικὲς chansons de geste καὶ τὰ ὁμοία. Σ' αὐτά, συνηθέστατα βρισκου-με τὴ φράση: «Il lui chantait fleurette», ποὺ θὰ πει: «τῆς ἔλεγε (ὁ ἱππότης τῶν ὀνειρῶν τῆς!) γλυκόλογα, τῆς γλυκομίλαγε, τῆς γλυ-κοτραγουδοῦσε». Ἡ φράση αὕτη, μαζὶ μὲ τὰ περὶ ἢ ἔμμετρα κείμενα ὁπου ἀπαντοῦσε, πέρασε στὴν Ἀγγλίαν. Κι' οἱ Ἀγγλοὶ, μὲ τὴ συνη-θισμένην εὐκολίαν τους, κατασκεύασαν ἀπ' αὐ-τὴν τὴ λέξιν flirt, καὶ τὸ ῥῆμα to flirt.

ΝΑΞΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΤΗΣ

Νεοελληνικὴ Ποιητικὴ Ἀνθολογία

Ὁ ἐν Ἀμερικῇ φίλος τῆς «Νέας Ἐστίας» κ. Βισάνθης μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι ὁ ἐκεῖ νεοε-λληνιστὴς Edwars, ὁ ὁποῖος πρὸ ἐνὸς ἔτους εἶ-χεν ἐπισκεφθῆ καὶ τὰς Ἀθῆνας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συλλογῆς ὑλικοῦ διὰ τὴν ἐργασίαν του, ἐτοι-μάζει μεγάλην, τὴν μεγαλυτέραν ἴσως, Νεοε-λληνικὴν Ἀνθολογίαν συγχρόνων ποιητῶν, ἀγ-γλιστί. Ὁ κατάλογος τῶν ὀνομάτων, ποὺ θὰ συμπεριληφθοῦν, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ καὶ τοὺς συγχρόνους του, τελειώνει μὲ τοὺς νεο-τάτους. Ὁ κ. Βισάνθης ἔχει καὶ ἐπισημάνσει τὰ ἔργα τῶν πλείστων ποιητῶν εἰς τὸν κ. Edwars. Θὰ παρακαλοῦσε ὁμῶς καὶ μερικὰς νὰ στέλλουν εἰς τὴν διεύθυνσίν του τὸ ποιητικὸν τῶν ἔργων, καὶ συγκεκριμένως τὸ παλαιὸν τῶν (ἔστω καὶ χειρόγραφα ἀποσπάσματα) ποὺ μᾶς τοὺς ὀνομάζει. Εἶναι οἱ κ.κ. Ρήγας Γκόλφης, Γ. Δελῆς, Ἀπ. Μαγγανάρης, Ἀρ. Προβελέγγιος, Ἄγγ. Σικελιανός, Μ. Τσιριμώκος, Ρῶμος Φλώ-ρας, Ἀλ. Φωτιάδης, τὸ δὲ νεώτερον οἱ κ.κ. Τεῦκρος Ἀνθίας, Γ. Ἀθάνας, Αἰμιλία καὶ Στέφανος Δάφνης, Κ. Π. Καβάφης, Ἀθ. Κυ-ριαζῆς, Ἀπ. Μαιμῆλης, Σοφία Μαυροειδῆ, Ὀμηρος Μπεκῆς (παλαιὸν καὶ νέον), Α. Πορ-φύρας, Σ. Σκίπης, Στ. Σπεράντζας — Ἡ διεύ-θυνσις τοῦ κ. Μ. Βισάνθη εἶναι: Μ. Vissau-thes, 4831, Ν. Kedzie, Chicago, U.S.A.

Α.

Ἡ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΓΑΛΛΙΑ

Nancy George: «Jeu d'Été»

Θὰ ἤμουν περίεργος νὰ διαβάσω μιὰ μελέτη γιὰ τὴν ἐπίδραση τῶν θαλασσινῶν λουτρῶν στὰ ἦθη καὶ γενικώτερα στὴν ἠθικὴ τῆς τελευταίας εικοσαετίας. Εἶναι γνωστὸ πὸς αὐτὸ τὸ ἀπλού-στατο πρᾶγμα — αὐτὸ τὸ αὐγὸ τοῦ Κολόμβου — εἶναι προσφατότατο ἀνθος τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ναι μὲν καὶ στὴν ἀρχαιότητα ἀναφέρον-ται θαλάσσια λουτρὰ καὶ οἱ παραδεδειγμένον ζούσανε λίγο ἢ πολὺ μέσα στὸ νερὸ, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἑκατὸ χρόνια ποὺ ἡ περιφημὴ καὶ τραγικὴ δούκισσα τοῦ Μπερρὸν ἐκπαίρει τὸ μπάμπι της μὲ στολὴ ἱππασίας, ψηλὲς μπότες, κυλλόττα, σακκάκι, καπέλλο, ἀκολουθοῦμενη ἀπὸ δυὸ ὑπηρετὰς ντυμένους ἐπίσης στὴν ἐντί-

λεια καὶ δὲν εἶναι τριάντα χρόνια — ἓνας τελευ-ταῖος παρισινὸς διαγωνισμὸς ἔδειξε ὅλη τὴ γε-λοία διαφορὰ τοῦ 1900 ἀπὸ τὸ σωτήριον ἔτος 1931 — ποὺ μιὰ γυναῖκα ποὺ ἤθελε νὰ κἀνὴ θαλάσ-σιου λουτροῦ, περιφρασσοῦσαν σὰ δύτης.

Τὸ μπάμπι ἀπλούστατα δὲν εἶχε γίνει ἀνάγκη. Ἡ ἐποχὴ μας τὸ κατέστησε ἀπαραίτητο. Οἱ ἀν-θρώποι ποὺ κοπιᾶζουν, ὅλον τὸ χειμῶνα, μὲ τὶς πρώτες ἀναλαμπὲς τοῦ καλοκαιριοῦ, πετοῦν μὲ μιὰ ἀπερίγραπτη ἀπλότητα πανταλοῦν ἢ ρόμπι, καὶ ζοῦν ὅλη τὴ μέρα στὴν πλάξ. Ἡ ὑγιεινὴ ἀποψη διέλυσε καὶ τὶς ἐπιφυλάξεις τῶν πρὸ συνηθητικῶν. Ἡ γυμνοκρατία, μὲ τὸ πρό-σχημα τοῦ μαγιὸ ποὺ ἐλαττώνει στὸ ἀσήμαντο τοὺς σκανδαλισμοὺς, ἐπικρατεῖ ἀπ' ἀκροῦ σ' ἀκρο τῶν ἀμμουδιῶν. Ἀλλ' ἂν ἦταν μόνον στὴν ἀμμουδιά! Μεταφέρεται στὸ καφενεῖο, στὸ ντάνσιγκ, στὸ ξενοδοχεῖο, ξεδιπλώνει παντοῦ τὴ γοητεία σοκολατένιων καὶ ρομαλέων μυώ-νων ποὺ γίνανε στιβαροὶ στὸ κολύμπι ἢ στὸ κουπί.

Θὰ ἦταν ἄλλωστε πλάνη νὰ νομισθῆ πὸς ἡ αἰσθητικὴ ὑποφέρει ἀπ' αὐτὴ τὴν κατάστασι. Ἡ ἀέναη κίνηση, ἡ συνεχὴς καὶ ἀκούσια ἐκγύ-μνασι, δίνει καὶ σ' ἐκείνους ποὺ κάμψανε τὸ ἀκρωτῆρι τῆς νιότης σώματα ἐφῆσιων.

Ἀγόρια καὶ κορίτσια, σὲ μιὰ καταπληχτικὴ συναδελφωσύνη, βρισκονται ὁλημέρα μαζὶ, ὁ ἓνας δίπλα στὸν ἄλλον, χωρὶς ἄλλη προφύλαξι ἀπὸ ἓνα μικροσκοπικὸ μαγιὸ. Τὶ θέμα γιὰ ἓνα σύγχρονον τοῦ Παπαδιαμάντη ἢ τοῦ Δελι-γιάννη! Κι' οἱ πιδὸ διεφθαρμένοι θὰ κοκκί-νιζαν — ἐντελῶς ἀβίασιμα ἄλλωστε. Τονίσθηκα τό-σες φορές, ποὺ θεωρῶ περιττὸ νὰ ἐπαναλάβω, πὸς ἐκεῖνο ποὺ ἐρεθίζει εἶναι τὸ μυστικὸ, τὸ κρυφόν. Ἀλλὰ τὸ χαρακτηριστικὸ παράδειγμα αὐτῆς τῆς ἀλήθειας εἶναι ἡ ζωὴ τῆς πλάξ... Κανεὶς μέσα στὸ πλῆθος τῶν μισόγυμων αὐτῶν, δὲ σκέφτεται τὸν ἔρωτα, κανεὶς δὲν κυριεύεται ἀπὸ ἐρωτισμὸ. Ἡ ζωὴ κυλάει ἀέναη, πολυθό-ροβη, ὑγιεινὴ καὶ ἀνήμελη κάτω ἀπ' τὴ χρυσὴ βροχὴ τοῦ ἡλίου καὶ τ' ἀρμυρὰ φιλιά τῆς θά-λασσας...

Ἄ, ἡ ἠθικὴ ἔκανε προσόδους, καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι κανεὶς πολὺ στενοκέφαλος γιὰ ν' ἀρ-νηθῆ τὴν σφαιρικὴν ἐπίδρασίν της...

Ἡ κ. Nancy George ἀσχολεῖται μὲ τὸ φαι-νόμενον αὐτὸ σὲ σελίδες πλημμυρισμένες ἀπ' τὸ φῶς καὶ τὴ ζωηρότητα μιᾶς θαλασσινῆς ἐξοχῆς. Μιὰ παρῆα νέων περὶ τὶς διακοπὲς μ' ἀφρον-οσύνην στὰ κόμματα, στὸ ντάνσιγκ καὶ στὰ σπὸρ. Ἀλλὰ ἔρχεται ἓνας μικροῦλης παριζιάνος, κα-χεκτικὸς, τέρας διανοητικότητος, ποὺ κατόρθω-σε — τὸ θηρίο — σὲ ἡλικία 18 χρονῶ νὰ πάρη δὲν ἔχω πόσα διπλώματα! Ἡ ζωώδικη χαρὰ τῆς ζωῆς ἀηδιάζει αὐτὸ τὸν πνευματικὸν ἄνθρω-πο. Μιὰ δεσποινὶς Μελανία, ποὺ οἱ φίλοι της τὴν ἀποκαλοῦνε Vénus, εἶναι γοητευτικὴ ἀπο-φασίζει γὰ τὴν ἀποσπάσει ἀπ' τὴν παρῆα της, νὰ τὴν κἀνὴ νὰ σκεφθῆ. Βάζει σ' ἐνέργεια ἀτελείωτα στρατηγήματα, ἀλλ' ἡ μαγεία τῆς πλάξ εἶναι ἰσχυρότερη ἀπ' τὴν λογικὴν της. Καὶ ταπεινὸς, συγχισμένος, βάζει στὸ τέλος κάτω τὰ ὄπλα καὶ ὁμολογεῖ στὴ Vénus πὸς τὴν ἀγαπᾷ.

Νόστιμη περιπτειοῦλα, ποὺ κρύβει τὴ βαθύ-τερη φιλοσοφία μᾶς ἐποχῆς.

A. Σ. Β.

Κι' ἄλλοι ποιητὰς: Hugues Delorme, (Zoo). — Henri Charpentier (Signes). — Pierre de Nolhac (Poèmes de France et d'Italie).

Σ' ἓνα κροηγούμενον σημεῖωμα, μίλησα γιὰ τὴν παρακμὴ ποὺ παρουσιάζει, ὅπως καὶ ἄλλοθ, ἔτσι καὶ στὴ Γαλλία, ἡ ποίησι. Ἡ ἐποχὴ μας φαίνεται νὰ στεῖρεψε τὶς πηγὰς τῆς ἐμπνευσης, ν' ἀπαφίλωσε τὰ θέματα τοῦ λυρισμοῦ. Ἐνας σύγχρονος ποιητὴς εἶναι ὑποχρεωμένος ν' ἀν-τιμετωπίσῃ ἓνα δίλημμα δύσκολο. Ἡ νὰ τρα-γουδήσῃ πάνω σὲ παλιούς σκοπούς, μὲ τὸν κίν-τυνο νὰ χαρακτηριστῆ ἀπρηξαιωμένος καὶ ὀπι-σθοδρομικός, ἢ ν' ἀποτελματωθῆ στὰ σύγχρονα μοτίβια, ποὺ εἶναι, στὴν πλειονότητά τους, τὸσο ἀντίθετα μὲ τὸ λυρισμὸ. Μόνον μιὰ μεγαλο-φυΐα θὰ μποροῦσε νὰ χαράξῃ ἀξιοπρόσχητο δρόμο μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀβεβαιότητα. Τὰ συνη-θισμένα ταλέντα, ἂν κάπου-κάπου κατορθώ-νουν νὰ συγκινήσουν, δὲν μποροῦνε γενικὰ νὰ δώσουν κάτι ἀνώτερον τοῦ μετρίου.

Ὁ Hugues Delorme, χωρὶς δισταγμὸ καὶ τα-λαντεύσεις, ἔχει κηρυχθῆ ἀνεκπιφύλαχτα μὲ τὸ μέρος τοῦ μοντερνισμοῦ. Ἡ τέχνη του εἶναι λεπτή, σπινθηροβόλη, μὲ μιὰ ἐλαφρὴ ἠθικο-πλαστικὴ ἀπόχρωση. Μεγάλος φίλος τοῦ μακα-ρίτη Courteline, ἔχει συγκεντρώσει, ὑπείκον-τας στὶς παραινέσεις του, ἓνα μέρος τῶν στί-χων του στὸ βιβλίον ποὺ ἐπιγράφεται Zoo (ποὺ σημαίνει ἀγγλικά ζωολογικὸς κήπος). Πραγμα-τικά, πολλὰς φορές προστρέχει στοὺς μελαγχό-λικους ἐξόριστους τῆς ζούγκλας καὶ τῆς πολι-κῆς ἐρημίας γιὰ νὰ ἐμπνευσθῆ τὰ ποιήματά του. Ἀλλὰ δὲν εἶναι γιὰ νὰ ἐξαρθῆ σὲ λυρικά ἦθη. Ἡ ὑλικὴ φροντίδα, εἰρωνικὰ ἐκφρασμένη, δίνει τὸν τόνο τῆς ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τοῦ ποιήματος, ποὺ εἶναι ἐξαιρετικὰ εὐχάριστο στὸ διάβασμα, ἀλλὰ δὲ μπορεῖ νὰ ἱκανοποιήσῃ «μιὰ ψυχὴ ἀνήσυχη ποὺ θέλει νὰ βρῆ στὴν ποίησι μιὰν ἀνακούφιση καὶ τὸ λυτρωμό». Θαυμάσιο, στὸ εἶδος αὐτὸ τῶν εἰρωνικοφιλοσο-φικῶν ποιημάτων τοῦ Delorme, εἶναι ἡ Φώ-κια. Στὰ γοργὰ ὀχτάστιχά του νομίζει κανεὶς πὸς τὴ βλέπει ζωντανὴ μὲ τὸ τερατώδες σῶμα της ποῦ:

In tête de chien ça commence ;
Ça finit en queue de poisson.

ἢ ἀκούη τὴ φωνὴν της :

Sa voix, unique dans la faune,
Semble celle d'un animal
Ayant soupiré d'un gramophone
Et qui l'aurait digéré mal.

**

Ὁ Henry Charpentier εἶν' ἐπίσης μοντέρ-νας, ἀλλ' ἀνώτερης ὕψης. Ἀποφεύγει τὰ θέ-ματα ἐνὸς Delorme ποὺ εἶναι καὶ τὰ θέματα τῆς ἐποχῆς του, καὶ πλανιέται σ' ἄλλες σφαῖρες,

ἀν καὶ ὑπάρχει στυγίῃ πού ρωτᾷ φοβισμένος :

Muse, avous-vous perdu
les chemins d'Arcadie?

Ἡ βιβλική παράδοση, ἡ λατινική ἐπιρροή καὶ οἱ ἐφευρέσεις ἑνὸς Ἑδισσοῦ μοιράζονται ἐξίσου τὴν προσοχὴν του καὶ σ' ὀρισμένους στιγμὰς ἡ ἰδέα του γίνεται αἰνιγματική καὶ μαλαροειδής.

Ἄλλοτε, γυρίζει ἐκθαμβος καὶ παρυσύρεται ἀπὸ τὸν ἴλιγγο τῶν κόσμων πού λάμπουν κάθε βράδυ στὸ σκοτεινὸ στερέωμα :

O route claire! ô voie infinite et peigieuse
Qui traverse la nuit Illimitée! ô gel
Des astres! Toutnoisement, feu glacé, Bétel-geuse,
Orphiclus, Persée, Alébarau, Rigel!

Ἀλλὰ τὸν πραγματικὰ λυρικό τόνο δὲν βρῆσκει, παρὰ ὅταν γυρίζει στὸν ἑαυτό του, ὅταν ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ σύμβολα, τσακισμένος ἀπ' τὸν πόνο :

Et je veux la silence et l'oubli sur mes
fleurs :
Mais, hélas! ayant bu dans la source divine,
Il faut, laissant à tous mes tourments dé-
couverts,
Restituer l'ivresse enclose en ma poitrine,
Et qu'au moins mes sanglots aient la forme
d'un vers.

Συγκινητικὴ ἐξομολόγηση, πού δίνει στοὺς στίχους τοῦ Charpentier ἕναν τόνο βαθύτατα ἀνθρώπινο.

* * *

Ἕνας ποιητὴς ἀξιοπρόσεχτος εἶναι ὁ Pierre de Nolhac, εὐρύτερα γνωστός ὡς ἱστορικός, ἰδίως τῆς ἀτυχῆς Μαρίας Ἀντουανέτας. *Ποιήματα τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γαλλίας καὶ Διαθήκη ἑνὸς Λατίνου* εἶναι οἱ δύο συλλογές πού περιέχουν τοὺς στίχους του. Ἀπὸ τοὺς τίτλους, φανερόνεται ἡ κλίση καὶ ἡ προτίμηση τοῦ Nolhac πρὸς τὴ λατινικὴ παράδοση. Ποτισμένος ἀπ' τὸ ἑλληνικὸ θαῦμα καὶ ἀπ' τὸ ρωμαϊκὸ μεγαλεῖο, λάτρευε τῶν μεσογειακῶν ἀερογυαλιῶν καὶ τῶν φωτεινῶν οὐρανῶν τῆς Προβηγκίας, μεταφράζει σ' ἀρμονικοὺς στίχους τὴ γοητεία πού τὸν ἔχει συνεπάρει.

Ἡ ἰδιότης τοῦ ἱστοριοδίφου, ὅχι μόνον δὲ ζημίωσε τὴν ποιητικὴν του φλέβα, ἀλλὰ τῆς δίνει ὅλο τὸν πλοῦτο τῆς μόρφωσης καὶ τῶν γνώσεων. Ἀέτρης τοῦ Ronsard, δὲ μπόρεσε ν' ἀντισταθῆ στὸν πειρασμὸ νὰ δώσῃ ἕνα pen-dant στὸ διάσημο *Sonnet pour Hélène*, ἀπὸ τὸ ὅποιο ἀποσπῶ τοὺς τελευταίους ἐμπνευσμένους στίχους :

Le poète songeait, triste, qu'elle fut belle
Alors qu'il était vieux et qu'il allait mourir:
— Mais elle, souriait, se sachant immortelle.

Καὶ τί λαμπρὴ ἀθανασία μέσα σ' ἕνα σοννέτο!
Α. Σ. Β.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

ΓΑΛΛΙΑ

Sacha Guitry : *Frans Hals ou l'Admiration*

Εἶναι σπάνιο νὰ συνδυάζῃ κανεὶς τὶς ἰδιότητες καλοῦ ἠθοποιοῦ καὶ δοξίμου δραματικοῦ συγγραφέως καὶ ἂν ὁ « Ἀμλέτος », ἢ ὁ « Ταρτούφος » ἀποδεικνύουν τὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Σαίξπηρ ἢ τοῦ Μολιέρου, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ πληροφορίες γιὰ τὴν ἠθοποιία τους εἶναι ἀρκετὰ σκοτεινές καὶ ἀσαφείς. Συνηθέστεροι εἶναι οἱ Βερνέιγ πού δίνουν καὶ στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη ἐκδήλωση τῆς προσωπικότητός τους μιὰ δροσιά καὶ μιὰ χάρη, πού ἀντικαθιστοῦν τὴ βαθύτητα μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὴ μεγαλοφυΐα μὲ τὸ ταλέντο.

Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν σημείων στέκεται ὁ διάσημος Sacha, ὁ γιὸς τοῦ ὄχι λιγώτερο περὶφημου Lucien Guitry. Ἐξαιρετικὸς πάνω στὴ σκηνή, ξέρει, πιάνοντας τὴν πέννα, νὰ μεταφράσῃ ἐκφραστικὰ τὶς δονήσεις καὶ τὶς διακυμάνσεις τῆς πλοῦσας αἰσθαντικότητός του, σὲ ἔργα πού, ἂν δὲν ἔχουν τὴν πιθανότητα νὰ τοῦ ἐπιζήσουν, πάντως ὑπερβάλλονται κατὰ πολὺ τὶς κωμωδίες ἑνὸς Βερνέιγ ἢ ἑνὸς Κουλόζ καὶ κατορθώνουν νὰ συγκινήσουν μέραι βαθμοῦ ἀπίστευτου αὐτὰ τὰ ἀτεγκτα τέρατα πού εἶναι οἱ κριτικοί.

Κοιτάξτε πῶς ἀκφοράζεται π. χ. ὁ Paul Reboux γιὰ τὸ ἀνωτέρω ἔργο του :

« Τὸ θέμα εἶναι μιὰ λεπτὸ καὶ μεγαλειώδες. Ἐπέτρεψε στὸ Σασά Γκιτροὺ νὰ μεταχειρισθῆ τὰ πιὸ εὐγενικὰ λόγια γιὰ τὴν τέχνη καὶ τὴν ὁμορφιά. Τοῦ επέτρεψε ἐπίσης νὰ χρησιμοποιήσῃ ἕνα μεγάλο παράδειγμα ἐπιεικειῆς καὶ συγγνώμης. Τοῦ επέτρεψε τέλος νὰ συνθέσῃ ἕνα ἔργο πού δὲν ἔκανε γιὰ ν' ἀρέσῃ στὸ κοινὸ καὶ ὅμως θὰ τοῦ ἀρέσῃ. Γιὰτί εἶναι τὸ ἔργο ἑνὸς καλλιτέχνη μὲ ἀνώτερη ψυχὴ, μιᾶς μεγάλης καρδιάς; καὶ ἑνὸς τεχνίτη τοῦ θεάτρου πού ἔγινε ἀνώτερος τῆς τεχνικῆς του. Εἶναι τιμὴ γιὰ τὴ Γαλλία νὰ λογαριάζῃ ἀκόμα μεταξὺ τῶσων ἐμπόρων τῆς θεατρικῆς παραγωγῆς, ἕναν ἄνθρωπο τῆς τάξεως αὐτῆς. Περὶτὸ νὰ λεχθῆ πῶς θὰ πάτε ὅλοι νὰ δῆτε τὸ *Frans Hals* καὶ πρέπει νὰ εὐχαριστηθῆτε. Εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον τῆς διανοητικότητός σας ».

Ἡ ὁ κριτικὸς τῆς *Κομέντια* :

« Ὑπάρχουν θεατρικὰ ἔργα μὲ ζωηρότερον ἐνδιαφέρον, πιὸ συναρπαστικὰ ἀπ' αὐτὸ τοῦ κ. Σασά Γκιτροὺ. Ἐννοῶ τὸ ἐνδιαφέρον πού περιλαμβάνεται σὲ μιὰ δράση, σὲ μιὰ πλοκή. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν ἄλλα τέτοια ποιότητες, τῶσος ἀξία, πού νὰ προσθενοῦν κίτ λεπτὴ εὐχαριστήση, πού νὰ ἔχουν τὸση προσωπικὴ ἀξία. Ποιὲ ἢ τέχνη τοῦ κ. Σασά Γκιτροὺ, δὲν ἔδειξε τὸση ἐλευθερία, τὸση εὐκαμψία καὶ ἀναση σ' ἐπινοήσεις ὅσο καὶ σὲ σκέψεις.

« Ὁ *Frans Hals* εἶναι γραμμένος σ' ἐλεύθερους στίχους καὶ τὸ ἔργο ἔχει ἀκριβῶς τὶς ἀρετὰς τῶν στίχων τοῦ κ. Σασά Γκιτροὺ, αὐτῶν τῶν ἐλευθέρων στίχων, τῶν τόσο λίγο ποιητικῶν, πού ὡστόσο νομίζεις πῶς ἀναβρῦζουν ἀπὸ πηγὴ, καὶ εἶναι μιὰ πρόζα κίτ ρευστὴ, λεπτὴ καὶ εὐ-

καμπη, πού θυμίζει κάποτε αὐτὴν πού ἔχουν τὰ διηγήματα τοῦ Λα Φονταίν καὶ κάποιων ἄλλων συγγραφέων τοῦ 18ου αἰῶνα ».

* * *

Ὁ *Frans Hals* ἢ ὁ *Θαυμασμός* εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ἱστορικο-δραματικὰ πορτραίτα πού φιλοτέχνησε ὁ Sacha Guitry ἐν συνεχείᾳ τοῦ *La-Fontaine*, τοῦ *Mozart*, τοῦ *Pastor* καὶ τῆς πολὺχροῦς ἐκείνης *ἱστορίας τῆς Γαλλίας*, τῆς ὁποίας τὴν ὑπαρξὴ γινώσκεις καὶ τὸ πολὺ ἀθηναϊκὸ κοινὸ ἀπὸ τὶς μικρόχολες διενέξεις τοῦ κ. Μισουαίτη μὲ τοὺς κριτικοὺς του. Ἕνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἔργου αὐτοῦ εἶναι πῶς εἶναι γραμμένο σὲ ἐλεύθερους στίχους. Ἐλεύθεροι στίχοι στὸ θέατρο! Ἰδοὺ κάτι πού θὰ ἔκανε ὄχι μόνον νὰ τρίξουν μὲς στὸν τάφο τους τὰ κόκκαλα τοῦ Ρακίνα, ἀλλὰ καὶ νὰ φρικιάσουν ἀκόμα καὶ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς μας. Παρ' ὅλους τοὺς δρακόντειους ποιητικοὺς κανόνες παλαιῶν ἡμερῶν, τὸση φλυαρία ὑπὸ μορφήν στίχων πλημύρισε τὸν κόσμο· τί θὰ γίνῃ λοιπόν, ἂν ὁ ἐλεύθερος στίχος, μιὰ ἔπειτ' ἀπ' τὴν ἄλλη, ἐκπορθῆσῃ ὅλες τὶς ἐπάλλξεις τοῦ ἐμμέτρου λόγου;

Κι' ὅμως ὁ Sacha Guitry ἀποδεικνύεται ἀρκετὰ συντηρητικὸς, γιὰ νὰ μὴν πῶ λιτός, στὴ χρῆση του. Τὸ κείμενὸ του εἶναι σὰ φτερωτὴ πρόζα, ὅλο nuances μὲ χιούμορ ἢ συγκίνηση· ἀλλ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ γενικώτερα γιὰ ὅλο τὸ ἔργο, πού δὲν ἔχει οὔτε ἕνας κλῶν πλοκῆς. Ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος ἕνα αἰσθημα κυριαρχεῖ ὅμοιο σὲ πολλὰ μὲ τὸν ἔρωτα, ὁ Θαυμασμός. Εἶναι μιὰ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀνακαίνιση τῶν θεατρικῶν ἀξιών πού ἐξαντλήσανε τὸ θέμα τοῦ ἔρωτα, καὶ ἂν πιστέμῃ κανεὶς τοὺς εἰδικούς, τὸ πείραμα ἐπέτυχε. Τὸ αἰσθημα αὐτὸ, ἐξ ἴσου ἔντονο μὲ τὸν ἔρωτα, ἔχει τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴν ἀνωτερότητα τῆς ἀνταπάφησης. Αὐτὸ κυριαθεῖ τὸ νεαρὸ Ἀδριανὸ Βάν Ὀστάντ γιὰ τὸ *Frans Hals*, τὸν ἀνυπέροβλητο φλαμανδὸ ζωγράφο, καὶ γιὰ χάρη του θ' ἀνεχθῆ ἀκόμα καὶ νὰ τοῦ ἐσλογιᾶσῃ τὴ γυναῖκα του. Ἡ θυσία εἶναι τὸση μεγάλη, πού θὰ μπορούσας νὰ καταστήσῃ μετὰ τὴν ἀτιμόσφαιρα πού λαμπρύνει τοὺς πίνακες τῶν μεγάλων Ὀλλανδῶν maîtres.

Α. Σ. Β.

Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Εὐρώπη καὶ Ἀμερική. — « *Τὰ Φῶτα τῆς Πόλεως* » τοῦ *Charlie Chaplin*. — « *David Golder* ».

Ἐνῶ ἡ ἀμερικάνικη κινηματογραφικὴ βιομηχανία κινδυνεύει νὰ χρεωκοπήσῃ ἀπὸ τὴ ραθυμία πού ἐπιδεικνύουν οἱ παραγωγοὶ ν' ἀνανεώσουν τὰ μελιστάλαχτα θέματά τους μὲ τὸ περίφημο *happy end* καὶ τὴν ἀστοχὴ σπατάλη πολυτέλειας, ἀλλ' ἰδίως μὲ τὴν πεποίθηση πῶς ἔρχετ' ἡ ἐξαπολύσασιν μιὰ δαίμονισμένη ρεζιλία γιὰ νὰ στηρίξουνε τὶς βιαστικὰς καὶ ἀσημαντὰς ταινίες τους, ὁ κοσμοαγάπητος Σαρλό παρουσιάζει, ἔπειτ' ἀπὸ πολὺχρονη ἐξαφάνιση, τὰ *Φῶτα τῆς Πόλεως*.

Εἶναι κίβλας γνωστὴ ἀπὸ τὶς ἀνταποκρίσεις

τοῦ καθημερινοῦ τύπου ἢ θριαμβευτικὴ ὑποδοχὴ πού εἶχε, ἔπειτα ἀπ' τὴν Ἀμερικὴ, στὴν Εὐρώπη, ὑποδοχὴ στὴν ὁποία ἔδωκε μιὰν ἀνυπολόγιστη λάμψη ἢ παρουσία τοῦ ἴδιου τοῦ Σαρλό ἀπὸ τὸ θεωρεῖτο ἑνὸς Λόρδου Ἀστροῦ ἢ ἑνὸς βασιλέως Ἀλβέρτου. Οἱ ἐκδηλώσεις ὄχι μόνον τοῦ πλήθους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων καὶ τῆς ἀριστοκρατίας εἶχαν κάτι τὸ πρωτοφανές, καὶ ἕνας κριτικὸς, ἂν δὲν τὸν βάζει σὲ ἴση μοῖρα, θυμᾶται μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτοῦ τοῦ θριάμβου, τοὺς καλλιτέχνες τῆς Ἀναγέννησης καὶ τὸν Σαίξπηρ.

Αὐτὸ ἔδωσε ἀφορμὴ σὲ ζωηρότατη συζήτηση. Καθολικὸς ὅπως εἶναι — ὡς γνωστὸ, γράφει μόνος τὰ σενάρια τῶν φιλμ του, κάνει τὸ ρεζιμέ, τὸ μηχανικὸ καὶ τέλος ἔχει τὸν πρῶτο ρόλο, — μπορεῖ ὡστόσο νὰ παραβληθῆ ποτὲ μὲ τοὺς γίγαντες αὐτοὺς πού ἀποτυπώσανε ἀνεξίτηλα πνευματικὰ ἔχνη στὸν πολιτισμὸ τῆς ἀνθρωπότητος; Ἴσως ὄχι, ἀλλὰ στὸ εἶδος του παραμένει ἀνυπέροβλος. Πραγματικὰ, στὸ φτωχὸ ἀπὸ πνευματικὴ ἀποψη περιεχόμενον τοῦ κινηματογράφου, κατόρθωσε νὰ δώσῃ οὐσία, νὰ τὸ ἐξυψώσῃ σὲ τέχνη πού προκαλεῖ ἀνεπιφύλακτο θαυμασμὸ. Γνωρίζετε ὅλοι τὴν φαιδρὴ σιλουέττα του μὲ τὸ σκληρὸ καπέλλο, τὴν καρβοβοτακισμένη ρεντιγκότα, τὸ σακκουλωμένον πανταλόνι, τὰ παπούτσια πού γυρίζουν στίς μύτες σὰν τσαρούχια καὶ τὸ εὐλύγιστο μπαστουνακι. Μὲ τὸ κοστουμί αὐτὸ γιὰ μόνον ἐφόδιο καὶ μὲ μιὰν ἐφευρετικὴν ἀνεξάντλητη, κατορθώνει κάθε φορὰ ν' ἀνανεῶνῃ τὸ ἀτέλειωτο παιχνίδι τοῦ θυμόσφου καὶ ἀτυχου ἀλήτη. Ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὸση φαιδρότητα, ὅλη ἡ πονεμένη αἰσθαντικὴ καὶ ὅλη ἡ πικρὴ μελαγχολία ἑνὸς ἀνθρώπου πληγωμένου ἀπ' τὴ ζωὴ μιντεῦνται καὶ δίνουν τὴ βαθύτερη σημασία στὰ ἔργα του, πού παύουν ἔτσι νὰ εἶναι ἀπλὸ ἐστύλιγμα κινηματογραφικῶν ἐπεισοδίων.

Κάθε νέο φιλμ τοῦ Σαρλό σημαίνει ἕνα σταθμὸ. Καθὼς ἐλέχθη καὶ πιὸ πάνω, μέσα στὸν ἴλιγγο πού ἐπίασε τοὺς ἀμερικάνους παραγωγούς, ἀπ' τὸν καιρὸ πού ἡ τέχνη του τὸν κατέστησε ἀνεξάρτητο, περιώρισε στὸ ἔπακρο τὴν παραγωγὴν του. Χρόνια πέρασαν μεταξὺ τοῦ *Χρυσοθήρα* καὶ τοῦ *Ἰπποδρόμου*. Χρόνια μεταξὺ τοῦ *Ἰπποδρόμου* καὶ τῶν *Φῶτων τῆς Πόλεως*. Ἀλλὰ κατ' ἕνα ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἕνα ἀριστούργημα. Μιὰ σκηνή, μιὰ εἰκόνα δὲν ἐμμενε, πού νὰ μὴ φέρῃ τὴν καλλιτεχνικὴν του σφραγίδα. Ἄλλου εἶναι ἀμέσως καταληπτὴ. Ἄλλου, στὴν ἀρχὴ καταπλήσσει. Στὸ *Φῶτα τῆς Πόλεως* ἰδίως, ἡ διαφορὰ αὐτὴ εἶναι πιὸ αἰσθητή. Εἶναι γνωστὸ πῶς ὁ Σαρλό, ἀπ' τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ ὁμιλοῦντος, κηρύχτηκε πολέμιός του, καὶ ὅλοι ἦταν περίεργοι νὰ δοῦν εἰς τὴν θὰ ἔπαιρνε ἀπέναντί του στὸ τελευταῖο τοῦ ἔργου. Λοιπόν, στὴν πρώτη σκηνὴ παριστάμεθα στὰ ἀποκαλυπτήρια ἑνὸς μνημεῖου. Οἱ ἐπίσημοι βγάζουν λόγο. Ἡ σύγκυση εἶναι ἀπερίγραπτη. Διερωτᾶται κανεὶς τί σημαίνει αὐτὴ ἡ παρωδία. Μόνον ἀργότερα, καθὼς προχωρεῖ τὸ ἔργο μὲ τὴ συνεχῆ γελοιοποίησιν τοῦ ἡχητισμοῦ, κατανεῖται ἡ πρόθεσις τοῦ Σαρλό νὰ κοροῖ-

δέμη την τελευταία έφεύρεση. "Αλλωστε ο ίδιος μένει πάντα αισιμηλός. "Όλα του τὰ αισθήματα, όλες του οί σκέψεις μετακινούνται με την εύγλωτη παντομία του.

Οι εύκαιρές βέβαια δέν του λείπουν, όπως πάντα, και στα *Φάτα της Πόλεως*. Είν' έρωτευμένος με μιá τυηλή άνθροπόλιση και για να τή συντηρήσει, μετέρχεται τὰ πιο έτεροκόλιτα έπαγγέλματα: μοξέρ, κυροασβέστης, σκουακιδάρης. Τόν προσιατεθεί ένας νευροσθενικός κι' αλκοολικός εκατομμυριούχος που τόν έσωσε απ' την αυτοκτονία και που είναι μέλι-γάλα μαζί του όσο είναι μεθημένος. "Όταν όμως είναι νηφάλιος, βάζει τους δούλους του και τόν διώχνουν σκαιά απ' τó σπίτι του. Στο τέλος, μαθαίνει πως υπάρχει έλπιδα να ιδή ή άνθροπόλιση, αν τής κάνουν έγκείρηση. Ένα λεπτό ταλαντεύεται. Εέρει πως, αν τόν δη έκείνη όπως είναι—ένας αλήτης,—θα τήν χάσει. "Αλλά παίρνει την απόφαση. Καί χαμογελώντας ήρωικά, καταστρέφει μόνος του την εύτυχία του.

* *

'Αλλά τó θανάσιμο πλήγμα στην παρακμή της κοινής αμερικάνικης ταινίας, για την οποία έγινε λόγος πιο πάνω, έδωσε ή ευρωπαϊκή παραγωγή. Άρκετά έγκαίρως οί παραγωγοί του παλιού κόσμου κατανόησαν τόν κίνδυνο και, εξουδετερώνοντας την έλλειψη έκαρκών υλικών μέσων με μιá καρπόφορη συγκέντρωση, άρχισαν έναν άγώνα κολοσιαίο. 'Η φροντισμένη έκτέλεση, ή καλλιτεχνική εμφάνιση, ή διαρκής ανανέωση των μέσων με τὰ όποια προσελκύεται ό θεατής εξασφάλισαν στις ευρωπαϊκές εταιρίες τ' αποτελέσματα που έγιναν αντιληπτά κι' έδω.

Μεταξύ του πλήθους των καλών φίλμ της τελευταίας παραγωγής, ένα έντελώς έξαιρετικό είναι κι' ό *David Golder*, όπου πρωταγωνιστεί ό μεγάλος γάλλος ήθοποιός Harry-Baur. Τό σενάριο βγήκε από τ' όμώνυμο διήγημα της Irène Nemirovsky, που είχε μιá καταπληκτική τύχη. "Αν θυμάμαι καλά, ή κ. Nemirovsky, πριν τρία-τέσσερα χρόνια τελείως άγνωστη στους φιλολογικούς κύκλους και στο κοινό, είχε στείλη τó χειρόγραφο της στον εκδότη Perraud Grosset. Τό διάβασε με κατάπληξη, κι' όταν δημοσιεύθηκε, έκανε άμέσως γνωστό τ' όνομα της κ. Nemirovsky. Με όλες τις περιποιήσεις που όφείλονται σ' ένα άριστούργημα, μεταφέρεται τώρα στον κινηματογράφο κι' ή όδυνηρή ιστορία του David Golder δέ χάνει τίποτα από τόν βαθύ άνθροπισμό της στο φακό του όπερατέρ.

... Έίχε φθάσει, πριν σαράντα κάπου χρόνια, από ένα γκέττο της ανατολικής Ρωσίας, φτωχός κι' άσημος. 'Αλλ' είχε έμπορική μεγαλοφυία. Στο Βερολίνο, τó Παρίσι, τή Νέα-Υόρκη, τó Λονδίνο, είχε περάσει σαν άνεμοστρόβιλος μέσα σ' εκατομμύρια, δικά του και ξένα. Μιá μικρή έβραιοπούλα, φτωχή σαν κι' εκείνον, είχε γίνει από τὰ πρώτα βήματά του γυναίκα του και τώρα ή υπερώριμη και μεγαλοπρεπής Γκλόρια Γκλόντερ θριόμβευε στον κόσμο του

πλούτου και της άριστοκρατίας. 'Αλλ' ό Δαβίδ άγαπούσε μόνο την κόρη του, την Τζόις, μιá γοητευτική και φανταχτερή μικρούλα...

'Ατυχήματα οικονομικά, ό κλονισμός της ύγείας του, είχαν φέρει στο Μπαρζιτς τόν Γκόλντερ, όπου παραθέριζε ή οικογένειά του. "Όλοι τόν υποδέχονται με μιá φωνή: «χρήματα», κι' επειδή δέν έχει, του γυρίζουν τις πλάτες, τόν έγκαταλείπουν. Είναι άρρωστος, πληγωμένος, αλλ' ένα χτύπημα πιο βίον άκόμα τόν περιμένει. 'Η ίδια ή Γκλόρια τόν πληροφορεί πως ή Τζόις είναι κόρη ενός άλλου. 'Η άπελπισία κι' ή λύσσα τόν κυριεύει. Έκούσια καταστρέφεται, εξαφανίζεται. 'Αλλά μιá μέρα παρουσιάζεται ή Τζόις στο καταφύγιό του. Πρέπει να πάρη ένα γέρο, γιατί δέν έχει χρήματα και είναι σε άπόγνωση. 'Ο Δαβίδ συγκινείται. Για χάρη της φεύγει για τή Ρωσία, κι' έπειτα από μιá πολύμηνη, άγωνιώδη πάλη με τους μπολσεβίκους, κατορθώνει ν' αγοράσει ένα προνόμιο έκμεταλλεύσεως πετρελαίων στον Καύκασο. Είναι εκατομμύρια, που θα έπιτρέψουν στην Τζόις να πάρη τόν εκλεκτό της' αλλ' ό Δαβίδ, κάνο στο βαπόρι που τόν φέρνει πίσω, μόνος μ'έναν Έβραίο, όπως ήταν κι' αυτός όταν πήγαινε να βρη τήν τύχη του, παραδίδει τó πνεύμα.

A. Σ. Β.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

'Α. 'Εμπειρικού—Κουμουνδούρου : Τό ποιητικό έργο του *Κωστή Παλαμά*, μελέτη.

'Η μικρή αυτή μελέτη, ένδέκατη στη σειρά «Για να γνωρίσουμε τόν Παλαμά», γραμμένη πριν έφτά χρόνια και μεταφρασμένη τώρα από τὰ γαλλικά, είναι ίσως και ή καλύτερη της σειράς. 'Εγώ πάντως την προτιμώ απ' όλες για τó σφιχτό της ύφους και τή λογική της ανάπτυξη, προσόντα επιφανείας που άναπληρώνουν με τó παραπάνω κάποιες έλλείψεις βάθους, όπως είναι πρώτη-πρώτη ή ίδια ή έμβάθυνση' μπορεί όμως αυτή να μη χρειάζόταν και τόσο έδω, όπου ό μελετητής δέ θέλει να δώσει, κατά την όμολογία του, παρά μιá γενική έντύπωση. 'Εξάλλου ή κριτική αυτή άνάλυση του ποιητικού έργου του Παλαμά αποτεινόταν στην αρχή προς άλλόγλωσσο κοινό, και γι' αυτό έπρεπε να λάβη πληροφοριακό χαρακτήρα, άποφεύγοντας λεπτολογίες και πολυλογίες που συζητούνται και καταλαβαίνονται μόνο από τó στενό κύκλο των πληροφορημένων.

'Οπωςδήποτε, είναι άρκετά ευχάριστη ή κίνηση που παρατηρείται τελευταία γύρω από τόν Παλαμά και που βρήκε θερμόν υποστηρικτή στο πρόσωπο γνωστού φιλοτέχνου. 'Η προσπάθεια που γίνεται με τις παραπάνω εκδόσεις δέ μπορεί, παρά να ξυπνά ως ένα όρισμένο σημείο την περιέργεια και τó ενδιαφέρον των άναγνωστών και να τους αναγκάζει να προσέξουν κάπως καλύτερα μιá πλούσια ποιητική έκθεση, που λόγω ίσα-ίσα του ποσοτικού της πλούτου, άπομακρύνει πολλούς με φυγόπονη διάθεση—κι' είμαστε τέτοιοι όλοι μας. Λίγο ή

πολύ. Μιá παρόμοια, έστω και προσωρινή, άδιαφορία είναι βέβαια φυσική συνέπεια μιás αδιάκοπης και κάποτε άξεδιάλεχτης στιχοπαγωγής, αλλ' είναι και άδικία προς έναν άνδρω που άφιέρωσε όλη του τή ζωή στα γράμματα και που είναι επί τελους εύλογο να περιμένη από τους συγχρόνους του την άναγνώριση της σημασίας του, αν όχι την όριστική του τοποθέτηση.

Για να ξανάρθουμε τώρα στο κύριο θέμα, ό κ. 'Εμπειρικός προσπαθεί στη μελέτη του να παρουσιάσει μιá σύντομη άνασκόπηση της κολλότρης εργασίας του ποιητή, σταματώντας στα σπουδαιότερα σημεία της πορείας του κι' έπιμένοντας να τονίση τὰ βασικά του γνωρίσματα, τρία-τέσσερα περίπου. Μιλάει με προσοχή και με στοχαστικότητα για τους σταθμούς του Παλαμά στο ποιητικό του ταξίδι, για τις έπιδιώξεις και τις έπιτεύξεις του, για την ιδεολογία και τή φιλοσοφία του, και κάπου-κάπου πετυχαίνει να χαράξει μερικούς αληθινά κριτικούς χαρακτηρισμούς, έπιγραμματικούς στην έντεχνή τους διατύπωση. Γενικά, ή μελέτη δείχνει έναν έπισημονικό γνώστη των μεθόδων και κανόνων της κριτικής τέχνης, που ξέρει να κρύβη καλά κάτω από τις άπαιτήσεις μιás άπόρροπης εύθύνης τόν άτομικό του άκλόουστατα σκεπτικισμό.

Γ. Κ.

A. A. Παπανδρέου : «'Ο Ρόδιος ποιητής Κ. Ν. Κωνσταντινίδης».

'Όταν μένη άσχολίαστο άκόμα και άτοποθέτητο τó έργο λογοτεχνών που γέμισαν με τόνόμα τους μιá όλόκληρη εποχή ή τουλάχιστον έδωσαν σελίδες που για τόν ένα ή για τόν άλλο λόγο έχουν έξαιρετική σημασία για τή νεοελληνική λογοτεχνία, ή πρώτη έντύπωσή μας από μελέτες σαν τó «Ρόδιος ποιητής Κ. Ν. Κωνσταντινίδης» είναι ή άπορία. 'Ο κ. Παπανδρέου λέγει ότι «άν βάλθηκες να μιλήση, μι' ένθουσιασμόν άνεπιθέαστο προσωπικήσ συμπαθείας, για τó ως σήμερα ποιητικό έργο του Κ. Ν. Κωνσταντινίδη, ίσως όχι όσο θάπρεπεν έδω γνωστό έξω από τόν κύκλο των λογίων, είναι γι' άναγνώριση τουλάχιστον άπλή της τόσο τιμητικής μογαδικά με τó έργο του άντεπροσωπείας του νησιού μας στη Νεοελληνική διάνοηση κλπ.». 'Η έξήγηση όμως αυτή, που μπορεί να έχη κάποια άξία για τους συμπατριώτες του κ. Κωνσταντινίδη, δέν είναι, βέβαια, άρκετή για όσους νομίζουν ότι ή κριτική είναι κάτι διαφορετικό από την προσπάθεια έκείνη των διαφόρων «άδελφοτήτων», που αναφέρεται στην ίκαγοποίηση των συμπερόντων ή της υπερηφανείας ενός μικρού ή μεγάλου τόπου. Και είναι αλήθεια, ότι ό κ. Παπανδρέου προσπαθεί να φέρη την εργασία του συμπατριώτη του ποιητή στη σειρά των έργων που γίνονται ό στόχος σχολίων και κρίσεων, χωρίς να υπάσχουν «τοπικιστικοί» ή άλλοι λόγοι. Προσπαθεί, άκόμα, να δίνη κάπου-κάπου γενικότερο ένδιαφέρον στις παρατηρήσεις και στις κρίσεις του. Ούτε τó ένα όμως κατορθώνει, ούτε τάλλο.

'Ο κ. Π. θέλει να κάνει, όπως γράφει, «λυρική» κριτική. Και για να έξηγηθή καλύτερα, λέει ότι ή κριτική του πηγάζει από την καλή πίστη και τó θαυμασμό. 'Τι έπιχείρημα όριος αυτή ή καλή πίστη κι' ό θαυμασμός! Δέν έδιάβασα μελέτη, άρθρο ή σημείωμα άνθρώπου των γραμμάτων, δυσχερατημένου με τους κριτικούς, ή προστάτου των άνθρώπων των γραμμάτων,—και είναι στον τόπο μας τόσο οί προστάτες των λογίων μας!—στο όποιο να μη γίνεται λόγος για καλή φιλολογική πίστη και φιλολογικό θαυμασμό. Φτάνει όμως να προσέξετε πως σκέπτεται και προπάντων πως διαμαρτύρεται ή άνθροπος των γραμμάτων ή ό προστάτης του, για να πεισθίτε ότι τó έπιχείρημα της καλής πίστης και του θαυμασμού χρησιμοποιείται μόνο όπου δέν υπάρχει κριτική μέθοδος, ή υπάσχει άδικαιολόγητη συμπάθεια κι' έπιείκεια, που πρέπει με τόν ένα ή με τόν άλλο τρόπο να δικαιολογηθή. "Αν όμως ή καλή φιλολογική πίστη είναι κάτι που μπορεί να καθορισθί,—άδιάφορο αν ή καλή πίστη, όπως την έννοσούν οί περισσότεροι «Έλληνες διανοούμενοι, δέν διαφέρει σε τίποτα από την πιο έγκληματική άνοχή,—δ ένθουσιασμός, όπως τόν θέλουν, φυσικά, οί δυσχερατημένοι, μένει λέξη που δέν κατορθώσει ποτέ να πάρη μιá έννοια. Μιá οικιακή ποτε έννοια. 'Από παντού άκούγεται ή ίδια κατηγορία για τους κριτικούς: τους λείπει ό θαυμασμός. 'Αλλά τέλος πάντων τι είναι αυτός ό θαυμασμός; Δώρο ούράνιο που τó έχουν μόνο όσοι δέν είναι κριτικοί; Και τότε πρέπει να πιστέψουμε ότι ό Θεός έχει χωρίσει τους άνθρώπους σ' εκείνους που κάνουν κριτική και σ' εκείνους που πεθαίνουν για... άντικριτική. Δόγμα, θρησκευτική έννοια, για την όποια δέν χωρεί συζήτηση, ή εύκολος τρόπος τακτοποίησης των υποθέσεων και των συμπερόντων μας; Διαλέγετε και παίρνετε. Και την έκλογή σας μπορείτε να την κάνετε προπάντων μέσα στα βιβλία που γράφτηκαν για ν' άποδώσουν δικαιοσύνη σε λογοτέχνες που δέν είναι όσο θά έπρεπε γνωστοί.

'Εν' από τὰ βιβλία αυτά είναι κι' ό «Ρόδιος ποιητής Κ. Ν. Κωνσταντινίδης». 'Ισως ή μικρή μελέτη του κ. Π. να είναι από τὰ βιβλία του είδους αυτού που ένοχλοσύν λιγώτερο. Δέν έχει, εύτυχώς, τόν τόνο της άπολογίας, που μολονότι γίνεται για λογαριασμό τρίτων, είναι κάθε άλλο παρά ήρεμη και συχνά πέφτει στη χυδαιολογία. 'Κι' αυτή όμως, όπως και τόσες άλλες κριτικές εργασίες του καιρού μας, άπωθεί τόν άναγνώστη που δέν άνέχεται τόν άκρατο ένθουσιασμό. 'Ο κ. Π. έχει, βέβαια, καλή πίστη. Δέ φτάνει όμως ή καλή πίστη μόνο για ν' αναλυθί και να βαθμολογηθί μιá λογοτεχνική εργασία. Τα κριτήρια, τὰ οποιαδήποτε αισθητικά κριτήρια, δηλαδή τó κυριώτερο έφόδιο του καλού κριτικού, λείπουν. Κι' ό κ. Π. νομίζει ότι κάνει «λυρική» κριτική. Και λέγω νομίζει, γιατί κι' ό «λυρικός» κριτικός, αν δέν μένη κολλημένος στην άλύγιστη μέθοδο, έχει ώστόσο τις γενικές άπόψεις του, που διακρίνονται παντού και πάντοτε άναλλοίω-

τες. Φυσικά, στην περίπτωση του «Ροδίου ποιητή» δεν μπορεί να γίνει λόγος για «ἀπόψεις». Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι η «λυρική» κριτική του κ. Π. είναι από τα κείμενα εκείνα, από τα όποια δεν λείπει μόνο η σωστή και προσωπική κρίση, αλλά και η στοιχειωδώς καλή έκφραση. Σὲ καμιά σελίδα της μελέτης αυτής δὲν βρήκα ἕναν προσωπικό στοχασμό, ἕνα χαρακτηρισμό που νὰ πηγάζη ἀπὸ αὐτομική παρατήρηση, ἕνα συμπέρασμα καθαρὸ καὶ νοητό. Ὁ κ. Π. χρησιμοποιεῖ συνήθως τὶς κριτικές ἐκφράσεις μὲ τὶς ὁποῖες διετύπωναν τὶς γνώμες τους οἱ περισσότεροι κριτικοὶ τῆς παρατάξεως τῶν δημοτικιστῶν, ὅταν ὁ ἀγώνας περνοῦσε κρίσιμες φάσεις καὶ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ ὀπαδοῦς, ἀπ' ὁποῖους δὴποτε ὀπαδοῦς. Καὶ εἶναι τόσο εὐκολοὺς στὸν ἀνεπιφύλακτο ἐπαινο καὶ κάποτε στὸ ἐγκώμιο, ὥστε δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲν ξέρει τί σημασία ἔχουν μερικές λέξεις κ' ἐκφράσεις. Ἔτσι, ὁ ἀκράτος θαυμασμός κάνει ἐλάττωμα καὶ μὴν ἀπὸ τὶς κτὶ ὑπολογίσιμες ἀρετὲς καθὺ κριτικοῦ. Μεταβάλλει τὴν καλὴ πίστη, —καὶ ὑπάρχει, ὅπως εἶπαμε, καλὴ πίστη στὴ μελέτη αὐτή,—σὲ κοιμητικὴ ἀπλοϊκότητα.

Π. Χ.

Σ. Ν. Ε. — Στὴν κριτικὴ αὐτὴ τῆς κριτικῆς, πρέπει νὰ προστεθῆ ὅτι ὁ κ. Ν. Κωνσταντινίδης, ὁ ποιητὴς τῆς «Κρήνης» καὶ ἱδρυτὴς τῆς «Νέας Ζωῆς», εἶν' ἕνας ἀπὸ τοὺς κορυφαίους ἀλεξανδρινοὺς λογίους, ποὺ τὸ ποιητικὸ καὶ θεατρικὸ του ἔργο ἡ «Ν. Ἐστία» τὸ ἐκτιμᾷ ξεχωριστά. Κι' ἂν δὲν βρῆκε ἴσως ἀκόμη τὸν κριτικὸ του τώρα αὐτὸ ἔργο, ἀσφαλῶς μὴ μὲρα θὰ τὸν βρῆ.

Γ. Θεοδώρου Μόδι : «Στὰ μπουδρούμια».

Ἐν' ἀπὸ τὰ πολεμικὰ ἐκείνα ἀφηγήματα, ποὺ δείχνουν ὅτι ἡ πολεμικὴ τέχνη δὲν εἶναι καθόλου εὐκολο κρᾶγμα. Ὁ κ. Γ. Θ. Μόδις θέλει νὰ δώσῃ μὴ γενικότατη εἰκόνα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου γύρω ἀπὸ τὸ Μοναστηρι καὶ μέσα στὴν εἰκόνα αὐτὴ νὰ τοποθετήσῃ τὴν τραγικὴ ἱστορία τριῶν νέων, τῆς Μάχης, τοῦ Ἀλέκου καὶ τοῦ Μίμη. Ἐνῶ ὅμως προσπαθεῖ νὰ μᾶς κάνῃ αἰσθητὴ τὴν πολεμικὴ ἀτμόσφαιρα, οὔτε μὴ φορὰ δὲν ἐπιμένει ὅσο πρέπει στὴν περιγραφή μᾶς μάχης, ἐνὸς βομβαρδισμοῦ, ἐνὸς πανικοῦ. Μὲ λίγες μόνο γραμμὲς, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι εἶνε αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο καὶ ποτὲ δὲ φροντίζει νὰ μᾶς μεταδώσῃ τὴν ἀγωνία τῶν ἀνθρώπων ποὺ σ' ἐπίθεση ἢ σὲ ὑποχώρησι, σὲ βομβαρδισμό ἢ σὲ ἀναμονή τοῦ ἐχθροῦ, περιμένουν ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ τὸ θάνατο. Ἀκόμα καὶ στὴν περιγραφή τοῦ φοβεροῦ βομβαρδισμοῦ τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς 17 Αὐγούστου τοῦ 1917 ὁ κ. Μ. μένει ἀπλὸς παρατηρητὴς καὶ δίνει τὶς ξερὲς ἐκείνες πληροφορίες ποὺ τὶς διαβάζει κανεὶς χωρὶς τὴν παραμικρότερη ψυχικὴ ἀναστάτωση.

Λείπει δηλαδὴ ἐντελὼς ἡ πολεμικὴ ἀτμόσφαιρα ἀπὸ τῆ νομβέλλα αὐτῆ. Ἔτσι ὅμως ἡ τραγικὴ ἱστορία τῆς Μάχης, τοῦ Ἀλέκου καὶ τοῦ

Μίμη μένει ἕνα ἐπισόδιο, ποὺ δὲν καταρθῶναι νὰ προκαλέσῃ τὸ παραμικρότερο ἐνδιαφέρον. Ὁ Ἀλέκος εἶναι ὁ πρῶτος ἔρωτας τῆς Μάχης κ' ὁ Μίμη ὁ δεύτερος. Κ' οἱ δύο ὅμως τελειώνουν στὰ κρεβάτια ἐνὸς στρατιωτικοῦ χειρουργείου. Κ' ἡ Μάχη, ποὺ ἔτυχε νὰ εἶναι νοσοκόμα στὸ χειρουργεῖο αὐτό, εἶχε ἀκόμα χειρότερο τέλος : ἔζησε πολλὰ χρόνια τρελλὴ κ' ἔπειτα χάρηκε ἀπὸ τὸ χωριὸ της γιὰ νὰ μὴν ξαναφανῆ πιά. Ἀλλὰ τὰ «συγκινητικὰ» αὐτὰ πράγματα ἀφήνουν ἐντελῶς ἀδιάφορο τὸν ἀναγνώστη. Καὶ τοῦτο γιὰ τὴν τραγωδίαν τῆς Μάχης, τοῦ Ἀλέκου καὶ τοῦ Μίμη, ἔτσι ὅπως παρουσιάζεται ἔξω ἀπὸ κάθε ἀτμόσφαιρα, μένει μὴ ἱστορία ποὺ δὲν τὴν πιστεύει κανεὶς.

Π. Χ.

Βασίλ. Κάριμα : «Μία ἑλληνικὴ φυλακὴ».

Μολονότι τὸ «ἐπιστημονικο-φιλολογικὸ αὐτὸ ἀνάγνωσμα» ζημιώνεται ἀρκετὰ ἀπὸ σοβαρὰ ἐλαττώματα, προκαλεῖ ὡστόσο ζωνηρότατη ἐντύπωση στὸν ἀναγνώστη του. Ὁ κ. Βασίλ. Κάριμας δὲν μᾶς λείει, βέβαια, τίποτα νέο μὲ τὸ βιβλίον του. Ἀλλωστε δὲν εἶναι ἀπαραίτητο καθε νέο βιβλίον νὰ κλείνῃ σὲ τὶς σελίδες κι' ἀπὸ μὴ ἀποκάλυψη. Ὑπάρχουν τόσα γνωστὰ πράγματα ποὺ περιμένουν τὴν κατάλληλη ἐμφάνισή τους ! Καὶ ἀκριβῶς ἔν' ἀπὸ τὰ «γνωστὰ» αὐτὰ πράγματα προσκαθεῖ ὁ κ. Κ. νὰ μᾶς θυμίσῃ : τὸ αἶσχος τῶν ἑλληνικῶν φυλακῶν. Ὅλοι ξερουμὲ τί κόλαση εἶναι ἡ ἑλληνικὴ φυλακὴ κι' ὅλοι, ποῖς λίγο ποῖς πολύ, ἔχουμε ἀκούσει κόσους κινδύνους γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ προετοιμάζον τὰ κελιά κ' οἱ θάλαμοι τῶν φυλακισμένων μας. Ἴσως νὰ ἔχουμε διαβάσει καὶ διάφορες στατιστικὲς, νὰ ἔχουμε καταλήξει στὰ θλιβερότερα συμπεράσματα καὶ νὰ εἴμαστε ἔτοιμοι νὰ συμφωνήσουμε μ' ἐκεῖνον ποὺ θὰ φωνάξῃ γιὰ τὴν βελτίωση τῶν ὄρων τῆς παραμονῆς σὲς ἑλληνικὲς φυλακὲς. Μὲ τὸ βιβλίον ὅμως τοῦ κ. Κ. καταρθώνεται κάτι πολὺ σπουδαιότερο : ὁ ἀναγνώστης δὲν εἶναι ἔτοιμος νὰ συμφωνήσῃ ἀπλῶς μὲ τὸν κατήγορο τῶν ἑλληνικῶν φυλακῶν, ἀλλ' αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ κραυγᾷ κι' αὐτός, νὰ προτείνῃ, νὰ ἐνεργήσῃ, νὰ προκαλέσῃ ἕνα γενικότερο ἐνδιαφέρον καὶ νὰ φτάσῃ σὲ κάποιο ἀποτέλεσμα. Ἡ διαφορά εἶναι, φυσικά, φανερὴ. Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο : δείχνει πόσο ἀξίζει τὸ βιβλίον αὐτό.

Ὁ κ. Κ. ἔγραψε «ἐπιστημονικοφιλολογικὸ ἀνάγνωσμα» ἢ ἀκριβέστερα, μολονότι δὲν ἔγραψε καθαρῶς φιλολογικὸ ἔργο, ἔδωσε ἕνα «ἀνάγνωσμα» ποὺ εὐτυχῶς δὲν στηρίζεται σὲς ξερὲς πληροφορίες τῶν στατιστικῶν. Δὲν στηρίχτηκε καν σὲς στατιστικὲς. Εἶδε ὁ κ. Κ. μὴ ἑλληνικὴ φυλακὴ, —τὶς ἐπανορθωτικὲς φυλακὲς Λαρίσης, —ὄχι ὅμως μὲ τὴν πρόθεση τοῦ παρατηρητοῦ ποὺ προσπαθεῖ νὰ κάμῃ στατιστικὴ ἐργασία, ἀλλὰ μὲ τὴν διάθεση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ θέλει νὰ ἱστορήσῃ μὴ μεγάλη δυστυχία, νὰ τὴν παρουσιάσῃ σὲ δούλους ἔχουν ζωνηρὴ τὴν αἰσθησὴ τῆς εὐθύνης καὶ νὰ προκαλέσῃ ἔτσι κάποια εὐεργετικὴ ἐπέμβασι.

Κι' ἀρχίζει ἀπὸ τὰ κυριότερα πρόσωπα τῆς φυλακῆς καὶ φτάνει στὰ κτὶ ἀσήμαντα γεγονότα της. Φροντίζει καὶ μαθαίνει νὰ δρᾷμα κάθε δυστυχημένου ποὺ βρῖσκει' ἐκεῖ μέσα, τὸ τοποθετεῖ στὸν κόσμον τῶν φυλακισμένων καὶ δὲν τὸ ἀφήνει πρωτοῦ μᾶς τὸ γνωρίσῃ σὲς μεγάλες καὶ σὲς χαρακτηριστικὲς γραμμὲς του. Ἀλλὰ μὲ πόση συμπάθεια πλησιάζει κάθε φυλακισμένον καὶ μὲ πόση ἀπλότητα μᾶς μιλάει ἔπειτα γιὰ τὸν πόνο του. Κι' ἂν καλοξετάσῃ μάλιστα κανεὶς, θὰ δῆ ὅτι ἡ ἀπλότητα αὐτῆ εἶναι ἐκείνο ποὺ ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο στὸ βιβλίον τοῦ κ. Κ. Στὴν «ἑλληνικὴ φυλακὴ» δὲν θὰ συναντήσετε βέβαια τὴν κοιμητικὴ φράση ἢ τὴν ἀφήγησι μὲ τὰ παιχνίδια ἐκεῖνα ποὺ μόνο οἱ ἔμπειροι πεζογράφοι ξέρουν νὰ σκαρώνουν. Ἀνεπαντίας, θὰ διαβάσετε φράσεις ἀρκετὰ ἀνώμαλες καὶ θὰ βρῆτε λέξεις ποὺ δὲν δείχνουν καλὸ γούστο. Θὰ σᾶς ξαφνιασῃ, ἀκόμα, ἡ ἀπλοϊκότητα τοῦ κ. Κ. στὸ σχηματισμὸ μερικῶν καταστάσεων ἢ στὴν ἐξήγησι μερικῶν ἄλλων ποὺ προσέρχονται ἴσως ὁλόκληρα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

Καμιά ὅμως ἀπὸ τὶς ἀδυναμίες αὐτῆς δὲν καταρθῶναι ν' ἀλλοιώσῃ τὴ γενικὴ ἐντύπωση ποὺ ἀποκομίζει ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τὴν «ἑλληνικὴ φυλακὴ». Ὁ ἀπλὸς τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο μιλάει ὁ κ. Κ. γιὰ τὴ δυστυχία τῶν ἀνθρώπων ποὺ περνοῦν λίγα ἢ πολλὰ χρόνια στὴ φυλακὴ, εἶναι ἕνα μεγάλο θέλημα. Συγχρόνως ὅμως δείχνει πόσο δίκιο ἔχουν ὅσοι τονίζουν ὅτι ἡ ἀπλότητα εἶναι ἀνεκτίμητη λογοτεχνικὴ ἀρετὴ, καὶ μᾶς ἀφήνει νὰ μαντέψουμε σὲ πόσο λογοτεχνικότερα ἀποτελέσματα μπορεῖ νὰ φτάσῃ ὁ κ. Κ., ὅταν γνωροιστῆ καλύψῃ μὲ τὸν πεζὸ λόγο καὶ προπάντων μὲ τὴ δημοτικὴ ποὺ δὲν καταφέρνει νὰ τὴν χρησιμοποῖ χωρὶς κάποια ἀντιαισθητικώτατα δάνεια ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα.

Π. Χ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Βίντωρος Χρηστίδου, κηθηγητοῦ : «Ἐνοφθιγ. τῆ, Οἰκονομικός». Ἑλληνικὴ μετάφρασις μετ' ἐπισημῶν, ἀναλύσεως καὶ σημειώσεων. Ἐκδ. Α. Γ. Πάλλης. Δρ. 20.

Γ. Σπίρλα. «Πολύθεος Δημητρακόπουλος — μετ' ἐμφάνεισ του καὶ ἐκπληκτικὰ ἀνακοινώσεσι του». Πνευματικὸν μυθιστόρημα.

Α. Ἀντωνάκου : «Ἡ Ἠλατινικὴ Πολιτεία». («Σύγχρονη Σκέψις» ἐκδ. Κ. Γκοβόστη, ἀρ. 23). Δρ. 6.

Τεύκρου Ἀνθία : «Πουργατόριον» ἰλαροτραγικὸ ἔπος. Λευκωσία Κύπρου. Δρ. 25.

Θάνου Ζωντανία : «Κραυγὲς στὸ χάος», ποιήματα. Πειραιάς.

Costis Palamas : «Les douze paroles du Tzigane». Traduit par Eugène Clement, préface de Henry Bidon. Paris, «Le Cabinet cosmopolite». Librairie Stock.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Ἦς ἀφορμῆς τῶν αἱματηρῶν γεγονότων τοῦ θεάτρου «Περροκέ», ἐνδιαφέρον σημεῖωμα τοῦ κ. Μπαμπῆ Ἀννίνου εἰς τὴν «Ἐστία» διὰ τὴν ἐπιθεωρησὴν καὶ τὴν γένεσιν αὐτῆς. Ὁ κ. Ἀννίνος ὁμολογεῖ ὅτι «εἶναι δυστυχῶς ὁ πράγματι πρῶτος καὶ κύριος εἰσηγητὴς τοῦ θεατρικοῦ αὐτοῦ εἴδους εἰς τὴν ἑλληνικὴν Σκηνήν», ἱστορεῖ πῶς τοῦ ἤλλε ἢ ἰδέα νὰ γράψῃ ἐπιθεωρησὴν καὶ πῶς συνεργάσθη μὲ τὸν Ἰωάννην Ἰσοκόπουλον καὶ τὸν Θεόδωρον Σακελλάρη, καὶ ἄργότερα μὲ τὸν Παύλον Δημητρακόπουλον, ἐπιμένει εἰς τὸ γεγονός ὅτι οὐδέποτε ἢ σάτιρα τῶν «Ἑκκαθηναίων» ἐξετραγηλώθη εἰς ὕβρεις καὶ δικαυροὺς προσώπων, καὶ ἐκφράζει τὴν λύπην του διὰ τὴν σημερινὴν ἐξέλιξιν ἐνὸς θεατρικοῦ εἴδους, τὸ ὅπολον κατὰ τὴν πρώτην, ἐμφάνισιν του ὄχι μόνον δὲν ἐπροκάλεσε αἱματηρὰ γεγονότα, ἀλλὰ δὲν ἐγινε ἀφορμὴ ἀπλῶν κᾶν παραπόνων. Καὶ ἡ ἀπολογία αὐτῆ καταλήγει μὲ μίαν ἀλήθειαν : ὅτι ὁ κολακισμὸς τῶν ἡθῶν πρέπει νὰ γίνεται διὰ τοῦ γέλωτος. Ἀλλὰ πόσοι ἀπὸ τοὺς συγγραφῆς τῶν σημερινῶν ἐπιθεωρησῶν μποροῦν ν' ἀναλάβουν τὸν κολασμένον αὐτοῦ τοῦ εἴδους; Καὶ ἀκριβέστερα, πόσοι ἀπὸ τοὺς συγγραφῆς αὐτοὺς ἔχουν κάποια σχέση μὲ τὰ γράμματα καὶ παρουσιάσαν κάποτε μίαν ἐπιθεωρησὴν ἀξιόλογον πνευματικὴν ἐργασίαν; Τὰ προγράμματα τῶν θεατρικῶν ἐπιθεωρησῶν τῆς ἐποχῆς μᾶς εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ὀνόματα νέων ἰδίως συγγραφῶν, ποὺ θεωροῦνται, φυσικά, ὑπεύθυνοι δι' ὅτι λέγεται εἰς τὸ ἐλαφρὸν μουσικόν θεάτρον. Ποῖο ὅμως ἀπὸ τὰ ὀνόματα αὐτὰ εἶναι ἰκανὸν ν' ἀναλάβῃ εὐθύνας; Αὐτῆ, νομιζομεν, εἶναι ἡ ἄλλη πλευρὰ τῶν γεγονότων τοῦ «Περροκέ», ποὺ ἂν δὲν τὰ δικαιολογῆ, — ἢ ἀφαίρεισ τῆς ζωῆς ἐνὸς ἀνθρώπου δὲν δικαιολογεῖται μὲ τίποτα, — τὸλάχιστον τὰ ἐξηγεῖ ὡς ἕνα σημεῖον. . . . Ἦς ἀφορμῆς τῶν ἰδίων γεγονότων καὶ τῆς ἰδέας περὶ ἐπιθεωρησῆς θεατρικῆς λογοκρισίας, σείρᾳ συνεντεύξεων εἰς τὸν «Ἐλεύθερον Ἀνθρώπον» μὲ τοὺς κκ. Γρ. Ξενοπούλου, Γ. Μωραϊτίνην, Δ. Μπόγγην, Δημ. Βουτυρᾶν, Π. Νιρβάναν, Π. Χόρν, Κ. Βάρναλην καὶ Φ. Γιαφύλλη. Ὅλοι κηρύσσονται κατὰ τῆς λήψεως τοῦ ἀνελευθέρου μέτρου τῆς λογοκρισίας, μερικοὶ δέ, ὅπως οἱ κκ. Ξενοπούλας, Βουτυρᾶς καὶ Νιρβάνας, ὑποδεικνύουν μόνον ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ χαρακτηρίζονται τὰ θεάματα κατάλληλα ἢ ἀκατάλληλα κατὰ τρόπον ἀποκλείοντα κάθε παραπλάνησιν τοῦ κοινού. Ὁ κ. Βουτυρᾶς μάλιστα προτείνει κατι περισσότερο : ἡ ἀστυνομία νὰ κολλάῃ εἰς τὴν εἴσοδον τῶν θεάτρων, εἰς τὰ ὅποια παίζονται ἀκατάλληλα ἔργα, ἕνα κίτρινο χαρτὶ μὲ τὴν εἰσοπήσειον «ἀκαθάρτον. . .»

— Ἦς τὴν «Πρωτάν» χαρακτηριστικὸν ἄρθρον τοῦ κ. Κ. Θ. Δημητρά δια τὸν κ. Ἀλδέρτον Ἱμπωντέ, τὸν ὀνομαστὸν Γάλλον κριτικόν, ὁ ὅπολος κατήλθε τὰς ἡμέρας αὐτὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα μαζὶ μὲ ἀρκετοὺς ἄλλους Γάλλους διανοουμένους. Ἐπίσης, ἔξ ἀφορμῆς τῆς ἀνακομιδῆς τοῦ νεκροῦ τοῦ Ψυχάρη ἀπὸ τὸ Παρίσι εἰς τὴν Χίον, ἄρθρον τοῦ κ. Ἀρ. Καμπάνη ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐνας γυρισμός», εἰς τὸ ὅπολον ἐξετάζεται τὸ ἔργον τοῦ Μεγάλου Διαισθητοῦ καὶ, μολονότι ἐπιστηρίζεται ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι δημοτικισταὶ εἶναι πλέον αἰρετικοὶ καὶ ὅτι ὁ δημοτικισμὸς ἐπῆρε ἄλλον προσανατολισμὸν, ἀναγνωρίζεται

... ότι «δλοι λιγάκι εΐμασθε μυθηταί τοῦ γλωσσολόγου πού γυρίζει ἀπό τήν ἐμιχλή τῆς Λουτεκίας στό γενέθλιό γῆλι του».

— Εἰς τήν «*Ἑστία*» καί τὰ «*Ἀθηναϊκά Νέα*» ἐμφανέσονται κρίσεις τοῦ «*Φιλαναγνωστου*» καί τοῦ κ. Κ. Καϊροφύλα διὰ τήν «*Ἱστορίαν τῆς Ἑπαναστάσεως τοῦ 1821*» τοῦ κ. Διον. Α. Κοκκίνου. Ὁ πρῶτος, ἀναλύων ἐκτενῶς τὸ ἔργον καί τονίζων τήν ἱστορικὴν του ἀκριβείαν, εὐρίσκει «*ἄξιαν ἐντελῶς ἰδιαίτερας προσοχῆς τὴν μακράν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἠ γένεσις τῆς Ἑπαναστάσεως» εἰσαγωγὴν, καταλήγων εἰς τὸ συμπέρασμα ἐπιθετικῆς «παρέχει μὲν μίαν σύντομον ἐπισκόπῃν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους κατὰ τοὺς μακρούς καί σκληροὺς αἰῶνας τῆς δουλείας, ἀλλὰ μᾶς δίδει πρὸ παντὸς τὴν πλήρη ἀπὸ ἀπόψεως φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας ἐξήγησιν τῶν αἰτίων, τὰ ὅποια ἐπραχάσαν τὴν ἐπανάστασιν».* Ἐπίσης ὁ κ. Καϊροφύλας τονίζει ὅτι «*γιά ὅσους γνωρίζουν τὸν λαβύρινθον, ὃ ὅποιος παρουσιάζεται σ' ἐκείνον καὶ θέλει ν' ἀντικρύσῃ τὸ θέμα αὐτό, τὸ ἔργον τοῦ κ. Κοκκίνου δὲ μπορεῖ καρὰ νὰ προκαλέσῃ τὸ θαυμασμό».* Καί ὁ κ. Νέστορ Ἀδοκαρῆς εἰς τὴν «*Ἑστειρινήν*» χαρακτηρίζει τὸ ἔργον ὡς μνημειώδες, σημεῖον τῶν κληθῶσ τῶν χρησιμοποιοηθειῶν πηγῶν καί τὸν ὄγκον τῆς βιβλιογραφίας καί ἐξαιρῶν τὸ κριτικὸν ἀναλυτικὸν πνεῦμα τοῦ συγγραφέως.

— Ἐμφανέσονται, ἐπίσης, κρίσεις τοῦ κ. Γ. Μ. Πανχυωτοπούλου εἰς τὴν «*Καθημερινήν*» διὰ τὸν «*Διονύσιον Σολωμόν*» τοῦ κ. Φάνη Μιχαλοπούλου. Ὁ κ. Πανχυωτόπουλος εὐρίσκει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ὅτι λαμβανόμενης ὑπ' ὄψιν τῆς ἐπικρατοῦσης συγχύσεως περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἐργασίας τοῦ Σολωμοῦ ἢ ὀγκώδης μελέτη τοῦ κ. Μιχαλοπούλου ἔρχεται εἰς τὴν ἴψαν τῆς καί παρατηρεῖ ὅτι ὁ «*Διονύσιος Σολωμός*» μᾶς παρουσιάζει διὰ πρώτην φοράν τὸν συγγραφέα του ὑπὸ τὴν διπλὴν του ὑπόστασιν, ὡς αἰσθητικὸν καί ἱστοριοδίφου. Ἐμμανῶς κρίνεται τὸ νέον ἔργον τοῦ κ. Μιχαλοπούλου καί εἰς τὴν «*Πρωϊάν*» ἀπὸ τὸν κ. Κ. Δημαρᾶν, ὃ ὅποιος «*νομίζει ἀληθινὰ ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ κ. Μ. ὃ μείνει ἕνα ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια στὴ μελέτη τοῦ Σολωμοῦ, εἴτε γιά τὴν κριτικὴν του, εἴτε γιά τὸ ὕλικόν πού προσφέρει».* Ἀντιθέτως, εἰς τὴν ἰδίαν ἐφημερίδα, ὁ κ. Καμπάνης χαρακτηρίζει τὸν «*Διονύσιον Σολωμόν*» ὡς ἐριστικὸν βιβλίον καί παρατηρεῖ ὅτι σὺδεμία σύνθεσις ὑπάρχει εἰς αὐτό.

— Εἰς τὸ «*Ἔθνος*» ἐδημοσιεύθη εἰς σειρᾶν συνεχειῶν τὸ νέον διήγημα τοῦ κ. Ἰ.ρ. Ξενοπούλου «*Ἡ Ἀνθρωπος μέ τὰ χέρια*» μία συνέντευξις μέ τὴν δ. Λουριώτη, τὴν Ἑλληνοῖδα καλλιτέχνην ἢ ὅποια ἔχει ἀξιοσημεῖον σταδιοδρομίαν εἰς τὸ γαλλικὸν θέατρον, διὰ τὸν ὀνομαστικὸν Γάλλον σκηνοθέτην Γκαστόν Μπατώ, καί ἤρχισε μία σειρὰ «*συνομιλιῶν*» μέ τοὺς λογίους μας. Πρῶτος ἠμίλησεν ὁ κ. Κωστῆς Παλαμάς.

— Μὲ τὸ τελευταῖον ἀρθρον του εἰς τὴν «*Ἑστία*» ὁ κ. Σωτ. Σκίπης παρουσιάζει τὴν Κατερίναν Μάνοφιλδ, ἢ ὅποια ἀπέθανε πρὸ ὀκταετίας περὶπου, εἰς ἡλικίαν βῆ ἐτῶν γράφει δὲ μέ ἐνθουσιασμὸν διὰ τὰ «*Γράμματα*» τῆς, τὰ ὅποια μεταφρασθέντα τελευταίως εἰς τὴν γαλλικὴν, ἔκαμαν πραγματικῶς ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν. Σημειωτέον ὅτι ἡ Μάνοφιλδ ἔγραψε ἀγγλικά, μολοντί Γαλλίς τῆς Νέας Ζηλανδίας.

— Εἰς τὴν «*Πρωϊάν*» ἐντυπώσεις καί κρίσεις διὰ τὸ τὸ γερμανικὸν θέατρον τοῦ κ. Φώτου Πολίτη, παρακολουθήσαντος τελευταίως διαφόρους παραστάσεις εἰς τὴν Ἀυστρίαν καί τὴν Γερμανίαν. Ὁ κ. Πολίτης τονίζει ὅτι τὸ γερμανικὸν θέατρον, μολοντί παρουσιάζει ἀρκετὰ ζωηρὴν κίνησιν, διέρχεται οικονομικὴν καί ἰδίως ἐσωτερικὴν πνευματικὴν κρίσιν, σημειῖται δὲ τὴν ἔλλειψιν συγγραφεῶν ταλέντων καί σπουδαίων ἡθοποιῶν, ἔλλειψις ἢ ὅποια ἀναπληροῦται μέχρις ἐνός σημείου, φυσικά, ἀπὸ τὴν σοβαρὰν ἐργασίαν καί τὴν παραδειγματικὴν πειθαρχίαν. Ἰδιαίτερος δὲ κ. Πολίτης ἐξαιρεῖ τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὸ γερμανικὸν θέατρον «*βλέπει δὲ ὡς ἀπ' τοὺς ἡθοποιούς τὸ ἔργον*», πρᾶγμα ἐντελῶς ἀντιθέτον ἀπ' ὅτι συμβαίνει εἰς τὸ θέατρον μας, εἰς τὸ ὁποῖον «*τὸ ἔργον τὸ διακρίνεις θαμπᾶ, ἀβέβαια, κυματιστὰ ἐκεῖθε ἀπ' τοῦ ἡθοποιούς».* Δηλαδή ὁ Γερμανός ἡθοποιός χρησιμοποιεῖ τὸ τάλεντον του ὡς μέσον, διὰ νὰ διερμηνεύσῃ τὴν πνευματικὴν οὐσίαν τοῦ ρόλου του, κατ' αὐτόν δὲ τὴν τρόπον, συμπεραίνει ὁ κ. Πολίτης, τὸ θέατρον εἰς τὴν Γερμανίαν, παρ' ὅλην τὴν ἐσωτερικὴν του κρίσιν, «*διατηρεῖται πάντοτε σ' ἕνα ἐπίπεδον πολὺ ὕψιλον*» — εἰς τὴν αὐτὴν ἐφημερίδα ἐντυπώσεις τοῦ Ἰβου ἀπὸ διαφόρους πόλεις Γερμανίας καί τῆς Αὐστρίας πού ἐπεσεκέφθη.

— Εἰς τὴν «*Ἀκρόπολι*» ἀρθρον τοῦ κ. Χρ. Ἀγγελομάτη διὰ τὸν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ στρατιωτικοῦ ἱατροῦ κ. Μαθιοπούλου εὐρισκόμενον πίνακα, ὃ ὅποιος ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἰρσικόν. Περὶ τοῦ πίνακος αὐτοῦ ἄρθρα καί σημειώματα καί εἰς ἄλλας ἐφημερίδας.

— Εἰς τὰ «*Ἀθηναϊκά Νέα*» ὁ Ἄλκης Θρύλος, ἐξ ἀφορισῆς τῶν «*Στροφῶν*» τοῦ κ. Γ. Σαφέρη, εἰς τὰς ὁποίας δὲν εὐρίσκει, παρὰ μίαν προσπάθειαν δεξιότητος, διατυπώνει πολὺ ἐνδιαφέρουσαι σκέψεις διὰ τὴν ἀγνήν ποιήσιν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων σημειῖται ὅτι «*μόνον σχεδόν οἱ ποιηταί, οἱ στιχηπλόχοι, ἐκείνοι πού δὲν ἔχουν τίποτα νὰ πῶν, πού δὲν εἶναι σὲ θέσιν νὰ θονιοθοῦν καί ν' ἀνηυχῆσουν καί μένουν πάντα ἀνύποκτοι, περιορισμένοι σὲ ἀσημαντο ἐγὼ τους, ἐξακολουθοῦν ἀκαθεῖς νὰ παρουσιάζουν τὰ ἄφθονα κατασκευάσματά τους*» καί ὅτι «*οἱ ἀληθινοὶ ποιηταί ἐκλέγουν ὡς ὄργανόν τους τὴν πρόζα*» — ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις».

— Σχολιάζων εἰς τὴν «*Πρωϊάν*» ὁ κ. Ἄρ. Καμπάνης τὰς σκέψεις τοῦ κ. Σπ. Μελέα περὶ τῶν φιλολογικῶν ἀπαιτήσεων τοῦ καλοῦ κόσμου. — Ἐγράψαμεν εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος διὰ τὴν ἀπάντησιν τοῦ κ. Σπ. Μελέα εἰς τὰς ἀπαιτήσεις μᾶς «*κυρίως τοῦ καλοῦ κόσμου*», — εὐρίσκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐμιλήσῃ περὶ τῆς ἀστικῆς λογοτεχνίας, περὶ τῆς λογοτεχνίας δηλαδή πού ἔχει ὡς θέμα τὴν ζωὴν τῆς «*καλῆς κοινωνίας*», καί ὀρθότατα νὰ τονίσῃ ὅτι οἱ εὐπερεῖς τάξεις, κάτω ἀπὸ τοὺς πλοησιαμοὺς καί τίς ὑποκρισίας των, ἔχουν τὰ δράματά των, τὴν ἰδιαίτεραν ζωὴν των, πού μπορεῖ ἀξιόλογα νὰ ἐμπνεύσῃ λογοτεχνικὰ ἔργα. Φθάνει μόνον νὰ ὑπάρχουν οἱ συγγραφεῖς, πού θὰ φροντίσουν νὰ γνωρίσουν, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς γεωργούς, τοὺς βοσκούς, τοὺς ἐκμάχους κλπ., καί ὅλους ἐκείνους πού ἀνήκουν εἰς τὴν λεγομένην ἀστικὴν τάξιν.

— Εἰς τὴν «*Ἑβδομάδα*» φιλολογικῶς περίπατος τοῦ κ. Μπαστιά μέ τὸν κ. Τέλλον Ἀγγαν. Ὁ

ποιητῆς, μέ τὴν συνήθη του μετριωπροσύνην καί διατακτικότητά, ἐμιλεῖ περὶ τῆς ἐργασίας του καί τῶν κρίσεών του. Ἀποφεύγει ὅμως νὰ ἐμιλήσῃ περὶ τῶν συγχρόνων του, διὰ νὰ μὴν ἀποκτήσῃ, ἀπὸ τῶρα, ἐξοργήτας.

— Ἐξεδόθη τὸ «*Libre*» ἀγούτσου Σεπτεμβρίου. Δημοσιεύει ἐκτενῆ ἐπιστολήν τοῦ κ. Jean Michel, ἀπαντήτων εἰς ἐπίκρισιν τῆς «*Ἀνθολογίας Νεοελληνικῶν Ποιητῶν*», καί κριτικὰς τοῦ κ. Roussei περὶ διαφόρων νεοελληνικῶν βιβλίων.

— Εἰς τὴν «*Σοσιαλιστικὴν Ζωὴν*» ἀγούτσου Σεπτεμβρίου: «*Ἡ θέσις τοῦ διεθνoῦς Σοσιαλισμοῦ*» ὑπὸ Ν. Γιαννιοῦ, καί ἄλλα ἐνδιαφέροντα.

— Εἰς τὴν «*Ἰούλιον Ἀνθολογίαν*» δημοσιεύεται ἐν συναχείᾳ «*Ὁ Γεώργιος Κλαρογεῶργος καί τὸ λογοτεχνικὸν του ἔργον*», διὰ ξεῖς τῆς κ. Βιρῆνης Α. Λαυρινίου. Ω.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

* Τὸν προσεχῆ Δεκέμβριον θὰ συνέλθῃ ἐν Ἀθήναις Συνέδριον τῆς Διεθνoῦς Καλλιτεχνικῆς καί Λογοτεχνικῆς Ἐνώσεως. Ἐκ συνεννοήσεως τῶν Ἰσουργῶν Ἑξωτερικῶν καί Παιδείας συναστῆθη μεγάλη Ἐπιτροπὴ ἀπὸ διανοουμένων τῶν Ἀθηναίων, ἢ ὅποια θὰ τὸ διοργανώσῃ. Πρόεδρος ἐξελέγη ὁ κ. Α. Ἀνδραγάδης καί γραμματεὺς ὁ κ. Κ. Μπαστιάς.

* Τὴν Κυριακὴν 6 Σεπτεμβρίου ἐδόθη εἰς τὸ Στάδιον ἡ μεγάλη συμφωνικὴ συναυλία τοῦ Παναθηναίου Μουσικοῦ Συλλόγου, ὑπὸ τὴν διεθουσίαν τοῦ κ. Μητροπούλου.

* Εἰς τὸ Στάδιον ἐπίσης τὴν Κυριακὴν 27 Σεπτ. ὁ «*Ἰσχυρὸς*» τοῦ Αἰσχύλου κατὰ μετάφρασιν τοῦ κ. Γρυπάρη. Ἡ παράστασις αὐτὴ εἶναι ἀνεξάρτητος τῶν θεατικῶν.

* Ἐκ διωρεῖας τοῦ φιλέλληρος Ἀγγλου σὰρ Κάρολδ Μπόουτεϊ, ὃ ἐν Λονδίνοι προέβη τῆς Ἑλλάδος κ. Α. Κικλαμᾶνος ἠγόρασε καλλιτεχνικὰς χαλκογραφίας πρὸς πλουτισμὸν τῆς Ἑθνικῆς Πανακοθήκης. Αἱ ἀγγλικαὶ αὐταὶ χαλκογραφίαι ἀνεπικριστάνουν ἀριστοτεχνικὰ ζωγραφικὰ ἀπὸ διάφορα μωσαϊκα καί ἰδιωτικὰς συλλογὰς.

* Πρόεδρος τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἑλλ. Λογοτεχνῶν ἐξελέγη ὁ κ. Μ. Μελικιάνης.

* Τὴν Δευτέραν, (11 Σεπτεμβρίου), ἐξδρομὴ τῆς Ἡχαντικῆς Ἑταιρείας εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰμηττοῦ μεσαιωνικὴν μονήν τοῦ Προδρόμου τοῦ Κυνηγοῦ. Ὁμιλητῆς ἐπὶ τόπων ὁ κ. Φ. Κουκουλάς.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

8 Σεπτεμβρίου

Τὸ ἐφετεινὸν Χριστουγεννιάτικον τῆς «*Νέας Ἑστίας*» θὰ εἶναι κατὶ ἐκτακτόν. Καί ὡς ἐμφάνισις, καί ὡς συλλογὴ λογοτεχνικῆς ὕλης, καί ὡς λεύκωμα καλλιτεχνικῶν εἰκόνων, ἀπὸ τὰς ὁποίας μερικαὶ θὰ εἶναι χρωματισταί, ἐκτὸς κειμένου, ἐπὶ χάστου illustration. Τὸ τεῦχος αὐτὸ θὰ δοθῆ δωρεάν εἰς τοὺς συνδρομητάς. Οἱ ἀγορασταὶ θὰ τὸ ἔχουν ἀντὶ μικροῦ τιμήματος, ὅπως τὸ περσινόν. Ἐννοεῖται ὅτι

θὰ ἐκδοθῶν χωριστὰ καί τὰ δύο τακτικὰ τεύχη τοῦ Δεκεμβρίου.

κ. Α. Φ. Ἑλευσίνα. Τοῦτο μόνον μᾶς φάνηκε παραξένον: πῶς, γιά νὰ ξεθυμάνετε καί νὰ μᾶς κατηγορήσετε γιά *μισονοεῖσμό* (!!), σὰς ἔδωκε ἀφορμὴ τὸ προηγούμενον τεῦχος, ὅπου ἔσα ἔσα πάντα ἀπὸ τὰ δωδεκά κομμάτια του φέρουν ὑπογραφὰς νέων. Ἐρισμένως εἶπα. . . ὑποκειμενικός. Ὅσο γιά τὴν Μυρτιώτισσα, δὲν θὰ ξέρετε ἴσως πῶς σήμερον εἶναι μιά ἡλικιωμένη κυρία, καί πῶς ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἔχει τὴν τιμὴ νὰ θεωρῆται ὡς ἡ πρώτη Ἑλληνίδα πού ἔγραψε στίχο καλλιτεχνικῶ. — κ. Γ. Β. Λαύριον. Οἱ συνδρομᾶς ἀρχίζου ἀπὸ 1ης Ἰουλίου ἢ ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου. Ἀγοράζετε λοιπὸν τὸ τεῦχος ἀπὸ τὸ Πρακτορεῖο κα' αὐτὴ τὴν τριμηνια, γιά νὰ ἐγγραφῆτε τὸ νέον ἔτος. — δ. Φ. Α. Γ. Πολύγυρον. Σὰς ἐπέλειξαμεν τὸ τεῦχος, ἀλλὰ σὲ γράμμα σας δὲν ὑπῆρχαν λεπτά. Θὰ τάρησαν σὲ κάποιον Ταχυδρομείον, ποι, δυστυχῶς, συμβαίνει συχνά. — κ. Γ. Θ. Θεσσαλονίκη. Ἐλάδωμεν, εὐχαριστοῦμεν, καί. — κ. Ν. Σ. Νεχώρι. Δὲν ἔχομε καμμιὰ δυσκολία νὰ δημοσιεύσουμε τὸ διαιχθὸ σας — ὄχι τετρατίχο, οἱ ἄλλοι δυὸ στίχοι τὸ χαλοῦν — στῆν Poésie pure. Ἰσοῦ το:

Γιά νέποχτήσιν καθαρὴν ποίησιν κα' ἡ Ἑλλάδα: τῶν ποιητῶν μας τάπλατα χρειάζονται μπουγάδα.

κ. Τ. Μ. Καί πάλι ἡ «*Χηρευμένη*» θέλει μερικὰ μικρὰ διορθώματα πού θὰ τὰ κάμουμε μετς. Γιατί εἶναι ἕνα ἐξοχο λαϊκὸ διήγημα, σὲν κα' ἐκεῖνον πού σὰς δημοσιεύσαμε. Τὸ μέρος μάλιστα ὅπου μιλεῖ ἐπιτέλους ὁ ἐρωτευμένος, ἀποτελεῖ μιά σελίδα ἀπὸ τίς σπάνιες στῆ διηγηματογραφία μας. Ἐχστε ἕνα μεγάλο τάλεντον, ἀνυπόταχτον ἀκόμα, μὰ πού θάτῃν κρῆμα, ἀν δὲν καπορθώνατε νὰ περιορίσετε τὴν ὀρμὴν του στὰ σύνορα τῆς τέχνης. — κ. Ψ. Καλάμας. Δυστυχῶς δὲν ἔχομε καιρὸ γιά ἰδιαίτερα γράμματα. . . Καί ὃ μᾶς ἐπιτρέψατε νὰ σὰς ποῦμε ἀπὸ θῶ, ὅτι ὃ μὰς προσπαθήσαμε νὰ σὰς εὐχαριστήσουμε.

— κ. Σ. Π. Ἐνταῦθα. Ἐλπίζομε νὰ τὸ θυμηθῶμε, ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ σειρὰ του νὰ δημοσιευθῇ (τώρα εἶναι ἀδύνατον νὰ ψάξομε σὲ τόσα χειρόγραφο γιά νὰ διορθώσουμε μιά λέξη.) Ἄλλ' ἂν τὸ ξεχάσουμε, μὴ μᾶς παρεξηγήσετε. — δ. Β. Μπ. Κηφισσιάν. Τὸ περὶ οὔ ὃ λόγος εἶναι τὸ «*ἄφθονοπωρινὸ τραγούδι*». Ἰσως ὃ ἀκριδῆς τίτλος νὰ μὴν εἶναι αὐτός (δὲν τῶχομε τώρα μπροστὰ μας), ἀλλὰ σὰς ἐννοεῖτε πιά. — κ. Γ. Ζ. Κέρκυρα. Ὅχι δά! Κανένα «*χουγχώρητον*». . . Ὡς αἰσθηματα καί ἰδέαι, τὰ ποιητικὰ σας μᾶς σταματοῦν ἰδιαίτερος. Τοὺς λείπουν ὅμως ἀκόμη μερικὰ πράγματα: ἡ ὁμοιομορφία τοῦ λεκτικοῦ ἢ καθαρότης τῶν νοημάτων ἢ ἀποφυγὴ περιττῶν πραγμάτων καί κάποια ἐκφραστικὴ εὐχέρεια ζωηροτέρη. Νὰ ἐξακολουθήσετε. — κ. Γεορῆ. Τ. Β. Καλλιθέα. Τὸ «*la maniere de . . .*» καί πάλι δὲν μᾶς φαίνεται σαφές, ἰδίως πρὸς τὸ τέλος. . . Τὸ ἄλλο εἶναι ἐν' ἀληθινὰ τρυφερό κομμάτι, τοῦ λείπει ὅμως ἡ φραστικὴ εὐκαιρία εἰς πολλὰ σημεῖα καί τὸ τυπικόν του εἶναι, χάριν τῆς ὁμοιοκαταληξίας, ἰδιωματικόν. — κ. Γ. Μ. Δράμαν. Σημειώνομε τὴν στιχογραφικὴν των ἐκκολλαν καί τὴν πληρότητα τῶν μέτρων καί τῶν στροφῶν. Ὅσο γιά τὸ περιεχόμενον, χαίρομεν νὰ

λέπωμεν εἰς τοὺς νέους μίαν κερσομίαν τάου πρὸς τὴν ἀγνότητα καὶ τὴν πνευματικὴν ἡδονήν. Κρατοῦμεν τὸ «ἔλναι ἀργά». — κ. Ζ. Δορ. Κηφισιά. Ὁ τελευταῖος στίχος τοῦ δ' τετρ. εἶναι ἔξοχος. Δὲν ἔμπορει ὅμως νὰ ἐξαγοράσῃ τὰς ἀντελαίας τοῦ σιντόλου, πρώτη ἐκ τῶν ἐποίων εἶναι ὁ προκαροξή- τονος ἀνομοιοκατάληκτος στίχος: εἶδει εἰς τὸ ποτή- ρμα ἕνα ἕφος ἀσπίδας καὶ κικκορροφίας, ἀλλὰ καὶ προβίδει προχειρότητα καὶ... φουγοποιάν. — κ. Μ. Γ. Π. Πειραιᾶ. Ἀποροῦμεν ἀληθινὰ πῶς βρέ- θηκαν ἄνθρωποι νὰ φαντασθῶν ὅτι σεῖς εἶσθε ὁ καθηγγητής τοῦ ἔκρινε τὸ «Χάρις Νύμφη»! Ὀρι- σμένως δὲν θὰ σὰς ἔβρουν, παρὰ ἐξ ἔψαιος ἢ κατ' ἔνομα. Ἐμεῖς ὅμως πῶς σὰς ἔβρομε, νομίζομε ὅτι θὰ σὰς κάναμε προβολή, ἐν ἐδηλώνομε ὅτι δὲν εἶσθε σεῖς ὁ θράστης τῆς κριτικῆς ἐκείνης. — κ. Κ. Μαν. Ἰνταῦθα. Πολὺ καλύτερο βέβαια ἀπὸ τὸ πρῶτο. Καὶ πρωτότυπο. Ἡρῆτε τοῦ δ- μως κάπως πῶς ἐκλεκτὰς ἠμοιοκαταληξίαι! ἔλ- ναι οἱ πενιχρότερες, καὶ εἶναι κρῖμα. — δ. Β. Γ. Ἰνταῦθα. Ναι, «πρὸς δημοσίευσιν». Θὰ διορθωθῇ ὅμως («θέρνει -- προσμένει», «πῶς -- ταχυδρόμο», «αἰμίγει -- ἀφίγει» κλπ. Ἄς εἶναι). — κ. Β. Βαφ. Ἐξέσοι. Θὰ συμμορφωθῶμεν. Τὸ φευδώνυμον μᾶς φαίνεται μᾶλλον περιττόν. — κ. Γ. Βασ. Ὀ- ραιότατο τὸ θέμα: δραματικὸ ὅσο καὶ ψυχολογη- νένον· καὶ ἀπολύτως πιστικόν. Ἀλλὰ τὸ τέλος πρέ- πει νὰ γίνῃ ἐκτενέστερον: τὸ βρακομε πτωχόν σὲ λεπτομερείας. — κ. Δημ. Β. Θεσσαλονίκην. Ἢ

προσωποῖα τοῦ ἀούλληπτη. Καὶ τὸ λεκτικόν τοῦ ἀνομοιομορφον. Εἰς κάθε γραμμὴν ἀπαντῶνται κῶ- ται αἱ ἐλλείψεις. Πρέπει ν' ἀκηθῶτε πολὺ. — κ. Δορ. Νυχτ. Ἔχει καλῶς, ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε ἀπ- ραιτήτως νὰ συντομευθῇ καὶ νὰ εὐπρεπισθῇ στιχομ- ρικῶς. — κ. Ν. Παπ. Γράφετε μ' ἕναν τρόπο, πῶς μᾶς κάνει νὰ μισοῦμε τὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμον... Καὶ ὅμως ὁ καλλιτέχνης ἔχει κάποιον ἄλλον προ- ρισμὸν... Ὅσο γὰρ τὸ τεχνικὸ μέρος, λείπουν δυστυχῶς στοιχεῖα κάποιας πλοκῆς ἀπὸ τὸ διήγη- μά σας. Καὶ ἐτοί γίνεται περισσώτερον καταλλικ- κόν. Νὰ ἐπιστραφῇ, κατ' ἐξαιρέσειν: ἀλλὰ πῶς; δὲν ἐσημειώσατε διέκθουσιον.

H *NEA EΣTIA*

Ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Γ. Δ. Κολ- λάρος καὶ Σια ἐκδίδεται καὶ κυκλοφορεῖ κατ' αὐτὰς τὸ νέον βιβλίον τοῦ κ. Α. Ἀντωνάνου, γυμνασιάρχου Αἰγίου, «Σχο- λείον τῆς ζωῆς καὶ μαθητικὴ κοινωνία». Τὸ ἔργον τοῦτο, πρωτότυπον, ἐκ τριακο- οἶων σελίδων, ἐξαχθὲν ἐν τῆς πείρας τῶν πραγμάτων, θ' ἀποτελέσῃ πολύτιμον καὶ μοναδικὸν βοήθημα διὰ πάντα λειτουργῶν τῆς παιδείας, μέσης καὶ δημοτικῆς.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχικὰ καὶ Ἀποθεματικὰ Δοχ. 1.205.000.000.—
Καταθέσεις τῆ 31 Δεκεμβρίου 1930 » 7.150.000.000.—

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΘ' ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ ΕΝ ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ, 51 MAIDEN LANE
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΝ ΣΙΚΑΓΩ, 33 S. CLARK STREET
ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργα- σίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας ὁρους.

Δέχεται δὲ καταθέσεις (εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσίμῳ καὶ ταμειυτη- ρίου) εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY

NEW-YORK, 51 MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων.

Κεφάλαια ὀλοσχερῶς καταβεβλημένα . . . \$ 1.500.000.—